

C. van der Leest **Dienstvaardig I: de opdracht van ouderlingen en diakenen**

Uitgeverij De Vuurbaak, Barneveld 1987 / 1990²

Inhoud	Blz.
1 Inleiding	2
1.1 Het doel en de inhoud van het boek	2
1.2 De doelgroep van het boek	3
1.3 De hantering van het boek	4
1.4 De bronnen van het boek	4
2 De plaats van de ambtsdragers	5
2.1 Een goddelijke aanstelling	5
2.2 Niet polsen voor de verkiezing	5
2.3 De ambtsdrager en de gemeente	6
2.4 Het omgaan met de goddelijke aanstelling	7
2.4.1 De hoge positie van ambtsdragers	7
2.4.2 De bescheiden positie van ambtsdragers	8
3 De taak van de ambtsdragers	9
3.1 De taak van de ouderlingen	9
3.1.1 De ouderling als herder	9
3.1.2 Het doel van het huisbezoek	10
3.2 De taak van de diakenen	10
3.2.1 Verlegenheid rond de diaconale taak	10
3.2.2 De diakenen te midden van de gemeente	11
3.3 Overeenkomst en verschil tussen de beide taken	12
3.3.1 Beide taken zijn gelijkwaardig	12
3.3.2 Het eigene van beide taken	13
4 Onderwerpen voor het bezoek van de ouderlingen	14
4.1 De uiterlijke omstandigheden	14
4.2 De omgang met de Bijbel	14
4.3 Het bidden	15
4.4 De kerkgang	16
4.5 De opstelling tegenover de gemeente met haar ambtsdragers	17
4.6 Het werken aan de eigen vorming	19
4.7 Het begeleiden van de eigen kinderen	19
4.8 Het verdere leven als christen	21
5 Bijzondere situaties tijdens het bezoek van de ouderlingen	23
5.1 De overgang naar de volwassenheid	23
5.1.1 Het onderzoek voor de openbare geloofsbelijdenis	23
5.1.2 Tucht over doopleden	24
5.1.3 Zelfstandig wonen	25
5.1.4 Student zijn	25
5.1.5 Werken in een onchristelijke omgeving	25
5.2 Het leven voor en in het huwelijk	26
5.2.1 Alleen staan	26
5.2.2 Verloofd zijn	27
5.2.3 Het krijgen of uitblijven van kinderen	28
5.3 Gemengde verkering	30
5.3.1 Huwelijk en geloofseenheid	30
5.3.2 De problemen van een gemengde verkering	30
5.3.3 Ouders en gemengde verkering	31
5.3.4 Kerkeraad en gemengde verkering	32
5.3.5 Kerkeraad en gemengd huwelijk	33
5.3.6 Samenwonen	34
5.3.7 Zwangerschap	34
5.4 Echtscheiding	35
5.4.1 Het onverbreekbare van het huwelijk	35
5.4.2 De Bijbel en echtscheiding	36
5.4.3 Echtscheiding en kerkelijke tucht	37
5.4.4 Echtscheiding en pastoraat: de ouders	39
5.4.5 Echtscheiding en pastoraat: de kinderen	41
5.4.6 De Nederlandse wet en echtscheiding	42

5.5	Crisis door ongeneeslijke ziekte of overlijden	43
5.5.1	Fasen in de verwerking	43
5.5.2	De waarheid spreken	45
5.6	Het kijken naar teevee	45
5.6.1	Het belang van bezinning op teevee-kijken	45
5.6.2	Het goede van teevee-kijken	46
5.6.3	Het nadelige van teevee-kijken	47
5.6.4	Het slechte van teevee-kijken	48
5.7	Het leven als predikant	49
5.7.1	Moeiten rond het huisbezoek aan de predikant	49
5.7.2	Onderwerpen voor het huisbezoek aan de predikant	49
6	Onderwerpen voor het bezoek van de diakenen	52
6.1	De uiterlijke omstandigheden in het algemeen	52
6.2	De plaats binnen de kerkgemeenschap met haar diakenen	52
6.3	Het beheren van het eigen geld en goed	53
6.4	Het gebonden zijn aan huis	56
6.5	Het leven met een handicap of met ziekte	57
6.6	Het leven met een hoge leeftijd	58
6.7	Het alleen staan	60
6.8	Het ontbreken van betaalde arbeid	61
7	Financiële ondersteuning van kerkleden door de diakenen	63
7.1	De noodzaak van ondersteuning	63
7.2	Categorieën die financieel moeilijk kunnen zitten	63
7.3	Wettelijke mogelijkheden om meer inkomsten te verkrijgen	64
7.4	Ondersteuning vanuit de persoonlijke leefsfeer	65
7.5	Beperkingen in de diaconale plicht te steunen?	65
7.6	Lening of gift	65
7.7	De hoogte van de ondersteuning	66
7.8	Bemoeienis met de geldbesteding?	66
7.9	Het eigen huis	67
7.10	De beleving van de financiële nood en ondersteuning	68
8	Bijlagen	70
8.1	Enige literatuur	70
8.2	Het formulier voor de bevestiging van ouderlingen en diakenen	70

1 Inleiding

1.1 Het doel en de inhoud van het boek

Ouderlingen en diakenen hebben een zware taak. Regelmatig dienen ze bij medekerkleden op bezoek te gaan, meestal na een dag lang hun beroepsarbeid verricht te hebben. Daarbij wordt van hen verwacht, dat ze gesprekken voeren over zinnige onderwerpen, welke gesprekken op de een of andere manier van betekenis zijn voor de bezochte kerkleden zelf alsook voor de gemeenschap waarin ze leven. Deze verwachting is terecht. Maar dan kunnen zij het zich niet veroorloven op hun routine af te gaan. Dat zou op den duur onvermijdelijk ten koste gaan van de waarde van hun activiteit. Alleen al om die reden is het noodzakelijk, dat zij zich zo nu en dan bezinnen op de verschillende aspecten van hun taak.

De noodzaak tot bezinning kan ook op een andere manier aangetoond worden: er bestaat nogal eens onvrede over het functioneren van de ouderlingen en diakenen. Dit niet alleen bij kerkleden, maar even goed bij ambtsdragers zelf. Want vanwege de zwaarte van hun taak lukt het ambtsdragers lang niet altijd te voldoen aan wat terecht van hen verwacht wordt. Wat er de oorzaak van is, dat ambtelijke bezoeken niet altijd bevredigend verlopen? Vaak volstaan de twee betrokken partijen ermee elkaar oppervlakkigheid te verwijten: de bezoekende ambtsdragers zouden niet geïnteresseerd doorvragen, terwijl de bezochte kerkleden zouden nalaten zich bloot te geven. Daarmee is nog weinig gezegd. Ervan uitgaande dat de kritiek terecht is, hoe komt het dat de betrokkenen zich zo opstellen? Wie daarover nadenkt, stuit op een scala van onderwerpen. Als we de bestaande onvrede tegen willen gaan, is het goed op al die onderwerpen in te gaan: een tweede motief tot bezinning.

Door m'n boek wil ik ouderlingen en diakenen materiaal aanbieden om hen bij hun nadenken over hun taak te helpen. In dit eerste deel ga ik in op allerlei aspecten van hun opdracht. Wat in het kader daarvan ter sprake komt, kan voldoende afgeleid worden uit de inhoudsopgave.

In het tweede deel hoop ik stil te staan bij diverse kanten van de werkwijze van ouderlingen en diakenen. M'n bedoeling is, dat dan o.a. deze vraagstellingen aan de orde zullen komen:

- Wat zijn de mogelijkheden en grenzen van een vertrouwensband? Dat kerkleden amper over de brug komen, hoeft niet altijd aan henzelf te liggen. Wellicht hebben de bezoekende ambtsdragers nagelaten een relatie op te bouwen. Anderzijds moeten ze het respecteren, dat vertrouwelijkheid altijd beperkingen kent.

- Hoe kunnen ambtsdragers een gesprek het beste voeren? Uiteraard hoort een gesprek een spontaan gebeuren te zijn. Maar ieder weet uit eigen ervaring, dat hij bij de ene gesprekspartner zich gedrongen voelt zich uit te spreken, terwijl hij bij de ander geneigd is afstandelijk te blijven. Er zijn blijkbaar factoren die stimulerend of blokkerend inwerken op een gesprek. Welke factoren zijn dat dan?

- Hoe richten ouderlingen en diakenen hun bezoeken in? Ze kunnen met hun tweeën gaan en/of alleen. Ze kunnen aan het begin of aan het einde van een bezoek bidden en/of bijbellezen, maar ze kunnen dit ook helemaal nalaten. Het is zowel voor de ambtsdragers als voor de kerkleden zinvol, dat over dit soort praktische aangelegenheden duidelijkheid bestaat.

- Hoe kunnen de ouderlingen en diakenen van dezelfde plaats elkaar bij de uitvoering van hun taak helpen? Samen vormen ze immers de zgn. brede kerkeraad en zijn ze verantwoordelijk voor de gemeente. Maar dan moeten ze niet langs elkaar heen werken, laat staan elkaar tegenwerken. De vraag is dan, h oe ze elkaar kunnen bijstaan, stimuleren en zo nodig corrigeren.

Tot zover over de inhoud van de twee delen van m'n boek. Een compleet handboek beoog ik daar niet mee te geven. Zo wordt er geen exegetische analyse geboden van de bijbelteksten over het ambtsdrager zijn. Het is mij er vooral om te doen aanwijzingen te geven over de praktijk, ouderlingen en diakenen erbij te helpen 'dienstvaardig' te (kunnen) zijn. De ideeën in beide delen van m'n boek beschouw ik overigens beslist niet als even zovele waarheden. Wel zal de lezer vaak stuiten op uitdrukkingen als 'de ambtsdragers moeten...', ze doen er verstandig aan om...', ze horen...'e.d. Maar zo schrijf ik alleen, omdat ik aanneem dat het voor de lezer hinderlijk zal zijn telkens maar weer 'naar mijn overtuiging...', m.i. ..., ik vind...' tegen te komen. M.a.w., m'n opzet is een en ander aan te reiken wat de lezer erin stimuleert tot een  igen gedragslijn als ambtsdrager te komen. Ik hoop dat op deze manier m'n boek eraan meewerkt, dat de kwaliteit van het ambtelijke werk opgevoerd wordt.

1.2 De doelgroep van het boek

Zoals de titel al aangeeft, richt ik me tot ouderlingen en diakenen. Uiteraard allereerst tot hen die pas in hun ambt benoemd zijn of nog maar kort bezig zijn. Vooral zij hebben begeleiding nodig. Want over het algemeen zullen ze vrij onwennig aankijken tegen hun taak: wat wordt er eigenlijk van hen verwacht en hoe moeten ze alles aanpakken? De beste begeleiding kan door ervaren collega's gegeven worden. Daarnaast kan een praktijkboek hen steun geven om over de verschillende aspecten van hun taak na te denken. Dan krijgen ze er al beter zicht op, w at ze moeten doen en h oe ze dat moeten doen.

De beide delen van dit boek willen evengoed een handreiking zijn voor ambtsdragers die al jaren dienst doen. Ongetwijfeld zullen zij al lezend herhaaldelijk zaken tegenkomen die hen vertrouwd of zelfs overbekend zijn. Ook dan is het niet overbodig van m'n boek kennis te nemen. Want door zichzelf met die zaken te confronteren, worden de desbetreffende ambtsdragers erin aangespoord kritisch naar hun eigen optreden te kijken: ze mogen weten hoe het moet, maar h andelen ze ook dienovereenkomstig? Of: ze hebben wel voor een bepaalde aanpak gekozen, maar zou het niet goed zijn sommige gewoonten te gaan heroverwegen?

Al zijn deze twee soorten ambtsdragers de voornaamste doelgroep van m'n boek, ik denk toch ook aan m'n collega's: predikanten. Om twee redenen. Allereerst bestaan er allerlei raakvlakken tussen het werk van predikanten en dat van ouderlingen en diakenen. Daardoor zijn vele aanwijzingen uit m'n boek evengoed voor hen geldig. Hiernaast ligt het vooral op hun weg ouderlingen en diakenen te instrueren. Ook daarom is het zinvol, dat zij kennisnemen van dit boek.

Een laatste categorie waar ik bij het schrijven aan heb gedacht, zijn de toekomstige ambtsdragers. Links en rechts valt te beluisteren, hoe moeilijk het voor kerkeraden is aan geschikte ouderlingen en diakenen te komen. Om te beginnen blijkt het samenstellen van de lijst met kandidaten elke keer een zware opgave te zijn. En hebben na de verkiezing de benoemingen plaatsgevonden, dan gebeurt het nogal eens dat de ene benoemde na de andere ontheffing vraagt. Kerkeraden merken er op deze manier weinig van, dat het kerkelijk ambt als een voortreffelijke taak wordt beschouwd, die het waard is nagestreefd te worden (vergelijk 1 Tim.3:1). Hopelijk vervult m'n boek op dit punt een positieve functie. Wellicht gaan niet-ambtsdragers door het lezen ervan er al meer voor voelen als ouderling of diaken dienst te doen, - hoe aarzelend ook vanwege de zwaarte van die taak. En wellicht gaan ze zich al lezend bij voorbaat voor die taak toerusten. Het zou in elk geval een goede zaak zijn, als er op deze manier meer mensen voor het ambt in aanmerking zouden komen.

Op twee dingen wil ik nog wijzen. Het zal opgevallen zijn, dat ik het in de beide delen van m'n boek tegelijk over beide soorten ambtsdragers heb. Natuurlijk zijn er allerlei verschillen aanwijsbaar tussen ouderlingen en diakenen. In het vervolg zal ik dat laten uitkomen. Dat neemt niet weg, dat tussen het werk van beide categorieën grote overeenkomst bestaat. Zo nemen ouderlingen en diakenen binnen een plaatselijke gemeente een aparte positie in. Ook gaan beide groepen ambtsdragers op bezoek bij kerkleden. Hierbij hebben ze wel een verschillende doelstelling, maar het betreft toch dezelfde kerkleden. Daarom is het nuttig hen naar elkaars instructies te laten luisteren. Hier komt nog bij, dat aan het bezoeken als zodanig allerlei gemeenschappelijks zit: wat voor de ouderlingen geldt, is vaak evengoed van toepassing voor de diakenen, en omgekeerd. Om deze reden heb ik ervoor gekozen hen in het kader van én werk aanwijzingen te geven.

Hiernaast moet ik erop attenderen, dat m'n boek in eerste instantie geschreven is voor de ambtsdragers en kerkleden binnen de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). In dit deel blijkt dat uit de tekst van het bevestigingsformulier (zie 8.2) waarvan ik gebruik heb gemaakt, en uit allerlei instanties die ik heb vermeld (zie vooral 6).

Toch verwacht ik, dat deze 'nestgeur' voor andere gereformeerden geen verhindering hoeft te zijn van m'n tweedelig boek gebruik te maken. Het gereformeerde van de vrijgemaakten is nu eenmaal geen specialiteit van hun huis. En als ik een enkele keer toch verwijs naar iets wat specifiek vrijgemaakt is, kan een lezer dit zomaar vertalen in wat binnen z'n gemeente hèm vertrouwd is.

1.3 De hantering van het boek

Het boek kan op verschillende manieren gebruikt worden:

- a. De individuele ambtsdrager kan de beide delen thuis van het begin tot het eind gaan bestuderen en ze daarna gebruiken om er telkens allerlei zaken in na te slaan. Ten behoeve van dit laatste zijn in de inhoudsopgave de behandelde onderwerpen vrij gedetailleerd weergegeven.
- b. Mogelijk is ook, dat de ouderlingen en/of diakenen van een gemeente besluiten er jaarlijks een speciale avond of dag aan te besteden om samen gedeelten van dit boek door te nemen. Vooraf wordt dan afgesproken welke gedeelten aan de orde zullen komen. De bijeenkomst zelf kan begonnen worden met een inleiding van een van de deelnemers, bijv. de eigen predikant, waarin de hoofdpunten van de gekozen gedeelten aangestipt worden - dit om het onderling gesprek beter op gang te krijgen. Verder kan zo'n bijeenkomst afgesloten worden met een aantal conclusies voor het eigen optreden binnen de gemeente.
- c. Tenslotte kan het boek als studiemateriaal dienst doen voor een cursus die voor aankomende ambtsdragers georganiseerd wordt. Ik stel me het volgende voor van zo'n cursus:
 - hij wordt in classicaal verband gehouden, omdat er anders waarschijnlijk te weinig deelnemers zijn;
 - hij zal tenminste zo'n vijf avonden duren, gehouden in vijf achtereenvolgende weken, waarbij de ouderlingen en diakenen deels samen, deels apart zullen vergaderen;
 - hij wordt jaarlijks gehouden in de rustige maanden van het seizoen, mei en juni (wat betekent dat de desbetreffende gemeenten het tijdstip dat hun nieuwe ambtsdragers aantreden, op elkaar af moeten stemmen);
 - hij wordt geleid door een paar predikanten en/of ervaren ouderlingen en diakenen uit het classicaal ressort, die elk een avond de bespreking zullen openen door bepaalde elementen van het te behandelen materiaal naar voren te halen;
 - hij wordt eventueel voor een deel bijgewoond door een deskundige van buitenaf (bijv. van het Gereformeerd Vormingswerk in Internaatverband, het G.V.I.), die de deelnemers bepaalde gespreksituaties kan laten oefenen;
 - hij wordt een jaar later met een terugkomdag afgesloten om de knelpunten die al werkend ervaren zijn, met elkaar door te spreken.

Op deze manier wordt bereikt, dat een aankomend ambtsdrager niet aan z'n lot wordt overgelaten, maar meteen al aan het begin enig idee krijgt van de mogelijkheden en onmogelijkheden van z'n nieuwe taak.

1.4 De bronnen van het boek

De twee delen van dit boek zijn gegroeid uit een viertal eerdere publikaties die ik voor Dienst (een blad voor ouderlingen en diakenen, dat maandelijks binnen de Gereformeerde Kerken, vrijgemaakt, verschijnt) heb geschreven, te weten:

- Wat moet de diaken nou eigenlijk doen?, 27e jrg. no.2, mrt./ april 1979; dit artikel is verbeterd en uitgebreid opgenomen in een themanummer van mijn hand onder de titel:
- Ouderlingen en diakenen op pad: enkele aanwijzingen, 29e jrg. no.1, jan./febr.1981.
- Gemeenteleden au sérieux nemen, 31e jrg.no. 4-5, juli/ okt.1983: een artikel met gesprekstechnische aanwijzingen.
- Reactie op: *De oudste en de jongeren*, 34e jrg. no.2, mrt./april 1986; dit nummer opende met een informatief artikel van Nel Hendriks en Suzan Klapwijk over het psychologisch onderzoek dat zij verricht hebben naar het functioneren van de ouderling in zijn relatie met de jongeren; beide artikelen bevatten een weergave van de toespraken op de twee studiedagen die in maart 1986 over het onderwerp gehouden zijn.

Voor het schrijven van dit boek heb ik verder gebruik gemaakt van wat mij als spreker op congressen en tijdens cursussen door ouderlingen en diakenen zelf aan de hand is gedaan. Daarnaast heb ik vele ideeën opgedaan door talloze artikelen uit Dienst te herlezen. Toch vlei ik me met de hoop, dat ik het gehoorde en gelezene me zo eigen heb gemaakt, dat dit boek ervaren wordt als het produkt van één hand. Belangrijker is de wens, dat het bijeengebrachte materiaal de lezende ouderling en diaken verder helpt en zo de opbouw van de plaatselijke kerken bevordert.

2 De plaats van de ambtsdragers

2.1 Een goddelijke aanstelling

Om een juiste kijk te krijgen op de ouderlingen en diakenen met hun werk, moeten alle betrokkenen voor alles beseffen, wat voor positie ambtsdragers innemen ten opzichte van de gemeente. In dit verband kan de neiging bestaan alleen te rekenen met het aandeel dat de gemeente en de kerkeraad hebben aan de uiteindelijke aanstelling van ambtsdragers. Dat aandeel is namelijk omvangrijk: de gemeente geeft namen op aan de kerkeraad van mannen die ze geschikt acht; de kerkeraad stelt dan een lijst met kandidaten samen; uit die kandidaten kiest de gemeente de nodige ambtsdragers, waarna de kerkeraad hen benoemt en tenslotte tot bevestiging overgaat.

Heel de aanstellingsprocedure lijkt zo een puur menselijke zaak te zijn. Toch moet meer gezegd worden. Van hoeveel belang het aandeel van gemeente en kerkeraad hier ook mag zijn, daarmee is niet het beslissende aan de orde gekomen. Blijkens de eerste vraag van het bevestigingsformulier (zie bij 8.2), moeten we via het menselijk handelen God bezig zien. Als de aanstellingsprocedure tot een afronding is gekomen, is uiteindelijk Hij het die de ambtsdragers tot hun dienst heeft geroepen.

We kunnen het ook zo zeggen, dat de ouderlingen en diakenen door Christus zijn aangesteld. God laat zich immers met de gemeente in door Christus' bemiddeling. Hij heet daarom het hoofd van de kerk, zijn lichaam (zie bijv. Kol.1:18a) en wordt bovendien aangeduid als de opperherder (1 Petr.5:4). Als zodanig ziet Hij vanuit de hemel om naar zijn gemeente, maar daarbij maakt Hij gebruik van de ambtsdragers. Die kunnen om deze reden getypeerd worden als Christus' geschenken aan de gemeente (vergelijk Ef.4:11).

Het kan dus best zijn, dat we terecht moeite hebben met de al te menselijke wegen die gevolgd zijn om bepaalde kerkleden in het ambt te krijgen. Zelfs in dat geval blijft gelden dat een gemeente langs die wegen haar ambtsdragers ontvangen heeft uit de hand van God, van Jezus Christus. Om dit goddelijke van de aanstelling van ambtsdragers aan te geven, worden in het bevestigingsformulier, in aansluiting aan de Bijbel, verschillende omschrijvingen gebruikt:

- Vanuit de hemel 'schenkt Christus ambtsdragers aan zijn gemeente'.
- 'In voortdurende zorg voor zijn kudde stelt Hij herders aan, om in zijn naam de schapen te weiden.'
- Aan de ouderlingen heeft Christus 'de leiding van de gemeente' toevertrouwd.
- Ter wille van het onderlinge dienstbetoon 'heeft Christus diakenen aan zijn gemeente geschonken'.
- De diakenen moeten de gaven 'in Christus' naam uitdelen'.
- God heeft de ouderlingen en diakenen tot opbouw van zijn gemeente 'gegeven'.

Denken we na over de plaats die de ambtsdragers in de gemeente innemen, dan is duidelijk dit overheersend: dat hun aanstelling, met alle menselijke aspecten daaraan, tenslotte goddelijk van karakter is.

2.2 Niet polsen voor de verkiezing

Het bovengenoemde verklaart, waarom kerkeraden het meestal nalaten kandidaat-ambtsdragers voor hun verkiezing te vragen, of ze in principe bereid en in staat zijn een verkiezing annex benoeming te aanvaarden.

Dit onderwerp valt enigszins buiten de hoofdlijn van m'n verhaal. Toch ga ik er breder op in: enerzijds wordt zo nog duidelijker, op wat voor niveau er over de ambtelijke aanstelling gesproken moet worden; anderzijds zitten kerkeraden nogal eens met vragen over deze kwestie.

Op zich is het natuurlijk praktisch, als een kerkeraad voor de bekendmaking van de verkiezing of zelfs nog voor de talstelling kandidaat-ambtsdragers polst. Daarmee wordt voorkomen, dat benoemde kerkleden ontheffing gaan vragen en dat bij het honoreren daarvan een groot deel van de procedure weer op gang moet worden gebracht. Toch gaan kerkeraden er, als het goed is, niet toe over vooraf informatie in te winnen.

Intussen moet worden toegegeven, dat soms terdege van tevoren aan de orde komt, of in alle redelijkheid van iemand verlangd kan worden een benoeming in overweging te nemen. Dat betreft dan wel situaties die zonneklaar zijn:

- Iemands gezondheid kan veel te wensen overlaten.
- Mogelijk is iemand doordeweeks regelmatig van huis, zodat hij amper kerkeradsvergaderingen kan bijwonen.
- Wellicht is iemand met een cursus bezig die haast al z'n vrije tijd opslokt, terwijl hij deze cursus niet bij wijze van hobby volgt maar omdat het vanwege z'n positie wel móet.
- Ook kan bekend zijn, dat iemand binnen enkele weken of maanden gaat verhuizen.
- Tenslotte heeft iemand misschien naast z'n dagelijkse werk een belangrijke functie in het politieke, maatschappelijke of onderwijskundige leven; over het algemeen gaat het kerkelijk ambt wel voor, maar in een bepaald geval kan het onverantwoord zijn iemand ter wille van het ambt uit diens functie weg te halen.

In dit soort gevallen concludeert de kerkeraad nogal eens, dat het niet zinvol is iemand op tal te zetten. Dat doet de kerkeraad dan in de plaats van de desbetreffende persoon en meestal zonder dat die ervan weet. Het kan ook gebeuren, dat de kerkeraad iemand bericht geeft van z'n kandidatuur en bij die gelegenheid te horen krijgt dat opvolging van een eventuele benoeming bij voorbaat onmogelijk is.

Zo iemand kan wijzen op een van de genoemde situaties, of op een persoonlijk geheim waardoor hij zelfs ongeschikt is als ambtsdrager. In dat geval zal een kerkeraad een verkiezing annex benoeming niet afwachten, maar de betrokkene meteen al van de lijst met kandidaten afvoeren en zo mogelijk door een ander vervangen.

Duidelijk kan zijn, dat kerkeraden er op deze manier heel terughoudend in zijn om voor eventuele kandidaten te beslissen; ook geven ze op-tal-geplaatste personen maar weinig ruimte bij voorbaat op een verhindering te wijzen. Er moet dan sprake zijn van om zo te zeggen technische bezwaren, zoals boven vermeld, die meteen overtuigend zijn. Voor de rest is het, als het goed is, het beleid van een kerkeraad dat de betrokkenen zelf en wel pas door hun benoeming voor een beslissing geplaatst worden.

Wat erop tegen is hen vooraf te polsen? Dit draagt een veel te vrijblijvend karakter. Ze zijn immers nog niet gekozen en benoemd. Bovendien hoeven ze zich in zo'n informatief gesprek vooraf niet te verantwoorden, als ze afwijzend staan tegenover het ambtsdrager zijn. En omdat ze hun argumenten niet hoeven uit te spreken, kunnen ze er zich gemakkelijk van afmaken, met overwegingen als: geen zin, geen tijd, niet geschikt. Maar zo oppervlakkig mogen we niet met het ambt omspringen. In 2.1 is niet voor niets gesproken over de goddelijke aanstelling in het ambt. De procedure van namen opgeven, het maken van een lijst met kandidaten, de verkiezing en de benoeming mondt daarom uit in de vraag aan de te bevestigen ambtsdrager: 'Bent u ervan overtuigd, dat God zelf u door zijn gemeente tot deze dienst heeft geroepen?'

Op dit principiële niveau kan een kerklid pas nadenken over het al of niet aanvaarden van het ambt, op het moment dat de verkiezing en benoeming een feit zijn en het ambt officieel op hem afkomt. Dan weet de betrokkene, dat hij in elk geval door de gemeente tot het ambt is geroepen. Daarnaast moet dan nog met de vraag klaar zien te komen: 'Is het ook God die mij tot het ambt roept? Hierop zal een serieus iemand niet snel als antwoord even: 'Nee, want ik heb geen zin, geen tijd, acht mezelf niet geschikt', of iets dergelijks. Hij moet er intensief mee aan de slag: 'Welke taak heeft God mij op dit moment al gegeven en kan daar deze nieuwe taak nog bij? Is het verantwoord m'n extra functie naast m'n werk ter wille van het ambt af te stoten? Kan ik het in allerlei opzicht aan, mee gelet op Gods beloften?' Als hij dit soort vragen positief kan beantwoorden, kan hij voor zichzelf concluderen: 'Dus is het God die dit ambt op m'n weg heeft gelegd en kan ik er niet onderuit de benoeming te aanvaarden'.

Moet hij voor zichzelf de gestelde vragen met 'nee' beantwoorden, dan kan hij in alle rust constateren: 'De gemeente mag mij wel tot het ambt roepen, maar God roept mij niet. Want gelet op die en die punten die God door zijn bestuur in mijn leven gebracht heeft, verhindert Hij me juist de benoeming aan te nemen.'

Van de betrokkene wordt verwacht, dat hij op dit niveau zich bezint op het al of niet aanvaarden van z'n benoeming. In de lijn hiervan ligt, dat de kerkeraad niet meteen berust in een vraag om ontheffing. De argumenten die de desbetreffende persoon daarvoor aanvoert, worden gewogen. Dan pas zwicht een kerkeraad. Maar soms ook niet, namelijk als hij de aangevoerde argumenten niet steekhoudend vindt. Heel deze gang van zaken mag qua procedure wat omslachtig zijn, toch is daarvoor bewust gekozen, omdat het kerkelijk ambt niet zomaar een functie is. Daarom kan de kandidatuur voor het ambt onmogelijk een zaak zijn van onderhands geregeld.

2.3 De ambtsdrager en de gemeente

Wat is nu precies de verhouding tussen ambtsdragers en gemeente? Gedacht wordt wel: ze handelen plaatsvervangend voor de gemeente, treden namens haar op. In het voorafgaande is immers naar voren gekomen, dat ouderlingen en diakenen door hun goddelijke aanstelling in het ambt een bijzondere positie hebben binnen de gemeente. Dit lijkt onvermijdelijk als gevolg te hebben, dat zij met het eigenlijke werk zijn belast. Verder is erop gewezen, dat de gemeente er intensief bij betrokken is, voordat kerkleden als ambtsdragers gaan fungeren. Daarbij past de leus: door het volk, voor het volk.

Toch is het onjuist te denken, dat de gemeente ermee kan volstaan toe te kijken - als ze haar financiële bijdrage maar betaalt. Wat binnen de gemeente gedaan moet worden, is niet alleen de verantwoordelijkheid van de ouderlingen en de diakenen. Natuurlijk is er verschil in de positie die ambtsdragers en niet-ambtsdragers innemen, met alle gevolgen daarvan voor hun taak. Daarnaast is er terdege grote overeenkomst tussen beide categorieën in de gemeente. Laat ik iets noemen. Daardoor loop ik min of meer vooruit op het volgende hoofdstuk; maar willen we het eigene omschrijven van de plaats van de ambtsdragers, dan is het noodzakelijk hun taak te vergelijken met die van niet-ambtsdragers.

- Alleen de ambtsdragers hebben de opdracht alle kerkleden systematisch en regelmatig op te zoeken. Ook hebben zij er recht op, dat de kerkleden hen ontvangen. Dit tweërlei geldt niet van gewone kerkleden. Dat betekent nog niet, dat zij zich vrijblijvend tegenover de gemeente kunnen opstellen. Volgens Zondag 21b van de Heidelbergse Catechismus hebben ze juist de opdracht hun gaven 'tot nut en heil van de andere leden te gebruiken'. Ze horen zich dus, evengoed als de ambtsdragers, verantwoordelijk te weten voor de gemeente, al is het dan op hun eigen, meer beperkte manier.

- Alleen de ouderlingen hebben de opdracht er voortdurend op uit te zijn om de kerkleden met Gods Woord te troosten, te onderrichten en terecht te wijzen, zoals ook de diakenen in de nodige gevallen met Gods Woord moeten bemoedigen. Maar daarmee is niet gezegd, dat de ambtsdragers het Woord in pacht hebben. Per slot van rekening zijn alle kerkleden 'Geestelijken', mensen die dank zij de beïnvloeding door de Geest vertrouwd zijn met Gods Woord. Vandaar dat in 1 Tess.5 eerst van de ouderlingen wordt verklaard dat ze leiding geven en terechtwijzen (vs.12), terwijl daarna eveneens als taak van de kerkleden wordt vermeld dat ze moeten terechtwijzen en opbeuren (vs.14).

- Alleen de ouderlingen hebben de opdracht tucht toe te passen; ook zijn zij het, die eventueel iemand buiten de gemeenschap moeten sluiten, als die persoon hardnekkig blijft bij z'n onchristelijke opvattingen of gedragingen. Intussen worden bij een tuchtprocedure de kerkleden betrokken. Ze hebben de taak te bidden voor hen op wie de tucht wordt toegepast, en hen op hun onchristelijke opstelling aan te spreken (zie daarvoor het 'Formulier voor de uitsluiting uit de gemeente van Christus' en het 'Formulier voor de tucht over afkerige volwassen doopleden', opgenomen in: Gereformeerd Kerkboek, Haarlem 1986). En gesteld dat zij als eersten geconfronteerd worden met iets laakbaars bij een medegelovige; dan horen de ambtsdragers daar aanvankelijk zelfs buiten te blijven en is het alleen de verantwoordelijkheid van de signalerende kerkleden hun medegelovige te waarschuwen (zie Mat.18:15-17).
- Tenslotte moeten bij uitstek de diakenen de gemeente van dienst zijn. En in het geval dat ze financiële steun verlenen, doen ze dit namens de gemeente, zelfs zonder dat de gemeente de naam van de geholpene te weten komt. Tegelijk hebben de diakenen volgens het bevestigingsformulier de doelstelling, dat de gemeente haar taak leert verstaan 'om zwakken en hulpbehoevendenden volop te laten delen in de vreugde van Gods volk'. Korter geformuleerd: de diakenen zijn de kerkleden van dienst om hen erin te stimuleren elkaar van dienst te zijn. En wat de financiële steun betreft: voordat de diakenen die verlenen, bezien ze eerst of er vanuit de kring van de kerkleden zelf geen hulp geboden kan worden.

Het genoemde geeft duidelijk aan: de ambtsdragers mogen een bijzondere plaats innemen in de gemeente en als gevolg daarvan een eigen taak hebben, ze nemen niet waar voor de gemeente. Ze mógen zichzelf niet eens tot loopjongens van de gemeente verlagen die alles voor haar opknappen. De kerkleden zelf hebben evengoed een verstrekkende verantwoordelijkheid. Daarom moeten ouderlingen en diakenen het zich niet laten aanleunen, dat hen van alles toegeschoven wordt. Een gemeente kan nalatig zijn in haar taak; hierdoor kunnen ambtsdragers in de verleiding komen wat nagelaten wordt dan maar zelf te gaan doen. Deze verleiding moeten ze weerstaan. Al is het de weg van de meeste weerstand, ze moeten toch de kerkleden aan het werk zetten. Juist daarin tonen ze oog te hebben voor het eigene van ieders plaats en taak.

2.4 Het omgaan met de goddelijke aanstelling

Ouderlingen en diakenen zijn door God geroepen; ze zijn instrumenten waardoor Christus vanuit de hemel zijn zorg voor de gemeente tastbaar maakt. Hoe moeten ambtsdragers in de praktijk van hun werk met deze realiteit omgaan? Daar valt een en ander over op te merken, afhankelijk ervan of we letten op het hoge belang of op de bescheiden betekenis van hun goddelijke aanstelling.

2.4.1 De hoge positie van ambtsdragers

Ouderlingen en diakenen zijn maar liefst dienaren van Christus. Daarvan moeten ze telkens doordrongen zijn, alleen al omdat dit hun in hun optreden een geweldige steun kan geven. Dat is niet overbodig. Een ambtsdrager kan namelijk erg opzien tegen z'n taak. Dat kan door van alles veroorzaakt worden. Misschien kijkt hij vrij mismoedig tegen zichzelf aan: 'Wie ben ik eigenlijk en wat kan ik eigenlijk?' Mogelijk is hij onzeker over wat hij tijdens een huisbezoek tegen zal komen: de bezochte personen kunnen vol kritiek zijn; ze stellen zich wellicht afwerend op met een air van: 'Die ambtsdrager hoeft ons niets te vertellen.' Het ambtelijk werk kan ook als zwaar worden ervaren, doordat het vaak verricht moet worden na een volledige dagtaak. Die dagtaak kan bovendien van die aard zijn, dat het gaan op huisbezoek als een grote overgang wordt ervaren.

In deze gevallen kan een ouderling of diaken overeind blijven, als hij het zichzelf telkens voorhoudt: 'Wat ik ook van mezelf mag denken en hoe de kerkleden zich ook mogen opstellen, veel belangrijker is dit: ik ga niet op persoonlijke titel en op eigen gezag de gemeente in om daar m'n eigen zaakjes voor te staan. Ik ben door Christus gestuurd, spreek in zijn opdracht en houd me bezig met Gods zaak.' In het besef, hiervan is een ambtsdrager, met al z'n persoonlijke verlegenheid of angst, toch in staat onbeschroomd op stap te gaan. Zo nodig brengt hij het zelfs op de bezochte kerkleden tegen te spreken. Want doorslaggevend is voor hem niet de wil van de gemeente, maar wat zijn Opdrachtgever wil. Als het goed is, zullen de kerkleden dit alles ook van de ambtsdrager verwachten. Dat maakt het voor hem des te gemakkelijker zich over z'n eventuele moeite heen te zetten.

Het besef van de eigen hoge positie kan voor de ambtsdrager dus een grote stimulans betekenen bij z'n optreden in de gemeente. Tegelijk dreigen hier voor hem twee gevaren:

- Hij kan zo beheerst worden door het belangrijke van z'n ambt, dat z'n persoon tot op zekere hoogte achter z'n ambt gaat verdwijnen. Voor zo iemand wordt het ambt een soort vermomming, met als gevolg dat hij zichzelf krampachtig gaat opstellen: 'Hij is toch een ambassadeur van Christus? Dan moeten de bezochte kerkleden hem ook als zodanig erkennen.' Zo zijn er ambtsdragers die vinden, dat voor een huisbezoek in principe alle eerder gemaakte afspraken moeten wijken. Zij kunnen het maar moeilijk aanvaarden, als kerkleden het komen tot een afspraak voor een huisbezoek een kwestie van overleg en afweging vinden. Ook gebeurt het, dat ambtsdragers in de omgang plezierig overkomen, maar op een huisbezoek opeens stijfjes en afstandelijk doen tegenover de bezochte 'broeder en zuster'.

Naar mijn overtuiging is het helemaal niet noodzakelijk zo gespannen en zwaarwichtig met het ambt om te gaan. Hoe hoog hun positie ook mag zijn, ouderlingen en diakenen kunnen gewoon zichzelf zijn. Ter vergelijking kan verwezen worden naar de bijbelschrijvers. Beïnvloed door de Geest hebben ze precies dat opgeschreven wat God wilde en dit precies zoals God het wilde. Maar als we de verschillende bijbelboeken met elkaar vergelijken, blijkt telkens dat de Geest de persoonlijkheid van de auteurs met alle kwaliteiten vanden onaangetast heeft gelaten. Zo zijn ieders karakter, schrijfstijl, ontwikkeling en denkvermogen ingeschakeld.

Als dat al zo is met de bijbelschrijvers, hebben ouderlingen en diakenen toch helemaal een reden zich door hun ambt anders te gaan gedragen dan ze als mens zijn.

- Op een tweede gevaar moet worden gewezen: in het besef van z'n hoge positie kan een ambtsdrager ertoe overgaan zichzelf te laten gelden. De verleiding hiertoe wordt extra groot, als hij tijdens een bezoek op weerstanden stuit of zelfs op verzet. Bij zo'n gelegenheid kan hij op z'n strepen gaan staan: 'U vergeet dat ik uw ambtsdrager ben, een gezant van Christus.' Over het algemeen hoeft een kerklid daar niet voor opzij te gaan - met alle respect die hij terecht voor een ambtsdrager moet hebben. Natuurlijk, ouderlingen en diakenen ontlenen hun gezag ook aan de bijzondere positie die ze innemen. Op grond daarvan zijn ze gerechtigd praktische maatregelen te nemen (bijv. met betrekking tot kerktijden) en mogen ze van kerkleden vragen zich daarnaar te schikken. Buiten dit praktische terrein horen ouderlingen en diakenen hun overtuigingskracht voor alles te zoeken in het Woord dat zij spreken. Bij uitstek daardoor moeten ze proberen hindernissen bij kerkleden te overwinnen. Er zijn uitzonderingen denkbaar. Soms stellen kerkleden een ambtsdrager bijv. niet eens in de gelegenheid Gods Woord uit te dragen, simpelweg doordat ze niet met hem willen praten. In zo'n extreme situatie kan het nodig zijn op z'n ambt te wijzen: 'U hebt er wel geen zin in mij te woord te staan, maar daardoor laat ik me niet afschepen. Per slot van rekening ben ik uw ambtsdrager. Of u het nu leuk vindt of niet, u zult me toch even moeten aanhoren.' Wellicht zwicht men daarvoor en krijgt een ambtsdrager op deze manier toch enige toegang. Voor de rest hoort een ambtsdrager terughoudend te zijn in het beroep op z'n ambt. Z'n boódschap moet het doen.

2.4.2 De bescheiden positie van ambtsdragers

Ouderlingen en diakenen zijn slechts dienaren van Christus. Ook daarvan moeten ze telkens doordrongen zijn. Wat het belang hiervan is? Op deze manier worden ze tegen zichzelf beschermd. Dat is nodig. Door het hoge van hun positie kunnen ze namelijk gewichtig gaan doen en gaan menen dat hun opvattingen meestal de voorkeur verdienen. Hieruit kan voortvloeien, dat ze de bezochte kerkleden hun opvattingen opleggen en maar moeilijk tegenspraak kunnen dulden. Daarmee doen ze, alsof ze zichzelf tegenover de gemeente waar moeten maken. Dat strookt niet met het beperkte van hun positie: ze zijn instrument van Christus. Het gaat daarom niet om hun persoon, maar om Christus. Hun doel moet dan ook niet zijn, dat de kerkleden voor hun mening zwichten, maar dat ze naar Christus toegroeien.

Dat ambtsdragers zichzelf soms maar moeilijk kunnen relativiseren, kan ook hierdoor komen dat ze hun eigen opvattingen, min of meer onbewust, met de bijbelse boodschap vereenzelvigen. En die boodschap moeten ambtsdragers toch zonder voorbehoud uitdragen? In het kader van deze benadering is het vanzelfsprekend, dat het ambtsdragers zwaar valt met anderen mee te denken. Ook hier is het noodzakelijk voor ambtsdragers zich te realiseren, dat ze dienaar zijn. En een dienaar vertolkt beslist niet automatisch de wil van z'n heer.

Dit betekent in de praktijk, dat ambtsdragers voor zichzelf duidelijkheid moeten krijgen over de vraag: 'Wat ik de mensen voorhoud, is dat regelrecht aan de Bijbel ontleend, of is dat m'n persoonlijke tóepassing van de bijbelse gegevens? Dit onderscheid bepaalt de manier waarop een ambtsdrager iets uitdraagt. Weet hij in de lijn van de Bijbel te spreken, dan mag en moet hij zelfs met beslistheid te werk gaan, zonder aan de klem van z'n woorden af te doen met zinsneden als: 'volgens mij' en 'ik vind'. Van de bezochte kerkleden mag hij in dit geval verlangen, dat ze (op den duur) voor z'n boodschap buigen. Beseft hij daarentegen met een eigen mening aan te komen, dan zal hij dat met terughouding doen: 'zo denk ik erover' of: 'dit lijkt mij de juiste benadering'. Die reserve zal niet gemakkelijk of te brengen zijn, omdat hij z'n mening uiteraard degelijk gefundeerd zal achten. Toch moet een ambtsdrager het zichzelf bijbrengen het menselijk-beperkte van z'n benadering te erkennen en in overeenstemming daarmee gematigd te spreken. Dan zal hij het aanvaarden, als de bezochte kerkleden er hun eigen benadering tegenover plaatsen en zich een onderlinge discussie ontspint.

(Zie over deze materie mijn: *Wat is gereformeerd?* Groningen 1983.)

De wetenschap in een bepaald opzicht een bescheiden positie in te nemen, kan een ambtsdrager er dus voor bewaren zichzelf op een onbereikbaar voetstuk te plaatsen.

3 De taak van de ambtsdragers

In het vorige hoofdstuk is de heel eigen plaats aan de orde geweest, die de ouderlingen en diakenen binnen de gemeente innemen. Als keerzijde daarvan zal hier aandacht gegeven worden aan hun taak. Daarvoor zou ik breedvoerig in kunnen gaan op de bijbelse gegevens, om van daaruit tot een nadere taakomschrijving te komen. Vanwege de praktische doelstelling van m'n boek kies ik voor een andere methode: ik beperk me voornamelijk tot een weergave van het bevestigingsformulier (zie 8.2). Dit lijkt me om twee redenen te verdedigen. Allereerst beoogt dit formulier een samenvatting te geven van wat in het Oude en Nieuwe Testament over het ambt staat, zodat via de behandeling van dit formulier toch de Bijbel aan bod komt. Bovendien kunnen we dit formulier beschouwen als de instructie voor de ouderlingen en diakenen, die ze bij de start van hun werkzaamheden hebben meegekregen. Als ambtsdragers zich willen bezinnen op hun taak, moeten ze dan ook altijd weer bij dat formulier zijn; daaraan moeten ze hun optreden toetsen.

Om deze redenen laat ik in het vervolg van dit hoofdstuk het bevestigingsformulier uitgebreid aan het woord.

3.1 De taak van de ouderlingen

3.1.1 De ouderling als herder

In het formulier wordt over de ouderlingen opgemerkt, dat ze (samen met de predikanten) herder zijn, die Christus, de goede Herder, 'in voortdurende zorg voor zijn kudde' heeft aangesteld, 'om in zijn naam de schapen te weiden'. Hun taak wordt ook zo geformuleerd: 'Aan hen is met de dienaren des Woords toevertrouwd de gemeente te regeren en herderlijk te verzorgen.' Ze heten daarom: 'herders over Gods kudde'. Deze beeldspraak heeft het formulier ontleend aan het N.T. Want daarin noemt Christus zichzelf de goede Herder (zie Joh.10:11) en hebben zowel de apostel Paulus (Hand.20:28) als de apostel Petrus (1 Petr.5:2-3) het erover dat de gemeente Gods kudde is en dat de ouderlingen daarvan de herders zijn.

Dit is in de lijn van Ezech.34. In dit hoofdstuk worden God zelf en de door Hem aangestelde leiders als herder aangeduid (vs.11-12 en vs.2,23). In dit bijbelgedeelte komt ook naar voren, wat een rechtgeaarde herder allemaal doet. Hij ziet om naar z'n schapen: hij brengt ze naar goede weidegronden, zoekt de verlorene, haalt de afgedwaalde terug, verbindt de gewonde en laat de zieke aansterken (vs. 14-16a). In Jes. 40:11 wordt nog vermeld, dat een echte herder de lammetjes op de armen draagt en de zogende schapen behoedzaam voortleidt. Christus vat dit alles zo samen, dat een herder ervoor zorgt dat z'n schapen leven hebben in overvloed (Joh.10:10b).

Het formulier vertaalt deze werkzaamheden van een rechtgeaarde herder op deze manier naar de taak van de ouderling-herder: hij moet erop toezien, 'dat elk lid van de gemeente zich in belijdenis en wandel gedraagt naar het evangelie', ofwel 'dat de gemeente blijft bij de zuivere leer en daar ook naar leeft'. In verband hiermee moet hij zich ervoor inzetten om de kerkleden 'met het Woord van God te vertroosten, te vermanen en te onderwijzen', terwijl hij 'hen die zich in leer of leven misgaan' moet terechtwijzen.

Het formulier vermeldt nog meer activiteiten, maar die komen in deel II nog wel ter sprake. Mij gaat het nu om de ouderling als herder. Wie doordenkt over de omschrijving van diens taak, begrijpt dat een ouderling met heel wat wordt belast. Ik wijs op drie punten:

- Hij moet zich richten tot de héle gemeente. Als we in het gewone leven intensief met mensen omgaan, betreft dat meestal alleen hen die ons liggen, om wat voor reden ook: ze zijn ons sympathiek, hebben dezelfde interesses, zijn van een soortgelijk maatschappelijk niveau, e.d. Maar een ouderling moet met allerlei soorten mensen omgaan, onafhankelijk ervan hoe hij als persoon tegenover hen staat. Als hun herder moet hij zelfs hart voor hen hebben. Al staan die kerkleden nog zo negatief tegenover hem en z'n Opdrachtgever, hij mag hen niet zomaar loslaten.

- Een ouderling mag in z'n contact met kerkleden niet volstaan met de gebruikelijke, vrijblijvende beleefdheidspraatjes. In het gewone leven is het vaak geen bezwaar, dat onze omgang met iemand opgaat in gezelligheid. Sterker nog, een dergelijke gezelligheid heeft haar waarde, want daar kan veel warmte van uitgaan naar de betrokkenen. Toch moet een ouderling verder komen in z'n contact met kerkleden. Het is z'n taak hen met Gods Woord te bereiken, met de beloften, geboden en bedreigingen ervan. Daarmee moet hij hen steunen of bijsturen in hun keuze voor God of ook tot een beslissing brengen voor of tegen hun Heer. Geen moeite mag hem hierbij te veel zijn.

- Een ouderling moet zich in z'n spreken niet beperken tot wat wij wel eens 'het geestelijke' noemen. Wellicht is het een nawerking van ons rooms-katholieke verleden, maar nog altijd zijn we geneigd ons leven op te delen in twee terreinen: het kerkelijke, godsdienstige of heilige terrein en het alledaagse of profane terrein. Van ouderlingen wordt dan verwacht, dat zij zich met het eerste gebied bezighouden. Dit is onaanvaardbaar: de Bijbel waarmee zij werken, bestrijkt het hele leven. Niet alleen bidden, bijbellezende en naar de kerk gaan hebben met God te maken. Evengoed van de gewone dingen van de dag geldt, dat ze in relatie met God (horen te) staan. In z'n optreden moet een ouderling het dus niet alleen hebben over 'het geestelijke'. Hij moet de moeilijkste weg begaan en de kerkleden vanuit de Bijbel aanreiken wat dienstbaar is aan hun christen zijn in al z'n aspecten.

3.1.2 Het doel van het huisbezoek

Om z'n taak als herder te kunnen uitvoeren, is het noodzakelijk dat de ouderling bij de kerkleden thuis op bezoek komt. Het formulier maakt geen melding van het instituut van het jaarlijkse huisbezoek. De kerkorde van de Gereformeerde Kerken spreekt er wel over: 'Zij leggen zo dikwijls huisbezoek af als goed is voor de opbouw van de gemeente, tenminste eenmaal per jaar' (art.21). Door dit voorschrift willen de Gereformeerde Kerken bereiken, dat er enige regelmaat zit in het bezoeken van de kerkleden. Alleen, wat is nu precies het doel van dit jaarlijkse huisbezoek? Onder ons circuleren verschillende typeringen. Het gemeenschappelijke daarvan is, dat ze in een paar bewoordingen het kenmerkende van het huisbezoek proberen aan te geven. Naar mijn idee even zovele vergeefse pogingen. Ik ga de drie bekendste typeringen bij langs.

- Het doel van het huisbezoek is: 'Gods Woord in de huizen bedienen'. Op zich is dat natuurlijk waar, maar het is slechts een van de doelstellingen. Door het huisbezoek willen de ouderlingen ook laten merken, dat ze belangstelling hebben voor de betrokkenen. Trouwens, pas als ze op de hoogte zijn van de situatie waarin de bezochte kerkleden verkeren, kunnen ze Gods Woord ter zake uitdragen. Het doel van het huisbezoek is daarom eveneens om naar de mensen te luisteren. Daar komt nog wat bij: als ouderlingen de bezochte kerkleden iets aanreiken, is dat niet alleen wijsheid die regelrecht aan de Bijbel ontleend is, maar vaak ook wijsheid die door eigen levenservaring verworven is.

- Het doel van het huisbezoek is: 'zoeken naar de vrucht van de prediking'. Een moeilijk hanteerbare omschrijving. Strikt genomen wordt daarmee verondersteld, dat de ouderlingen praat hebben wat de preken dat afgelopen jaar bij de luisteraars hebben willen uitwerken. Op het huisbezoek zouden ze dan nagaan, of dat effect ook aanwijsbaar is bij die luisteraars. Aangenomen mag worden, dat dit onmogelijke niet wordt bedoeld. Waarschijnlijk wil men met die omschrijving alleen maar zeggen: op het huisbezoek wordt onderzocht, of het ook te merken is dat de kerkleden telkens Gods Woord beluisteren. Daarom formuleren anderen het liever zo:

- Het doel van het huisbezoek is: 'zoeken naar de vrucht van het geloof'. Op zich is dat juist. Ouderlingen zijn erin geïnteresseerd, of de bezochte kerkleden metterdaad christen zijn. Dit overigens niet op de manier van controleurs die angstvallig inspecteren of alle regels wel nagekomen worden. Ouderlingen hebben, als het goed is, een heel andere opstelling. Ze zijn bezig in het besef dat met de zaken rond het geloof leven of dood gemoeid is. Maar daarbij doen ze natuurlijk meer dan zoeken. Ontbreekt 'de vrucht van het geloof' op bepaalde punten, dan zullen ze de bezochte kerkleden gaan stimuleren of terechtwijzen. Daarnaast geldt ook hier, dat de uiterlijke omstandigheden van de betrokkenen niet vergeeten mogen en kunnen worden.

Dit alles geeft aan, dat het onmogelijk is het doel van het huisbezoek in een paar woorden samen te vatten. Als ze bij de mensen thuishouden, horen ouderlingen te spreken en te luisteren, hun meeleven te tonen en hun boodschap uit te dragen, Gods Woord door te geven en vanuit de eigen levenservaring steun te geven, te bemoedigen en te onderrichten. Een veelheid van activiteiten dus. Daarin zit dit gemeenschappelijke, dat ze bij de bezoekende ouderlingen een taak veronderstellen. Een huisbezoek kan dus onmogelijk alleen maar hierin bestaan, dat de aanwezigen contact hebben met elkaar of ervaringen en opvattingen uitwisselen. Ouderlingen hebben een opdracht. En nu kom ik toch met een beknopte omschrijving: door het huisbezoek moeten ze de kerkleden erbij helpen, dat die zich over de volle breedte van het leven (kunnen) opstellen als gehoorzame en ontspannen kinderen van God.

3.2 De taak van de diakenen

3.2.1 Verlegenheid rond de diaconale taak

De diakenen zelf hebben lang geen raad geweten met hun taak. In de loop van de tijd zijn verzuchtingen geuit in de trant van: 'Wat moeten we nu eigenlijk doen? Er zijn onder ons weinig of geen mensen die materiële steun nodig hebben. Dus kan het ambt van diaken in deze tijd van welvaart moeilijk veel voorstellen.' Jaren aaneen hebben vele diakenen dan ook het gevoel gehad, dat ze er grotendeels voor spek en bonen bij zaten in de kerkeraad. Ik zeg dit allemaal in de voltooid tijd. Want bij de meeste diakenen zal dit gevoel van onzekerheid wel verdwenen zijn, doordat ze een nieuwe kijk op hun ambt hebben verkregen.

Vele kerkleden hebben er nog altijd moeite mee het ambt van diaken als zinvol te beschouwen. Dat blijkt al, als we iemand de vraag zouden stellen: 'Hebt u wel eens een diaken op bezoek gehad?' Er bestaat grote kans, dat de aangesprokene in eerste instantie verbaasd zal antwoorden: 'Ik een diaken op bezoek? Ik heb toch geen financiële problemen?'

Het bovengenoemde maakt meteen duidelijk, waardoor die verlegenheid kon ontstaan: vele eeuwen is het diaken zijn opgegaan in het verlenen van materiële steun (in de vorm van geld, voedsel, kleding en wat dan ook). Heel begrijpelijk, want de maatschappelijke ontredde is al die eeuwen door massaal van karakter geweest. Lange tijd was maar liefst 20-30% van de bevolking aangewezen op hulp. Vandaar dat de vroegere diakenen er niet aan toekwamen zelf de materiële nood op te sporen. Wie steun nodig had, diende zich bij hen te vervoegen. En gingen de diakenen op huisbezoek, dan was dat voornamelijk om te controleren of er terecht steun werd verleend, of er geen fraude werd gepleegd, of er geen kinderen uit een ondersteund gezin aan het werk konden gaan, enz.

Tot aan het einde van de 19e eeuw dachten maar weinig christenen eraan, zeker de diakenen niet, dat structurele verbeteringen noodzakelijk waren. Tenslotte zijn die er gekomen. Vooral onze eeuw heeft grote maatschappelijke veranderingen gebracht.

Er kwamen bijv. al meer sociale wetten, met na de Tweede Wereldoorlog de Noodwet-Drees uit 1947 (in 1957 vervangen door de Algemene Ouderdomswet) alsook de Algemene Bijstandswet uit 1963, die als het sluitstuk van de Nederlandse sociale wetgeving wordt beschouwd. Als resultaat hiervan zijn financiële problemen door werkloosheid, invaliditeit, het ontbreken van pensioen e.d. grotendeels uitgebannen.

Grotendeels, zeg ik. Want nog altijd kunnen er situaties zijn, waarin de sociale wetgeving de persoonlijke behoeften onvoldoende dekt (zie hierover 7.2). Maar over het algemeen kan gesteld worden, dat het geven van materiële steun niet vaak meer nodig is en dan ook weinig tijd van de diakenen vraagt (althans op dit moment, want de tijden zijn weer slechter aan het worden, zie 7.1). Daarmee is weggevalen wat tot dan toe haast het een en al van de diaconale taak was. Geen wonder dat de diakenen in de eerste decennia na de Tweede Wereldoorlog onzeker waren over wat hun te doen stond.

Nu zou kunnen worden tegengeworpen: 'De invulling van het diaconaat is toch niet afhankelijk van de maatschappelijke ontwikkelingen? Niet de feiten van de dag, maar de Bijbel bepaalt wat een ambtsdrager te doen heeft. Daarom moeten we niet letten op de sociale situatie, maar op de bijbelse boodschap. Dan pas krijgen we het juiste zicht op de taak van de diakenen.' Dit lijkt een zinnige reactie op onze verlegenheid met de diaconale taak. Toch is te boud esproken. Het N.T. geeft helemaal geen uitgewerkte tekening van het ambt van diakenen. Natuurlijk worden we wat de hoofdlijn betreft niet in het onzekere gelaten. Het woord diaken betekent immers 'dienaar'. Zijn taak is kennelijk: dienen, de helpende hand bieden. Ook komt in het N.T. naar voren, dat de gemeente zelf moet dienen.

De diaken hoort dan ook telkens deze twee vragen te stellen: 'Hoe kan ik de gemeente van dienst zijn?' en: 'Hoe kan ik de kerkleden ertoe brengen, dat zij elkaar van dienst zijn?' De verdere invulling hiervan heeft Christus aan de kerk overgelaten. Dat hoeft ons niet te verbazen, want de kerk heeft veel meer zelf moeten en mogen regelen, bijv.: wanneer er kerkdiensten gehouden worden, hoe predikanten het beste kunnen worden opgeleid, hoe de binding aan de bijbelse leer kan worden gerealiseerd, enz. Daarmee hebben de kerkleden een hele verantwoording gekregen. Die kunnen ze aan, omdat ze onder invloed van de Geest mondig zijn en daardoor op een volwassen manier de Bijbel op hun situatie kunnen toepassen.

Zo ook hier. Het is de taak van de kerk om zelf - gehoord de bijbelse boodschap, maar ook gelet op de maatschappelijke situatie - het diaconale ambt nader in te vullen. De bezinning hierop is binnen de Gereformeerde Kerken gestart door: '*Blijvende diaconale taak in veranderende tijden*'. Open brief van het Comité der Centrale Diaconale Conferentie (...)', 1962. In die periode heeft men er al meer oog voor gekregen, dat er nog altijd nood bestaat. Alleen op een wat ander vlak dan daarvoor. Het meest opvallende in de tegenwoordige maatschappij is wellicht de vereenzaming. Mensen zijn vaak sterk gericht op het eigen geluk en gemak. Hiermee hangt samen, dat men aan elkaar voorbij leeft en geen tijd meer voor de ander maakt. Daardoor raken vooral die mensen geïsoleerd die door hun situatie toch al zo kwetsbaar zijn: bejaarden, gehandicapten, zieken, werklozen, arbeidsongeschikten, weduwen en weduwnaars. Vroeger waren het meestal ook deze mensen die in financiële problemen zaten. Maar nu blijkt, dat met de opheffing van hun financiële nood, hun sociale nood nog niet is weggenomen. Dat hebben de diakenen al scherper leren zien, met als gevolg dat zich weer een breed werkteerrein voor hen ontsloot. De neerslag van dit leerproces vinden we in het nieuwe bevestigingsformulier (zie weer 8.2). De diakenen die van dit formulier uitgaan, hoeven dan ook niet meer in verlegenheid te verkeren over de inhoud van hun taak. Ze ontdekken juist, dat ze handen vol werk hebben.

3.2.2 De diakenen te midden van de gemeente

In het formulier wordt eerst gesproken over de krachtbron van ons dienen: de liefde van Christus. 'Hij kwam in de wereld om te dienen en ontfermde Zich over velen die in nood waren.' Daarin moet de gemeente haar Heer navolgen, want 'de Heer roept ook nu tot het betonen van gastvrijheid, offervaardigheid en barmhartigheid'. Het mag niet gebeuren, dat mensen in de gemeente 'ongetroost leven onder de druk van ziekte, eenzaamheid of armoede'. Dat wordt voorkomen, als de kerkleden 'goede rentmeesters' zijn over wat de Here hun toevertrouwt en als zij hun taak verstaan 'in de gemeente van Christus (...) te dienen'. Ze moeten erop gespitst zijn 'om zwakken en hulpbehoevenden volop te laten delen in de vreugde van Gods volk'.

Het is opvallend, dat het formulier het spreken over de dienende taak van de gemeente voorop laat gaan. Daar is het kennelijk om begonnen. In het formulier wordt dat ook met zoveel woorden gezegd: 'Ter wille van dit dienstbetoon heeft Christus diakenen aan zijn gemeente geschonken.' Het is daarom hun taak 'te zorgen voor de goede voortgang van dit dienstbetoon in de gemeente'.

Hoe ze dit moeten doen? Het formulier wijst op verschillende activiteiten:

- Ze moeten 'zich van de moeiten op de hoogte stellen'. Als mensen in een moeilijke situatie gaan verkeren, houden ze dat meestal zo lang mogelijk verborgen. Dat kan zijn uit een gevoel van schaamte of uit gebrek aan vertrouwen in de gemeenschap: soms niet onbegrijpelijk, gezien de ervaringen die men zelf, of de familie vroeger, heeft opgedaan. Daarom moeten de diakenen erop uitgaan en proberen vertrouwensfiguren te worden, aan wie men z'n moeite kwijt wil. Dan krijgen ze er zicht op, waar en welke hulp nodig is.

- Ze moeten 'de leden van de gemeente tot hulpbetoon opwekken'. Daarbij kunnen de diakenen er niet mee volstaan de kerkleden hun roeping voor te houden. Ze moeten hen er ook op wijzen, waar voor hen mogelijkheden liggen om hulp te bieden. In eerste instantie moeten de diakenen dan opmerkzaam maken op wat binnen de plaatselijke kerk te doen valt, maar daarnaast op wat binnen de landelijke kerkgemeenschap als geheel aan de orde is; zelfs kunnen ze de blik van de kerkleden op nog breder terrein richten.

- Ze moeten 'de gaven inzamelen, beheren en in Christus' naam uitdelen'; bovendien horen ze de kerkleden 'die Christus' liefdegaven ontvangen, met Gods Woord te bemoedigen en te vertroosten'. Op deze punten zijn de diakenen plaatsvervangend voor de gemeente bezig. Ook op ander vlak is het voorstelbaar, dat de diakenen optreden namens de gemeente. In het formulier zelf wordt alleen op de mogelijkheid gewezen, dat financiële hulp geboden moet worden. Het ontvangen daarvan ligt meestal zo gevoelig dat algemene bekendheid hiermee ongewenst is.

Maar er zijn ook acute noodsituaties van niet-financiële aard denkbaar, waarin meteen een bepaalde voorziening moet worden getroffen. Dan zijn weer de diakenen de aangewezen personen. Verder kan het evengoed hun taak zijn voor een langere periode zelf voor iemand van betekenis te zijn. Dit nog afgezien ervan, of er door de kerkleden gefaald wordt. Door hun plaatsvervangend dienen houden ze de gemeente een voorbeeld ter navolging voor.

Het formulier vat al deze bezigheden van de diakenen zo samen: 'Zij zullen zich met woord en daad beijveren, dat ook hierin de gemeenschap die de Heilige Geest in de gemeente werkt en aan het heilig avondmaal doet genieten, zichtbaar wordt.' Dat is het einddoel van het diaconale werk. Diakenen zijn daarom wel eens aangeduid als 'componist van de gemeenschap' (aldus F.H. von Meijenfeldt in z'n boekje *De diaken als componist der gemeenschap*, 's-Gravenhage 1955). Een treffende typering: door de band met Christus is de kerk een gemeenschap; de diakenen spannen zich ervoor in, dat dit ook blijkt uit de daadwerkelijke inzet voor elkaar.

Maar hoe kunnen de diakenen op deze manier de gemeente activeren? Door net als de ouderlingen de mensen thuis op te zoeken. Dit diaconale huisbezoek kan dan niet beperkt worden tot de adressen waarvan men weet of vermoedt dat er nood is. Willen de diakenen de gemeente als geheel in beweging zetten, dan moeten ze op alle adressen verschijnen en daarbij hun ogen en oren goed openhouden. Alleen op deze manier kunnen ze de kerkleden afdoende van dienst zijn en aanzetten elkaar van dienst te zijn.

3.3 Overeenkomst en verschil tussen de beide taken

3.3.1 Beide taken zijn gelijkwaardig

Nog altijd wordt de taak van de diaken minder belangrijk gevonden dan de taak van de ouderlingen. Dit heeft allerlei praktische gevolgen. Zo wordt het diaken zijn door velen als een leerschool beschouwd voor het ouderling zijn. Immers, als in het geval van een jong iemand eraan getwijfeld wordt of hij geschikt is voor een ambt, wordt vaak gezegd: 'Laat hij eerst maar eens ervaring opdoen als diaken. Dan kan daarna altijd nog ouderling worden.' Dat wordt kennelijk als een promotie opgevat naar een taak die moeilijker is en meer verantwoordelijkheid vraagt. Omgekeerd overheerst de opvatting, dat men een ex-ouderling niet met goed fatsoen kandidaat kan stellen voor diaken. Dat is diens eer te na.

Voor deze visie heeft men zich altijd beroepen op 1 Tim.3:13a, waar over de diakenen wordt opgemerkt: 'Zij die hun dienst goed hebben vervuld, verwerven zich een ereplaats.' De Statenvertaling geeft de laatste twee woorden weer als: 'een goede opgang', wat in de kanttekeningen deze toelichting krijgt: 'waardoor verstaan wordt, of een goed achtting en aanzien in Gods gemeente, of ook een toegang tot meerdere en hogere diensten; namelijk des ouderlingschaps, of van het leerambt, gelijk ook bij de ouden veel gebruikelijk is geweest.' In het kerkelijk leven is de tweede uitleg vrij algemeen aanvaard. Op deze manier leek het bijbels geijkt de gang van het diaken zijn naar het ouderling zijn als een eervolle bevordering te beschouwen, en de omgekeerde gang als een stap terug.

Toch is deze interpretatie onaannemelijk, want terecht zegt C. Bouma in de *Korte Verklaring*: 'Dat een diaken die goed heeft gediend, opklimt tot het ambt van opziener, is niet altijd het geval; en Paulus zegt hier iets dat stééds komt na de dienst; daarom kan het hier bezwaarlijk worden betrokken op dat andere ambt van opziener.' Om deze reden verdient de eerste mogelijkheid waarop de kanttekeningen wijzen, de voorkeur: diakenen mogen 'slechts' dienen, maar als ze daarin trouw zijn, verwerven ze zich de achtung van de gemeente.

Op grond van 1 Tim.3:13a valt het dus niet te verdedigen het diaken-ambt als een eerste stap te zien op de hiërarchische ladder naar het ouderling-ambt. Het is dan ook onjuist bij de overgang van het ene naar het andere ambt te spreken in termen van promotie of degradatie. Het moet anders gezegd worden, namelijk dat beide ambten gelijkwaardig zijn. Daarvoor heb ik drie argumenten:

Allereerst is het opvallend, dat in 1 Tim.3 aan de diakenen niet alleen even zware maar haast ook dezelfde eisen gesteld worden (vs.8-10,12) als aan de ouderlingen (vs.2-7). Wel is de lijst met voorwaarden in het geval van de ouderlingen langer, maar qua inhoud lopen de voorwaarden praktisch parallel. Kennelijk komt het er bij beide ambten even erg op aan.

Daarnaast is in 3.1 en 3.2 al naar voren gekomen, dat beide soorten ambtsdragers van onmisbare betekenis zijn voor het kerkelijk leven. Er moet leiding gegeven worden aan de gemeente, maar evengoed moet de gemeente erin gestimuleerd worden te dienen. Het een is net zo noodzakelijk als het ander.

Tenslotte zal uit het vervolg nog wel blijken, dat niet alleen bij het ouderling zijn heel wat komt kijken. Het vraagt ook veel van de diakenen, als zij hun taak (willen) uitvoeren zoals het formulier dat aangeeft.

Betekent deze gelijkwaardigheid, dat het ongeoorloofd is een diaken later ouderling te laten worden? Zo krampachtig moeten we niet zijn. Het diakenschap kan in een bepaald geval inderdaad een soort vooropleiding zijn voor het ouderlingschap. Maar dit mogen we alleen zeggen, als we tegelijkertijd de omgekeerde stelling verdedigen, dat het ouderlingschap een training kan betekenen voor het diakenschap. Het kan namelijk gebeuren, dat iemand vooraf inzetbaar leek voor beide ambten, maar al doende meer geschikt blijkt voor het andere dan waarin hij is benoemd.

Uiteraard mag daar later rekening mee gehouden worden, maar dan onafhankelijk ervan wie het betreft. Het moet dus niet alleen voorkomen, dat een ex-diaken ouderling wordt, maar ook dat een ex-ouderling diaken wordt. Als stelselmatig alleen ex-diakenen ouderling worden, móet dit wel opgevat worden als een negeren van de gelijkwaardigheid van de beide ambten.

Daar komt nog wat anders bij. Stel dat een diaconie in een bepaalde gemeente grotendeels gezien wordt als een leerschool voor aankomende ouderlingen, wat is daarvan het fatale resultaat? Dat zich daar nooit mannen kunnen ontwikkelen tot diakenen met visie en ervaring, met weer als gevolg dat in zo'n gemeente het diaconale werk nooit goed van de grond komt.

Naar mijn overtuiging moeten diakenen zich er daarom tegen verzetten, als ex-collega's die door de kwaliteit van hun werk uitgeblonken hebben, automatisch kandidaat worden gesteld voor ouderling. Be-doeld of onbedoeld betekent dit een degradatie van hun ambt, terwijl het hun onmogelijk maakt iets op te bouwen.

3.3.2 Het eigene van beide taken

Nu de diakenen in het nieuwe bevestigingsformulier heel wat bezigheden toegeschoven hebben gekregen, zijn ouderlingen er wel eens bang voor dat er concurrentie zal ontstaan. Ik kan het ook neutraler zeggen: men ziet het gevaar dreigen, dat diakenen zich op het terrein van de ouderlingen gaan begeven. Alleen daarom al is het zinvol na te denken over het eigene van ieders taak. In parallelle zinnen kan het zo omschreven worden:

- Ouderlingen hebben als taak leiding te geven aan de gemeente. Ze zetten zich ervoor in, dat de kerkleden een gemeente van heiligen zijn, dus dat ze een levend geloof hebben en zo met Christus verbonden zijn.
- Diakenen hebben als taak te dienen en de gemeente in het dienen te stimuleren. Ze zetten zich ervoor in, dat de kerkleden het tónen een gemeenschap van heiligen te zijn, dus dat ze als christen optreden en zo met elkaar verbonden zijn.

Op deze manier kunnen de twee hoofdtaken vrij scherp afgebakend worden. Dat neemt niet weg, dat de werkzaamheden van beide soorten ambtsdragers elkaar soms overlappen. Maar dat slechts tot op zekere hoogte. Want uitgaande van hun hoofdtaak hebben ouderlingen en diakenen toch een verschillende doelstelling, bij al het gemeenschappelijke dat aanwijsbaar is. Laat ik twee voorbeelden noemen:

Zowel ouderlingen als diakenen zien om naar hen die door hun alleen staan, hun hoge leeftijd, hun ziek zijn of door andere omstandigheden in een moeilijke situatie verkeren. Daarbij leggen beide soorten ambtsdragers zich erop toe, als ze hun taak verstaan, grondig naar de betrokkenen te luisteren. Maar er zijn verschillen. Het omzien naar mensen in dergelijke situaties is voor de ouderlingen slechts een onderdeel van hun werk; de diakenen zijn hier voornamelijk mee bezig. Daarom zijn het niet de ouderlingen, maar de diakenen die zich intensief inlaten met mensen die het door hun uiterlijke omstandigheden moeilijk hebben. Daarnaast zijn de ouderlingen vooral gericht op de vraag, hoe iemand als christen met z'n moeiten omgaat, wat het geloof hem hierbij te zeggen heeft; de diakenen gaat het vooral hierom, of ze in de een of andere vorm zelf praktische hulp kunnen bieden of daarvoor anderen kunnen inschakelen.

Een tweede voorbeeld. Zowel ouderlingen als diakenen bemoedigen en stimuleren kerkleden door hun Gods Woord te laten horen en samen met hen te bidden. Maar bij de ouderlingen staat dit in het kader van hun zorg voor het geloofsleven van de betrokkenen; zij gaan er dan ook vaak toe over met behulp van Gods Woord terecht te wijzen, te waarschuwen en zo nodig zelfs tucht toe te passen. Dat valt buiten de taak van de diakenen, want hun spreken vanuit de Bijbel en hun bidden met de ander staat in het kader van de zorg voor de onderlinge band binnen de gemeente.

Zo zijn er meer voorbeelden denkbaar, waarbij ouderlingen en diakenen met hetzelfde geconfronteerd worden of soortgelijk bezig zijn. Toch hoeft dat dus geen aantasting te betekenen van het eigene van beide ambten. Dit op voorwaarde dat ieder zich bewust is van z'n hoofdtaak, want van daaruit gaan ouderlingen en diakenen, ondanks alle overeenkomsten, veelal verschillende wegen.

4 Onderwerpen voor het bezoek van de ouderlingen

Ouderlingen moeten 'de kerkleden vanuit de Bijbel aanreiken wat dienstbaar is aan hun christen zijn in al z'n aspecten (= het slot van 3.1.1). Dit betekent, dat ze tijdens het officiële huisbezoek en bij gelegenheid van andere bezoeken in wezen een haast onbeperkt aantal onderwerpen kunnen aansnijden. Toch zijn ze in de praktijk vaak tamelijk begreemd bezig. Heel begrijpelijk, want niemand heeft de vele mogelijkheden zomaar paraat. Om daarbij te helpen laat ik hier een uitgebreide opsomming volgen van gespreksonderwerpen. Uiteraard zijn er nog andere denkbaar, maar ik verwacht dat de ouderlingen met de genoemde al de handen vol hebben. Per bezoek moet vanzelfsprekend een keus uit de gespreksmogelijkheden gemaakt worden, eventueel in overleg met de kerkeraad (zie deel II).

Ik geef de onderwerpen weer in vraagvorm en druk ze af in schuine letter. Bij elke vraagstelling geef ik in gewone letter enige toelichting om de betekenis ervan te verduidelijken en om alvast wat materiaal te leveren voor het gesprek zelf. Elke vraagstelling vat ik kort samen in een kopje, terwijl verwante onderwerpen weer onder een breder opschrift zijn gegroepeerd.

4.1 De uiterlijke omstandigheden

a. Herkomst

Hoe lang woont men in z'n tegenwoordige woonplaats en/of huis? Waar komt men oorspronkelijk vandaan? Dit kan van belang zijn om iemand beter te leren kennen.

b. Beroep

Wat voor beroep heeft men (gehad) en hoe kan (kon) men zich daarin als christen bewegen? Alleen al vanwege de tijd en de energie die het dagelijks werk opslokt, stempelt dat werk meestal iemands persoon. Bovendien bestaat er een wisselwerking tussen de manier waarop iemand christen is en de moeiten en vreugde die hij in z'n beroep ondervindt. Daarom is het van de grootste betekenis, dat ouderlingen veel aandacht hebben voor iemands (vroegere) dagelijks werk (vergelijk het slot van 4.8.e; over werkloosheid, arbeidsongeschiktheid of (vervroegde) pensionering: 6.8).

c. Gezin

Hoe is de gezinssamenstelling? Hoe staat het kerkelijk met de kinderen? Beide onderwerpen zijn ook belangrijk, als de kinderen al (gedeeltelijk) uit huis zijn. In dat geval mogen ze de bezoekende ouderlingen wel niet meer rechtstreeks aangaan, hun situatie speelt in het leven van de ouders terdege een grote, zo niet overheersende rol. Dan is het goed, als ouderlingen enigszins geïnformeerd zijn over die afwezige kinderen.

d. Aanwezige kinderen

Wat voor opleiding volgen de thuis aanwezige kinderen of zijn ze al aan het werk? Zie hierover bij b. *Hebben ze verkering?* Als er sprake is van een, al of niet officiële, verloving, is het zinvol daar een apart gesprek met die kinderen over te hebben (zie 5.2.2). Een persoonlijk gesprek is zelfs noodzakelijk, in het geval dat de partner niet- of anderskerkelijk is (zie 5.3).

e. Bijzondere taak

Hoe gaat het met de uitvoering van een eventuele bijzondere taak waarmee men binnen de gemeente is belast? Iemand kan namelijk ambtsdrager zijn, organist, koster, lid van een commissie of vereniging of ook verzorger van de preekvoorziening. Een dergelijke taak kan heel wat vragen van de desbetreffende persoon en diens gezin, terwijl de waardering voor het verrichte werk vaak mager is of zelfs uitblijft. Van bezoekende ouderlingen mag verwacht worden, dat ze op dit punt hun belangstelling tonen. Op die manier kunnen ze er meteen aan meehelpen, dat de aanvaarde taak met meer plezier wordt verricht.

f. Moeiten

Zijn er uiterlijke omstandigheden die moeite geven? Hierbij kan aan van alles gedacht worden. In 6 geef ik daarvan een brede opsomming, want het is bij uitstek de taak van de diakenen zich in te laten met kerkleden in een benarde situatie. Maar ouderlingen moeten er eveneens oog voor hebben, als iemand in moeite verkeert. Dit allereerst uit belangstelling voor de desbetreffende persoon. Bovendien kunnen ouderlingen in het kader van hun hoofdtaak hem van dienst zijn om ook in z'n moeitvolle situatie als christen overeind te blijven (zie verder 3.3.2 over de kwestie waarin de taak van de ouderlingen zich hier onderscheidt van de diaconale taak).

4.2 De omgang met de Bijbel

a. Dagelijks

Wordt er dagelijks aan tafel uit de Bijbel gelezen? Tegenwoordig wordt nogal eens veel nadruk gelegd op de beleving van het geloof. Inderdaad heeft de persoonlijke ervaring grote waarde. Maar nooit mag vergeten worden, dat er van een verantwoorde geloofsbeleving alleen sprake kan zijn, als er eerst naar Gods Woord geluisterd wordt. Doordat de gezinsleden 's morgens vaak op verschillende tijden beginnen en 's middags lang niet altijd thuis eten, komt het doordeweeks aan op de lezing na de avondmaaltijd. Het is zaak, dat men zich dit minimale niet laat ontnemen doordat men zich laat opjagen door allerlei verplichtingen, vroeg in de avond.

b. Systematisch

Volgt men bij de bijbellezing een bepaald systeem? Als men willekeurig te werk gaat door losse gedeelten of afzonderlijke boeken te lezen, zal een groot deel van de Bijbel een gesloten boek blijven. Toch verdient het geen aanbeveling, dat men alle keren dat men leest ervoor gebruikt om de Bijbel achter elkaar door, van het begin tot het eind te lezen. Dan kan het gebeuren, dat men wekenlang uitsluitend verhalen over koningen hoort of profetische bedreigingen en beloften, terwijl het N.T. soms maanden ongeopend blijft. Daarom is het goed voor zo'n systeem te kiezen, dat enerzijds de hele Bijbel aan bod komt en anderzijds er voldoende afwisseling is. Men kan bijv. tegelijkertijd twee lijnen volgen: 's avonds steeds het N.T. en de Psalmen en op andere momenten achter elkaar de rest van het O.T. - of omgekeerd als de kinderen nog thuiskomen.

c. Selectie

Slaat men wel eens bepaalde stukken over? Het lijkt me niet erg opbouwend de geslachtsregisters en de beschrijving van de tabernakel en de tempel onverkort aan tafel te lezen. Natuurlijk hebben deze bijbelgedeelten waarde voor ons geloof, maar daar krijgen we alleen zicht op, als we er grondig studie van maken; hiervoor leent de lezing aan tafel zich uiteindelijk niet. Daarnaast is voorstelbaar, dat in gezinnen met heel jonge kinderen ook die bijbelgedeelten voorlopig overgeslagen of verkort weergegeven worden, waarin het erg gewelddadig toegaat of het seksuele frank en vrij ter sprake komt. Intussen moet met de lezing hiervan ook weer niet te lang gewacht worden; zo kunnen bijv. Gen. 38 en het boek Hooglied een mooi aanknopingspunt vormen voor het spreken over seksuele zaken, terwijl dit soort bijbelgedeelten het kunnen bevorderen, dat men zich positief en ontspannen tegenover seksualiteit opstelt.

d. Meelezen en napraten

Lezen de kinderen mee in een eigen bijbeltje (eventueel in een andere vertaling)? Praat men na over het gelezene? Wordt dit als het even kan, verwerkt in het gebed? Hierdoor zal het gelezene beter blijven haken. Zo wordt ook voorkomen, dat de bijbellezing aan tafel een gedachteloze bezigheid is en als een lege gewoonte wordt ervaren.

e. Persoonlijke lezing

Lezen de ouders en de oudere kinderen ook afzonderlijk in de Bijbel? Welke hulpmiddelen gebruiken ze daarbij? Stimuleren de ouders hun kinderen op dit punt? De meeste kerkleden moeten zich ertoe zetten studie van de Bijbel te maken, maar ter wille van onze persoonlijke band met God kunnen we er niet zonder. Daarom moeten we er niet mee volstaan aan tafel te lezen. Regelmatige studie is bijv. mogelijk in aansluiting aan de zondagse preken of als voorstudie met het oog op een verenigingsavond. Ouders moeten hierin voorgaan en mee daardoor hun kinderen aanmoedigen ook zelf de Bijbel open te slaan.

f. Kinderbijbel

Hoe worden de allerjongsten met de inhoud van de Bijbel vertrouwd gemaakt? Bij kinderen vanaf zo'n 2½ jaar kan goed worden gewerkt met de deeltjes uit de serie *Wat de Bijbel vertelt*. Driejarigen kan al uit het *Kleutervertelboek voor de bijbelse geschiedenis* van Anne de Vries worden voorgelezen, terwijl vanaf de tweede helft van de basisschool de uitgaven van Ingwersen, Kuijt en Wolf Meesters bruikbaar zijn. Ik noem deze werken bij name, omdat er heel wat kinderbijbels zijn met een bijbelkritische achtergrond.

g. Vragen

Heeft men ook moeite met bepaalde bijbelgedeelten? Veel uit de Bijbel heeft in de loop van de tijd, vaak emotionele, vragen opgeroepen. Laat ik enkele onderwerpen noemen: de gewelddadige manier waarop Israël Kanaän heeft veroverd, de hel met haar verschrikkingen, Gods uitkiezen en verwerpen van mensen, de verschillen tussen de Evangeliën, allerlei wonderen. (Voor deze en soortgelijke thema's kan men uitgebreid terecht in m'n werk: *De Bijbel: een open boek?* Groningen 1984). Als kerkleden hiermee zitten, moeten ze de ruimte krijgen zich hierover uit te spreken. Het is waar, door een gesprek hierover zullen ze hun moeite lang niet altijd kwijtraken. Maar ook dan is een dergelijk gesprek niet zinloos. Het kan erbij helpen om de moeite draaglijk te maken, zodat de betrokkenen zich ondanks hun vragen zonder reserve aan God kunnen toevertrouwen.

4.3 Het bidden

a. Aan tafel

Wordt er aan tafel hardop door de ouders gebeden? Wordt daarbij ook regelmatig verder gekeken dan de maaltijd zelf en het eigen falen tegenover God? In het gebed aan tafel kan gedacht worden aan het gelezen bijbelgedeelte, de bijzonderheden binnen het gezin of de familie, ieders dagelijks werk, de kerk met haar leden en taken, hen die in moeite verkeren, de zending, eventuele leraren, de overheid, enz. Het belangrijkste van dit bidden is, dat men op deze manier God de eer geeft die Hem toekomt. Tegelijk heeft de vorm, dus dat het hardop wordt gedaan, grote pedagogische waarde: al luisterend leren de kinderen van hun ouders wat allemaal in een gebed aan de orde kan komen. Daarnaast wordt door het gezamenlijke van het gebed alsook door de persoonlijke onderwerpen daarvan de onderlinge band en de gemeenschappelijke band met God versterkt.

b. Kinderen aan tafel

Laat men ook de kinderen regelmatig hardop aan tafel bidden? Hierdoor worden ze er allereerst in geïnteresseerd zelf een gebed te formuleren: van waarde voor het bidden dat ze persoonlijk doen. Bovendien worden ze er op deze manier in getraind een gebed hardop uit te spreken: van belang voor later, als ze in hun eigen gezin of in het publiek voor moeten gaan in het gebed.

c. Persoonlijk

Bidt men, behalve rond de maaltijden, ook op een ander moment van de dag, maar dan persoonlijk en in een meer uitgebreide vorm? Daarvoor kan het beste telkens dezelfde gelegenheid aangehouden worden, bijv. 's avonds voor het naar bed gaan en/of 's morgens na het opstaan. Het is immers gemakkelijker zonder meer op een vaste tijd te bidden, dan elke keer weer te moeten besluiten of en wanneer er gebeden zal worden. Tot een dergelijk uitgebreid gebed horen altijd deze elementen: het loven en danken van God, vooral om zijn liefde door Christus, maar ook om zijn verdere geschenken; het vragen om vergeving, voor met name genoemde overtredingen en eveneens voor de overtredingen in het algemeen; het voorleggen van moeiten, zo nodig vergaand, àls God maar geen verwijten worden gemaakt; het vragen om Gods Geest en om alles wat echt nodig is voor de eigen taak; het bidden voor familie, vrienden, medegelovigen, de overheid, hulpvragende instanties en zelfs vijanden.

d. Gods luisteren

Vertrouwt men erop, dat God bereikt wordt met ons bidden? Wie daarover zekerheid wil, moet niet afgaan op het eventuele gevoel dat hij contact maakt. Want dan wordt hij telkens teleurgesteld; al biddend kan hij het idee hebben tegen een muur of in een leegte te spreken. Hierom is het belangrijk te vertrouwen op Gods belofte dat Hij luistert, en daarmee komen zijn kinderen nooit bedrogen uit.

e. Gods verhoren

Heeft men moeite met het effect van ons bidden? Soms twijfelt men eraan, of bidden wel iets uitwerkt. Dan wordt over het hoofd gezien, dat God onze gebeden vaak op een heel gewone manier verhoort. Enkele voorbeelden. Stel, we hebben gebeden om een uitweg, herstel, gezond opstaan, kracht tegen het boze, en daarna zien we een uitweg, ontvangen we genezing, staan we gezond op, blijven we tegen het boze vechten. Dan moeten we dat niet maar zien als een toevallige samenloop van omstandigheden, maar als Gods reactie op ons bidden. Wie door z'n geloof dergelijke verbanden opmerkt, zal erin gestimuleerd worden te bidden. Overigens zal waar zijn, dat God ons lang niet altijd geeft waarom we Hem verzocht hebben. Het zal dan zaak zijn erop te vertrouwen, dat Hij als onze Vader weet wat het beste voor ons is.

f. De kinderen persoonlijk

Spreken ouders er met hun kinderen wel eens over, of en wat er door die kinderen persoonlijk gebeden wordt? Het komt voor, dat jongelui er nog altijd mee volstaan hun kindergebedje op te zeggen of zelfs dat ze liet persoonlijk gebed helemaal nalaten. Daarom is het noodzakelijk de ouders erop te wijzen, dat ze hun kinderen ook hier begeleiding moeten geven.

Verder kunnen de ouderlingen het er eventueel zelf met die jongelui over hebben, zo nodig tijdens een apart huisbezoek aan hen. Zeker jongelui moeten op de hoogte zijn van de geestelijke wet, dat wie alleen bidt als hij er behoefte aan heeft, daar op den duur al meer in verslapt. Ook is het voor hen belangrijk te weten, dat bidden in dagelijkse regelmaat een opdracht van God is.

g. De allerjongsten

Hoe handelen ouders op dit punt met hun allerjongste kinderen? Het is zinvol, dat ouders voor hun 0-2 jarigen plaatsvervangend een avondgebed opzeggen of zingen. Van 3-jarigen en ouder mag verwacht worden, dat ze mee beginnen te spreken of te zingen. Hoe zelfstandiger ze hierin worden, des te meer ze ertoe worden aangezet bovendien nog voor mensen en zaken uit de eigen omgeving te bidden.

4.4 De kerkgang

a. Tweemaal

Gaat men is 's zondags zo mogelijk tweemaal naar de kerk of verzuimt men zo nu en dan, om wat voor reden ook? Bedacht moet worden, dat een kerkdienst een soort gesprek is tussen de twee partijen van het verbond, God en zijn volk. Daarom kunnen we ons er niet vrijblijvend tegenover opstellen. Dat te meer niet, omdat het verzuimen van de eigen bijeenkomsten een eerste stap is op de weg naar het verachten van Christus met zijn verzoenend werk (zie Hebr.10:25-31). En geen wonder, de kerkgang is een van de belangrijkste instrumenten waardoor we voor ons christen zijn worden toegerust. Dan kunnen we eigenlijk niet anders dan er een dankbaar gebruik van maken. In Zondag 38 van de Heidelbergse Catechismus hebben we trouwe kerkgang overigens allemaal officieel erkend als een opdracht van God.

b. In de eigen plaats

Gaat men zoveel mogelijk met die kerkleden naar de kerk, bij wie men door z'n woonplaats thuishoort? Regelmatige weekendrecreatie zal nadelig inwerken op de binding aan de eigen plaatselijke kerk en zo op heel de betrokkenheid bij het kerkelijk leven. Daarom zijn we er op dit gebied nog niet, als we simpelweg ergens twee diensten bijwonen. Door onze kerkgang moeten we meteen ook de banden aanhalen met de gemeenschap, te midden waarvan we zijn gaan wonen.

c. Actief

Doet men actief mee in een kerkdienst door mee te zingen en te bidden en door intens naar de preek te luisteren? Aanwezigheid in een kerkdienst is uiteraard onvoldoende. Men moet déelnemer zijn. Nu er met een compleet nieuwe berijming gewerkt wordt en de melodieën bovendien gerestaureerd zijn, is het meezingen niet vanzelfsprekend meer. Evengoed op dit gebied is het dan ook noodzakelijk de kerkleden te leren principieel te zijn: we zingen in de kerk niet slechts uit liefhebberij, want dan is het ieders goed recht eventueel niet mee te doen; we zingen met de bedoeling ons met ons verdriet en onze dank tot God te richten en daaraan mag iemand zich niet zomaar onttrekken.

Ook het intens luisteren naar de preek spreekt niet vanzelf. Het gebeurt nogal eens, dat we al luisterend met onze aandacht niet verder komen dan de vorm die ons niet ligt of de toepassingen waartegen we bezwaar hebben. Daarom is het belangrijk ons voor de preek open te stellen, ondanks de kritiek die we er (mogelijk terecht) op hebben. Alleen op deze manier zal Gods Woord in de preek ons beïnvloeden in ons denken en handelen.

d. De kinderen

Hoe ervaren de kinderen de kerkgang? Hierover kan met de ouders of met de kinderen zelf gesproken worden. Over het algemeen gaan veel kinderen met gemengde gevoelens naar de kerk. Als positief ervaren ze, dat ze hun vriendjes zien en mee kunnen zingen. Daartegenover staat, dat ze zich tijdens de preek wat vervelen, omdat ze er maar weinig van begrijpen. Het is dan ook goed kinderen geregeld voor te houden, wat de betekenis is van een kerkdienst, in volwassen taal gezegd: een ontmoeting tussen God en zijn volk, met de bedoeling toegerust te worden voor het leven als christen. Maar de kinderen moeten het uit de opstelling van de ouders ook merken, dat die voor deze visie staan. Laten ouders zich vaak schamper uit over het zingen en de preek, dan kunnen ze erop rekenen dat hun kinderen niet gauw warm zullen lopen voor de kerkgang. Om kinderen bij de preek te betrekken, kunnen ze aangespoord worden al luisterend zoveel mogelijk op te schrijven. En wat het zingen betreft: nog altijd is het gebruik op de basisschool, dat kinderen een psalmvers uit het hoofd leren; maar dan moeten zeker de kinderen die nog niet (goed) kunnen lezen, 's zondags de zin van dat leren ontdekken, doordat de predikant of de lezende ouderling dat bewuste vers opgeeft.

e. Het avondmaal

Hoe wordt de viering van het avondmaal beleefd? Nog altijd zijn er kerkleden die min of meer van de gedachte uitgaan, dat ze het avondmaal eigenlijk pas mogen vieren, als ze dat waardig zijn. Vinden ze op een bepaald moment, dat ze het niet verdienen mee te mogen doen, dan zitten ze met een bezwaard hart aan de avondmaaltafel of ze blijven weg. Daarom is het vaak zinvol erover te praten, dat we Gods geschenken nooit verdienen en dat we in het besef daarvan juist avondmaal vieren. Want al avondmaalvierend erkennen we het, dat we aangewezen zijn op wat Christus plaatsvervangend voor ons heeft gedaan. Het avondmaalsformulier spreekt hierover duidelijke taal.

Daarnaast zijn er mensen die op het emotionele vlak moeite met het avondmaal hebben, waarschijnlijk vooral vrouwen. Ze vinden het eng naar de tafel te moeten lopen en dan voorin de kerk te moeten zitten: 'Iedereen let dan op je en waar moet je heenkijken'; ook zijn ze bang, dat ze aan tafel een fout zullen maken, terwijl ze moeite hebben met de stiltes die vallen. Het kan voor deze kerkleden wellicht bevrijdend werken, als ze daarover eens open met iemand kunnen praten. Bovendien helpt zo'n gesprek er hopelijk aan mee, dat ze het zichzelf leren meer gericht te zijn op het gebeuren van het avondmaal dan op hun eigen emoties. Dat kan als resultaat hebben, dat die emoties minder storend inwerken op de beleving van het avondmaal. Er zou trouwens al heel wat gewonnen zijn, als het door hun ontspannen houding aan de kerkleden te merken te zou zijn, dat ze het avondmaal als een feestelijk iets ervaren.

Bij het avondmaal kunnen kinderen alleen maar toekijken. Ouderlingen kunnen er bij hen naar informeren, hoe ze dat beleven. Dat is meteen een mooie start voor een gesprek over de betekenis van het avondmaal en over de reden waarom pas na openbare geloofsbelijdenis deelname mogelijk is. Even zoveel onderwerpen voor de ouders zelf, als er weer een zondag met avondmaal in aantocht is.

f. Napraten

Wordt er na afloop nog over de preek of andere onderdelen van de kerkdienst nagedacht? Wordt erover gesproken, ook met de kinderen? Dat kan het heilzame van de kerkdienst versterken, als tenminste het nagesprek een positieve strekking heeft. Met betrekking tot de preek moet Gods Woord daarin de meeste aandacht krijgen. Wie zich in het onderlinge nagesprek beperkt tot de uiterlijke kanten van de preek en zich daartegen ook nog afzet, zal het effect van de preek voor zichzelf en anderen neutraliseren. Overheerst ook in het praten over het zingen en de begeleiding de kritische toon, dan kan eveneens dat onderdeel van de kerkdienst nog moeilijk opbouwend werken.

4.5 De opstelling tegenover de gemeente met haar ambtsdragers

a. De juiste kijk

Heeft men wel een juiste kijk op de positie van de ambtsdragers? Het komt voor, dat men in hen weinig meer wil zien dan al te vertrouwde medekerkleden, met alle gevolgen vandien: men laat zich zomaar schamper over hen uit en houdt zich op een huisbezoek op de vlakte. Van kinderen die daarvan getuige zijn, mag niet verwacht worden dat ze ooit waardering krijgen voor ambtsdragers. Het kan daarom vruchtbaar zijn erover te spreken, wat ze dan wel zijn: mensen die door God zijn aangesteld en van wie Christus gebruik maakt om voor zijn gemeente zorg te dragen (zie 2.1).

Natuurlijk blijven ze dezelfde, beperkte mensen. Daarom is het helemaal niet nodig krampachtig te doen tegenover hen en kritiekloos te zijn. Maar wie hun hoge positie erkent, zal zich uiteindelijk positief over ambtsdragers uitlaten en zich op een huisbezoek open opstellen. Dit is van groot belang om ook de kinderen de juiste houding bij te brengen.

b. De juiste verwachting

Heeft men wel een juiste verwachting van de ambtsdragers? Vaak gaat men er stilzwijgend van uit, dat ambtsdragers plaatsvervangend voor de gemeente actief moeten zijn. Bij zo'n benadering zal men altijd constateren, dat ze niet zoveel doen. Beseft moet worden, dat ambtsdragers voor alles de taak hebben de kerkleden te stimuleren zelf actief te zijn (zie o.a. 2.3).

c. Voorbede

Wordt aan tafel en persoonlijk voor de ambtsdragers met hun werk gebeden, in het algemeen en voordat men naar de kerk gaat of huisbezoek ontvangt? Dit is voor alle betrokkenen van belang. De ambtsdragers krijgen zo de steun die zij voor hun vaak moeizame taak nodig hebben. Bovendien helpt men zichzelf en z'n toehoorders al biddend ermee om de kerkdienst of het huisbezoek met de juiste instelling tegemoet te gaan.

d. Voorbereiding huisbezoek

Bereidt men zich voor op het huisbezoek? Vaak nemen kerkleden op het huisbezoek een passieve houding aan door af te wachten wat de ambtsdragers er die keer van zullen maken. Beter is zich vooraf erop te bezinnen, wat men te berde zou willen brengen. Desnoods kan men een en ander noteren. Ook kunnen ouders hun kinderen aanmoedigen iets aan de orde te stellen. Mogelijk durven die hun onderwerp niet uit eigen beweging aan te snijden; dan kunnen de ouders hun een opzetje geven door de bezoekende ambtsdragers erop te wijzen, dat hun kinderen over dit of dat punt graag iets willen zeggen. Op deze manier leren kinderen al vroeg de bedoeling en hopelijk ook de zin van het huisbezoek kennen.

e. Vergaderingen

Woont men vergaderingen van de kerkeraad met de gemeente bij alsook avonden over de zending, De Verre Naasten of de evangelisatie? Ik noem opzettelijk dit soort bijeenkomsten, omdat die op hun agenda zaken hebben staan die een officieel, kerkelijk karakter dragen. In de kerkdiensten wordt daar dan ook voor gebeden (en als het goed is ook in de gezinnen thuis, vergelijk 4.3.a). Elk kerklid hoort daarom daadwerkelijk z'n belangstelling te tonen voor die zaken. Want het is innerlijk tegenstrijdig, als men in de kerk en thuis wel bidt voor het plaatselijk kerkelijke leven, het werk in de zending en de hulpverlening en eveneens voor de evangelisatie, terwijl men het nalaat bijeenkomsten te bezoeken waarop over deze onderwerpen informatie wordt gegeven. Dergelijke vergaderingen zijn bovendien van betekenis, omdat de kerkleden in de pauze de onderlinge banden kunnen aanhalen.

f. Van betekenis voor anderen

Zet men zich ervoor in, dat men wat betekent voor medekerkleden? Ik stip dit hier alleen maar aan. Want de ouderlingen horen dit onderwerp wel aandacht te geven, maar op het gebied van het onderlinge verkeer binnen de gemeente ligt er vooral een taak voor de diakenen (zie 6.2.b.). Op één aspect van dit onderwerp moet hier ingegaan worden, namelijk of men wel z'n verantwoordelijkheid verstaat in het geval dat men kerkleden ziet falen in hun christen zijn. Bij velen leeft de gedachte, dat het aan de kerkeraad kan worden overgelaten kerkleden terecht te wijzen, want aan hen is toch de toepassing van de kerkelijke tucht toevertrouwd. Dat laatste is waar. Tegelijk is waar, dat Christus zelf ons op het hart heeft gebonden aan de kerkelijke tucht de onderlinge tucht te laten voorafgaan (zie Mat.18:15-17; vergelijk hierover ook 2.3). Daarom is het principieel onjuist, als we kerkleden die in hun opvattingen of gedragingen afdwalen van God, maar laten geworden. Ook zijn we niet van onze taak af, als we ertoe overgaan de kerkeraad in te lichten. Het eerste wat we moeten doen is: zelf op de desbetreffende kerkleden afstappen en hen op hun onbijbelse keuze aanspreken. Natuurlijk is het gemakkelijker zonder hen over hen te praten, maar er wordt van ons gevraagd persoonlijk met hen te praten. Als we op dit punt eens meer onze taak zouden verstaan, wie weet wat voor heilzame uitwerking dat zou hebben.

g. Naar het buitenland

Als men voor een aantal jaren naar het buitenland vertrekt, houdt men dan de banden aan met de Nederlandse thuiskerk? Er zijn kerkleden die vanwege hun werk genoodzaakt zijn zich een of meer periodes in het buitenland te vestigen. Bij voorbaat kan niet gezegd worden, dat een dergelijk verblijf buiten Nederland altijd af te raden is. Veel hangt af van de mogelijkheden die daar op kerkelijk gebied zijn. Maar doorslaggevend is de instelling van de betrokkenen. Als ze zich niet bij een zusterkerk kunnen aansluiten, zullen ze zelf allerlei initiatieven moeten ontplooiën. Ze moeten bezien, of er geen verwante kerk in de buurt is, waar ze zich als toehoorder of mogelijk zelfs als gastlid bij kunnen aansluiten. Onafhankelijk hiervan moeten ze 's zondags waarschijnlijk toch nog thuis een bijeenkomst houden. En als er kinderen zijn, moeten ze zelf de catechisatie verzorgen. De vraag is, of de desbetreffende kerkleden dit kunnen en willen opbrengen. Als ouderlingen tevoren door hen om advies gevraagd worden, kunnen ze het hier uitgebreid over hebben. Ook kunnen ze erop wijzen, dat het in elk geval verstandig is met de thuiskerk contact te blijven onderhouden. Met het oog daarop kan afgesproken worden, dat de vertrekkende kerkleden en de wijkouderling of de predikant elkaar een paar keer per jaar zullen schrijven en dat er regelmatig cassettebandjes met kerkdiensten verzonden zullen worden.

Verder, als ze met verlof in Nederland zijn, wordt er huisbezoek bij hen gebracht. In het geval dat ze er vragen over hebben, hoe ze zich het beste tegenover kerken in hun omgeving kunnen opstellen, wordt hun daar advies over gegeven.

4.6 Het werken aan de eigen vorming

a. Studiemateriaal

Beschikt men over voldoende studiemateriaal met betrekking tot de Bijbel, de gereformeerde belijdenisgeschriften en de kerkgeschiedenis, en studeert men daar ook in? Opmerkelijk is dat vele kerkleden voor hun ontspanning wel beschikken over de modernste apparatuur zoals kleurenteevee, videorecorder, compactdisc-speler en zelfs homecomputer, terwijl ze amper boeken hebben die hun in hun christen zijn verder kunnen helpen. Voor de bijbelstudie valt te denken aan: een andere vertaling dan die van het Nederlands Bijbelgenootschap, bijv. de *Willibrordvertaling* of de *Groot Nieuws Bijbel*; de eendelige *Bijbelse Encyclopedie* van Kok in Kampen, een complete of beknopte concordantie, de *Statenvertaling met kanttekeningen* in drie delen, het eendelige *Beknopt Commentaar* van Kok in Kampen, de *Bijbel met verklarende aantekeningen* in acht delen (soms wat bijbelkritisch) en eventueel nog de zeer uitgebreide *Korte Verklaring*. Wat de gereformeerde leer betreft, biedt F.F. Venema, *Wat is een christen nodig te geloven?* een bijdetijds overzicht. Uiteraard is het onvoldoende deze boeken te bezitten. Er moet ook mee gewerkt worden. Eveneens daarin moeten ouders hun kinderen aanmoedigen. Ontbreken de bedoelde boeken of laat men na ze te gebruiken: wat voor waarde heeft het dan nog, dat men de Bijbel als Góds Woord erkent?

b. Tijdschriften

Is men geabonneerd op gereformeerde bladen en leest men die ook? Hierbij denk ik dan vooral aan het *Nederlands Dagblad* en *De Reformatie* en de bladen van de verschillende gereformeerde organisaties. Natuurlijk staat het iedereen vrij de kranten en bladen van z'n eigen keus te lezen en kan niemand verplicht worden zich (alleen) op de genoemde uitgaven te abonneren. Intussen hebben de ouderlingen het volste recht aan de orde te stellen, of de bezochte kerkleden de mogelijkheden op dit gebied wel optimaal gebruiken.

Laat ik me tot de krant beperken. Mijns inziens doen kerkleden zichzelf te kort, als ze wel een van de grote landelijke bladen of een regionale krant lezen, maar het *ND* ongelezen laten. Want in het *ND* krijgen de lezers degelijke informatie over wat er gaande is op kerkelijk, politiek, onderwijskundig, letterkundig, economisch en sportief terrein. Bovendien brengt het *ND* telkens de vraag ter sprake, wat voor houvast de Bijbel geeft met betrekking tot de verschillende onderwerpen. Dat is broodnodig, want er komt ontzaglijk veel op ons af. We kunnen denken aan vraagstukken als abortus provocatus, euthanasie, kunstmatige bevruchting, bewapening, milieubeheer, ontwikkelingshulp, en ook aan de ontwikkelingen in bijv. de Sovjet-Unie, Zuid-Afrika en Latijns-Amerika. Het *ND* helpt erbij om als christen over dit soort onderwerpen na te denken. Dat is van belang voor ouders bij hun leiding geven aan hun kinderen, voor jongelui bij het groeien van hun persoonlijke overtuiging, en voor wie maar met open oren en ogen in deze tijd leeft. Ik wijs hierop, omdat het *ND* niet altijd even grondig gelezen wordt (soms mee doordat men de krant gauw aan een ander moet doorgeven) en velen niet eens geabonneerd zijn. Overigens moet ermee gerekend worden, dat er mogelijk kerkleden zijn, die moeite hebben met lezen en daardoor een tekst van enige omvang slecht kunnen volgen. Van hen moet op dit punt dan ook niet te veel gevraagd worden.

c. Studievereniging

Is men actief lid van een vereniging voor bijbelstudie? Er zijn kerkleden die door hun psychische situatie het niet aankunnen mee te doen. Daarnaast blijven velen afzijdig met het argument: 'Ik houd daar niet van, want ik ben geen verenigingsmens.' Op zich valt daar in te komen: niet iedereen loopt voor alles even warm. Daartegenover is het een feit, dat de meeste kerkleden voor zichzelf weinig aan systematische bijbelstudie doen. Alleen daarom al heeft het horen bij een vereniging waarde: door goed voorbereid naar de vergaderingen ervan te gaan, dwingen ze zichzelf elke keer grondig met de Bijbel bezig te zijn. Bovendien krijgen ze zo de gelegenheid van een ander te leren en/of die ander met hun inzichten van dienst te zijn.

4.7 Het begeleiden van de eigen kinderen

In de voorafgaande rubrieken is al een en ander vermeld. Maar behalve de daar genoemde onderwerpen, kan nog veel meer aan de orde worden gesteld. Ouderlingen kunnen op het huisbezoek hierover met de ouders spreken, om hen in hun begeleiding van de eigen kinderen te stimuleren. Maar evengoed kunnen ze heel wat zaken met de kinderen zelf bepraten.

a. Tijd voor gesprekken

Maken de ouders tijd vrij om met hun kinderen te praten over het dienen van God in deze wereld? Het is niet overbodig dit onderwerp aan te snijden. In rekening moet worden gebracht, dat ouders het bij de doop van hun kinderen aan God beloófd hebben die kinderen vertrouwd te maken met de bijbelse boodschap. Vanzelfsprekend zijn in dit verband ook de gereformeerde school en de catechisatie van belang, maar het basisondericht heeft thuis plaats. Zo hoort het tenminste. Maar wat komt daar van terecht? Iedereen vindt van zichzelf, dat hij het druk heeft.

Verder geldt van de ouderwordende kinderen, dat ze veel op hun eigen kamer zijn. Zijn de gezinsleden toch samen in de kamer, dan kijken ze veelal teevene, waardoor van een gezamenlijk gesprek eveneens weinig terecht komt. Dit onderstreept hoe belangrijk het is tijd uit te trekken voor de gemeenschappelijke maaltijden, die 's avonds en op zaterdag en zondag gehouden worden (vergelijk 4.2.a.). Maar ook daarnaast dienen ouders in alle rust aandacht te geven aan hun kinderen. Zijn ze gespitst op een langer of korter gesprek, dan zullen ze ontdekken dat er zich talloze aanleidingen voordoen: de kerkdienst, de bijbellesing aan tafel, een bepaalde gebeurtenis, een gelezen boek, een gezien teevene-programma, een vraag van een kind.

Hieraan moet toegevoegd worden, dat de manier waarop ouders spreken over de band met God, niet onverschillig is. Zeker tegenwoordig kunnen ze niet volstaan met gebieden en verbieden of met het pomen dat iets zus of zo is. De jongelui, maar ook al de jongere kinderen moeten vanuit de Bijbel argumenten aangereikt krijgen en nuanceringen bijgebracht worden. Een dergelijk onderricht is onmisbaar, omdat de tegenwoordige jeugd een bedreigde jeugd is. Zie daarover de inleiding van 5.1. Wat daar genoemd wordt, maakt het extra duidelijk: willen jongeren zich in het huidige Nederland als christen handhaven, dan moeten ze voor alles thuis een degelijke bijbelse vorming (hebben) ontvangen.

b. Catechisatie

Leven de ouders mee met de catechisatie-lessen van hun kinderen? Dit kunnen ze vooral tonen door erop toe te zien, of het vereiste materiaal wordt meegenomen en of de opgegeven stof wordt geleerd. Zoals ouders uit hun eigen ervaring als catechisant al kunnen weten, is een dergelijk toezicht niet overbodig.

c. School

Volgen de ouders wat hun kinderen op school aan onderwijs krijgen, vooral op levensbeschouwelijk gebied? Stellen ze zich op de hoogte van de boeken die hun kinderen in het kader van het literatuuronderwijs (moeten) lezen? In het geval van niet-gereformeerd onderwijs zal bijsturing vaak noodzakelijk zijn. Maar ook als gereformeerde scholen worden bezocht, is belangstelling van de ouders onmisbaar. Wat hun kinderen vertellen over behandelde stof of gelezen boeken, kan bijv. een mooie aanleiding zijn om in gezinsverband met elkaar over wezenlijke zaken te praten. Ouderlingen doen er goed aan de ouders hierin aan te sporen. De school is trouwens ook een belangrijk onderwerp om met de kinderen zelf te bespreken.

d. Studievereniging

Stimuleren de ouders hun kinderen om actief lid te zijn van een jeugdvereniging voor bijbelstudie? Ik ga er gemakshalve van uit, dat alle ouders de waarde ervan inzien dat hun kinderen aan het verenigingsleven deelnemen. Door dat werk wordt immers beoogd, dat de jongelui hun inzicht in de bijbelse leer verdiepen; bovendien wordt door dit werk de onderlinge band verstevigd tussen de kinderen van hetzelfde 'huis'. Om de inzet van hun kinderen te bevorderen, kunnen ouders van alles doen: ze kunnen vooraf bij hen informeren wat op de komende vergadering behandeld zal worden; ze kunnen hen aansporen voorstudie te maken en hen desnoods daarbij helpen; na afloop kunnen ze vragen, hoe de vergadering verlopen is. Blijkt er bij hun kinderen steeds weer onvrede te bestaan over de gang van zaken op de vergaderingen, dan kunnen ouders met hun kinderen en/of de verantwoordelijke personen gaan overleggen hoe een en ander kan worden verbeterd. Het is duidelijk, dat ook dit onderwerp zich uitstekend ervoor leent om regelrecht bij de jongelui zelf aan te snijden.

e. Vrijtijdsbesteding

Zien de ouders toe op de vrijetijdsbesteding van hun kinderen? Dat is niet zo gemakkelijk. Enerzijds zitten de ouderwordende kinderen veel op hun eigen kamer, waar ze zich vrij ongecontroleerd bezig kunnen houden met hun boeken, tijdschriften, geluidsapparatuur en soms zelfs teevene en videorecorder. Anderzijds gaan vrij veel jongelui er regelmatig op uit, vaak zonder dat de ouders precies weten in wat voor omgeving ze zich ophouden en wat ze daar allemaal doen. Ouders kunnen daarom alleen zicht krijgen op de vrijetijdsbesteding van hun kinderen, als ze daar moeite voor doen. Zo kunnen ze in aanwezigheid van een kind op diens kamer gaan kijken en dan met hem/haar praten. Belangrijk is ook te luisteren naar wat een kind zelf van allerlei zaken vindt, zoals het gaan naar de bar en de disco, het gebruik van alcohol en tabak, het kijken naar bepaalde teevene- en bioscoopfilms, de manier waarop er onder hun leeftijdgenoten geld uitgegeven en feestgevierd wordt, enz. Gemakshalve kunnen ouders zich ertoe beperken hier met allerlei verboden aan te komen, omdat het desbetreffende nu eenmaal niet hoort. Op deze manier brengen ze hun kinderen alleen maar regeltjes bij en geen christelijke levensstijl. Daarvoor is nodig, dat ze met hun kinderen meeleven en meedenken en hun, vanuit de liefde voor God met zijn Woord, argumenten aanreiken en op nuanceringen wijzen. Daarbij moeten ouders ervan doordrongen zijn, dat ze hun goede woorden krachteloos maken, als ze in hun eigen levensgedrag inconsequent zijn.

f. Seksualiteit

Praten de ouders op een openhartige manier met hun kinderen over seksualiteit? Eigenlijk is het belangrijkste, dat de ouders lichamelijk en geestelijk zo met elkaar en met hun kinderen omgaan, dat ze het zichtbaar maken wat bijbels genormeerde liefde is. Daarnaast kunnen ze er niet onderuit 'technische' voorlichting te geven. Tegenwoordig moeten kinderen al rond hun twaalfde jaar vrij compleet geïnformeerd zijn over de lichamelijke kant van de seksualiteit, alsook over Gods bedoeling hiermee en het menselijke misbruik hiervan. Al gauw hierna is het noodzakelijk heel concrete aanwijzingen te geven over de bijbelse normen voor de seksuele omgang buiten het huwelijk. Het is onvoldoende in dit verband alleen op de geslachtsgemeenschap als grens te wijzen. Er moet ook, vanuit de Bijbel en de eigen ervaring, geargumenteed doorgesproken worden over onderwerpen als: het naakt zien en aanraken van elkaar, het samen in een kamer overnachten en het samen op vakantie gaan. Schromen ouders hier onverbloemd met hun kinderen over te spreken of krijgen ze van hun kinderen geen ruimte dat te doen, dan kunnen ze hun geschikte lectuur in handen spelen. Want dat staat vast: als ouders hun kinderen op dit gebied maar laten geworden, dan kunnen ze van hen geen principiële opstelling verwachten. Daar is bijbelse vorming voor nodig en die hoort, hoe dan ook, door ouders gegeven te worden.

g. Alleenstaande ouder

Kan een alleenstaande ouder het begeleiden van de kinderen aan? Door het overlijden van de huwelijkspartner of als gevolg van echtscheiding gebeurt het dat een vader of een moeder er alleen voorstaat. In zo'n situatie is het van belang, dat de ouderlingen steun geven. Overigens ligt hier vooral een taak voor de diakenen (zie 6.7.c.).

4.8 Het verdere leven als christen

Willen ouderlingen spreken over de christelijke levensstijl, dan kunnen eigenlijk alle onderwerpen aangesneden worden die in het voorafgaande zijn vermeld. In het kort wil ik nog op het volgende wijzen:

a. Zondagsbesteding

Wat voor zondagsbesteding houdt men erop na? Over dit onderwerp wordt onder ons verschillend gedacht, mee als gevolg van een verschillende visie op de verhouding tussen sabbat en zondag. Een discussie hierover is meestal weinig zinvol, want ontardt gauw in een uitwisseling van elkaars: 'ik vind'. Als dit onderwerp ter sprake komt, moeten ouderlingen zich dan ook beperken tot de hoofdzaken die met een zekere aandring aan iedereen voorgehouden kunnen worden. Allereerst moet het uitgangspunt bij dit onderwerp duidelijk zijn: gehoord Zondag 38 van de Heidelbergse Catechismus hebben we, bij alle verschil van mening, in elk geval deze overtuiging gemeenschappelijk, dat de kerkdiensten centraal horen te staan. Onze overige activiteiten moeten daarbij worden aangepast. Zo ligt het voor de hand 's zondags contact te onderhouden met de eigen kerkleden. Het strookt niet met het hoofddoel van de zondag te recreëren met hen die lak hebben aan de kerkdiensten.

Daarom acht ik het ook moeilijk verteerbaar, dat vele kerkleden na de middagdienst zich uitgebreid voor de teevee laten informeren over de sportverrichtingen van die dag. Dit nog afgezien ervan, dat op deze manier de indrukken die door de kerkdiensten zijn opgedaan, grotendeels worden weggevaagd. Ook verder valt er alleen al om sociale redenen alles voor te zeggen, dat in gezinnen de teevee uitblijft. Men heeft toch al weinig gelegenheid in alle rust bij elkaar te zitten. Dan is het wijs daarvoor in elk geval de zondagavond te reserveren.

b. Organisaties

Neemt men deel aan gereformeerde organisaties? Er zijn kerkleden die zich overal afzijdig van houden. Dat is geen goede zaak vanwege de waarde die deze organisaties hebben. Het is evenmin juist, als iemand overal aan meedoet, want dan loopt hij onvermijdelijk aan zichzelf en z'n gezin voorbij. Stimuleren of afremmen zal dan ook vaak het parool zijn in een gesprek hierover.

c. Vrijtijdsbesteding

Hoe is de vrijtijdsbesteding? Aangesneden kan worden, wat voor ontspanningslectuur er wordt gelezen, wat voor muziek er wordt beluisterd, en of in gezinsverband psalmen en gezangen worden gezongen. Belangrijk is ook het erover te hebben, hoe men met de teevee omgaat (zie daarover 5.6) en wat men aanvaardbaar vindt op het gebied van het uitgaan. Om de kerkleden te leren kennen kan het ten slotte zinvol zijn te informeren naar eventuele hobby's.

d. Het doen van giften

Komt bij de geldbesteding het doen van giften tot z'n recht? Het doorspreken hiervan ligt weer op het terrein van de diakenen (zie 6.3). Maar de ouderlingen kunnen er ook mee te maken krijgen, namelijk als kerkleden ondanks de bemoeienis van de commissie van beheer geen of veel te weinig vaste vrijwillige bijdrage (lijken te) geven. Zonder de hoogte van die bijdrage te hoeven weten, kunnen de ouderlingen het over de betekenis ervan hebben, dat we op materieel gebied Gods bezit beheren.

e. Opstelling naar buiten

Hoe is de opstelling naar buiten toe? Christus heeft zijn volgelingen getypeerd als licht voor de wereld. Dan moeten ouderlingen op huisbezoek ook proberen na te gaan, of men inderdaad licht uitstraalt. Het valt ons niet mee in de omgeving waar we wonen en werken op een ontspannen manier voor ons christen zijn uit te komen. We hebben gauw de neiging de kanten van ons christen zijn die voor buitenstaanders moeilijk te verteren zijn, zoveel mogelijk weg te moffelen. Verder voelen we ons vaak zo onzeker en geremd, dat we goede momenten voor spreken ongebruikt voorbij laten gaan. We moeten het kennelijk leren op het juiste ogenblik onbeschoemd uiting te geven aan onze geloofsovertuiging. Maar als iemand dat doet, zal hij merken, dat hij er zelf veel aan heeft en in z'n keus voor God wordt gesterkt.

In dit verband kan in het bijzonder gesproken worden over de betekenis van het christen zijn voor het dagelijks werk. Vooral in de medische sector en in het zakenleven kan men geconfronteerd worden met apert onchristelijke opvattingen en activiteiten. Het is dan een hele opgave zich daar afzijdig van te houden en z'n christelijke levensvisie in woord en daad uit te dragen. Dat kost niet alleen moeite, daarvoor kan men ook promotiekansen en uiteindelijk zelfs z'n baan verspelen. Pastorale begeleiding kan in zo'n situatie van grote betekenis zijn.

5 Bijzondere situaties tijdens het bezoek van de ouderlingen

De onderwerpen die in 4 zijn besproken, zijn nagenoeg in hun geheel algemeen van karakter. Ouderlingen kunnen ze daarom in alle gezinnen en, afgezien van de passages over kinderen, eveneens op alle andere adressen aan de orde stellen. Daarnaast moeten ouderlingen tijdens hun bezoek er oog voor hebben, dat kerkleden in een bijzondere situatie kunnen verkeren. Dat kan met zich meebrengen, dat de algemene onderwerpen op bepaalde punten moeten worden toegespitst. Ook kan een bijzondere situatie het nodig maken, dat er speciale onderwerpen te berde worden gebracht. In de nu volgende paragrafen wil ik op enkele van die bijzondere situaties ingaan, in de hoop dat het de ouderlingen die hiervan kennisnemen, minder moeilijk zal vallen in hun herderlijke zorg ter zake bezig te zijn.

5.1 De overgang naar de volwassenheid

In dit onderdeel komt de vraag ter tafel, of jongeren die de maatschappij ingaan, daarop goed voorbereid zijn. Op dit punt ligt er een pastorale taak voor de ouderlingen. Het is niet overbodig apart te wijzen op het belang van die taak. Want het is een feit, dat het pastoraat zich onder ons voor het grootste deel richt op de bejaarden. Op zich is dat begrijpelijk. Het ouder worden gaat veelal gepaard met een toenemend verlies aan sociale contacten, terwijl de mogelijkheden actief te zijn al meer afnemen. In zo'n probleemsituatie is bijzondere herderlijke zorg gewenst (zie ook 6.6). Toch zou het onjuist zijn, als het pastoraat aan de bejaarden ten koste zou gaan van de aandacht voor de jongeren. Beseft moet worden, dat de ouderen de beslissende keuzen die meestal het hele verdere leven gelden, over het algemeen al lang en breed achter de rug hebben. Daarentegen hebben de jongeren de leeftijd, dat ze op het gebied van het geloof en van het huwelijk die keuzen nog moeten doen.

Daar komt nog bij, dat jongeren bij hun zelfstandigwording blootgesteld worden aan de volle intensiteit van de heidense krachten die om ons heen werkzaam zijn. In dat opzicht staan ouderen meer aan de kant. Bovendien zijn zij in hun jonge jaren waarschijnlijk niet zo intens met die heidense krachten in aanraking geweest. Er is in het tegenwoordige Nederland namelijk heel wat veranderd in vergelijking met vroeger. Ongeveer tot halverwege deze eeuw werden de christelijke normen vrij algemeen aanvaard. Velen hielden zich er wel niet aan, maar men erkende dat dan toch als normafwijkend gedrag. Anders geformuleerd: tot voor kort bevond zich om de kerkgemeenschap heen een brede rand van christelijke invloed. Dat is voorbij, want talloze fundamentele normen uit de Bijbel zijn tegenwoordig als verouderd en beknottend opzij gezet. Wie ze als algemeen geldend blijft aanvaarden, kan vaak op verzet rekenen: 'De mens moet toch zichzelf tot norm zijn?' Zo botsen we buiten de kerkelijke sfeer vaak meteen tegen het heidendom op. Er wordt daardoor veel van christenen gevraagd, willen ze zich overeind houden. En zeker de jongeren onder hen hebben een zware taak, want zij moeten het nog leren zich in allerlei opzicht als Gods kinderen op te stellen.

Dit alles geeft de noodzaak ervan aan, dat die pastorale zorg ook naar de jongeren uitgaat. Uiteraard moet eveneens in dit verband worden gezegd, dat de basisvorming thuis gegeven moet worden. Maar de ouderlingen kunnen er mogelijk ook iets aan bijdragen, dat jongeren verantwoorde keuzen doen. Ze moeten dan wel weten, dat van hun optreden veel afhangt. De meeste jongeren hebben namelijk nog niet het vermogen onderscheid te maken tussen de kerk en wat mensen ervan maken. Falen kerkmensen en zijn dat nog wel ambtsdragers, dan kan het gebeuren dat de kerk zelf voor de desbetreffende jongeren heeft afgedaan. Ik breng dit niet naar voren om ambtsdragers af te schrikken, maar om hen aan te sporen zich zo goed mogelijk in te zetten. Om hen daarbij te helpen, wijs ik hen op de volgende onderwerpen:

5.1.1 Het onderzoek voor de openbare geloofsbelijdenis

Voor iemand het ouderlijk huis verlaat en de maatschappij ingaat, zou die eigenlijk eerst z'n publieke keus voor God moeten hebben gedaan. Daarmee is hij dan ook in kerkelijk opzicht zelfstandig geworden. Dat kan veel steun geven in de nieuwe situatie die hij maatschappelijk gezien tegemoet gaat. In dit verband hebben de ouderlingen een bijzondere taak: ze moeten bij de belijdeniscatechisanten uit hun wijk een huisbezoek brengen om het zgn. onderzoek naar de beweegredenen te verrichten. Principeel beschouwd is het jammer, dat dit onderzoek losgekoppeld is van het gesprek op de kerkeraad over de kennis. Want als het goed is, valt het peilen van de kennis samen met het informeren naar iemands persoonlijke geloof. Intussen wijst de praktijk uit, dat deze loskoppeling toch verstandig is. Het werkt niet om jongeren te midden van een grote groep volwassenen naar allerlei persoonlijke overwegingen te vragen.

Wat tijdens zo'n onderzoek naar de beweegredenen aan de orde dient te komen? In wezen niets nieuws in vergelijking met wat in het voorafgaande al ter sprake is geweest: de omgang met de Bijbel, het bidden, de kerkgang en dan ook het avondmaal, de opstelling tegenover de gemeente met haar ambtsdragers, het werken aan de eigen vorming en andere aspecten van de christelijke levensstijl zoals de betekenis van het geloof voor de vrijetijdsbesteding en het (toekomstige) hebben van verkering. Al sprekend over deze onderwerpen moeten de ouderlingen er duidelijkheid over krijgen, of de bezochte persoon doordrongen is van z'n persoonlijke schuld bij God, zich aangewezen weet op het bevrijdende werk van Christus en onder invloed van de Geest z'n dankbaarheid wil tonen. (Dit in aansluiting aan de driedeling van de Catechismus, die ook voorkomt in het formulier voor de openbare geloofsbelijdenis.) Kortom: staat hij innerlijk achter z'n aanvraag belijdenis te mogen doen. Zinvol is ook ernaar te informeren, hoe de bezochte persoon tegen de haalbaarheid ervan aankijkt om z'n ja-woord na te komen.

Verklaart hij niet teveel, nu hij onbekend is met z'n toekomstige situatie en mogelijkheden? Er moet dan gewezen worden op de betekenis van de zegenspreuk na het ja-woord.

Overigens vinden de desbetreffende jongeren het soms moeilijk zich persoonlijk uit te spreken, zeker als eenling tegenover twee ouderlingen. Daarom is het meestal verstandig met hele praktische zaken te beginnen, zoals het christen zijn op school of op het werk. Wat het tijdstip van dit gesprek betreft, het kan m.i. het beste gehouden worden in het eerste kwart van het jaar. Dan hebben de leerlingen de beginmaanden van de lopende cursus (sept.-dec.) gelegenheid tot een definitieve beslissing te komen, terwijl de ouderlingen nog de ruimte hebben een vervolfbezoek te brengen, als dat nodig blijkt.

5.1.2 Tucht over doopleden

Soms laten jongeren het na openbare geloofsbelijdenis af te leggen. De ouderlingen moeten dan proberen er zicht op te krijgen, of hiermee samengaat dat ze afwijzend staan tegenover het dienen van God. Daarmee komt de vraag aan de orde op welk tijdstip en onder welke omstandigheden tucht op doopleden moet worden toegepast.

a. Volwassen

In art. 82 van de kerkorde (vermeld in: Gereformeerd Kerkboek), wordt hierover duidelijke taal gesproken. Er wordt uitgegaan van volwassen doopleden. De overheid) kent tot nu toe een volwassenwording in twee fases: wie 18 jaar wordt, krijgt al enkele rechten, maar àlle rechten worden hem pas op 21-jarige leeftijd toegekend. Verder valt erop te wijzen, dat het tempo waarin iemand geestelijk volwassen wordt, per persoon verschillend is. Dat geeft al aan, dat we niet één vaste leeftijd kunnen aanhouden om te bepalen of iemand de grens naar de volwassenheid gepasseerd is. In het kerkelijk leven wordt in de omgang met doopleden dan ook met twee leeftijden gewerkt. In extreme situaties kan de beslissing al vallen, als iemand rond de 21 jaar is. Het gebeurt immers, dat een dooplid van die leeftijd keihard verklaart niets te willen weten van de Bijbel, van God en van de kerk en dit ook schriftelijk aan de kerkeraad meedeelt, terwijl die daarbij blijft ondanks een of meer gesprekken met ambtsdragers. In zo'n situatie kan de kerkeraad niet anders dan verdrietig constateren, dat zo'n dooplid zich onttrokken heeft. Dat moet de kerkeraad ook constateren, als een dooplid naar elders verhuist, terwijl hij tevoren niet verzocht heeft een doopattest op te sturen naar z'n nieuwe kerkeraad en bovendien bezwaar maakt tegen een voorstel van de kerkeraad het attest alsnog te verzenden.

Maar voor zover de actie van de kant van de kerkeraad zelf moet komen, krijgen doopleden die nalaten geloofsbelijdenis af te leggen, tot hun 25ste de tijd (zie over deze leeftijd: *Richtlijnen voor de tucht over doopleden*, opgesteld door de generale synode te Sneek van 1939). Een wijze bepaling. Daarmee wordt m.i. rekening gehouden met de 'wilde jaren', een verschijnsel dat in de na-puberteit tamelijk vaak voorkomt. Het is de periode waarin jongeren, bij hun zoeken naar een eigen levenshouding, er soms tijdelijk afwijkende gedragingen en ideeën op nahouden. Hiermee kan samengaan, dat ze toch wel positief staan tegenover God en zijn Woord. Het is daarom onverstandig jongeren al in dit stadium tot een beslissing te brengen, die dan gauw voortijdig zal zijn. Beter is het hun tijd te gunnen om tot bezinning te komen. Dat betekent niet, dat ambtsdragers hen heel die periode met rust moeten laten. Betrekkelijk regelmatig moeten ze de desbetreffende doopleden op hun nalatigheid aanspreken. Maar dat dienen ze dan wel terughoudend te doen. Allereerst moeten ze voor zichzelf de ruimte houden het contact voort te zetten. Daarnaast moeten ze met de mogelijkheid rekening houden, dat die jongeren uiteindelijk toch wel de goede koers willen volgen, ondanks alles wat er aan hen te kritiseren valt. In het gesprek met hen is het dan ook belangrijk te informeren naar de motieven achter hun uiterlijke opstelling. Pas als ze hun 25ste jaar naderen, moeten de ambtsdragers erop aan werken, dat ze gaan kiezen. Doopleden moeten het toch eens laten blijken, wat ze nu eigenlijk willen.

b. Onmacht

Bij hun contact met volwassen doopleden zullen de ouderlingen merken, dat die niet allemaal gelijk zijn. Soms zijn doopleden nalatig in het doen van belijdenis, terwijl ze toch redelijk trouw de kerkdiensten bijwonen en blijk geven van geloof. Waarom dergelijke doopleden er niet toe komen belijdenis te doen? Misschien is het uit schroom om de volle verantwoordelijkheid te dragen van het mondig kerklid zijn; misschien zien ze op tegen de viering van het avondmaal; mogelijk zijn ze zo gekwetst door kerkleden, dat het hun zwaar valt er volledig bij te horen. Op zich geen afdoende argumenten om het belijdenis doen na te laten. Want als iemand Christus erkent als z'n enige houvast in leven en sterven, dan vallen de genoemde bezwaren toch weg en pleit er alles voor z'n geloof ook publiek, voor in de kerk te belijden?

Intussen bestaan zulke gebroken situaties en zijn er dus doopleden die ondanks hun positief-christelijke opstelling niet tot belijdenis doen overgaan. Inderdaad onbevredigend. Maar het is geen pastorale oplossing daar met de botte bijl op in te hakken. Als ambtsdragers al luisterend moeten erkennen dat er voor het grootste deel sprake is van onmacht, dan zullen ze dat moeten aanvaarden. Daarmee bedoel ik niet, dat ze zich bij deze situatie moeten neerleggen. Ze moeten de desbetreffende doopleden blijven aanspreken in de hoop dat hun onmacht langzaam aan wegebt en ze de geestkracht ontvangen de hindernissen naar het belijdenis doen te overwinnen.

c. Onwil

Art. 82 van de kerkorde geeft ambtsdragers ruimte voor de bij b aangegeven genuanceerde opstelling. Want op wat voor doopleden moet volgens dit artikel de tucht worden toegepast? Op hen die niet uit onmacht, maar uit onwil nalatig zijn in het doen van belijdenis. In de gesprekken met hen blijkt het (om de termen van het artikel te gebruiken), dat ze afkerig zijn van het verbond en onverschillig of zelfs vijandig staan tegenover de dienst van de Here. Als ondanks de bemoeienis van de ambtsdragers deze situatie blijft voortduren of zelfs erger wordt, zal de kerkeraad op den duur maatregelen moeten nemen - uiteraard ervan uitgaande dat de desbetreffende doopleden rond de 25 jaar zijn en zich tevoren niet hebben onttrokken. Welke maatregelen de kerkeraad dient te nemen, staat vermeld in het genoemde artikel van de kerkorde en in het formulier voor de tucht over afkerige volwassen doopleden.

Overigens moet elke kerkeraad zich realiseren, dat een tuchtprocedure uiterst pijnlijk is voor de ouders van zo'n dooplid. Zeker als ze bij dezelfde gemeente horen, moet de kerkeraad hen, als het even kan, tevoren op de hoogte stellen van een eventuele afkondiging die vanaf de kansel gedaan zal worden. Dan worden die ouders daardoor tenminste niet overrompeld. En mochten ze het doel van de lopende procedure te weinig beseffen, dan is het goed hen daar met zoveel woorden op te wijzen: de kerkeraad beoogt niet hun kind publiek aan de schandpaal te nagelen, maar wil hun kind en allen die in een soortgelijke situatie dreigen te verkeren alsnog tot inkeer brengen en zo voor de eeuwige ondergang bewaren. Dat belang is toch zeker groter dan de, heel begrijpelijke, pijn van de ouders.

5.1.3 Zelfstandig wonen

Als iemand ertoe overgaat zelfstandig te wonen, is het allerminst vanzelfsprekend dat die daartegen opgewassen is. Daarom is het van belang een dergelijke jongere meteen op te zoeken om een band met hem te leggen, of het nu iemand uit de eigen gemeente betreft of iemand die van elders binnenkomt. Het is te hopen, dat ouders hun kinderen bij een dergelijke overgang voldoende begeleiding bieden. Ook dan kunnen ouderlingen hun steentje bijdragen. In het contact met zelfstandig wonende jongeren moet vooral aandacht krijgen, hoe belangrijk het is dat ze op het punt van de bijbellezing en het bidden niet afgaan op de persoonlijke behoefte maar tot gewoontevorming komen. Daar is zelfdiscipline voor nodig. Het zal hun vaak moeilijk vallen die op te brengen. Toch kunnen ze niet zonder gewoontevorming, wil en ze hun geloof op peil houden. Ook moeten zelfstandig wonende jongeren zich realiseren, dat ze niet meer terug kunnen vallen op de sociale controle van thuis. Het komt nu helemaal op hun eigen keuzen aan. Dit vooral op het gebied van de vrijetijdsbesteding, zoals het gebruik van de teevee en het buitenshuis op stap gaan, maar eveneens als ze iemand van de andere sekse ontvangen.

5.1.4 Student zijn

Als ouderlingen in aanraking komen met jongeren die hoger onderwijs (gaan) volgen, kunnen ze het aansnijden of ze dat als christen willen doen. Deze vraagstelling is in elk geval om twee redenen van belang. Allereerst zijn er die maar één doel voor ogen hebben: studeren en nog eens studeren, zonder dat ze verder (willen) kijken dan hun vak. Vergeten wordt dan, dat elk vak z'n levensbeschouwelijke aspecten heeft en dat het verrijkend is zich op een breder vlak cultureel te vormen. Ook zijn er die wel meer zien dan hun vak, maar die zich al te gauw op sleeptouw laten nemen door de onbijbelse theorieën die ze te horen krijgen. Daarom is het goed, als ouderlingen (a.s.) studenten attenderen op het bestaan van gereformeerde studentenverenigingen. Wie daarvan actief lid is, wordt erin bijgestaan om als christen na te denken over z'n eigen vak en over meer algemene problemen, terwijl hem bovendien de nodige ontspanning geboden wordt. Het is niet overbodig hierop te wijzen: was het jaren geleden vanzelfsprekend voor studenten zich ergens bij aan te sluiten, tegenwoordig schijnen jongeren zich soms afzijdig te houden.

Een probleem bij het bezoeken van studenten kan zijn, dat zij zich niet willen laten adviseren, omdat ze merken meer intellectuele kennis te hebben dan de adviserende ouderlingen. Dit kennisverschil kan trouwens heel het contact bemoeilijken. Er zijn studenten die zich stilhouden, omdat ze niets van de ouderlingen verwachten. Anderen stellen zich uitdagend op, bewust of onbewust met de opzet de ouderlingen onderuit te halen. Op bezoek bij studenten doen ouderlingen er goed aan hun beperkingen met zoveel woorden te erkennen, bijv.: 'Inderdaad heb ik geen verstand van de evolutietheorie; wat daarin harde feiten zijn, is mij onbekend.' Dan moeten ze vervolgens niet met goedbedoelde, maar goedkope adviezen aankomen, bijv.: 'Houd nu maar vast aan Genesis 1; dat is in elk geval de waarheid.' Daarmee voelen studenten zich in de steek gelaten, want (om bij het voorbeeld te blijven) de spanning tussen de evolutietheorie en Gen. 1 was nu juist het probleem, en dat wordt niet opgelost door alleen op de ene helft van het probleem in te gaan. Wat ouderlingen in een gesprek over dit soort zaken dan wel moeten doen? Ze moeten de bezochte persoon alle ruimte geven z'n moeite uit te spreken en zo nodig uit te leggen. Na erkenning van de eigen onmacht kunnen ze verwijzen naar iemand binnen de gemeente die wel hulp kan geven; eventueel kunnen ouderlingen eraan meewerken, dat het contact met dat kerklid metterdaad gelegd wordt. Daarmee zijn ze nog niet uitgepraat. Ze kunnen dan aansnijden wat gelovigen gemeenschappelijk hebben aan opdrachten en moeiten, bijv. rond het bijbel-lezen, het bidden en de seksualiteit.

5.1.5 Werken in een onchristelijke omgeving

Veel jongeren moeten door hun werk of door het vervullen van hun dienstplicht hele dagen optrekken met onchristelijke medemens. Durven ze in zo'n situatie voor hun christen zijn uit te komen? Het valt bijv. niet mee in de kantine voor het eten (kort) te bidden. (Als iemand in een roerige omgeving eet en/of geen gelegenheid heeft aan tafel uit de Bijbel te lezen, lijkt het me niet nodig en soms zelfs onverstandig ook nog na de maaltijd te bidden.)

Eveneens vereist het moed anderen in de vaak niet zo verheven gesprekken z'n geloofsovertuiging te laten merken. Het gevaar zich door z'n omgeving te laten meeslepen is voor een dienstplichtig militair het grootst. Want doordeweeks blijft hij zelfs in z'n vrije tijd grotendeels op z'n leeftijdgenoten aangevoerd. Daardoor kan het gebeuren, dat hij vrij constant geconfronteerd wordt met allerlei onchristelijke, zoals grove taal, drankmisbruik, lectuur van pornoboekjes. Het is een hele opgave onder deze omstandigheden toch dagelijks in alle rust voor zichzelf uit de Bijbel te lezen.

Om dit alles is het zinvol, als ouderlingen zulke jongeren voor ze gaan werken of de dienst ingaan, eens op te zoeken. Dan kunnen ze hen erop wijzen, dat het ook om praktische redenen het beste is van het allereerste begin af kleur te bekennen. Dat begin is wel moeilijk, maar de ervaring heeft geleerd dat het daarna meestal gemakkelijker wordt: de omgeving verwacht dan een christelijke opstelling en aanvaardt die ook vaak. Wellicht kunnen de ouderlingen er al pratend aan bijdragen, dat deze christelijke opstelling op een ontspannen manier gaat plaatsvinden. Goed beschouwd hebben we geen reden onzeker of angstig te zijn. We zijn immers kinderen van Hem die niemand minder is dan de Heer van letterlijk alles. Een dienstplichtig militair kan tenslotte nog geattendeerd worden op de mogelijkheid in de garnizoensplaats het contactadres te bezoeken. Ik ga ervan uit, dat de eigen contactpersoon hem tijdig voorziet van het materiaal van de Contactcommissie Gereformeerde Garnizoenskerken (de C.C.G.G.). Vanzelfsprekend kunnen vervolgesprekken niet uitblijven. Daarin kunnen de ouderlingen de desbetreffende jongeren aanmoedigen vol te houden of zichzelf op bepaalde punten bij te sturen. Overigens allemaal activiteiten die het eerst onder de verantwoordelijkheid vallen van de ouders van die jongeren.

5.2 Het leven voor en in het huwelijk

In het kader van dit boek voert het uiteraard te ver om het hele gebied van de seksualiteit te bespreken. Ik beperk me tot die situaties waar ouderlingen in de ambtelijke praktijk vrij regelmatig mee in aanraking (kunnen) komen. Twee onderwerpen, gemengde verkering en echtscheiding, komen in een afzonderlijke paragraaf aan de orde (5.3 en 5.4), omdat die een bredere behandeling vereisen.

5.2.1 Alleen staan

Als in de loop van de jaren een huwelijk uitblijft, is dat voor de betrokkenen vaak moeilijk te verteren. Ze missen iemand om zich heen, die geïnteresseerd is in hun verhalen en die ook verder geborgenheid geeft. Bovendien kan het ontbreken van seksueel contact op allerlei momenten moeite bezorgen. Het seksuele is nu eenmaal een macht in het leven, terwijl het overal verdedigd wordt dat ieder seksueel aan z'n trekken moet zien te komen. Om dan toch trouw te blijven aan Gods geboden op dit gebied, zal vechten betekenen. Dat te meer, als er sprake is van homofiele geaardheid. Heterofiele ongetrouwden kunnen altijd nog hopen of er in elk geval wettig over dromen, dat eens hun verlangen naar een vaste band vervuld zal worden. Homofiele christenen daarentegen weten dat een dergelijk verlangen onwettig is, hoe mooi zo'n band voor hun gevoel ook mag zijn: een omstandigheid die hen vast nog eenzamer zal maken. Verder kan het ongetrouwden bij verschillende gelegenheden dwarszitten, dat het krijgen van kinderen principieel uitgesloten is: des te pijnlijker, omdat de lichamelijke functies die daarmee verband houden, gewoon doorgaan. Tenslotte kan een positieve beleving van het ongetrouwd zijn nog door de omgeving bemoeilijkt worden. Getrouwden laten zich immers wel eens vrij laatdunkend uit over ongetrouwden en zeker over homofielen. Daarmee worden die nog meer in het isolement gedreven.

Dit alles verklaart, dat het ongetrouwden niet altijd gemakkelijk valt hun situatie te aanvaarden. Dat kan zich hierin uiten, dat ze er telkens voor wegluchten, bijv. door zich te verslaven aan hun werk of door haast dagelijks in een bepaald gezin of de vloer te komen (vergelijk hiertegenover Spr.25:17). Ook komt het voor, dat ongetrouwden tot op zekere hoogte gefixeerd zijn op wat ze missen. Als gevolg daarvan verzuren ze, zijn ze jaloers op anderen of lichten ze de hand met Gods geboden.

Als ouderlingen op bezoek aan bij ongetrouwden, moeten ze zich realiseren dat dergelijke problemen kunnen spelen. Natuurlijk zijn er die, ondanks alle moeiten, hun ongetrouwd zijn van het begin af vrij evenwichtig hebben kunnen verwerken. Ook dan zal een gesprek hierover van betekenis zijn. Een dergelijk gesprek is helemaal nodig in het geval dat alleenstaanden hun situatie nog (lang) niet verwerkt hebben. Over het algemeen zullen ze echt-geïnteresseerde ouderlingen de ruimte geven daarover te praten. Dan moeten ouderlingen dit niet uit de weg gaan. Hun eerste taak zal hierbij zijn te luisteren om zicht te krijgen op wat er leeft. Daarna kunnen ze met de bezochte persoon bij allerlei bijbelse gedachten stilstaan, die mogelijk houvast bieden om positief met het alleen zijn te kunnen omgaan. Laat ik heel kort drie dingen noemen:

- Het voornaamste is niet de situatie waarin we verkeren, maar of we in onze situatie in de gunst van God staan.
- De situatie waarin we verkeren, is uiteindelijk het resultaat van Gods bestuur. Onze taak is ons in zijn leiding te schikken, in het vertrouwen dat Hij steeds als onze Vader bezig is.
- Om dankbaar te kunnen blijven, moeten we ons niet blindstaren op wat we aan moeis missen. Voor alles moeten we letten op wat God ons in zijn onverdiende goedheid gegeven heeft.

Al pratend hierover wordt een alleenstaande er mogelijk in gesteund z'n situatie onder ogen te zien. Dat kan, zeker in het begin, veel kosten. Maar op den duur kan het vrede opleveren met de eigen situatie. Dan komt er meteen energie vrij voor allerlei opbouwende activiteiten voor zichzelf en anderen.

Overigens moeten getrouwde ouderlingen in hun gesprek met alleenstaanden goed beseffen, dat zij door hun thuissituatie op allerlei punten makkelijk praten hebben (zie hiertegenover 5.4). Dat moet hen er extra van weerhouden te oordelen of te veroordelen.

5.2.2 Verloofd zijn

Onder ons is het de gewoonte, dat jongelui bij het aanvragen van de kerkelijke huwelijksbevestiging een gesprek hebben met de predikant. In dat gesprek zullen de meeste predikanten waarschijnlijk kort terugkijken op de verkeringsstijd en vervolgens, aan de hand van het formulier voor de bevestiging, verschillende aspecten van het huwelijk bespreken. Daarnaast wordt van de jongelui verwacht, dat ze in dat gesprek laten blijken in hun aanstaande huwelijk als christen te willen leven. Een zinvol gebruik. Alleen vindt deze gedachtewisseling eigenlijk te laat plaats. Het is van groot belang ook daarvoor al met de desbetreffende jongelui te praten. Dat kan vanaf het moment, dat de verkering een hecht karakter heeft, bijv. blijkend uit een officiële verloving. Om met jongelui die, al of niet officieel, verloofd zijn in gesprek te komen, zijn er verschillende mogelijkheden denkbaar. In elk geval zou het een gewoonte moeten zijn of worden, dat jongelui, die hecht verkering hebben met elkaar, elk jaar als paar afzonderlijk huisbezoek ontvangen. Ook zou het mooi zijn, als de plaatselijke predikant voor deze categorie om de zoveel jaar een huwelijks catechisatie zou organiseren van enkele bijeenkomsten, of als hij elk paar een keer bij zichzelf uitnodigt of bij een van de twee thuis opzoekt.

Wat in dit contact met, al of niet officieel, verloofden aan de orde kan komen? Ik noem een paar onderwerpen:

- De verhouding tussen de lichamelijke en de geestelijke toenadering. Jongeren lopen gevaar, dat ze de lichamelijke kant van hun relatie de boventoon laten voeren, met als keerzijde dat ze op geestelijk gebied vrij oppervlakkig met elkaar omgaan. Per slot van rekening doen ze voor het eerst ervaring op met seksualiteit, en dan valt het niet altijd mee verantwoord met die macht om te gaan. Bovendien is onze maatschappij op allerlei punten zo doortrokken van seksualiteit, dat de aandacht van jongeren vooral daarop gericht wordt. Hierom is het goed er apart met hen over te spreken dat er harmonie moet zijn tussen het lichamenlijk en geestelijk groeien naar elkaar. In wezen is het geestelijke zelfs het primaire. Het lichamenlijk contact is, als het goed is, een (intense en onmisbare!) uitingsvorm van de bestaande geestelijke band.

- Het gezamenlijke gesprek. De betekenis daarvan voor de onderlinge verhouding tussen een jongen en een meisje kan niet gauw overschat worden. Wie vaste verkering hebben of verloofd zijn hebben daarmee wel voor elkaar gekozen, maar slechts voorlopig. Het vervolg van hun relatie moet leren, of ze zo bij elkaar passen, dat ze zich blijvend aan elkaar kunnen verbinden. Om daarover duidelijkheid te krijgen, is het noodzakelijk met elkaar om te gaan en onderwijl geregeld met elkaar te praten. Dat praten zal allerlei praktische aangelegenheden betreffen, maar, zo hoort het tenminste, evengoed de eigen geloofsovertuiging. In dit verband kunnen ouderlingen erop wijzen, dat verloofden, als de mogelijkheid zich voordoet, met elkaar moeten bidden en bijbellezen want alleen op die manier blijkt het dat ze zich samen afhankelijk weten van God met zijn geboden en beloften: de bron waaraan hun toekomstig huwelijk z'n voornaamste spankracht moet ontleenen.

- Het oplossen van conflicten. In het huwelijk zijn man en vrouw heel nauw met elkaar verbonden: ze delen elkaars leven tot in de kleinste details. In zo'n situatie kan het gauw gebeuren, dat ze zich aan de ander ergeren en daardoor ruzie met elkaar krijgen. Als ze dit onopgelost laten liggen, kan dat onderlinge wrok teweegbrengen. En dat heeft onvermijdelijk z'n uitwerking op ieders relatie met God. Geen wonder: wie z'n naaste niet royaal wil of kan vergeven verspeelt daardoor Gods vergeving van hem. Hierom is het van het allergrootste belang, dat in het geval van conflicten de beide huwelijkspartners de zaak proberen uit te praten. Natuurlijk zijn lang niet alle verschillen overbrugbaar. Dan kan altijd nog gestreefd worden naar een werkbaar compromis. Al pratend zal in elk geval een meer leefbare situatie ontstaan. Dit leren omgaan met conflicten moet al beginnen in de verlovingstijd. Daarom is het zinvol als ouderlingen dit onderwerp aan de orde stellen. Want lukt het in de verkeringsperiode niet (goed) ruzies uit te praten, dan kunnen de desbetreffende jongelui niet verwachten dat dit in hun aanstaande huwelijk wel zal gaan. Ze nemen nu eenmaal zichzelf mee.

- De betekenis van de liefde. Elk verloofd stel zal ongetwijfeld hoge waarde toekennen aan de liefde voor elkaar. Alleen, vaak heeft men er een vrij beperkte visie op. Dan ziet men de liefde voor de ander enkel als een gevoel dat over iemand komt, gewekt door bepaalde kwaliteiten van die ander. Hierbij past het te zeggen, dat liefde zich niet laat dwingen. Maar in de Bijbel worden we opgedragen de ander lief te hebben. Dat kan, omdat de liefde waar de Bijbel het over heeft, meer is dan dat we emotioneel geven om de ander. Voor alles houdt deze liefde in, dat we de ander metterdaad van dienst (willen) zijn. Een man en vrouw die zo tegen de liefde aankijken, schrikken niet als op een gegeven moment de tijd voorbij blijkt dat ze in vuur en vlam staan voor de ander. Die zullen met liefhebben doorgaan, ook als de ander op allerlei punten tegenvalt. M.a.w., met een bijbelse kijk op de liefde brengen man en vrouw het met vreugde op de ander te aanvaarden zoals die is, inclusief diens eventuele gebreken. Daarom is dit een onderwerp dat in het gesprek met verloofden aandacht moet hebben. Want ze moeten het goed weten, dat het welslagen van hun komende huwelijk niet hiervan afhankelijk is, of ze verliefd blijven op elkaar, maar of ze, veel breder, hart hebben voor elkaar. In samenhang hiermee kan bij voorbaat het onverbreekbare van het huwelijk benadrukt worden. Dat is nodig. Want tegenwoordig wordt op grote schaal afbreuk gedaan aan de onderlinge trouw, grotendeels doordat voorrang wordt gegeven aan wat men ziet als het eigen geluk. Daarom moet het verloofden al bijgebracht worden, dat ze Gods geboden voorop moeten plaatsen, in het vertrouwen dat het opvolgen daarvan pas echt heilzaam is (zie hierover verder 5.4.1).

- De reserve in het lichamelijk contact. Een gesprek over de lichamelijke intimiteit die er tussen een jongen en een meisje bestaat, zal meestal ervaren worden als een inbreuk op hun privacy. Daarom doen ouderlingen er het beste aan de zaak van het lichamelijk contact in meer algemene bewoordingen aan de orde te stellen, zonder de bezochte jongeren te dwingen of zelfs uit te nodigen zich op dit punt persoonlijk bloot te geven. Belangrijk is dan samen te praten over de grenzen die de Bijbel stelt aan het lichamelijk contact voor het huwelijk en over de moeiten die het kost deze grenzen in acht te nemen. In dat verband kan erop gewezen worden, hoe onverstandig het is zichzelf in verleiding te brengen door samen in één kamer te overnachten of samen op vakantie te gaan (zie hierover ook 4.7.f.). Ook kan gesproken worden over het mechanisme, dat na elke volgende stap het nagenoeg onmogelijk is de trouwelijkheid naar een vorig stadium terug te draaien. Dit alles maakt duidelijk, dat jongelui het zich niet veroorloven kunnen zich op het lichamelijke vlak te laten gaan, met de gedachte: 'We zien wel waar we uitkomen.' Want onvermijdelijk gaan ze dan verder dan ze principieel eigenlijk willen. Daarom doen ze er goed aan afspraken te maken en elkaar daaraan te houden.

Op een gegeven moment kan het gebeuren, dat de spanning op dit gebied bij een verloofd paar te groot dreigt te worden, of dat er al geslachtsgemeenschap plaatsvindt. Komen ouderlingen dit te weten, dan is er maar één advies mogelijk (dit ligt anders in het geval van een gemengde verkering, zie 5.3.6): trouwen. Het zal waar zijn, dat een dergelijk voortijdig huwelijk allerlei financiële en maatschappelijke problemen met zich mee kan brengen. Daaraan moet minder zwaar getild worden dan aan de mogelijkheid dat een stel de hand licht of blijft lichten met Gods geboden. Zo nodig moeten de ouderlingen (en de diakenen) daarom meewerken aan de oplossing van die problemen.

5.2.3 Het krijgen of uitblijven van kinderen

Met dit onderwerp gaan vaak sterke emoties gepaard: een extra aanleiding voor ouderlingen erover te spreken. Daarbij moeten ze dan wel behoedzaam te werk gaan.

a. Gezinsvorming

Vroeg of laat heeft elk echtpaar met kinderen vragen rond de gezinsvorming. Begrijpelijk, want er zijn twee kanten aan de zaak die niet automatisch in harmonie zijn met elkaar. Enerzijds is er de goddelijke opdracht kinderen te krijgen; daaraan is de belofte verbonden dat God bij gehoorzaamheid de nodige hulp zal geven. Anderzijds is er de goddelijke taak ook deze opdracht op een verantwoorde manier uit te voeren; daarbij hoort, dat men rekent met allerlei omstandigheden, zoals de lichamelijke en/ of geestelijke spankracht van de vrouw, de zwaarte van de al aanwezige taak e.d. Tussen dit 'enerzijds' en 'anderzijds' ervaren getrouwen gauw een zekere spanning, die zomaar verkeerd opgelost wordt: het ene echtpaar bijv. is al te angstvallig in het beleven van de eigen verantwoordelijkheid, terwijl het andere echtpaar te weinig rekent met Gods opdracht en belofte. Als een echtpaar de bezoekende ouderlingen na hun voorzichtige vragen de ruimte geven verder te spreken, moeten zij daar zeker gebruik van maken. Het doel van zo'n gesprek is uiteraard niet, dat de ouderlingen het echtpaar hun eendoordeel opdringen. Het gaat erom, dat zo'n man en vrouw voor zichzelf duidelijkheid krijgen over de praktische en principiële voors en tegens van de verschillende benaderingen. Dan zijn ze in staat een beslissing te nemen, die ze tegenover God kunnen verantwoorden.

b. Doop

Als in een gezin van de kerk een kind geboren is, mag worden verwacht dat de eigen predikant tijdens z'n bezoek, al of niet uitgebreid, over de doop en bijbehorende onderwerpen zal spreken en dat hij dit met gebed zal afsluiten. In dat geval kunnen de ouderlingen ermee volstaan een felicitatiebezoek te brengen. Ontbreekt een eigen predikant, dan kunnen ouderlingen ertoe overgaan zelf over de doop c.a. te gaan spreken. Het is dan wel verstandig bij het maken van de afspraak ernaar te informeren, of het een rustig moment is zodat er gelegenheid is voor een persoonlijk gesprek. Tijdens het bezoek kan tweërlei aangesneden worden:

- De betekenis van de doop. Elk geboren kind is een onverdiend geschenk. In het geval van gelovigen komt daar nog bij, dat God hun kind al voor diens geboorte zijn beloften gegeven heeft. Die beloften komen kort gezegd hierop neer, dat zo'n nietig kind mag horen bij de hoogverheven Heer van alles. Die rijkdom wordt door de doop tegenover ons onderstreept.

- De inhoud van wat ouders met betrekking tot hun kind beloven. Onze kinderen mogen rijk zijn, maar ze moeten daar wel oog voor krijgen. Daarvoor is nodig, dat wij als ouders aan hen bijbels onderricht geven. Natuurlijk hebben ook de school en de catechisatie hun waarde voor de vorming van onze kinderen, maar als het goed is, wordt de basis thús gelegd. Bij de doop van hun kinderen doen ouders God de belofte daaraan te werken.

Mogelijk beperken de ouderlingen zich ertoe op deze zaken te wijzen. Ze kunnen ook proberen een gezamenlijk gesprek op gang te krijgen door de ouders met behulp van concrete vragen tot reageren te brengen. Tijdens hun bezoek kunnen ouderlingen nog een andere methode volgen. Ze kunnen stilstaan bij de opbouw van het veelomvattende begin van het doopformulier, dat in de kantlijn van het kerkboek aangeduid wordt als 'leer over de doop'. Door dit te bespreken bereiken ze wellicht, dat de ouders op de zondag van de doop dit deel van het formulier meer bewust meelesen. Er kan worden gewezen op het volgende:

- Ten eerste = onze ellende; die wordt verondersteld door het reinigende doopwater.

- Ten tweede = onze redding; die wordt bekrachtigd door onze doop, waarbij we beloften ontvangen van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest.

- Ten derde = onze dankbaarheid; die houdt in, dat we voldoen aan Gods eisen.

c. Depressie; gehandicapt kind

Als ergens een kind geboren is, is de vreugde daarover lang niet altijd even groot. Het komt nogal eens voor, dat vrouwen vlak na de geboorte van hun kind momenten van gedeprimeerdheid kennen. Soms verkeren ze zelfs een langere periode in een heuse depressie. In die situatie zullen ze weinig vreugde tonen over hun pasgeboren kind. Dat moeten de bezoeken ouderlingen dan niet opvatten als een gebrek aan dankbaarheid tegenover God. Hun depressie heeft om zo te zeggen een chemische oorzaak en moet daarom vooral met medicijnen bestreden worden. Daarbij hebben de ouderlingen de taak bemoevendig aanwezig te zijn, o.a. door belangstelling te tonen voor de desbetreffende vrouw en door eventueel schuldgevoel bij haar zoveel mogelijk weg te praten.

Verder kan meteen na de geboorte van een kind, of op een later tijdstip, blijken dat het lichamenlijk en/of geestelijk gehandicapt is. Zodra ambtsdragers hiervan horen, moeten ze de desbetreffende ouders intensieve aandacht geven. Ik ga hier voorbij aan de taak van de diakenen (zie daarover 6.5) en beperk me tot wat de ouderlingen staat te doen. Ze moeten de ouders erbij helpen het gehandicapt zijn van hun kind te verwerken. Om daartoe in staat te zijn hebben de meeste ouders het nodig veel te praten, met elkaar en met mensen die meer op een afstand staan. De ouderlingen moeten ermee beginnen een vader en moeder alle ruimte te geven om hun gevoelens te uiten. Pas daarna (en dat kan in hetzelfde of in een volgend gesprek zijn) is de weg vrij om te praten over werkelijkheden als Gods bestuur en Gods beloften. Op deze manier kunnen ouders toegroeien naar een zekere aanvaarding van hun situatie, waardoor het hun mogelijk wordt vruchtbaar met die situatie om te gaan.

Overigens betekent dit niet, dat ouders die dit bereikt hebben, voortaan geen bijzondere zorg meer nodig hebben. Integendeel. Op een gegeven moment mag de emotionele beginperiode voorbij zijn, dan blijft onverminderd de taak bestaan het gehandicapte kind groot te brengen en dat is een hele opgave. Verder kan het gebeuren, dat ouders zo door dat ene kind in beslag genomen worden, dat ze, onbedoeld en ongewild, hun andere kinderen te kort doen. En als ouders hun gehandicapte kind tenslotte elders in een tehuis laten opnemen, is daar haast altijd heel wat aan voorafgegaan, ook op het gevoelsmatige vlak. Als ouderlingen hun taak verstaan, zullen ze naar een gezin met een gehandicapt kind extra blijven omzien. Zo is het zinvol jaarlijks eens met de ouders mee te gaan, als ze hun in een tehuis opgenomen kind opzoeken.

d. Kinderloosheid

Als in een huwelijk kinderen uitblijven, is dat voor de meeste echtparen een groot probleem, vaak al na een klein jaar. Dat probleem wordt extra moeilijk te verwerken, doordat haast niemand er met de betrokkenen over durft te praten. Wel veroorlooft men zich vaak een tactloze opstelling. Zo gebeurt het op verenigingsavonden, dat op gehoorsafstand van een kinderloze vrouw geïnformeerd wordt naar iemands zwangerschap of dat tegenover haar uitgebreid de eigen kinderen ter sprake worden gebracht. Verder wordt het soms hardop gezegd, dat het toch wel gemakkelijk is aan het begin van het huwelijk geen kinderen te hebben. Begrijpelijk dat kinderloze echtparen zich geïsoleerd voelen. Een kerkdienst met dopen kan dan ook veel emoties losmaken, en dat te meer als een predikant het zelfs bij die gelegenheid nalaat voor kinderlozen te bidden.

Om kinderloze echtparen de gewenste steun te kunnen bieden, moeten ouderlingen niet schromen te vragen of het uitblijven van kinderen moeite oproept. Het kan zijn, dat hierop nietszeggend gereageerd wordt en dat er ook verder geen ruimte wordt gegeven op het onderwerp in te gaan. Kennelijk willen de man en vrouw er in dat geval liever niet over praten, hetzij omdat het geen (overheersend) probleem (meer) is in hun leven, hetzij omdat ze bang zijn al te emotioneel te zullen worden. Weten de ouderlingen de juiste toon te treffen, dan zullen ze overigens meestal ervaren, dat hun belangstellende vragen door het bezochte echtpaar aangegrepen worden om uitgebreid uiting te geven aan de moeiten die er liggen. Al pratend kunnen ouderlingen er misschien aan bijdragen, dat de desbetreffende man en vrouw zich niet fixeren op hun gemis en geen afwerende houding ontwikkelen tegenover andermans kinderen. Mogelijk wordt de bezoeken ambtsdragers ook een en ander verteld over onderzoeken en behandelingen die gaande zijn. In volgende contacten moeten ze daar dan natuurlijk op terugkomen.

Blijkt de kinderloosheid definitief te zijn, dan moet het ter sprake komen dat zo'n huwelijk nog altijd aan z'n eerste en voornaamste doel kan beantwoorden, namelijk dat man en vrouw elkaar van dienst zijn. Daarnaast is het goed in te gaan op de noodzaak en de moeite van het leren aanvaarden van Gods bestuur. Wellicht kan er ook samen over nagedacht worden, hoe zo'n man en vrouw ermee kunnen omgaan dat ze vaak meer beschikbaar zijn dan andere getrouwden.

e. Adoptie

In het geval van een kinderloos huwelijk kunnen ouderlingen over adoptie spreken. Dit zeker als het onderwerp door het echtpaar zelf te berde wordt gebracht. Is bij de man en vrouw de beslissing nog niet gevallen, dan kunnen de ambtsdragers hen helpen bij het overwegen van de voors en tegens in hun concrete situatie. Hierbij moeten de ouderlingen ermee rekenen, dat de kerken zich via generale synoden officieel positief over het instituut van de adoptie hebben uitgelaten. Echtparen hebben daarom in principe alle ruimte er gebruik van te maken. Ze kunnen adoptie namelijk als een mogelijkheid beschouwen die God hun biedt om enerzijds hun gerechtvaardigde verlangen naar kinderen te vervullen en om anderzijds kinderen hulp te verlenen die in een uitzichtloze noodsituatie verkeren. Van ouders mag niet verlangd worden, dat ze zelf controleren of een kind terecht ter adoptie wordt aangeboden. Daarover kunnen ze gerust zijn, als ze zich houden aan de regels die de Nederlandse overheid voor in-terlandelijke adoptie heeft gesteld en als ze een betrouwbare instantie in de arm nemen.

Het is goed te weten, dat de adoptie-procedure enkele jaren duurt en dat een groot deel van de tijd bestaat in het wachten op de eigen beurt. Loopt de procedure eenmaal, dan dienen de ouderlingen zich telkens op de hoogte te houden van de stand van zaken. Om dit zo goed mogelijk te kunnen doen, is het verstandig dat de ambtsdragers zich bij de Gereformeerde Adoptie Vereniging (de G.A.V.) over een en ander laten informeren. Bij die bezoeken is het ook van belang het te hebben over de beleving van alles, en over de reacties van familie en vrienden (die zijn nogal eens gemengd). Tenslotte moeten de ambtsdragers echtparen die met adoptie bezig zijn er op tijd duidelijkheid over geven, dat dopen pas mogelijk is als een kind naar Nederlands recht wettig geadopteerd is. Mee om de financiële kant van de zaak hebben trouwens ook de diakenen hier een taak (zie 7.2.g.).

5.3 Gemengde verkering

In elke gemeente komt het voor, dat een jongere het oog laat vallen op een meisje/jongen die bij een andere kerkgemeenschap hoort of zelfs helemaal niet kerkelijk is. Vanwege het belang van de zaak voor alle betrokkenen, wil ik op de verschillende aspecten ervan breed ingaan.

5.3.1 Huwelijk en geloofseenheid

De Bijbel is duidelijk over de voltooiing van een verkering, het huwelijk. Als een kind van God wil trouwen, wordt namelijk als voorwaarde gesteld dat er tussen die persoon en diens partner een geloofseenheid bestaat. De apostel Paulus zegt het zo: een gelovige moet 'in de Here' trouwen, d.w.z. terwijl hij en z'n partner door een gemeenschappelijk geloof verbonden zijn met Christus (1 Kor.7:39; vergelijk 2 Kor.6:14-16). En geen wonder, een huwelijk is zo'n hechte gemeenschap, dat het ontbreken van geloofseenheid haast altijd ernstige gevolgen heeft. Zo worden aan een huwelijk hoge normen gesteld van trouw en liefde (zie Ef.5:21-33). Om daaraan te kunnen voldoen hebben getrouwen Gods Geest nodig, maar ook elkaars steun. Zonder de gezamenlijke band van het geloof kunnen ze die steun bij allerlei gelegenheid onvoldoende geven. Onderlinge bijstand is eveneens belangrijk voor het verdere leven als christen, want het valt niet mee God de jaren door in z'n eentje toegewijd te blijven. De betekenis van geloofseenheid spreekt bovendien voor zich, als we denken aan de opvoeding van eventuele kinderen. Zitten ouders op allerlei wezenlijke punten niet op dezelfde lijn, dan levert die opvoeding onvermijdelijk allerlei problemen op. Het maakt nu eenmaal veel uit, of ouders hun kinderen al of niet vertrouwd maken met God als Maker en Heer van de wereld en als Gever van beloften en geboden.

Het komt gelukkig voor, dat een gezin een positief-christelijk stempel draagt, ondanks het feit dat een van de ouders onkerkelijk en zelfs ongelovig is (vergelijk 1 Kor.7:12-14). Maar vraag dan niet, hoeveel moeite en eenzaamheid dit waarschijnlijk voor de gelovige partij meegebracht zal hebben. Daarom zal een minder goede afloop veel vaker voorkomen: dat de gelovige man/vrouw onder invloed van de ongelovige partner al meer losgeweekt wordt van de kerk en van God zelf, met alle gevolgen vandien, ook voor de mogelijk aanwezige kinderen. Om al deze gevolgen is het trouwen met een ongelovige een kwalijke zaak. Maar zelfs nog afgezien van die gevolgen, is het aangaan van een dergelijk huwelijk onaanvaardbaar, want Gods gebod is duidelijk.

Overigens is het noodzakelijk op te merken, dat het bovenstaande niet simpelweg gaat over iemand die anders-kerkelijk is. Het kan immers voorkomen, dat een jongere van de eigen kerk verkering krijgt met een medekerklid, terwijl die bij nadere kennismaking in allerlei opzicht weinig christelijk blijkt te zijn, of zelfs ongelovig. In dat geval zijn de grote woorden van zonet allemaal onverkort geldig en moet een huwelijk met zo'n medekerklid als ontrouw aan Gods gebod beschouwd worden.

Evengoed kan voorkomen, dat de vriend(in) uit een andere kerkgemeenschap een echte christen is, die een warm hart heeft voor de inhoud van de gereformeerde belijdenisgeschriften. In zo'n situatie is het onjuist sterke uitdrukkingen te gebruiken. Toch is een huwelijk tussen twee gereformeerden die elk aan de eigen kerkgemeenschap trouw blijven af te raden. Want bij de wekelijks terugkerende kerkgang, het laten dopen van de kinderen, het laten onderrichten van die kinderen door de kerk en de school, en bij andere gelegenheden scheidt de kerkelijke verdeeldheid tussen de beide partners op z'n minst spanningen - ondanks de principiële eenheid die er verder is. Begrijpelijk, want die spanningen liggen niet slechts op het praktische vlak, zodat het in wezen willekeurig is wat het echtpaar doet. De genoemde kerkelijke activiteiten vloeien voort uit een principiële keus. Het is nu eenmaal niet onbelangrijk, of iemand bij een kerkgemeenschap wil horen waarin alleen de bijbelse waarheid recht van spreken heeft of ook de leugen ruimte wordt geboden. Vandaar dat kerkelijke verdeeldheid binnen een huwelijk, hoe gereformeerd beide partijen zelf mogen zijn, toch telkens moeite kan opleveren. Het is noodzakelijk, dat ouders in deze trant hun ouder wordende kinderen onderrichten.

De ouderlingen moeten hen hiertoe aansporen. Daarnaast moeten ze proberen tijdig met de jongeren zelf te spreken, al of niet op een apart huisbezoek.

5.3.2 De problemen van een gemengde verkering

In het bovenstaande is gesproken over het trouwen met een ongelovige of met een gelovige uit een andere kerkgemeenschap. Moet hieruit afgeleid worden, dat dan ook een verkering met zo iemand onaanvaardbaar is? Zo sterk kan het m.i. niet gezegd worden. Er zijn jongelui die zoveel principiële ruggraat hebben, dat ze een gemengde verkering aankunnen. Als hun vriend(in) niet-gereformeerd of ongelovig is, volstaan zij er niet mee dat jammer te vinden. Ze zetten er zich voor in, dat ze er zo gauw mogelijk zekerheid over krijgen wat ze op het onderhavige punt van die ander verwachten kunnen.

Blijft die ander na enkele weken of hoogstens maanden even stellig voor de eigen kerkgemeenschap kiezen, of blijft die vrij onverschillig tegenover God met zijn Woord en kerk, dan weten zulke jongeren met karakter wat hun te doen staat. Voor hen leeft het: 'Richtinggevend voor m'n leven mag niet zijn dat m'n hart naar iemand uitgaat (hoe ingrijpend dit ook mag zijn), maar dat ik m'n hart aan God geef.' Merken zij het, dat een groeien van de vriend(in) naar God en/of de eigen kerkgemeenschap uitblijft, dan brengen ze het op resoluut een einde te maken aan hun verkering.

Maar er zijn ook andere jongeren. Voor hen heeft het geloof maar vrij beperkte betekenis, en/of ze zijn principieel zo onzelfstandig dat ze telkens door hun omgeving bijgestuurd moeten worden. Van hen is te verwachten, dat ze in het geval van een gemengde verkering onvoldoende zullen proberen invloed uit te oefenen; in plaats daarvan zullen zij zich juist door hun vriend(in) laten meeslepen.

Helaas kunnen buitenstaanders, ook de jongelui zelf, van tevoren nooit met zekerheid zeggen tot welke categorie ze tijdens een verkering zullen horen. Ogenschijnlijk principiële jongeren laten zomaar hun overtuiging schieten, terwijl zwak geachte jongeren heel vastberaden blijken te zijn. Vandaar dat ouders hun kinderen terecht op het hart binden: 'Begin niet met een gemengde verkering, want je verstrikt je in allerlei moeiten.' Dat is waar, zelfs als die kinderen principieel vast in hun schoenen staan. Want stel dat ze zo positief zijn, dat ze er duidelijkheid over willen hebben, of hun vriend(in) werkelijk geen belangstelling heeft voor de Bijbel of de eigen kerkgemeenschap. Dan zijn ze, voordat ze de gewenste duidelijkheid hebben verkregen, al weer enkele weken of maanden verder. In die tijd zijn ze zich gevoelsmatig al meer aan die ander gaan hechten. Brengen ze het dan nog op om vanwege principiële overwegingen tegen hun gevoelens van genegenheid in te gaan en de verkering uit te maken? In elk geval zal dat een zware opgave zijn. Jongeren moeten daarom goed weten, waaraan ze beginnen.

Ook dit is een onderwerp dat ouderlingen op tijd bij jongeren moeten aansnijden, in de hoop dat ze hiermee hun winst zullen doen, als ze iemand van de andere sekse erg aardig gaan vinden.

5.3.3 Ouders en gemengde verkering

Als een jongere, ondanks alles wat hem voorgehouden is, toch een verkering begint met iemand uit een andere kerkgemeenschap of zelfs met een ongelovige, hoe moeten ouders zich dan opstellen? Het gebeurt, dat ze hun kind opdragen de relatie meteen te verbreken. In extreme gevallen is dat misschien te verdedigen. Het desbetreffende kind is misschien nog geen 17 jaar, terwijl bekend is dat diens vriend(in), nog afgezien van de geloofskant, bepaald niet deugt. In zo'n situatie is het denkbaar, dat ouders met een verbod gaan werken. Maar over het algemeen lijkt me dit onjuist. Allereerst gaat het principieel te ver een beginnende verkering te verbieden, want een verkering is nog geen huwelijk. Van een *huwelijk* met een ongelovige moet inderdaad gezegd worden, dat dit tegen Gods gebod ingaat, terwijl een huwelijk met iemand uit een andere kerkgemeenschap in mindere mate eveneens af te raden is (zie 5.3.1). Daarentegen valt van een *verkering* met zo'n persoon alleen te zeggen, dat het vanwege de moeiten hiervan bijzonder onverstandig is (zie 5.3.2). Intussen zou het kunnen, dat de vriend(in) van het eigen kind tot inkeer komt; als dit uitblijft, gaat het eigen kind er wellicht toe over de verkering uit te maken. Met deze mogelijkheden moeten ouders rekening houden. Dus al houden ze hun hart vast, ze moeten in het beginstadium hun kind het voordeel van de twijfel geven.

Zelfs als na verloop van tijd het gehoopte niet gebeurt, is het nog niet juist een verbod op te leggen. Als ouders toch proberen hun kind van zo'n 17 jaar of ouder hun wil op te leggen, miskennen ze de toenemende zelfstandigheid en verantwoordelijkheid van dat kind. Bovendien heeft zo'n verbod meestal een verkeerde uitwerking. Op z'n best bereiken ze, dat hun kind aan de ouderlijke eis voldoet, maar intussen blijvend wrok koestert. Mogelijk is ook, dat hun kind uiterlijk toegeeft, maar onderwijl stiekem met z'n verkering doorgaat, veelal met meer overgave dan tevoren. Of het komt tot een openlijke confrontatie, waarbij de ouders hun kind volledig tegenover zich vinden. In alle gevallen hebben de ouders het vertrouwen van hun kind verspeeld en hebben ze geen mogelijkheid meer in open gesprekken hun kind en diens vriend(in) op allerlei principiële zaken te wijzen. Kortom, ze hebben meer verloren dan gewonnen.

Als ouderlingen merken, dat iets dergelijks gaande is tussen ouders en hun kind, moeten ze proberen met behulp van de bovengenoemde argumenten die ouders te overtuigen van het heilloze van hun opstelling. Ook moeten ze hen ertoe bewegen hun kind meer positief te benaderen. Het beste is, dat ouders hun kind aansporen de desbetreffende vriend(in) mee naar huis te nemen. Op die manier kunnen ze zicht houden op de verkering. Ook hebben ze dan de mogelijkheid over allerlei onderwerpen met die vriend(in) te praten. En mocht zo'n verkering al vaster worden, dan kunnen de ouders het bewuste tweetal erin stimuleren eens met de predikant te gaan praten, eventueel ook over het volgen van catechisatie. Blijft op het gebied van het geloof en van de kerk toenadering uit, dan nog is het ontvangen van die vriend(in) belangrijk. Mee daardoor kan het hun kind veel gauwer duidelijk worden, hoe groot de principiële verschillen zijn tussen het nest waar hij/zij uit komt en het nest van de vriend(in).

Soms zijn ouders er bang voor, dat een dergelijk ontvangen van de anders-kerkelijke of ongelovige vriend(in) door hun kind uitgelegd zal worden als een aanvaarden of zelfs goedkeuren van de verkering. Die angst is overbodig, als ouders hun verdere taak verstaan. Want hoe hartelijk ze ook moeten zijn tegenover de desbetreffende vriend(in), tegelijkertijd moeten ze hun kind op het hart blijven binden dat God voor een *huwelijk* geloofseenheid vereist. Hopelijk erkent hun kind de waarheid daarvan en blijkt dit uit het vervolg van de verkering. Loopt het toch verkeerd af, dan is het helemaal de verantwoordelijkheid van dat kind. Diens ouders hebben tenminste gedaan wat ze konden. Al hebben ze vast fouten gemaakt, ze hoeven zichzelf niets te verwijten.

In deze trant kunnen ouderlingen zo nodig begeleiding geven aan ouders.

5.3.4 Kerkeraad en gemengde verkering

Nu de vraag, hoe de ambtsdragers zich tegenover een jongere moeten opstellen, die een gemengde verkering is aangegaan. Het komt me voor, dat ze daar niet meteen tegenin moeten gaan. Het is immers onzeker, of die verkering zich zal doorzetten. Bovendien valt er waarschijnlijk nog niets over te zeggen, in hoeverre bij de andere partij beweging zal komen in de richting van geloof en kerk. Toch hoeven ouderlingen in zo'n beginsituatie niet gelaten af te wachten, hoe alles zich gaat ontwikkelen. Ze kunnen in dit stadium al met de desbetreffende jongere praten over de betekenis die hij/zij hecht aan het geloof, ook met betrekking tot een huwelijk. Verder moeten ze erop aandringen zo gauw mogelijk duidelijkheid te krijgen wat op het punt van geloof en kerk van de vriend(in) verwacht kan worden. Daarbij kunnen ze adviseren om met z'n tweeën de predikant te bezoeken. Dit met het argument, dat een enkel gesprek van hem met de vriend(in) erg verhelderend kan werken, zodat het eigen kerklid beter weet waar die op principiële gebied aan toe is.

Bij die gelegenheid kan de predikant meteen het aanbod doen, dat hij particulier onderricht wil geven. Wát voor catechisatie hangt natuurlijk af van de vraag, hoe vertrouwd de toekomstige leerling met de Bijbel is. Als iemand zo'n cursus wil beginnen, kan de predikant die persoon maar twee voorwaarden vooraf stellen: hij/zij komt de gemaakte afspraken met betrekking tot de lestijden zoveel mogelijk na, en: hij/zij bestudeert de opgegeven stof zo goed mogelijk en probeert de eventueel daarbij horende opdrachten te maken. Dat is dus heel beperkt. Terecht, want een predikant kan zo'n leerling(e) niet vooraf laten beloven, dat die meteen alles voetstoots aanneemt wat die onderwezen krijgt. Ook kan zo'n leerling(e) niet tevoren toezeggen, dat die de reeks lessen gaat afmaken, en helemaal niet dat die aan het einde ervan belijdenis gaat doen.

Waar het onderricht op uit zal lopen, bepaalt Gods Geest en zal de tijd daarom leren. M.a.w., in het geval dat een predikant catechisatie aanbiedt, kan daarvan al gebruik gemaakt worden, als de vriend(in) alleen nog maar, tot op zekere hoogte, geïnteresseerd is en meer wil weten. En onafhankelijk van de afloop heeft een dergelijk onderricht in elk geval deze waarde: daardoor krijgt de desbetreffende vriend(in) een goede gelegenheid met de gereformeerde leer in aanraking te komen; ook komt het er nagenoeg altijd uit, of er bij de vriend(in) op het punt van geloof en kerk beweging zit in de goede richting.

Is de beginsituatie voorbij en zet de verkering zich kennelijk door, dan is de tijd gekomen, dat de ouderlingen heel nadrukkelijk met het eigen kerklid spreken over de voorwaarde die God aan een huwelijk van zijn kinderen stelt: eenheid in het geloof; bovendien moeten ze wijzen op het fatale van een weigering om aan die voorwaarde te voldoen.

Moet de vriend(in) buiten dit gesprek en eveneens buiten eventuele latere contacten gehouden worden? Natuurlijk praat het vrijer, als ouderlingen alleen met het eigen kerklid hebben te doen, zeker als ze moeten terechtwijzen of het over de toepassing van de tucht moeten hebben. Toch is het onverstandig van het eigen kerklid te eisen of zelfs te vragen, dat men die alleen te spreken krijgt. Soms verdedigen ouderlingen dit met het argument, dat ze niets met de vriend(in) te maken hebben. Dat is formeel juist, maar het eigen kerklid heeft alles met die vriend(in) te maken en daar kunnen de ouderlingen niet omheen. Bovendien zal het meestal averechts werken, als ouderlingen verklaren de vriend(in) er niet bij te willen hebben. Dat kan die vriend(in) het idee geven, dat de ouderlingen wat te verbergen hebben en hem/haar tegenover de eigen partner zwart willen maken, met als gevolg dat hij/zij zich (nog meer) afzet tegen de kerk. Daarnaast kan de handelwijze van de ouderlingen voor het eigen kerklid bewust of onbewust aanleiding zijn zich nog meer aan de vriend(in) te hechten en zich bij voorbaat voor de woorden van de ouderlingen af te sluiten. Het maximale wat ambtsdragers bij het maken van een afspraak kunnen zeggen, is: 'We geven er de voorkeur aan je alleen te spreken. Dat praat wat gemakkelijker, dachten we. Maar als jij daar anders over denkt, het staat je vrij je vriend(in) erbij te halen. We merken het die avond wel, waarvoor je kiest.'

Stel nu: het aangesproken kerklid verklaart tijdens het bezoek, dat hij/zij het met de woorden van de ouderlingen eens is en daarom herhaaldelijk principiële gesprekken voert met de vriend(in), terwijl die misschien ook nog vertelt dat er een catechisatie-contact met de predikant loopt. In dat geval moeten de ouderlingen zich heel terughoudend opstellen. De anders-kerkelijke of ongelovige partij moet de tijd krijgen naar Christus met zijn kerk toe te groeien. Als het eigen kerklid onder deze omstandigheden belijdenis wil doen, kan hij/zij daarvan niet afgehouden worden. Wel moet de kerkeraad de desbetreffende persoon voorhouden, dat die door belijdenis te doen in feite belooft de verkering te zullen uitmaken, als de eenheid op het punt van het geloof of van de kerk uitblijft.

Op een gegeven moment kan evengoed blijken, dat het er niet zo best voorstaat: de vriend(in) wil in feite weinig weten van het geloof of van de kerk, terwijl het eigen kerklid de verkering toch blijft aanhouden, vaak met redeneringen die de ernst van de zaak verbloemen: 'Het komt met de vriend(in) best goed; hij/zij is niet ongelovig; zoveel principiële verschillen zijn er niet tussen ons; of: hij/zij laat mij vrij.' Door dergelijke uitspraken moeten ouderlingen zich niet van de wijs laten brengen. Vanwege het stadium waarin de verkering zich bevindt, moeten ze met des te meer aandrang op het heilloze wijzen van een blijvende verbintenis met een ongelovige, ofwel op het ongewenste van een huwelijksband met iemand van een andere kerkgemeenschap (zie 5.3.1).

Laat het eigen kerklid de ouderlingen maar praten, dan kan hij/zij geen belijdenis doen - ervan uitgaande dat hij/zij nog dooplid is en de vriend(in) uiteindelijk niet gereformeerd genoemd kan worden of zelfs ongelovig is. Want wat verklaart iemand die belijdenis doet: God te willen dienen naar zijn Woord, godvrezend te willen leven en zich aan de kerkelijke vermaning te zullen onderwerpen. Een dergelijke verklaring kan in alle eerlijkheid onmogelijk afgelegd worden door iemand die ondanks de kerkelijke terechtwijzingen blijft koersen naar een verbintenis die God verboden heeft.

Volstaat een belijdend lid ermee de terechtwijzende ouderlingen aan te horen en komt hij/zij er zelfs toe (te overwegen) in ondertrouw te gaan, dan kan de kerkeraad in veel gevallen niet anders doen dan de desbetreffende persoon van het avondmaal af te houden. In veel gevallen: ik zeg het voorzichtig, want niet elke situatie is gelijk. Er bestaat bijv. een principiële verschil tussen, of het eigen kerklid met een positief-gereformeerde uit een andere kerkgemeenschap wil trouwen of met een volslagen buitenkerkelijke. Verder kunnen er in het leven van beide partijen omstandigheden zijn die de kerkeraad ervan weerhouden tucht toe te passen. Maar vormt de persoonlijke situatie geen verhinderende factor en is de vriend(in) uiteindelijk niet gereformeerd of zelfs ongelovig, dan is de kerkeraad genoodzaakt het eigen kerklid van het avondmaal af te houden. Het mag niet geaccepteerd worden, dat iemand het door z'n woorden en daden laat blijken zich op een belangrijk punt niets aan te trekken van Gods geboden. Een dergelijke opstelling is als zodanig erg, maar eveneens omdat zo'n eigenzinnige houding vaak gevolgen heeft voor het verdere christen zijn van die persoon. Een welbewuste keuze tegen één gebod van God leidt veelal tot een keus tegen heel het leven met God. Anders geformuleerd: als iemand op één gebied de eigen wil de voorrang geeft boven Gods wil, is het niet te verwachten dat het tot dit geïsoleerde gebied beperkt blijft.

Wat nu de bedoeling is van de afhouding van het avondmaal? Niet om een overtreder te straffen, maar om die op tijd tot inkeer te brengen, voordat hij/zij de weg van het kwaad tot het bittere eind afgelopen heeft. Zo heeft de afhouding van het avondmaal in dit verband de opzet het kerklid ertoe te bewegen in gehoorzaamheid aan God van een huwelijk af te zien. Op deze manier wil de kerkeraad die persoon er meteen voor bewaren dat die over de hele linie breekt met het geloof. De toepassing van de tucht is dus uiteindelijk voor iemands eigen bestwil.

Overigens moeten kerkeraden er zekerheid over krijgen, hoe een dergelijke toepassing van de tucht door de betrokkenen uitgelegd wordt. Als kerkleden merken dat ze om hun partnerkeuze van het avondmaal afgehouden (zullen) worden, trekken ze daaruit gauw verkeerde conclusies. Dan menen ze, dat het doorzetten van het huwelijk per definitie op hun afsnijding zal uitlopen. Hun moet daarom dit duidelijk gemaakt worden: de afhouding van het avondmaal is enkel het begin van de tucht; of het eind, de afsnijding bereikt zal worden, hangt niet alleen af van wat zij met hun voorgenomen huwelijk doen maar evengoed van de manier waarop zij zich verder als christen opstellen.

5.3.5 Kerkeraad en gemengd huwelijk

Gesteld nu, dat het desbetreffende kerklid er toch toe overgaat te trouwen. Wat dan? Op dat moment moet voor de kerkeraad gelden wat Christus over elk officieel gesloten huwelijk heeft gezegd: 'Wat God samengevoegd heeft, scheid de mens niet' (Mat.19:6). Tijdens het proces van samenvoeging is de betrokkene altijd aanspreekbaar op diens verantwoordelijkheid tegenover Gods geboden. In die fase bestaat de mogelijkheid en de opdracht iemand tot breken aan te sporen, als er onoverkomelijke principiële bezwaren tegen bestaan dat hij/zij met die bepaalde partner wil trouwen. Maar is de samenvoeging een feit, doordat het huwelijk officieel gesloten is, op dat moment moet iedereen met de handen van die verbintenis afblijven (zie hierover ook 5.4.1). Laat ik het heel sterk zeggen: mochten er scheuren komen in het huwelijk van een kerklid met een ongelovige, dan hoort een kerkeraad zich zelfs ervoor in te zetten dat dit huwelijk in stand blijft.

Betekent dit meteen, dat na de huwelijkssluiting de afhouding van het avondmaal beëindigd kan worden? Inderdaad is de voornaamste grond van die afhouding vervallen: dat die persoon bij het gaan trouwen weigert te rekenen met de vereiste geloofseenheid, want hij/zij is nu immers getrouwd. Maar ik gaf zonet al aan: waarom wordt iemand vanwege diens partnerkeuze van het avondmaal afgehouden? Niet alleen om te bewerken, dat hij/zij alsnog van een huwelijk afziet, maar evengoed om het uitwaaiende effect te voorkomen dat van een dergelijke ongehoorzaamheid te verwachten is. Daarom kan de afhouding van het avondmaal niet direct na de huwelijkssluiting opgeheven worden. Want of die stap van het desbetreffende kerklid een geïsoleerde daad van ongehoorzaamheid is of het symptoom van een al verder gaande afkalving van diens christen zijn: dat moet de tijd leren.

Na een zekere periode kan blijken, dat iemand - ondanks het negeren van Gods gebod 'in de Here' te trouwen - toch met God wil leven. Uiteraard valt dat moeilijk met elkaar te rijmen. Want hoe kan iemand nu met een goed geweten voor God kiezen, terwijl die op een belangrijk punt de eigen wil voorrang heeft gegeven. Maar God zij dank, het gebeurt dat kerkleden inconsequent zijn in het kwaad (zoals er mensen zijn die welbewust in een ongehoorzame kerkgemeenschap blijven zitten, onderwijl ze verder echt gereformeerd zijn). Daar moet een kerkeraad rekening mee houden. Dat betekent: als een kerklid na zijn verwerpelijke huwelijkssluiting toch trouw blijft in de kerkgang, verder kerkelijk meeleeft en zich als christen opstelt, dan moet de kerkeraad na een tevoren vast te stellen termijn zo iemand weer volop aan het avondmaal toelaten. Dit in de hoop dat het kerklid eveneens in de toekomst de kracht ontvangt christen te blijven.

Nu zou tegengeworpen kunnen worden, dat de tucht pas opgeheven kan worden, als iemand ook berouw heeft getoond over diens verkeerde optreden. In eerste instantie moet een kerkeraad er inderdaad aan werken, dat de desbetreffende persoon verklaart er last van te hebben dat hij/zij God ongehoorzaam is geweest. Toegegeven, als een kerkeraad een dergelijke verklaring nastreeft, kan hij zonder het te bedoelen onwaarachtigheid in de hand werken. Want in dit geval is het heel gemakkelijk te zeggen berouw te hebben. Het aangesproken kerklid kan het echte van dat berouw immers op geen enkele aanwijsbare manier aantonen: het huwelijk is gesloten en mag niet meer aangetast worden. Dat zal waar zijn, maar in het kerkelijk leven moeten we wel vaker afaan op elkaars woorden. Zo ook hier.

Als zo'n kerklid niet meent wat die zegt en alleen met woorden van berouw komt om van het gezeur af te zijn, is dat voor z'n eigen verantwoording. Het komt evengoed voor, dat een kerklid heel eerlijk, of beter: heel onbeschaamd verklaart: 'Ik ben fout geweest. Maar als ik het over moest doen, zou ik weer met deze partner trouwen, want ik kan en wil niet zonder hem/haar.' Moet de tucht in zo'n situatie vanwege het ontbreken van berouw voortgezet worden tot en met de afsnijding toe, ook al stelt het beoelde kerklid zich in het verdere leven als christen op? Naar mijn overtuiging gaat dat te ver, vooral omdat het hier beoogde berouw geen veranderd gedrag vereist, zoals berouw over dronkenschap, seksueel wangedrag, diefstal e.d. wel een nieuw leven meebrengt. Daarom lijkt het me te verdedigen, dat na geruime tijd berouw niet meer als voorwaarde wordt gesteld voor de opheffing van de tucht. D.w.z., op den duur berust de kerkeraad erin, dat de (laat ik het zo formuleren) optimale ommekeer van de overtreder uitblijft. De manier waarop die de eigen daad van ongehoorzaamheid als gelovige verantwoordt, moet de kerkeraad daarom beschouwen als een zaak tussen die persoon en zijn God. Zelf moet de kerkeraad zich in z'n beoordeling beperken tot de vraag, of het verdere spreken en handelen van die persoon positief-christelijk is. Onbevredigend natuurlijk. Maar sinds de menselijke rebellie in het paradijs zijn er talloze situaties waarin we ons tevreden moeten stellen met het maximaal-haalbare.

5.3.6 Samenwonen

Als een kerkeraad te maken heeft met een gemengde verkering, komt het vaak voor dat de betrokken jongelui geen grens erkennen in het lichamenlijk contact en om die reden zelfs bij elkaar ingetrokken zijn. Hoe moet een kerkeraad zich dan opstellen, wanneer zich deze complicerende omstandigheid voordoet? Het staat onder ons terecht buiten discussie, dat het principiële onaanvaardbaar is ongehuwd geslachtsgemeenschap te hebben, al of niet in het kader van samenwonen. Uiteindelijk is het voldoende daarvoor te verwijzen naar Gen.2:24. Maar ook elders in de Bijbel wordt seksueel contact alleen voor getrouwen als wettig beschouwd, terwijl het buiten een huwelijksband om als ongeoorloofd wordt afgewezen (Spr.5; 1 Kor.6:15-7:4; Hebr.13:4). Vandaar dat het voor de mensen in de bijbelse tijd principiële ondenkbaar was voor de volledige huwelijksluiting gemeenschap te hebben (Ex.22:16-17; Deut.22:13-21; Luc.1:34). Wat verder het tegenwoordige samenwonen betreft: dit kan onmogelijk erkend worden als een variatie op het huwelijk. Wel kent het huwelijk in de loop van de tijd een grote verscheidenheid aan vormen. Maar deze vormen hebben in elk geval dit gemeen, dat met behulp daarvan het aangaan van een verbintenis door een man en een vrouw een officiële karakter heeft en door de gemeenschap erkend wordt. Wat is daarom het voornaamste bezwaar te en het ongehuwd samenleven (ervan uitgaande dat het een blijvende band betreft, wat overigens meestal niet het geval is)? Dat men zich individualistisch opstelt. Maar een man en een vrouw mogen niet doen, alsof zij alleen in de wereld leven en alsof hun verbintenis slechts hun beiden aangaat. Iedereen heeft van God een plaats ontvangen in een bepaalde gemeenschap. Voor die gemeenschap heeft het elkaar trouw beloven van man en vrouw grote betekenis: denk alleen al aan de bezittingen en de eventuele kinderen. Dan moeten ook de officiële regels van die gemeenschap met betrekking tot trouwen in acht genomen worden. Dat houdt in elk geval in, dat we de overheid erin moeten kennen. Door Gods leiding van de geschiedenis in Nederland heeft een huwelijk hier immers alleen rechtskracht, als die gesloten is ten overstaan van een ambtenaar van de burgerlijke stand. Zijn door hem de nodige ambtelijke handelingen verricht, op dat moment is een echtpaar ook door God samengevoegd.

Als een kerklid deze bijbelse normen negeert door te gaan samenwonen, wat dan? Het is duidelijk, dat zo iemand onmogelijk belijdenis kan doen en beslist niet tot het avondmaal toegelaten kan worden. Maar waar moet de kerkeraad in deze situatie naar toe werken? Er wordt wel eens gemeend, dat seksueel contact voor de betrokkenen de morele verplichting meebrengt met elkaar te trouwen. Dat is onjuist. Wel is waar, dat seksueel contact bijbels gezien geen vrijblijvende activiteit is die met iedereen ondernomen kan worden. Tegelijk had een vader volgens de wet van Mozes het recht te weigeren z'n dochter als vrouw te geven aan haar minnaar (Ex.22:16-17). Dit maakt duidelijk, dat bij het bepalen van z'n houding in deze zaak allerlei overwegingen de voorrang kunnen hebben boven het feit van de geslachtsgemeenschap. Niemand zal er dan ook over piekeren een meisje over te halen met haar aanderder de trouwen of met het familielid dat incest met haar gepleegd heeft. Om dezelfde reden moeten ouderlingen bij een samenwonend kerklid niet zonder meer erop aandringen te gaan trouwen. Een dergelijke aandrang is juist, als de vriend(in) een positief, gelovig medekerklid is en m.i. ook als die een positief, gereformeerd persoon is uit een andere kerkgemeenschap. Ontbreekt de geloofseenheid voor een groot deel of volledig, dan moet dat feit, vanwege de ernst ervan (zie 5.3.1) doorslaggevend zijn en niet het feit van de lichamenlijke eenwording. M.a.w., bestaat er een principiële kloof tussen de twee partners, dan moeten de ouderlingen het eigen kerklid als goddelijke opdracht voorhouden te breken, ondanks de seksuele vertrouwelijkheid die er met de vriend(in) is. Maar als die jongere pertinent weigert te breken? Dan is het wellicht verstandig als ouderlingen te adviseren het samenwonen in elk geval om te zetten in een huwelijk (tenzij de andere partij als mens weinig of geen vertrouwen waard is). Het ergste kwaad is immers toch al geschied: het zich geestelijk en lichamenlijk verbinden aan een ongelovige. In die situatie is het een verbetering, als de betrokkenen hun verbintenis legaliseren.

5.3.7 Zwangerschap

Stel nu, dat tijdens een gemengde verkering het meisje zwanger raakt, wat dan? Dat hangt ervan af, of zij het eigen kerklid is of de jongen. Hoort het meisje bij de eigen kerk, dan is met haar zwangerschap de zaak nog niet beslist. Want m.i. blijft ook dan Gods opdracht onverkort gelden, dat zij alleen 'in de Here' mag trouwen. Daar komt in deze situatie nog bij, dat ze verantwoordelijk is voor het kind dat ze draagt. Het is waar, als ze met haar vriend breekt, ontnemt ze haar kind diens natuurlijke vader.

Een hele verdrietige zaak. Maar wat is erger: (voorlopig?) geen vader of een natuurlijke vader die weinig of niets van God en zijn gebod wil weten, met alle mogelijke gevolgen vandien voor het hele leven en misschien zelfs het eeuwige leven van moeder en kind?

Ouderlingen moeten zich overigens wel realiseren, dat een ongetrouwd meisje door haar zwangerschap zich vast in een benarde positie voelt verkeren. Ze kunnen er daarom niet mee volstaan haar tot de goede keus te bewegen. Tegelijkertijd moeten ze zich ervoor inzetten haar in haar moeite te bemoedigen, o.a. door belangstellend te informeren naar haar gezondheid, de groei van het kind en de materiële omstandigheden en (heel belangrijk) haar relatie met het ouderlijk huis. Zo nodig moeten ze haar erbij helpen zich positief op te stellen tegenover het ongebooren kind. Dat is immers volstrekt onschuldig aan de situatie; ook moet het altijd, wat er ook gebeurd mag zijn, beschouwd worden als een door God gewezen wonder. Er is veel wijsheid voor nodig om beide doelstellingen tegelijkertijd te kunnen nastreven. Daarom is het noodzakelijk herhaaldelijk contact te hebben, zodat ook het bijstaan tot z'n recht kan komen; desnoods kunnen voor dit bijstaan aparte bezoeken worden gebracht.

Weigert het zwangere meisje zeer beslist te breken met haar ongelovige vriend, dan kan weer hetzelfde gezegd worden als zonet: dat ouderlingen er wellicht verstandig aan doen te adviseren het samenwonen dan tenminste om te zetten in een huwelijk, omdat het ergste kwaad toch al geschied is - tenzij de andere partij als mens weinig of geen vrouwen waard is (zie de slotregels van 5.3.6).

Hoort niet het zwangere meisje, maar de jongen tot de eigen kerk, dan kunnen ouderlingen niet anders dan bij die jongen erop aandringen het meisje te trouwen. Want in zijn situatie is beslissend z'n verantwoordelijkheid tegenover de moeder van z'n ongebooren kind alsook tegenover het kind zelf.

5.4 Echtscheiding

Als er één pastoraal thema veel kanten heeft, is dat wel (dreigende) echtscheiding. Een verhaal daarover kan dan ook niet beknopt zijn. Toch kan een handreiking aan ambtsdragers helaas niet om dit onderwerp heen: kerkeraden worden er teveel mee geconfronteerd. Hopelijk kunnen ambtsdragers aan de hand van het nu volgende er gemakkelijker zicht op krijgen, hoe zij zich in het geval van (dreigende) echtscheiding het beste kunnen opstellen.

5.4.1 Het onverbreekbare van het huwelijk

Wie als christen nadenkt over de verschillende aspecten van echtscheiding, moet ermee beginnen stil te staan bij het onverbreekbare van het huwelijk. We kunnen er nu eenmaal niet omheen, dat bij de kerkelijke huwelijksbevestiging aan de getrouwen deze belofte wordt gevraagd: 'Zult u heilig met haar/hem leven, haar/hem nooit verlaten, maar haar/hem trouw blijven in goede en kwade dagen, in rijkdom en armoede, in gezondheid en ziekte, totdat de dood u zal scheiden?' Deze woorden liggen in de lijn van Maleachi's uitspraak, dat God niets wil weten van ontrouw aan de oorspronkelijke huwelijkspartner (Mal.2:14-16a). In overeenstemming hiermee is Christus' uitspraak uit Mat.19:6 : 'Wat God samengevoegd heeft, scheid de mens niet.' Uit deze formulering blijkt: voor de samenvoeging een feit is, is er altijd nog een weg terug. Maar als een man en een vrouw zich aan elkaar gehecht hebben en metterdaad één leven leiden, dus als ze getrouwd zijn, dan is op die situatie van toepassing: wat God langs deze weg hééft samengevoegd, mogen zij niet scheiden. Een nietig mens mag het niet wagen de eenheid kapot te maken, die de Maker en Heer van alles gevormd heeft.

Deze uitspraak van Christus is kennelijk algemeen geldig. Toch wordt van deze algemene geldigheid vaak afgedaan. Het komt immers voor, dat een huwelijk op een uiterst wankele basis is gesloten en mee als gevolg daarvan ontaardt in één langdurig kat-en-muis-spel. Van zo'n verbintenis kan naar het oordeel van velen niet gezegd worden, dat God die tot stand heeft gebracht en daarom onverbreekbaar heeft verklaard. Daartegenover moeten we eraan vast blijven houden: wat in Mat.19 staat, kunnen we niet alleen van toepassing verklaren op verbintenissen die een hecht fundament hebben en ook verder van redelijke kwaliteit zijn. Christus heeft het over alle officiële huwelijken zonder onderscheid: man en vrouw trouwen en het is pas de dood die hen van elkaar scheidt.

Zo op het oog is dat geen aantrekkelijke boodschap. Christus' leerlingen reageerden hierop ook heel verschrikt: 'Als de verhoudingen tussen man en vrouw zo liggen, kun je beter niet trouwen' (Mat.19:10). Zo is het toch? Ontbreekt echtscheiding als mogelijke ontsnappingsweg, dan kan een huwelijksband zomaar verworden tot een knellende dwangbuis. Een begrijpelijke reactie. We moeten bedenken, dat Christus hier weer de norm laat gelden die thuishoort in het paradijs. Daarnaast verwijst Hij trouwens ook (Mat.19:4-5,8b). Vandaar dat Hij tegen zijn geschrokken leerlingen zei: 'Voor mijn woord over het onverbreeklijk zijn van het huwelijk staan alleen zij open, aan wie God dat geeft.' Waren we op onze eigen kracht en welwillendheid aangewezen, dan was het dwaas een dergelijke relatie aan te gaan. We kunnen dit alleen opbrengen, omdat we niet alleenstaan: God staat naast ons. Onder invloed van zijn Geest krijgen we de mogelijkheid overeenkomstig Gods geboden te leven. Vandaar dat bij een kerkelijke huwelijksbevestiging na het ja-woord van het bruidspaar een zegenspreuk wordt uitgesproken. M.a.w., al kan een bruidspaar helemaal niet overzien wat hun te wachten staat, ze kunnen elkaar toch met een gerust hart het ja-woord geven. Met God aan hun kant gaan ze geen onzekere toekomst tegemoet.

Het is waar, ook in een christelijk huwelijk komt het voor, dat man en vrouw op elkaar uitgekeken raken, dat de ander na jarenlange omgang onuitstaanbaar blijkt, dat er onoplosbare problemen groeien. Kortom, een huwelijk kan doodlopen, zonder dat er een begaanbare weg terug lijkt te zijn. De verleiding is dan levensgroot zich door z'n persoonlijke gevoelens te laten leiden: 'Waarom zou ik niet weer op mezelf mogen wonen of een nieuwe band mogen aangaan? Er wordt toch niet van me gevraagd m'n leven te laten vergallen? Ook ik heb recht op een beetje geluk.'

Begrijpelijk zo'n benadering, want het valt niet mee in een uitzichtloze situatie te verkeren. Maar wie zich door Gods normen wil laten leiden, zal toch niet de weg van de minste weerstand kiezen door te gaan scheiden en eventueel een nieuw huwelijk aan te gaan. Want zo iemand erkent, dat dit in strijd is met Gods gebod (1 Kor.7:10,11c). Daarom zal die persoon de band met de ander handhaven, al blijft er voorgoed een afstand tot die ander en is de fleur van het huwelijk er grotendeels af.

Hieruit zou afgeleid kunnen worden, dat Gods opdracht een huwelijk altijd intact te laten, een benauwende norm is. Zo wordt het soms misschien ervaren, maar het is niet Gods bedoeling. Door gehuwden op te dragen elkaar levenslang trouw te zijn, presteert Hij hen optimaal aan hun relatie te blijven werken. Gaan ze met elkaar om met in hun achterhoofd de gedachte dat ze eventueel altijd nog kunnen scheiden, dan konden ze zich wel eens al te snel bij de problemen neerleggen. Maar als ze zich voor altijd aan elkaar verbonden weten, kunnen ze het zich eigenlijk niet veroorloven moeiten onopgelost te laten. De hier besproken goddelijke norm vormt voor man en vrouw dus een stimulans op een positieve manier met hun huwelijk bezig te blijven. Natuurlijk kan er ook dan nog een uitzichtloze situatie ontstaan, waardoor trouw blijven een zware opgave wordt. Toch zijn we in dat geval niet alleen maar te beklagen, want Gods beloften zijn er. In vertrouwen daarop kunnen we bij gehoorzaamheid zeker zijn van Gods gunst. In het besef hiervan hoeven we zelfs in een doodgelopen huwelijk nog niet alle vreugde te verliezen.

Deze boodschap moeten verloofden en getrouwden telkens te horen krijgen: een onderwerp voor preken en huisbezoek. Dat kan hen erbij helpen in hun (toekomstig) huwelijk verantwoord met elkaar om te gaan. Tegelijk maakt deze boodschap de noodzaak ervan duidelijk, dat ouderlingen erop gespitst zijn, of er ook spanningen bestaan tussen man en vrouw. Meestal zullen die slechts indirect naar buiten komen, bijv. in de vorm van geloofsproblemen of lichamelijke klachten. In een gesprek hierover kunnen ouderlingen misschien toch met alle voorzichtigheid de zaak zelf boven tafel brengen.

5.4.2 De Bijbel en echtscheiding

Uit het bovenstaande lijkt te moeten worden afgeleid, dat een getrouwde man en vrouw in geen enkele situatie uit elkaar mogen gaan. Toch spreekt de Bijbel anders.

a. Overspel en verlating

Er zijn omstandigheden waarin iemand tot een heuse echtscheiding mag overgaan of in een door de ander bewerkte scheiding mag berusten, terwijl het die persoon tegelijkertijd vrijstaat een nieuw huwelijk te sluiten.

- In dit verband kan verwezen worden naar Christus' uitspraak uit Mat.19:9. Die kan positief zo gelezen worden: 'Wie z'n partner wegzendt om diens overspel en een ander trouwt, pleegt geen echtbreuk.' Hiermee wordt dus duidelijk gemaakt: Stel, er is in een huwelijk sprake van overspel, ofwel: iemand gaat in zijn/haar ontrouw zo ver, dat die zelfs zijn/haar lichaam aan een derde geeft. Wie zich daaraan schuldig maakt, heeft zijn/haar huwelijk in feite metterdaad ontbonden. Het ligt helemaal aan de andere partij, of er nog van een voortzetting sprake kan zijn. Natuurlijk, als het goed is zal die bereid zijn tot het herhaalde vergeven van de overspelige. Maar als die overspelige daar niet om vraagt of als de bedrogen partij het niet meer kan opbrengen opnieuw te beginnen, hoeft de bedrogene niet eendeloos door te gaan met een verzoenende opstelling. Blijkens Christus' woord heeft die het recht de door de overspelige veroorzaakte feitelijke scheiding om te zetten in een officiële scheiding. Daarna kan eventueel zelfs een nieuw huwelijk gesloten worden.

- Van belang is ook wat de apostel Paulus ons voorhoudt in 1 Kor.7:15. Daarin maakt hij er melding van, dat de ongelovige partij de ander in de steek laat, kennelijk omdat die het gelovig zijn van die ander niet meer verdraagt. In zo'n situatie kan de verlaten gelovige in de scheiding berusten, terwijl die, volgens de visie van vele uitleggers, dan ook de vrijheid heeft een nieuw huwelijk te sluiten. Naar analogie hiervan is het onder gereformeerden vrij algemeen erkend, dat echtscheiding met de mogelijkheid van een nieuw huwelijk eveneens aanvaardbaar is in het geval van 'zulke moedwillige verlating die op geen enkele manier door de kerk of door de burgerlijke overheid geheeld kan worden' (*Westminster Confessie* uit 1647, art.24.6, in de vertaling van G. van Rongen, Barneveld 1986). Een verklaarbare analogie: iemand die met boos opzet het eigen gezin in de steek laat, zonder dat die daarvoor afdoende redenen kan aanvoeren zoals onverdraaglijk wangedrag van de ander, en die daarbij blijft, ondanks alle langdurige verzoeningspogingen van de ambtsdragers, terwijl die wellicht ook nog nalatig is in het nakomen van de door de overheid vastgelegde financiële verplichtingen: zo'n persoon stelt zich als een ongelovige op en kan daarom vergeleken worden met de ongelovige partij uit 1 Kor.7:15. Dan is het terecht, dat niet alleen overspel maar eveneens kwaadwillige verlating als motief wordt aanvaard om een huwelijk te beëindigen en eventueel een nieuw huwelijk te sluiten.

b. Apart wonen

In 1 Kor.7:11 heeft Paulus het over de situatie dat man en vrouw apart zijn gaan wonen en/of zijn gaan scheiden. Het spreekt vanzelf, dat hij hier niet aan een geval van overspel denkt. Er is in het desbetreffende huwelijk blijkbaar sprake geweest van een onhoudbare situatie: de twee partijen konden op geen enkele manier meer in harmonie met elkaar samenleven. Zelfs dan acht Paulus het overeenkomstig Christus' onderwijs verkeerd uit elkaar te gaan (1 Kor.7:10,11c). Toch heeft hij er oog voor, dat de spanningen zo kunnen oplopen, dat man en vrouw uit elkaar gaan. Wat mag er dan van hen verwacht worden? In z'n antwoord hierop gaat de apostel ervan uit: als een huwelijk om een andere reden dan overspel of kwaadwillige verlating opgebroken is, blijft de huwelijksband toch bestaan. Hiervan uitgaande ziet hij voor een echtpaar dat in deze situatie uit elkaar is gegaan, maar twee mogelijkheden:

- Of ze verzoenen zich met elkaar door weer in vrede bij elkaar te gaan wonen (1 Kor.7:11b) - zo nodig na eerst de wettelijke scheiding ongedaan gemaakt te hebben, voeg ik hieraan toe. Door deze handelwijze doen ze weer recht aan de regel uit het paradijs om als getrouwden één te blijven.

- Of ze blijven ongetrouwd (1 Kor.7:11a), onderwijl ze dus apart blijven wonen. Aan deze mogelijkheid wordt vaak voorbij gezien. Want nogal wat christenen redeneren heel rechtlijnig in deze trant: 'Als man en vrouw uit elkaar gaan en blijven, officieel of slechts feitelijk, is dat echtbreuk, en dat wordt ons door het zevende gebod verboden. Bovendien haat God echtscheiding (Mal.2:16a).' Was deze redenering correct, dan zou Paulus met z'n tweede mogelijkheid te ver gaan. Maar het is onjuist uit-elkaar-gaan als zodanig echtbreuk te noemen. Want letterlijk overal waar in de Bijbel de term echtbreuk wordt gebruikt, wordt bedoeld op overspel, op het hebben van geslachtsgemeenschap met iemand buiten het eigen huwelijk. Verder, als Maleachi het erover heeft, dat God echtscheiding haat, doelt hij niet op echtscheiding zonder meer. In opdracht van God klaagt hij joodse mannen aan, omdat die via het verstoten van hun vrouw ruimte willen maken voor een nieuw huwelijk. Natuurlijk, al vindt er onderwijl geen overspel plaats en wordt er geen nieuw huwelijk beoogd, dan nog blijft uit elkaar gaan fout. Want in 5.4.1 is erop gewezen, dat wat God heeft samengevoegd niet uiteen gehaald mag worden (Mat.19:6; 1 Kor.7:10,11c). Bovendien brengen man en vrouw elkaar dan in de verleiding alsnog met een derde een relatie aan te gaan en zo overspel te plegen (Mat.5:32; 19:9; Luk.16:18).

Maar dat is opvallend aan Paulus' uitspraak in 1 Kor.7:11b: ondanks het risico van overspel dat aan die situatie verbonden is, wil hij erin berusten dat man en vrouw soms niet meer, verzoend, bij elkaar terugkomen - als ze zich dan maar realiseren, dat ze voor God nog altijd met elkaar getrouwd zijn en dus geen ander huwelijk kunnen aangaan.

Hieruit kunnen we afleiden, dat Paulus rekent met de mogelijkheid, dat er onder gelovigen situaties bestaan waarin (een van) de huwelijkspartners zich onvoldoende laat bezielen door de Geest. In zo'n geval wordt een gedragslijn toegelaten die niet in overeenstemming is met de regel uit het paradijs, maar die de betrokkenen toch in een strakker gareel houdt dan waarvoor ze uit zichzelf zouden kiezen. Op deze manier wordt duidelijk niet voor het kwaad gezwich. Het wordt wel als realiteit erkend, die niet zomaar uit te bannen is. Tegelijk wordt het kwaad zoveel mogelijk ingedamd. M.a.w., wat Paulus ons voorhoudt (soms berusten in het uit-elkaar-zijn, maar erkennen dat de huwelijksband blijft voortbestaan), moeten we zien als de maximum-ruimte die aan gelovigen in een gebroken wereld geboden kan worden om in het geval van onmacht tegenover het zevende gebod nog enigszins in de buurt van de regel uit het paradijs te blijven.

5.4.3 Echtscheiding en kerkelijke tucht

De vraag is nu: hoe moeten we de bijbelse gegevens over echtscheiding uit 5.4.2 in de praktijk hantelen? Het is duidelijk dat hierop geen antwoord gegeven kan worden dat overal en altijd toepasbaar is. Daarvoor is de werkelijkheid te complex en heeft elk geval teveel eigens. Ik volsta er daarom mee aan de hand van enkele denkbeeldige gevallen de hoofdlijnen aan te duiden.

Meestal hebben getrouwden hun problemen zo goed weten te verbergen of te bagatelliseren, dat ambtsdragers pas ter plekke komen op het moment, dat de huwelijksrelatie al vergaand aangetast is. Ze moeten er dan mee beginnen te onderzoeken wat er gaande is. Een dergelijk onderzoek valt niet mee. Allereerst blijken de dingen vaak heel ingewikkeld te liggen. Bovendien zullen beide partijen, bewust of onbewust, door hun manier van vertellen proberen te bereiken dat de ambtsdragers hun kant kiezen, terecht of niet. Daarbij komt dat ambtsdragers geneigd zijn zich het meest positief op te stellen tegenover degene die hen het meest sympathiek is. Door deze belemmerende factoren duurt het vaak geruime tijd, voor ze zicht hebben op de zaak. Intussen kan het avondmaal naderen. In die situatie doet een kerkeraad er goed aan de 'eenvoudige afhouding' toe te passen. Die is niet bedoeld als een vorm van tucht. Tijdens het onderzoek is het immers nog de vraag of en op wie tucht moet worden toegepast. Wel beoogt de kerkeraad door deze afhouding het risico te vermijden, dat het avondmaal door (een van) beide partijen wordt ontwijfd. Zodra het onderzoek afgerond is, moet de kerkeraad dan ook stoppen met deze eenvoudige afhouding. Of dan de afhouding als tuchtmaatregel moet worden gehanteerd, hangt van de omstandigheden af

a. Overspel en verlating

Als ouderlingen ermee in aanraking komen, dat iemand overspel heeft gepleegd of dat iemand, al of niet met de kinderen, bij de andere partij is weggelopen, kan de zaak soms gauw duidelijk zijn. Uiteraard is het voor een overspelige/wegloper mogelijk zich te verontschuldigen met de bewering dat die thuis te kort is gekomen. En misschien is dat tot op zekere hoogte nog waar ook. Dat neemt niet weg, dat de overspelige/wegloper in zo'n geval toch verreweg het meest schuldig kan zijn. Alleen die persoon moet dan van het avondmaal worden afgehouden, waarbij erop wordt aangedrongen het leven metterdaad te beteren. Tegelijk moeten de ouderlingen de bedrogen/achtergebleven partij erin stimuleren de ander weer te aanvaarden, als die erom vraagt. Doet die ander dat niet (en voor de bedrogen partij komt daar nog bij: brengt die het niet meer op de ander te aanvaarden), dan zullen de ouderlingen daarin moeten berusten, ook als de bedrogene/achtergeblevene tot echtscheiding overgaat (zie d van 5.4.6). Intussen gaat de kerkeraad ermee door op de overspelige/wegloper tucht toe te passen, desnoods tot en met de afsnijding toe - tenzij de betrokkene zich weer daadwerkelijk als christen begint te gedragen, ook in het nakomen van eventuele financiële verplichtingen tegenover de ander (zie e van 5.4.6).

Overigens blijkt uit deze gang van zaken, dat een bedrogene/achtergelatene niet te snel tot een echtscheiding mag overgaan en er helemaal mee moet wachten aan een nieuw huwelijk te werken. Dat zou namelijk het herstel van de band met de eigen partner verstoren of zelfs onmogelijk maken. Ambtsdragers doen er daarom wijs aan, dat ze de onschuldige partij verzoeken zich op de twee genoemde punten terughoudend op te stellen.

Hiernaast zijn er gevallen van overspel denkbaar, waarbij de bedrogen partij in grote mate als medeschuldige beschouwd moet worden. Het gebeurt namelijk, dat iemand de eigen partner op seksueel gebied niet alleen te kort doet, maar telkens vernedert en/of nagenoeg onthouding oplegt. Zo iemand heeft niet het recht de vermoorde onschuld te spelen, als de ander tenslotte tot een derde zijn/haar toevlucht neemt. Evenmin mag zo iemand zich op Christus' woord uit Mat.19:6 beroepen, dat nu echtscheiding en een eventueel nieuw huwelijk is toegestaan. De taak van de ouderlingen is hier om op beide partijen tucht toe te passen en om beiden ertoe te bewegen hun huwelijk weer te herstellen. Waarschijnlijk is het in een situatie als deze geraden deskundige hulp in te roepen, zodat de desbetreffende man en vrouw het leren samen op een harmonieuze manier met hun seksualiteit om te gaan.

Het genoemde maakt overigens duidelijk, dat ouderlingen niet moeten schromen zo nodig het seksuele verkeer tussen de desbetreffende man en vrouw ter sprake te brengen, want dit kan een belangrijke bron zijn van de problemen. Natuurlijk is geslachtsgemeenschap een intiem onderwerp, maar de apostel Paulus is erin voorgegaan getrouwen daarop aan te spreken (zie 1 Kor.7:2-6).

Weigeren beide partijen hun opstelling te veranderen, dan zal de tucht verder moeten gaan. Wordt daarentegen bereikt, dat de overspelige zijn/haar wangedrag staakt, terwijl beide partijen intussen apart zijn gaan wonen, dan is de situatie ontstaan waarvan Paulus spreekt in 1 Kor.7:11 (zie daarover b).

Ook als iemand bij de ander wegloupt, moet de achtergelaten partij soms in grote mate als medeschuldige of zelfs als de hoofdschuldige beschouwd worden. Het komt immers voor, dat een man jaren aan een door z'n vrouw getiranniseerd wordt, of dat een vrouw door haar man mishandeld en seksueel-pervers misbruikt wordt. Wie in zo'n situatie ten einde raad wegloupt, kan niet van kwaadwillige verlatting beschuldigd worden. Daar is evenmin sprake van, als een vrouw met haar kinderen vertrekt, omdat haar man met die kinderen incest pleegt. Vanzelfsprekend heeft de achtergelaten partij in dit geval absoluut niet het recht naar een echtscheiding en een nieuw huwelijk te koersen. We hebben weer te doen met de situatie vermeld in 1 Kor. 7:11. Hoe de kerkeraad met die situatie om moet gaan? Daarover nu het volgende.

b. Apart wonen

Als man en vrouw uit elkaar gaan, moet dat in principe als een kwaad getypeerd worden. Of en op wie tucht moet worden toegepast, hangt van de omstandigheden af.

- In a is op het denkbeeldige geval gewezen, dat een man vanwege de geestelijke druk van z'n vrouw er tenslotte vandoor gaat. In het gesprek met zo'n man moet er begrip voor worden getoond, dat hij erg in het nauw is gebracht. Tegelijk blijft z'n weglopen fout, want zelfs in een verwrongen huwelijk blijft de opdracht onveranderd bestaan elkaar trouw te zijn. Verder mag waar zijn, dat het de ouderlingen moeilijk zal vallen greep te krijgen op wat die vrouw aan kwalijks heeft gedaan. Maar dat zij zich niet als christin tegenover haar man heeft opgesteld, kan duidelijk zijn. De kerkeraad zal in een geval als dit dan ook beide partijen van het avondmaal afhouden en onderwijl er bij hen op aandringen de relatie wederzijds te herstellen. Mogelijk blijft ondanks langdurig kerkelijk optreden dit herstel uit, maar geldt wel van de betrokkenen dat ze zich verder als christen gedragen, o.a. blijkend uit het royaal nakomen van eventuele financiële verplichtingen tegenover de ander (zie e van 5.4.6). Dan hebben ambtsdragers blijkens 1 Kor.7:11 de ruimte in de breuk te berusten en dus de tucht te beëindigen. Al-lerminst ideaal, maar er zijn vaker situaties waarin een kerkeraad de eigenlijke zaak tenslotte in Gods hand moet leggen en zich moet laten leiden door het maximaal-haalbare in een gebroken wereld (zie ook het slot van 3.3.5). Dat houdt hier in, dat de kerkeraad er zich tevreden mee stelt dat het schuldige falen tegenover de huwelijkspartner zich niet uitzaait naar andere levensterreinen.

Het vasthouden aan het maximaal-haalbare moet blijkens 1 Kor.7:11 ook betekenen, dat de betrokkenen ongehuwd blijven. Met het oog daarop dient een kerkeraad voor de beëindiging van de censuur aan de desbetreffende man en vrouw de belofte te vragen, dat ze geen huwelijk met een ander zullen sluiten. Of beide partijen menen wat ze beloven, kan hieruit worden afgeleid, dat ze bij de juridische regeling van hun gescheiden leven niet verder gaan dan tot een scheiding van tafel en bed of zelfs volstaan met een huishoudgeldprocedure (zie a-c van 5.4.6). (Bij hun verhuizing moet deze belofte uiteraard op de attestatie worden vermeld.) Als de stand van zaken eenmaal zover is, moeten de ouderlingen ermee ophouden nog langer op herstel van de oorspronkelijke huwelijksband aan te dringen.

Wat hier is genoemd over eventuele financiële verplichtingen, de belofte niet te hertrouwen, het niet verder gaan dan tot een scheiding van tafel en bed en het gaan zwijgen over herstel: dat alles is ook op de volgende drie gevallen van toepassing.

- In a wees ik op de mogelijkheid dat een vrouw haar man verlaat omdat ze diens mishandelingen en seksueel-pervers misbruik van haar niet langer kan verdragen. Het is onbarmhartig een vrouw onder die omstandigheden verwijten te maken over haar weglopen. Het verkeerde daarvan valt nagenoeg weg tegen de ernst van de wandaden van haar man. Ik acht het daarom te verdedigen, dat zo'n vrouw er goéd aan doet bij haar man weg te gaan. Om twee redenen: haar weglopen is de enige manier om haar man in z'n kwaad te stuiten; bovendien heeft ze de taak zichzelf te beschermen tegen letsel. Hoe dit ook zij, als zo'n vrouw haar man verlaat, is het onjuist tucht op haar toe te passen. De man is de hoofdschuldige en dient daarom van het avondmaal te worden afgehouden. Daarbij moet hem op het hart worden gebonden, dat hij z'n gewelddadig gedrag moet afleren, zo nodig met deskundige hulp.

Pas als er op dat punt iets wezenlijks bij hem veranderd is, kan bij hem en z'n vrouw erop aangedrongen worden hun relatie te herstellen.

Blijft de vrouw ondanks die verandering doodsbang voor hem, dan moet de kerkeraad in de breuk berusten. Verandert er weinig of niets bij de man, dan moet de kerkeraad het zelfs billijken dat de vrouw bij hem wegblijft. Intussen zal de kerkeraad ermee doorgaan op de man tucht toe te passen en hem tenslotte afsnijden, tenzij hij alsnog z'n gewelddadig gedrag afzweert. In beide gevallen moet van de desbetreffende man en vrouw de belofte gevraagd worden, dat ze niet met een ander zullen trouwen.

- In a wees ik tenslotte op het denkbeeldige geval, dat een vrouw met haar kinderen vertrekt, omdat haar man met die kinderen incest pleegt. Wellicht was het beter geweest, als ze gebleven was en in die situatie hulp van buitenaf had ingeroepen. Toch durf ik in dit geval zonder aarzeling te zeggen, dat zij door haar vertrek bewijst haar verantwoordelijkheid tegenover haar kinderen te verstaan. Natuurlijk, ze heeft loyaal te zijn tegenover haar man, maar haar taak tegenover haar weerloze kinderen gaat hier voor. In zo'n situatie moet de kerkeraad alleen op de man tucht toepassen en hem aansporen wat te doen aan z'n drang tot incest. Blijkt uit alles dat hij op dit punt een nieuw leven wil beginnen, dan is het moment gekomen man en vrouw op te wekken hun relatie te herstellen. Acht de vrouw dit om haar kinderen of om haar eigen emotionele moeiten onmogelijk, dan moet de kerkeraad dit noodgedwongen aanvaarden, terwijl hij van de beide partijen de belofte vraagt zich van een nieuw huwelijk te onthouden. In de loop van de tijd kan dan ook een einde worden gemaakt aan de tucht die op de man werd toegepast.

- Het gebeurt ook, dat man en vrouw uit elkaar gaan, omdat het voor hen beiden onverdraaglijk is nog langer bij elkaar te zijn en ze hun kinderen niet meer de dupe willen laten zijn van de vervreemding en/of ruzies tussen hen. In zo'n geval is moeilijk een hoofdschuldige aan te wijzen: beide partijen hebben gefaald tegenover elkaar en hebben te weinig geleefd op het niveau dat God van zijn kinderen vraagt. Op beide zal dan ook censuur worden toegepast, met de oproep zich te veranderen en elkaar te aanvaarden, zodat ook voor hun kinderen weer een echt thuis ontstaat. Blijkt dat voor hen een onmogelijke opgave, dan kan de kerkeraad op den duur niet anders dan berusten in deze weerbarstige realiteit. En als beide partijen voor de rest als christen leven, kan ook de tucht worden gestopt.

Gesteld nu, dat iemand die beloofd heeft ongetrouwd te blijven, toch een nieuw huwelijk aangaat. Wat dan? Zo iemand breekt diens belofte tegenover de kerkeraad. Het ergste is, dat zo'n kerklid en diens nieuwe partner in feite echtbreuk plegen, want voor God was dat kerklid nog verbonden met diens eerste partner. Censuur is dus onvermijdelijk. Toch moet niet geprobeerd worden, dat huwelijk ongedaan te maken. Het kwaad is nu eenmaal geschied. Wel moet de kerkeraad erop toezien, dat deze daad van ongehoorzaamheid geen kwalijke gevolgen heeft voor de andere levensterreinen van de betrokkenen; zo mag verwacht worden, dat de eventuele financiële verplichtingen tegenover de vroegere partner worden nagekomen. Daarnaast moeten de ouderlingen eraan werken, dat de desbetreffende personen het uitspreken dat ze hun schuld tegenover God erkennen en spijt van hun daad hebben. Blijft dit berouw uit, dan zal de kerkeraad zich daar tenslotte bij neer moeten leggen - als op het verdere gedrag van de betrokkenen niets aan te merken valt. (Zie daarover breder het slot van 5.3.5, dat letterlijk ook op dit geval kan worden toegepast.)

5.4.4 Echtscheiding en pastoraat: de ouders

Ik moet ermee beginnen te erkennen, dat de toepassing van de tucht ook een vorm van pastoraat is: ouderlingen hebben daarmee het welzijn van de betrokkenen op het oog. Dat neemt niet weg, dat in het kader van de tucht het terechtwijzen overheerst. Maar als kerkleden vanwege huwelijksperikelen in de crisis verkeren, moeten ouderlingen evengoed aandacht hebben voor de moeite waarin de betrokkenen verkeren. Die moeite mag misschien voor een deel of zelfs grotendeels te wijten zijn aan hun eigen schuldig falen, dat ontslaat de ouderlingen niet van hun taak om mee te leven, mee te lijden, te bemoeiden, hulp te geven. (Uiteraard hebben diakenen hierbij ook een taak, vooral wanneer zich allerlei praktische problemen voordoen, maar daarvoor verwijs ik naar 6.7.c en 7.2.i) Om deze reden is het noodzakelijk apart stil te staan bij het pastoraat rond de echtscheiding.

a. De procedure

Allereerst is het van waarde de desbetreffende man en vrouw begeleiding te geven vanwege de wettelijke procedure die aangespannen wordt/is. In 5.4.3 is af uitgekomen, dat het niet onverschillig is van welke juridische mogelijkheid gebruik wordt gemaakt. Een doorsnee advocaat zal al gauw adviseren tot echtscheiding over te gaan, want hij houdt geen rekening met de principiële aspecten van zo'n zaak. Wie het onverbreekbare van z'n huwelijk respecteert, volstaat liever met een minder ingrijpende regeling (zie daarover a-c van 5.4.6) - als tenminste een sprake is van overspel of kwaadwillige verlating. Ook al hebben de betrokkenen een procedure in gang gezet, dan nog kunnen de ouderlingen corrigerend proberen op te treden (zie het slot van 5.4.6.e).

Moet er nog voor een advocaat gekozen worden, dan doen de ouderlingen er goed aan te adviseren een positief-christelijke te nemen. Die heeft er tenminste begrip voor, dat in een bepaalde situatie lang niet elke juridische mogelijkheid aanvaardbaar is. Bovendien is z'n inzet voor een verantwoorde gezags- en omgangsregeling (zie weer 5.4.6.e) van extra groot belang in het geval dat de andere partij onkerkelijk is (geworden).

Het kan voorkomen, dat er een scheiding loopt tegen de uitdrukkelijke wil in van de ene, veelal onschuldige partij en dat die zich daarom principieel genoodzaakt voelt zich te blijven verweren. Dan moeten de ouderlingen met die persoon erover spreken, dat zo'n verweer na een bepaalde tijd zinloos is en principieel onnodig (zie 5.4.6.d).

b. Het verwerken

Als ouderlingen genoodzaakt zijn een echtpaar terecht te wijzen om wat er in hun huwelijk gaande is, zal het hun niet meevallen de juiste sfeer te scheppen voor meeleven van hun kant en vertrouwelijke uitlatingen van de andere kant. Toch moeten de ambtsdragers daarvoor hun best doen. Dit echt niet alleen om de desbetreffende personen meer toegankelijk te maken voor de ambtelijke terechtwijzingen. Hoe fout ze misschien ook mogen zijn, als schapen uit de kudde hebben ze er gewoon recht op, dat de herders tonen oog te hebben voor hun gevoelens. Daarom moeten ouderlingen hun ruimte geven hun emoties uit te spreken. Hiermee moeten ze doorgaan, ook als de scheiding een feit is. Het belang hiervan is duidelijk: zich uitspreken kan een hele opluchting betekenen; bovendien krijgt men al sprekend meer greep op z'n eigen problemen, te meer als de luisterende ambtsdragers sturend optreden. In dergelijke gesprekken kunnen allerlei moeiten aan de orde komen:

- Overspel of kwaadwillige verlating door de ene partij zal door de andere partij haast altijd als een geweldige klap ervaren worden. Want met de schuldige bestond tot op dat moment toch maar een hele nauwe band en zijn/haar oordeel werd hoge waarde toegekend. En nu geeft die door zijn/haar daad a.h.w. te kennen: 'Ik vind jou niet (meer) de moeite waard.' Geen wonder dat de bedrogene zich vernederd en de achtergelatene zich in de steek gelaten voelt. Als gevolg daarvan kan de getroffene gedeprimeerde raken, waarbij die niets meer de moeite waard acht: de kinderen niet, zichzelf niet en dan evenmin het leven, terwijl de band met God geen steun lijkt te geven. Wie zo die in de put zit, heeft intensieve begeleiding nodig om met behulp daarvan er weer tegenop te krabbelen. Overigens moeten ambtsdragers zich hier niet vergissen. Om hun begrip te tonen voor de gevoelens van een bedrogene/ achtergeblevene kunnen ze geneigd zijn af te geven op de andere partij. Daarin kunnen ze gauw te ver gaan. De getroffene mag zelf vol kritiek zitten en daar heel fel in zijn, over het algemeen kan die het moeilijk hebben dat buitenstaanders met negatief commentaar komen. Begrijpelijk, want zulk commentaar zonder reactie of instemmend aanhoren ervaren ze gauw als een soort verraad van het goede dat er in hun huwelijk toch maar aanwezig is geweest.

- Wie in een scheiding verwickeld is geweest, kan verstrikt raken in allerlei negatieve emoties: verbittering over wat de ander of misschien God hem/haar heeft aangedaan; schuldgevoel over het eigen falen tegenover de andere partij, de kinderen of God; wrok tegenover de omgeving, omdat die te weinig steun heeft gegeven; verdriet over het gemis dat door het vertrek van de ander zich op allerlei punten voordoet. Dergelijke emoties hebben hun goed recht. Wil iemand verder komen, dan moet die deze emoties ook uitspreken. Maar het is een slechte zaak, als iemand op dat negatieve gefixeerd is. Dan wordt zo'n persoon blind voor het goede in zijn/haar leven en isoleert die zich van de omgeving. Daarom is het belangrijk zo iemand over het dode punt heen te helpen, zodat die weer geïnteresseerd wordt in de mensen en de dingen om zich heen. Alleen om deze reden al moeten ouderlingen op hun bezoeken aan zo'n persoon ervoor zorgen, dat de gepasseerde scheiding niet telkens het hoofdonderwerp van het gesprek is.

- Of er nu sprake is van schuld of niet, door een scheiding komt iemand erg alleen te staan. Het zal waar zijn, dat de onderlinge band in het huwelijk vaak al lange tijd pover was. Maar zo nu en dan was de een toch geïnteresseerd in eigen verhalen van de ander en gaf men elkaar ook verder geborgenheid. Met de scheiding is dat volledig voorbij. Er is bovendien een einde gekomen aan het samen besluiten nemen over talloze praktische zaken. En wat in het bijzonder de vrouw betreft: zeker in haar geval zijn de financiële mogelijkheden opeens veel beperkter geworden; verder raakt ze vaak haar maatschappelijke positie kwijt, want die wordt nog altijd grotendeels bepaald door die van haar man; daarmee verliest ze eveneens de contacten die het werk van haar man met zich meebracht. Voor de man geldt, dat die voor z'n verzorging opeens op zichzelf is aangewezen, meestal zonder dat hij daar tevoren de nodige vaardigheden voor heeft kunnen ontwikkelen. Allemaal problemen die de ambtsdragers te berde kunnen of zelfs moeten brengen.

c. De plaats binnen de gemeente

Speciale aandacht moeten de ouderlingen geven aan de plaats van een gescheidene binnen de gemeente. Een feit is, dat mensen die in een scheiding verwickeld zijn (geweest) vaak opbotsen tegen een negatieve opstelling van de kerkelijke omgeving. Dat is waarschijnlijk hieruit te verklaren, dat men, bewust of onbewust, veronderstelt: 'Uit elkaar gaan en zeker echtscheiding is onder alle omstandigheden onaanvaardbaar. Als iemand zich daaraan schuldig maakt, is die geen volwaardig gelovige meer en mogen we blijkens 1 Kor.5:11 niet meer met die persoon omgaan als was er niets aan de hand.' En zo gebeurt het, dat een gescheidene geen lid van een studievereniging meer mag zijn of in elk geval geen inleiding meer mag maken, dat die niet meer gevraagd wordt voor kerkelijke commissies en dat die in andere opzichten genegeerd wordt. Dit alles moet worden afgewezen. Een probleem is natuurlijk, dat het uit elkaar gaan van man en vrouw een publieke zaak is. Maar in het voorafgaande hebben we gezien, dat er situaties zijn, waarin op den duur berust kan worden in de een of andere vorm van scheiding of waarin een scheiding zelfs aanvaard kan worden (5.4.2). Dat maakt al duidelijk, dat het voorbarig is op grond van het uit elkaar gaan als zodanig met z'n oordeel klaar te staan. Een buitenstaander kan niet overzien of en bij wie van schuld sprake is. Daarnaast is het onjuist op de censuur vooruit te lopen. Pas als iemand om diens wandaad met naam en toenaam afgekondigd wordt, hebben de kerkleden het recht zo'n persoon als overtreder aan te spreken. In dat stadium past het, dat zo iemand uitgesloten wordt van allerlei activiteiten en functies. Voor die tijd moet zo'n persoon het voordeel van de twijfel gegeven worden. Zo nodig moeten de ouderlingen dit aan (ver)oordelende kerkleden duidelijk maken.

Een ander verhaal is: als een man en een vrouw nog maar vrij kort uit elkaar zijn en de kerkelijke procedure tegen hen nog gaande is (het afhouden van het avondmaal en/of het aandringen op herstel van de huwelijksband), dan doen zo'n man en vrouw er verstandig aan zich op kerkelijk terrein terughoudend op te stellen. Acht de kerkeraad een hoofdschuldige aanwijsbaar en weigert die zich terug te trekken, dan zal de kerkeraad hem daartoe pressen. Tegenover de onschuldige zal hij niet verder gaan dan een dringend advies. Is het ambtelijk handelen afgesloten, dan is er voor de betrokkenen geen enkele verhoging meer volop mee te doen. Als er dan nog kerkleden zijn die zich afwerend opstellen, moeten ze daarop aangesproken worden, met het verzoek zulke alleenstaanden juist steun te geven.

5.4.5 Echtscheiding en pastoraat: de kinderen

Als tussen ouders moeiten bestaan die uitlopen op een scheiding, brengt dat voor hun kinderen onvermijdelijk grote problemen. Allereerst door de situatie als zodanig: tijdenlang zijn ze er getuige van dat er vervreemding groeit tussen hun ouders, waarmee een verkilde of zelfs vijandige sfeer, heftige ruzies en huilbuien van de moeder gepaard kunnen gaan. Omdat dit plaatsvindt tussen hen met wie ze emotioneel onontwarbaar verbonden zijn, raken ze hun gevoel van geborgenheid kwijt en zijn ze onderhevig aan een gecompliceerd geheel van negatieve gevoelens. Dit alles wordt nog verergerd, doordat ze meestal onvoldoende door hun ouders worden begeleid. Die hebben al hun handen vol aan zichzelf.

Daarom hebben ambtsdragers op dit punt een belangrijke taak. Ze moeten de ouders oog geven voor de problemen van hun kinderen. Ook moeten ze hen erin bijstaan zich (meer) verantwoord tegenover hen te gedragen. Mogelijk kunnen de ambtsdragers ook de kinderen zelf de helpende hand bieden. Daarvoor is nodig, dat ze eerst een vertrouwensband met die kinderen opbouwen: ze moeten geregeld langskomen en bereid zijn zich in die kinderen te verplaatsen. Betreft het kinderen van 12 jaar of ouder, die dus al catechetisch onderwijs krijgen, dan is de predikant de aangewezen persoon om met hen te praten. De noodzaak van persoonlijk contact wordt minder groot als blijkt, dat ze elders goed opgevangen worden.

In het vervolg ga ik gemakshalve uit van de meest voorkomende situatie, dat het de moeder is die de kinderen toegewezen heeft gekregen. In het gesprek met haar en de vader kunnen de ouderlingen het volgende aansnijden:

- Het is noodzakelijk dat de kinderen hun gevoelens van kwaadheid of verdriet kunnen uiten. Vaak krijgen ze daar geen ruimte voor, omdat de moeder en/of vader vanwege hun problemen niets kunnen verdragen. Als gevolg daarvan kunnen de kinderen zich in zichzelf gaan opsluiten, allerlei ongewenst gedrag gaan vertonen, terwijl ik dan nog zwijg over wat er op de lange termijn aan scheefgroei kan ontstaan. Ook al kost het de ouders veel energie, toch moeten ze het proberen hun kinderen de kans te geven hun emoties te uiten.

- Zonder enige grond kunnen kinderen menen, dat zij (mee) schuldig zijn aan de verwijdering tussen hun vader en moeder. In deze mening worden ze versterkt, als ouders hun onlust op hen afreageren. Door voorbeeldig gehoorzaam te zijn, doen ze dan krampachtige pogingen hun ouders weer dichterbij elkaar te brengen. Het is daarom noodzakelijk de kinderen een en ander te vertellen over de oorzaken van het uit elkaar gaan. Hoeveel ze te horen moeten krijgen, hangt uiteraard van hun leeftijd af, maar in elk geval zoveel dat hun onschuld voor hen duidelijk is.

- Hoeveel ze ook weten, het blijft voor kinderen altijd onbegrijpelijk dat hun vader van hen weg is gegaan. Daarmee is de fundamentele zekerheid aangetast, dat ouders altijd beschermend aanwezig zijn. Hierdoor kan twijfel ontstaan aan de trouw van de moeder. Als ze in bed liggen en zeker als hun moeder kwaad op hen is, kan de angst hen bekruipen, dat ze ook door haar verlaten zullen worden. Dat moet de moeder goed beseffen. Daarom moet ze met woord en gebaar heel opzettelijk uiting geven aan haar liefde. In dit verband kan eveneens op het belang ervan gewezen worden, dat de kinderen er op tijd duidelijkheid over krijgen hoe (vaak) ze contact zullen hebben met hun vader. Als die op dit punt beloften doet, moet hij ze ook nakomen, om de toch al aanwezige onzekerheid van de kinderen niet nog groter te maken.

- Als de ouders ruziën en tenslotte scheiden, komen de kinderen haast onvermijdelijk terecht in een loyaliteitsconflict: ze houden van hun beide ouders, maar die kunnen elkaar niet uitstaan; door van de een te houden, lijken ze verraad te plegen aan de ander. Helaas zijn er ouders, die hun kinderen ook voorhouden: 'Hoe kan jij van je vader/moeder houden, terwijl die mij dit of dat heeft aangedaan.' Een begrijpelijke opstelling, want wie emotioneel bij een zaak betrokken is, probeert iedereen voor de eigen kant te laten kiezen. Het vereist daarom geestelijke grootheid de kinderen buiten het conflict te houden, zeker als bijv. de moeder het slachtoffer is van de vader. Toch is dat de taak van de ouders, want het kind is nu eenmaal geen partij. Het heeft dan ook de opdracht beide ouders te eren en lief te hebben. Natuurlijk hoeft een moeder het niet te verbergen, als vader verkeerd heeft gedaan. Maar ze moet proberen alles neutraal te vertellen en daarbij zo nodig tegen kinderlijke verontwaardiging in te gaan, met als doel dat ze de ruimte houden hun vader genegen te blijven. Op dit punt kunnen de ouderlingen een belangrijke bijdrage leveren door zowel de ouders als de (oudere) kinderen bij het bepalen van hun gedragslijn steun te geven.

- Het bezoek van de kinderen aan de vader kan problemen opleveren. De moeder kan ze namelijk als spion aan gebruiken om te zien hoe vader er voorstaat, terwijl de vader de kinderen kan uithoren over moeders leven en haar manier van opvoeden. Mogelijk kunnen ouderlingen hier corrigerend optreden. Echt moeilijk is het, als de vader onkerkelijk is (geworden) en bij de bezoekende kinderen principiële ongewenst gedrag tolereert of zelfs stimuleert. Ouderlingen moeten in hun contact met de moeder met deze mogelijkheid rekening houden en dan samen met haar bezien wat eraan gedaan kan worden.

Tenslotte kan het voor een moeder moeilijk te verwerken zijn, als haar kinderen na een bezoek aan de vader enthousiast thuiskomen, terwijl ze zich daarbij over moeders beleid kritisch uitlaten. Het zal een moeder niet meevallen dit zonder ergernis te relativiseren. Ambtsdragers kunnen haar daarbij helpen door erop te wijzen: bij hun vader hebben de kinderen geen enkele verplichting en zijn er daarom alleen maar leuke dingen te doen, terwijl de vader zich die beperkte tijd volledig aan de kinderen kan wijden. Thuis is dat allemaal anders. Vanzelfsprekend dat de vergelijking met thuis negatief uitvalt, maar wat is die vergelijking waard. Al kost het haar om haar zelf pijn, laat de moeder er om de kinderen blij mee zijn dat ze plezier hebben.

- Als een moeder er bij de opvoeding alleen voorstaat, valt het niet mee overeind te blijven. Zie daarover verder bij 4.7.g. en 6.7.c.

5.4.6 De Nederlandse wet en echtscheiding

Als een man en een vrouw uit elkaar zijn, bestaan er verschillende mogelijkheden om deze situatie wettelijk te regelen. Willen ambtsdragers daarbij terzake kunnen optreden, dan moeten ze op z'n minst van de hoofdlijnen weet hebben. Vandaar als een soort bijlage een beknopt overzicht. Waar aanhalingstekens staan, is het *Burgerlijk Wetboek* letterlijk geciteerd.

a. Onderhandse afspraken

Man en vrouw gaan in onderling overleg uit elkaar, terwijl geen van beiden iets officieels onderneemt. In zo'n situatie is het verstandig met elkaar schriftelijk vastgelegde afspraken te maken over: de duur van het apart wonen, het gebruik van de woning, de betaling van huishoudgeld en het bezoeken van de kinderen. Dit is bruikbaar in het geval dat alleen maar sprake is van een overzienbare afkoelingsperiode. Overigens hebben dergelijke onderhandse afspraken geen juridische geldigheid, zodat bij nalatigheid van de een die niet door de ander gedwongen kan worden ze alsnog na te komen.

b. Huishoudgeldprocedure

De een gaat weg bij de ander, terwijl de man (de meest voorkomende situatie) z'n financiële verplichtingen tegenover diens gezin verwaarloost. In zo'n situatie kan de vrouw via haar advocaat de rechter verzoeken een regeling vast te stellen, waardoor de man gedwongen wordt z'n gezin te onderhouden: de huishoudgeldprocedure. Eveneens bruikbaar in het geval van een tijdelijk uiteengaan. Ambtsdragers moeten weten, dat advocaten hun cliënten uit zichzelf meestal niet op deze mogelijkheid wijzen.

c. Scheiding van tafel en bed

Beide partijen achten hun huwelijk duurzaam ontwricht en verzoeken via hun advocaat de rechter samen om scheiding van tafel en bed. Aan zo'n verzoek wordt altijd voldaan. Een dergelijke scheiding wordt ook uitgesproken, als een van beide partijen die vordert en hij/zij duurzame ontwrichting kan aantonen. Dit laatste is haast altijd mogelijk, zodat het eventuele verweer van de ander daartegen meestal gauw zinloos blijkt (zie ook bij d). In dit verband is het van geen betekenis, of die ontwrichting 'in overwegende mate' te wijten is aan de eiser(es) of aan de ander. Het is duidelijk, dat in het geval van deze scheiding het huwelijk uiteindelijk blijft voortbestaan. Bovendien kan deze scheiding zonder tussenkomst van de rechter opgeheven worden, eenvoudigweg doordat beide partijen zich verzoenen. Omgekeerd geldt: als een scheiding van tafel en bed is uitgesproken, kan op gezamenlijk verzoek meteen tot echtscheiding overgegaan worden. Verder, als een scheiding van tafel en bed drie jaar heeft geduurd en een van beide partijen wil overgaan tot echtscheiding, dan is het voldoende dat dit door die ene partij wordt gevorderd. Zonder zo'n vordering blijft zo'n scheiding ook na drie jaar voortduren.

d. Echtscheiding

Beide partijen achten hun huwelijk duurzaam ontwricht en verzoeken via hun advocaat de rechter samen om echtscheiding. Aan zo'n verzoek wordt altijd voldaan. Echtscheiding wordt ook uitgesproken, als een van beide partijen die vordert. Zo'n vordering wordt overigens afgewezen, als de andere partij in diens verweer duurzame ontwrichting ontkent of aantoonde dat die 'in overwegende mate te wijten is aan' de partij 'die de vordering heeft ingesteld'. Deze afwijzing vindt trouwens alleen in vrij bijzondere gevallen plaats, zodat een verweer tegen de vordering meestal al gauw geen zin meer heeft. Toch zijn er christelijke partijen die (soms mee op aandrang van hun ambtsdragers) met zo'n verweer doorgaan, om daarmee uiting te geven aan hun principiële bezwaren tegen de door de ander geëiste scheiding alsook aan hun bereidheid de verstoorde verhoudingen te herstellen. Die doelstelling is zonder meer prijzenswaard. Maar daarmee wordt m.i. echt geen afbreuk gedaan, als een juridisch zinloos geworden verweer wordt gestaakt. Wie dat doet, verklaart hiermee nog niet dat die de scheiding principieel aanvaardt, maar dat die zich noodgedwongen bij de wettelijke gang van zaken neerlegt.

e. Regels en regelingen

Zowel in het geval van scheiding van tafel en bed als in het geval van echtscheiding geldt nog het volgende:

- (Echt)scheiding wordt pas uitgesproken, als beide partijen, samen of afzonderlijk, 'aan de rechter een voorstel hebben overgelegd met betrekking tot de voogdij en de toeziende voogdij over de minderjarige kinderen der echtgenoten' (= de gezagsvoorziening) alsook met betrekking tot 'de voorziening in de kosten hunner verzorging en opvoeding'. Voordat de rechter over de voogdij uitspraak doet, is hij verplicht kinderen van 14 jaar of ouder zo mogelijk te horen, terwijl hij ook jongere kan horen. In de regel wordt aan de wens van oudere kinderen voldaan, terwijl jongere kinderen doorgaans aan de moeder worden toegewezen.

Als de ene ouder principiële bezwaren heeft tegen de toewijzing van de kinderen aan de andere ouder (bijv. omdat die anders-kerkelijk of zelfs onkerkelijk is geworden), wordt dit meestal niet door de rechter gehonoreerd. Intussen is het een feit, dat de rechter hierbij meestal kiest voor de bestaande situatie. Met het oog daarop kan het verstandig zijn, als de ander een scheidingsprocedure wil beginnen, die voor te zijn door zelf de procedure op gang te brengen. Dan kan de rechter om een voorlopige gezagsvoorziening gevraagd worden, waardoor het voor de kerkelijke partij wellicht gemakkelijker is de kinderen toegewezen te krijgen. Bij de definitieve regeling zal de rechter dan hoogstwaarschijnlijk in dezelfde lijn een uitspraak doen.

- Bij de (echt)scheiding kan de rechter op vordering of verzoek van (een van) beide ouders een regeling treffen inzake het contact van de kinderen met de niet-verzorgende ouder: de zgn. omgangsregeling. Meestal krijgt die ouder de kinderen eenmaal in de 2-4 weken een zaterdag en zondag op bezoek. Als de kerkelijke partij daar vanwege de kerkgang principiële bezwaren tegen heeft, wordt ook dat niet door de rechter gehonoreerd. De enige mogelijkheid is dan om de andere partij vooraf duidelijk te maken, dat over alles te praten valt behalve over bezoek op zondag. Wellicht dat die daar dan voor zwicht. Overigens kan aan het begin van de procedure ook op dit punt om een voorlopige voorziening gevraagd worden, wellicht weer met de bijbehorende voordelen voor de definitieve voorziening.

- Bij de (echt)scheiding kan de rechter aan de partij (meestal de vrouw) die niet voldoende inkomsten heeft 'noch zich in redelijkheid kan verwerven', op diens vordering of verzoek ten laste van de andere partij (meestal de man) een uitkering tot levensonderhoud toekennen: de zgn. alimentatie. Bij de vaststelling van de hoogte hiervan wordt uiteraard rekening gehouden met de draagkracht van de betaler en de behoefte van de ontvanger.

- In de loop van een (echt)scheidingsprocedure kan de eisende partij diens vordering veranderen, zodat die van een eis tot scheiding van tafel en bed overschakelt op een eis tot echtscheiding, en omgekeerd. Ook is het mogelijk de procedure op de lange baan te schuiven of tussentijds te beëindigen.

5.5 Crisis door ongeneeslijke ziekte of overlijden

Een kerklid kan door allerlei oorzaken in een crisis terecht komen. De meest voorkomende zijn: een persoon krijgt te horen dat hij zelf of iemand die hem/haar heel na is, aan een ongeneeslijke ziekte lijdt of dat die naaste overleden is. Daardoor komt zo'n persoon in een situatie terecht die een scala van gevoelens oproept en onmogelijk van het ene op het andere moment verwerkt kan worden. Naast de eigen familie en vrienden zijn de ambtsdragers de aangewezen personen om een kerklid in zo'n crisissituatie de helpende hand te bieden. Om hen beter in staat te stellen verantwoorde hulp te geven, wil ik nader ingaan op twee belangrijke onderwerpen.

5.5.1 Fasen in de verwerking

Als iemand iets rampzaligs ondervindt, doorloopt die in het verwerken daarvan verschillende fasen. Ik beperk me tot een globale indeling in drieën. Daarbij moet bedacht worden, dat die fasen in de praktijk niet waterdicht van elkaar afgeschermd zijn: iemand kan in de ene fase verkeren, terwijl er toch elementen van een andere fase aanwijsbaar zijn. Ook kan iemand voor een korte of lange tijd terugvallen in een fase die hij/zij al achter de rug had. Met dit voorbehoud kan gezegd worden, dat bij het verwerken van iets ergs achtereenvolgens drie fasen worden doorlopen:

a. Ontkenning

Wie iets verschrikkelijks verneemt dat hem/haar rechtstreeks aangaat, begint er meestal mee dat erge af te weren: 'Het kan niet waar zijn.' Is net meegedeeld dat er sprake is van een ongeneeslijke ziekte, dan kunnen gedachten opkomen als: 'De dokter moet zich vergissen. Misschien zijn tijdens het onderzoek andermans gegevens in het dossier terecht gekomen.' Is sprake van een sterfgeval, dan komen er andere reacties voor: men verwacht de overleden persoon elk ogenblik te zien binnenkomen, of men meent diens stem of voetstappen te horen. In elk geval hebben mensen in een situatie als deze het gevoel, dat alles onwezenlijk is; ze leven in een droom, waaruit ze elk moment kunnen ontwaken. Dit emotionele afwerpen van de realiteit kan bij jonge kinderen zover gaan, dat ze na het bericht dat een gezinslid is overleden rustig door aan met spelen. Dat moet dan niet als harteloosheid uitgelegd worden: ze doen als of er niets aan de hand is, in de hoop dat er niets gaande is. Misschien moeten we dit door blijven spelen zelfs uitleggen als een soort magische handeling: door het gebeurde te negeren willen kinderen bewerken dat het niet gebeurd is.

In deze fase is het belangrijk, dat de betrokkenen het erge dat hen getroffen heeft, telkens weer tot in details vertellen. Over het algemeen doen ze dat al uit zichzelf. Maar afgezien daarvan is het belangrijk, dat de omgeving hen erin stimuleert de feiten omstandig weer te geven. Daarmee wordt bereikt, dat de realiteit van het erge om zo te zeggen ingeslepen wordt in hun denken en voelen: noodzakelijk voor een gezonde verwerking.

Het kan duidelijk zijn, dat ambtsdragers in dit stadium, zeker tijdens het eerste bezoek, heel terughoudend moeten zijn in het aanreiken van troost vanuit de Bijbel. Want meestal hebben de bezochte kerkliden emotioneel weinig of geen ruimte om daar wat mee te doen. Van ambtsdragers mag wel worden verwacht, dat ze hun bezoek met een kort gebed afsluiten. Daarin kunnen ze er uiting aan geven, hoe sprakeloos ze zijn door de situatie; ook kunnen ze met beheerste termen ervoor danken, dat Gods beloften er zijn. Afhankelijk van de omstandigheden kunnen ze dit gebed eventueel laten voorafgaan door het lezen van een kort bijbelgedeelte, waaraan enkele woorden worden toegevoegd ter onderstreping. Maar de meeste tijd moeten de ambtsdragers besteden aan het informeren naar de feiten, het luisteren, het meevoelen, of simpelweg het erbij zijn.

b. Wanhoop

Bringt de harde werkelijkheid tot de betrokkenen door, dan komen er heftige emoties los. Vaak wordt de vraag gesteld: 'Waarom word juist ik door dit erge getroffen?' Dit kan soms uitmonden in verwijtende taal: 'Waarom heb ik dit te danken', of in een zelfbeschuldiging: 'Wat me overkomt, is een straf van God' (onterecht, omdat God daarover geen opening van zaken heeft gegeven). Is de crisis veroorzaakt door het bericht van een ongeneeslijke ziekte, dan kan de verbittering zich richten op de arts: 'Had hij maar...', of 'Als hij maar dit of dat gedaan/nagelaten had...' In het geval dat een ouder de ongeneeslijk zieke is, kan veel moeite opgeroepen worden door de vraag, hoe het gezin straks verder moet zonder de zieke. Als een gezinslid is overleden, kunnen nabestaanden tegenstrijdig reageren: enerzijds kunnen ze wrok voelen tegenover de overledene omdat die hen naar hun idee in de steek gelaten heeft; anderzijds kunnen ze vol zelfverwijt zijn, omdat ze vinden tegenover de overledene gefaald te hebben, zonder dit nog goed te kunnen maken.

Wie door iets ergs getroffen zijn, voelen zich verloren. Alle kleur is uit hun leven verdwenen. Waar ze zich voorheen druk over maakten, heeft z'n betekenis voor hen verloren. Slapen gaat slecht, terwijl eetlust ontbreekt. Jonge kinderen kunnen extra wanhopig zijn over het sterven van een gezinslid, als ze denken de schuld ervan te zijn. Dat gebeurt. Want misschien zijn ze de dag voor het overlijden kwaad geweest op dat gezinslid en hebben ze over hem/haar allerlei lelijks gezegd of in elk geval gedacht. Dan zoeken ze soms daarin de oorzaak van het overlijden. Dat kinderen zo'n, voor het besef van volwassen irreal, verband leggen, laat zich verklaren uit het magische levensgevoel van kinderen.

De betrokkenen krijgen van hun omgeving niet altijd de ruimte hun verdriet te uiten. Zo wordt tegen hen gezegd, dat ze flink moeten zijn, moeten tonen wat hun geloof waard is. Als er iemand overleden is, wordt de nabestaanden nogal eens te kennen gegeven, dat er nog altijd reden is dankbaar te zijn: 'De overledene is toch goed af? U hebt toch nog altijd...' Het gebeurt eveneens, dat mensen in een crisis door hun omgeving meteen terecht gewezen worden, als ze zich heftig uitlaten: 'Zo mag je niet praten.' Dat soort uitspraken houden de betrokkenen ook zichzelf wel voor. Want het kan hun persoonlijke overtuiging zijn, dat van hen verwacht wordt zich flink te houden en/of dat intense emoties een blijk zijn van ongeloof, van te weinig overgave aan God. Kinderen kunnen opgesloten worden in hun verwarde gevoelens, doordat de omgeving hen negeert of letterlijk wegstuurt, naar buiten of naar bed. Daarmee worden ze met hun verdriet in feite niet serieus genomen.

Zo zijn er meer situaties denkbaar, waarin het de betrokkenen moeilijk of zelfs onmogelijk wordt gemaakt hun gevoelens te uiten. Alleen daarom al doen ambtsdragers er vaak goed aan hen te wijzen op het wettige van verdriet. Niet voor niets klinkt in de Psalmen herhaaldelijk de waarom-vraag, het meest heftig, tegen het opstandige aan, in Ps. 44:24-25. Het opmerkelijke aan Ps. 88 is zelfs, dat die een en al klacht is, met als enig maar beslissend lichtpunt dat de dichter zich tot God richt. God zelf geeft ons dus de ruimte intens verdriet te hebben en te tonen. Maar mogelijk zijn de betrokkenen hiermee vertrouwd en zijn ze door hun omgeving en/of zichzelf niet geblokkeerd bij het uiten van hun verdriet. Dan nog moeten ambtsdragers hen die in een crisis verkeren, en zo mogelijk ook hun kinderen, erbij helpen zich uit te spreken. Want wie het zichzelf al pratend toestaat treurig te zijn, bereikt daarmee dat het erge langzaam aan wordt verwerkt.

Dit betekent voor de ambtsdragers meteen, dat ze als ze bittere uitspraken te horen krijgen, niet te gauw moeten corrigeren. Daarmee wordt zomaar de stroom van gevoelens afgedamd. Het is beter die stroom vrij baan te geven. In het vervolg van het gesprek kan er nog altijd op terug worden gekomen, vaak naar aanleiding van het positieve waarop de betrokkenen zelf wijzen (zie over de gesprekstechnische kanten van bezoeken als deze: deel II). Hieruit blijkt al, dat in dit stadium meer gelegenheid is vanuit de Bijbel te troosten.

c. Aanvaarding

Als het verwerkingsproces gezond verloopt, groeien de betrokkenen ernaar toe het erge waardoor ze getroffen zijn, te aanvaarden. Natuurlijk, de pijn over dat erge trekt niet weg. Maar het verzet tegen de harde werkelijkheid neemt af, in het besef dat er niet aan te ontkomen is. Voor een christen betekent dit aanvaarden dat ze zich schikken in Gods bestuur van hun leven. Daarmee verandert er ook iets aan de opstelling tegenover de omgeving. Zo zullen bij een ongeneeslijk zieke de banden met de omgeving allengs losser worden. Wel koestert hij/zij soms nog de hoop, dat het uiteindelijk goed zal komen, maar zo iemand realiseert zich in dit stadium dat die hoop slechts een spelen met dromen is. Ook blijft het de zieke nog wel dwarszitten, dat het gezin alleen verder moet, maar hij/zij kan zich erbij neerleggen. Is er iemand overleden, dan ontstaat er in de fase van de aanvaarding een zekere afstand tot de dode. Uiteraard wordt elke dag nog herhaaldelijk aan hem/haar gedacht, maar het verlies wordt als een feit geaccepteerd en er begint weer belangstelling te ontstaan voor mensen en dingen.

Als ambtsdragers kerkleden in deze situatie bezoeken, moeten ze de gelegenheid gebruiken om samen met de betrokkenen de blik op meer te richten dan alleen op hun verdriet. Als de ongeneeslijk zieke daarvoor de ruimte geeft, kan aan de orde worden gesteld, wat hem/haar te wachten staat. Met nabestaanden kan heel concreet gesproken worden over het reilen en zeilen van het gezin (zie hierover 4.7.g en 6.7.c) en over hun dagelijks werk. Vanzelfsprekend mag niet vergeten worden, dat het verdriet over wat hen overkomen is nog altijd aanwezig is. Daarom moeten ambtsdragers niet nalaten hiernaar te informeren. Ze merken dan vanzelf, in hoeverre de bezochte personen erover praten willen.

In dit verband is het zinvol er apart bij stil te staan, dat de nabestaande een vader is met kinderen. Zo'n vader gaat er soms vrij gauw toe over een huishoudster te nemen of zelfs te hertrouwen. Niemand die hem dat als zodanig kwalijk kan nemen, want het is een onmogelijke situatie er als buitenshuis werkende vader alleen met een gezin voor te staan.

De vraag is dan wel, of zo'n vader er emotioneel aan toe is constant een andere vrouw om zich heen te hebben. Iets voor ambtsdragers om aan te snijden. Naar mijn idee is belangrijker dat zij oog hebben voor de kinderen, want met hun gevoelens wordt soms weinig rekening gehouden, terwijl zij zo kwetsbaar zijn. Op dit gebied komt het meest extreme voor, namelijk dat een vader van het ene op het andere moment een vrouw introduceert en dat zo'n vrouw allerlei persoonlijks van de overleden moeder uit het zicht verwijdert, de kamer anders inricht en zelfs van de kinderen verlangt dat ze haar 'moeder' noemen. Maar ook in minder extreme gevallen kunnen kinderen vaak niet anders dan met verzet of wrok reageren, want het aanvaarden van zo'n vrouw met haar optreden zou naar hun idee verraad betekenen van hun moeder. Kiest hun vader in zo'n situatie dan ook nog partij voor die vrouw, dan hebben de kinderen voor hun gevoel beide ouders verloren: een ondraaglijke last met ernstige gevolgen voor hun geestelijke groei.

De volwassenen rond kinderen van wie de moeder overleden is, moeten er daarom van doordrongen zijn: al lijken kinderen de afwezigheid van hun moeder aanvaard te hebben, daarmee hebben ze de tijd met haar nog niet volledig afgesloten, zodat een nieuw begin mogelijk zou zijn. Zoekt een vader het welzijn van z'n kinderen, dan zal niet z'n eigen emotionele en praktische moeiten voorop stellen, maar de gevoelens van z'n kinderen. Vooral ambtsdragers kunnen hem daarop wijzen. Laat de vader toch een vrouw in huis komen, dan kunnen de ambtsdragers hem op het hart binden dat de inrichting van het huis maar ook de gewoonten voorlopig zoveel mogelijk intact moeten blijven. Ook moeten de kinderen tot niets gedwongen worden, dat zij ervaren als strijdig met het in ere houden van hun overleden moeder. De binnengekomen vrouw verkeert zo in een hachelijke positie. Maar stelt ze zich op deze manier terughoudend op, dan zal er op den duur vast wel een band groeien tussen haar en de kinderen.

5.5.2 De waarheid spreken

Als iemands ziekte ongeneeslijk blijkt te zijn, verbergt degene die dat als enige over de ziekte weet, soms de waarheid voor de andere gezinsleden. Uiteraard heeft zo'n persoon daarmee de beste bedoelingen: hij/zij wil de andere gezinsleden sparen in de overtuiging dat die het al moeilijk genoeg hebben met de ziekte als zodanig. Pas als de fatale afloop voor iedereen duidelijk begint te worden, acht zo iemand de tijd rijp met de waarheid voor de dag te komen. Zelfs gebeurt het, dat tijdens het leven van de patiënt volledig gezwegen wordt over de ernst van diens ziekte.

Een dergelijke handelwijze verdient geen aanbeveling. Vergeten wordt, dat wie officieel niet op de hoogte zijn, nog niet gerust zijn. Integendeel. Vaak zijn ze onzeker of zelfs angstig over het twijfelachtige verloop van de ziekte. Misschien voelen ze zelfs aan, dat tegenover hen informatie wordt achtergehouden. Het verzwijgen van de waarheid geeft zo geen verzachting van het leed, maar isoleert de betrokkenen van elkaar en maakt hen eenzaam. Het wordt hen hierdoor onmogelijk wezenlijk contact met elkaar te hebben en hun gevoelens in alle openheid met elkaar te bespreken. Als gevolg hiervan wordt het voor hen later extra moeilijk het verlies van de zieke te verwerken.

Daar komt nog wat bij: als de zieke en zijn/haar gezinsleden op tijd op de hoogte zijn van de waarheid en dat ook van elkaar weten, hebben ze de gelegenheid zich op het afscheid voor te bereiden. Gevoelens van genegenheid, die in het gewone gezinsleven altijd onuitgesproken zijn gebleven, kunnen ze alsnog onder woorden brengen. Wat hen eventueel dwarszit, kunnen ze wellicht nog uit de weg ruimen. Tenslotte kan de zieke er zich op bezinnen, dat die binnen afzienbare tijd voor God zal verschijnen. Met het oog daarop kan de zieke aan zelfonderzoek doen en zo nodig schoon schip maken.

Als de waarheid verteld wordt, moet dat overigens wel met beleid gebeuren. Het juiste moment moet worden afgewacht en naar de juiste woorden moet worden gezocht. Daarbij moet de betrokkenen eventueel de ruimte gegeven worden naar de harde waarheid toe te groeien - als maar niet te lang met de feiten gewacht wordt. Hoeveel ouders aan hun kinderen vertellen en hoe snel ze daarmee zijn, hangt van de leeftijd van die kinderen af. Mijns inziens wordt een te zware last op hun schouders gelegd, als jonge kinderen al over de dodelijke afloop van een ziekte worden geïnformeerd, terwijl die afloop pas over een jaar verwacht wordt. Dit betekent overigens niet, dat zulke kinderen blij gemaakt mogen worden met aperte onwaarheid. Want worden ze dan opeens met de harde feiten geconfronteerd, dan kan dit als gevolg hebben dat hun vertrouwen in de desbetreffende ouder op z'n minst aangetast wordt. Toch moeten evengoed jonge kinderen nog voor het overlijden van de zieke te horen krijgen wat er gaande is. Anders worden hun hoopvolle fantasieën onnodig wreed verstoord. Op deze manier krijgen ook zij de kans het onvermijdelijke verlies langzaam aan in hun leven in te passen.

Bij dit alles kunnen ambtsdragers veel betekenen, uiteraard mee afhankelijk van de ruimte die de betrokkenen hun geven. Maar dan moeten ze niet volstaan met een enkel lang gesprek zonder vervolg. Willen ambtsdragers werkelijk steun bieden op welk punt ook maar, dan is het nodig dat ze binnen een beperkte termijn verschillende gesprekken voeren. Mogelijk lukt het hun daardoor om wat in het ene gesprek aan de orde is geweest in het volgende gesprek uit te werken. Op die manier kunnen ambtsdragers de bezochte kerkleden stap voor stap vooruit helpen.

5.6 Het kijken naar teevee

5.6.1 Het belang van bezinning op teevee-kijken

Een mogelijk onderwerp voor het huisbezoek is het gebruik dat het bezochte gezin maakt van de teevee. Het lijkt overdreven daaraan in een handleiding voor ambtsdragers een aparte paragraaf te wijden. Ik heb daarvoor drie argumenten:

- Allereerst is het waarschijnlijk, dat het kijken naar teevee ook onder talloze gereformeerden de vrije-tijdsbesteding is die de meeste uren kost. Laten we eens aannemen, dat zulke gereformeerden van hun 6de tot hun 76ste jaar gemiddeld zon vijf uur per week voor de teevee zitten. Daarmee komen we uit op zo'n twee jaar lang dag en nacht kijken. En dan te bedenken, dat ik van een gemiddelde ben uitgegaan, dat veel lager ligt dan de officiële cijfers over het teevee-kijken in Nederland. Hoe het met deze berekening ook mag zitten, we kunnen zonder aarzeling veronderstellen dat de teevee veel beslag legt op de tijd van kerkleden. En dit zal door het gebruik van de videorecorder waarschijnlijk eerder toemenen dan verminderen. Maar als we met zo'n langdurige tijdsbesteding te doen hebben, doen de ambtsdragers er goed aan op het huisbezoek te spreken over omgang met de teevee.

- Daar is nog een tweede argument voor. Teevee-kijken kan een christen vergaand beïnvloeden of hem zelfs z'n geestelijke gezondheid kosten. Deze stelling is beslist niet een stokpaardje van mensen die de teevee met wantrouwen benaderen. Er zijn meer mensen voor wie vaststaat dat christenen al teevee-kijkend in hun denken veranderen. Laat ik een onverdacht getuige noemen: H.M. Kuitert, hoogleraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. In een boek van hem vraagt hij zich af, hoe de (door hem toegejuichte) veranderingen in de gereformeerde (synodale) wereld tot stand zijn gekomen, ofwel waardoor men verder is gaan kijken dan de eigen kring. Dan schrijft hij: 'de grote factor is hier het hele apparaat van de moderne communicatiemiddelen. Wat de krant aan horizont-verwijding heeft gedaan is heel veel, maar wordt met stukken geslagen door de televisie. Wat die al niet allemaal voor jullie heeft opgeknapt, zei een humanist mij laatst eens! Hij bedoelde: voor jullie gereformeerden. Precies gezegd bedoelde hij: de televisie haalt voor jullie de kastanjes uit het vuur. Dié heeft de gereformeerden verteld dat Gen.1-3 niet letterlijk kloppen; die heeft de anti-conceptionele middelen van haar taboe-karakter ontdaan; die heeft laten zien met eigen ogen dat hervormde, lutherse en gereformeerde kerkdiensten niet zoveel verschillen. In alle nuchterheid kunnen we - inderdaad - vaststellen: de televisie heeft de gereformeerde wereld opengebroken vooral bij die mensen die we de gewóne mensen kunnen noemen: de mensen die uit zichzelf geen Gerard Kornelis van het Reve lezen zouden, geen voorlichtingsboekjes zouden grijpen, een moderne roman, en die daardoor nog het beste en het langste de kans hadden in een eigen wereld - een eigen gekozen wereld - te blijven. Nu kunnen ze het niet meer. De wereld wordt hun opgedrongen' (Anders gezegd, Kampen 1970, p.199-200).

Laten we ons dit voor gezegd houden. Dat kan ons ervoor bewaren al te naïef te denken over de invloed van de teevee.

- Nu zou tegengeworpen kunnen worden, dat we op grond van dezelfde argumenten ons apart kunnen gaan bezinnen op het lezen van boeken. Want dat slokt toch evengoed veel tijd op en kan eveneens vergaande beïnvloeding tot gevolg hebben. Dat is waar. Toch verdient de teevee bijzondere aandacht. Uiteindelijk is het moeilijker verantwoord met dit apparaat om te gaan dan met boeken. Om twee redenen:

Allereerst is het kopen van boeken tot op zekere hoogte een publieke daad. De persoon aan de kassa en de mogelijk daarbij staande klanten zien wat we willen kopen. Een omstandigheid die een rem vormt op het aanschaffen van iets apert slechts. Als we een teevee kopen, is er nog niet over beslist wat die ons gaat geven. Dat is een zaak die thuis pas aan de orde komt, maar daarbij zijn meestal geen buitenstaanders aanwezig voor wie we ons zouden moeten schamen. Hierdoor kunnen we ertoe komen programma's te volgen die we in boekvorm nooit zouden willen/durven kopen. Het leeft blijkbaar niet altijd voor ons, dat God steeds aanwezig is en dat Hem niets ontgaat van ons doen en laten.

Verder is het een feit, dat de teevee meer greep op ons heeft dan boeken, zodat we ons aan de bekoring ervan minder gemakkelijk kunnen onttrekken. Begrijpelijk, want de teevee brengt alles dichterbij naar ons toe. Zo worden de ogen daardoor meer ingeschakeld dan een boek doet. De teevee vertoont immers bewegende beelden; we zien de mensen voor onze eigen ogen handelen. En dat alles wordt begeleid door allerlei bijpassende geluiden: we horen spreken, beluisteren muziek, nemen de geluiden van het verkeer en van de natuur waar. Vandaar dat de teevee op haar kijkers vergaander beslag legt dan een boek op z'n lezers.

Op grond van deze argumenten lijkt het me niet overbodig de ambtsdragers iets aan te reiken voor eventueel gesprek over dit onderwerp. Door zo'n gesprek kunnen ze kerkleden erin aansporen kritisch naar zichzelf te kijken: 'Is de manier waarop we de teevee hanteren wel in overeenstemming met onze positie als Gods kind. Uiteindelijk zullen we ons immers over elk moment van ons leven tegenover God moeten verantwoorden.' (Ik maak hierbij gebruik van vier artikelen die ik zelf over dit onderwerp geschreven heb en die in oktober en november 1981 verschenen zijn in het provinciale kerkblad van het Zuiden.)

5.6.2 Het goede van teevee-kijken

De televisie wordt door christenen wel eens getypeerd als 'het kastje van de duivel', of minder religieus: 'een gifkastje'. Dergelijke aanduidingen van dingen zijn verwarringstichtend, als zou in een voorwerp als zodanig het kwaad besloten zijn. De Bijbel spreekt anders. Die maakt ons duidelijk, dat het kwaad in de mens zit die de dingen hanteert. M.a.w., of we de teevee positief of negatief moeten beoordelen, hangt af van de programma's en van de kijkers.

Gaan we na wat de teevee zoal biedt, dan blijkt er veel bij te zijn waar we als gelovige rustig naar kunnen kijken en wat goed te gebruiken is voor onze taak als christen. Zo kan het boeiend zijn via het journaal en de actualiteiten-rubrieken bij allerlei tegenwoordige gebeurtenissen rechtstreeks betrokken te worden. Trouwens, willen we om zo te zeggen trefzeker licht uitstralen in de wereld, dan kunnen we er niet onderuit kennis te nemen van wat er allemaal gebeurt op de verschillende gebieden.

Leerzaam zijn vaak ook de documentaires en natuurfilms die vertoond worden. Daardoor kan onze dankbaarheid tegenover God om zijn leiding van de geschiedenis of om zijn luister in de natuur verdiept worden. Tenslotte kunnen we door sommige quiz-programma's onze algemene ontwikkeling testen, terwijl speelfilms ons heel wat ontspanning kunnen bezorgen. Op deze manier worden we erbij geholpen om na onze drukke bezigheden onze zorgen van ons af te zetten en tot rust te komen. Kortom, in allerlei opzicht kan de teevee als een bruikbaar hulpmiddel gehanteerd worden.

Hier kan nog iets aan toegevoegd worden: het kijken naar goede uitzendingen kan eenzame mensen een tijdlang hun situatie laten vergeten. Dat spreekt met name in het geval van alleenstaanden die min of meer aan huis gebonden zijn. Hun overkomt het, dat ze dagen achtereen niemand op bezoek krijgen. Hoogstens krijgen ze een paar telefoontjes of wisselen ze aan de deur een paar woorden met een leverancier. Voor de rest zijn ze wellicht dag in dag uit alleen met zichzelf. Wat een verademing kan het voor zulke mensen zijn, dat ze al luisterend en kijkend worden meegenomen naar andere plaatsen en situaties, ver van hun lege huis. Natuurlijk kunnen dergelijke mensen ook gaan lezen. Maar tallozen zijn daar door verschillende oorzaken niet toe in staat. Bovendien kan niemand eindeloos lezen. Voor velen is de teevee daarom een uitkomst. Het zal waar zijn: bewegende en sprekende beelden kunnen echte, levende mensen niet vervangen. Maar wat moet een alleenstaande, als die mensen het laten afweten of als zijn/haar leeftijdgenoten de een na de ander zijn overleden?

Om dit alles is het onbillijk alleen maar af te geven op de teevee, zoals wel eens gebeurt. Snijden ambtsdragers dit onderwerp aan, dan moeten ze het ronduit erkennen dat de teevee vele kerkleden goede diensten bewijst.

5.6.3 Het nadelige van teevee-kijken

Nog afgezien van de programma's die gevolgd worden (zie 5.6.4), heeft teevee-kijken negatieve kanten. Het houdt ons af van creatieve activiteiten, die lichamelijk en/of geestelijke inspanning vragen. Uiteraard is het onze keuze, als we kijken, maar een feit is dat vele mensen zich niet vrij voelen in hun keuze. In theorie hebben ze na hun dagelijks werk talloze mogelijkheden om zichzelf en anderen bezig te houden: ze kunnen gaan sporten, de tuin bijhouden, spelletjes doen, musiceren, lezen, ergens heen gaan. Maar in de praktijk komen ze er toch vaak toe de weg van de minste weerstand te kiezen. Vanzelfsprekend is er helemaal geen bezwaar tegen, dat we ons zo nu en dan eens in onze luiheid laten gaan. Maar het is te betreuren, als we ons telkens weer door onze passiviteit laten leiden en amper meer zelf iets ondernemen. Want dan laten we allerlei mogelijkheden van onze persoonlijkheid ongebruikt. Vandaar dat ook zij die ondanks alles regelmatig teevee blijven kijken, daar vaak toch onvrede mee hebben.

Daarmee komen we meteen op een volgend probleem, dat velen afhankelijk zijn van de teevee, doordat ze het kijken niet onder controle hebben. Diezelfde mensen beweren dan wel dat ze echt niet verslaafd zijn, maar intussen blijven ze kijken, de ene avond na de andere, onmachtig om te stoppen. In zo'n geval is de teevee geen middel meer, waarvan zij voor een bepaald doel gebruik maken. Het apparaat heeft, juist omgekeerd, hen in z'n macht; het dwingt hen a.h.w. de geboden programma's te consumeren. Een slechte zaak.

Langdurig teevee-kijken is in het bijzonder kwalijk voor kinderen tot zo'n 12 jaar. Toch komt het voor, dat ouders zulke kinderen een groot deel van de woensdag- en zaterdagmiddag alsook de tijd tussen het avondeten en het naar bed gaan teevee laten kijken. Waarschijnlijk zijn het de kinderen zelf die het apparaat aanzetten en laten de ouders dit ter wille van de lieve vrede, begaan, mogelijk met de stilzwijgende gedachte: 'Dan hebben we in die tijd tenminste geen last meer van ze.' Mijns inziens doen ouders hun kinderen te kort, als ze hun zoveel ruimte geven voor deze tijdsbesteding (nog afgezien van wat de kinderen zien). Want juist in de eerste levensfase is het belangrijk, dat er actief gespeeld wordt: al spelend verkent het kind de wereld, wordt het vertrouwd met de manieren waarop de dingen gehanteerd kunnen worden en leert het zichzelf allerlei vaardigheden. Een kind dat op dit punt in z'n mogelijkheden beknot wordt, ondervindt de schadelijke gevolgen daarvan in z'n latere ontwikkeling. Daar komt nog bij: als de teevee als oppas fungeert, krijgt een kind weinig aandacht van z'n ouders. Maar elk kind heeft het nodig, dat het bijv. herhaaldelijk met z'n vader stoeit of door moeder een verhaal hoort voorlezen. Daar komt weinig van terecht, als de teevee de vrije tijd van het kind beheerst, met alle gevolgen van dien. Want ouders moeten zich goed realiseren: alleen als ze van hun ouders daadwerkelijk liefde hebben ondervonden, kunnen kinderen later, als volwassenen, liefde geven.

Wordt er in een gezin veel teevee gekeken, dan kan dit een negatieve uitwerking hebben op de schoolprestaties van de oudere kinderen. Want wat doen ze, als hun ouders een spannende film gaan volgen? In zo'n situatie zullen ze zich niet gauw afzonderen om met aandacht hun huiswerk te maken. Of ze zijn geneigd hun werk af te raffen, in de hoop dat ze nog op tijd zijn om wat te zien.

Nog een laatste negatieve kant van het teevee-kijken. Het lijkt gezellig dit als gezin te doen, maar niemand moet het wagen onderwijl iets te zeggen, laat staan een gesprek beginnen: voor wie een programma goed wil volgen, is er niets irritanter dan gepraat. M.a.w., als gezin voor de teevee zitten maakt onderlinge communicatie onmogelijk. Natuurlijk is het niet erg, als gezinsleden elkaar zo nu en dan het zwijgen opleggen. Maar als dat regelmatig gebeurt, mankeert er iets wezenlijks aan de onderlinge omgang binnen het gezin. Zeker jongeren van zo'n 12-18 jaar moeten op allerlei momenten van hun ouders de gelegenheid krijgen voor een gesprek, of dat nu is over schoolperikelen of over levensvragen. Toch zijn er ouders die keer op keer kansen op een gesprek verspelen doordat ze ervoor kiezen stilzwijgend teevee te kijken. Dergelijke vaders en moeders moeten er zich niet over verbazen, dat de vertrouwelijkheid tussen hen en hun kinderen alsook de geestelijke verbondenheid verdwijnt.

Erger nog: als hun ouders geen echte belangstelling voor hen tonen, zoeken jeugdigen vaak hun heil elders, desnoods in de bar of in de disco. Niet goed, maar wel begrijpelijk, want al zijn hun beide ouders thuis, in feite hebben dergelijke jongeren geen thuis. Een thuis veronderstelt een vader en een moeder die interesse opbrengen voor hun kinderen en die de sfeer scheppen waardoor die kinderen a.h.w. uitgenodigd worden over de brug te komen.

Deze nadelen van het teevee-kijken kunnen ouderlingen op het huisbezoek doorspreken. Maar daar moeten ze het niet bij laten. Ze moeten ook samen met de bezochte kerkleden bepraten, hoe die in hun hantering van de teevee de genoemde nadelen zoveel mogelijk kunnen ondervangen. In het gesprek daarover kunnen deze punten ter tafel komen:

- Kerkleden moeten ermee beginnen Paulus' waarschuwing uit 1 Kor.6:12 ter harte te nemen: 'Alles is mij geoorloofd, maar ik zal mij door niets laten knechten.' Dat betekent op dit gebied, dat teevee-kijken voor ons geen dwangmatige activiteit mag worden, ook niet voor een deel. Als iemand zich onmachtig voelt te stoppen, wordt het hoog tijd dat zo'n persoon ervoor gaat vechten om zichzelf van deze slavernij te bevrijden. Alleen Christus heeft het recht Heer over ons te zijn. Om zichzelf vrijheid van handelen te bezorgen, is het noodzakelijk dat de teevee niet domweg wordt aangezet, maar dat er bewust voor programma's gekozen wordt. Daarmee wordt voorkomen, dat het aanzetten van het apparaat en het kijken ernaar vanzelfsprekende handelingen worden. Tegelijk geeft men zichzelf de ruimte zich per geval op de vraag te bezinnen, of het zitten voor de teevee een zinvolle tijdspassing is ten behoeve van de eigen vorming of ontspanning.

- De kinderen moeten niet zelf bepalen, hoe vaak ze naar de teevee kijken. Dat is de verantwoordelijkheid van de ouders. Die moeten ervoor zorgen, dat kijken niet ten koste gaat van het spelen van de kinderen en van het onderlinge persoonlijke contact, en in het geval van oudere kinderen evenmin ten koste van het leren voor school en van de gezamenlijke gesprekken.

- Om elkaar erbij te helpen meer zorgvuldig met de teevee om te gaan, kan het nuttig zijn het apparaat uit de huiskamer te verwijderen en op de ouderslaapkamer of de zolder te plaatsen. Wie wil kijken moet dan de woonkamer verlaten en de gezelligheid daarvan opgeven. Het gevolg hiervan is hopelijk, dat de gezinsleden minder vaak en meer bewust gaan kijken. Bovendien blijft de huiskamer op deze manier steeds beschikbaar voor andere activiteiten, zoals lezen, spelletjes doen en met elkaar praten.

5.6.4 Het slechte van teevee-kijken

Niet alleen het teevee-kijken als zodanig heeft negatieve kanten. Er is evengoed reden kritisch te staan tegenover dit apparaat om wat die te zien geeft. Zelfs als we te doen hebben met goede programma's, valt er van dat goede nogal eens wat af te dingen. Zo is de politieke informatie, ook op het journaal, meer of minder gekleurd. In natuurfilms wordt de naam van de Schepper meestal verzwegen, terwijl het geloof aan de evolutietheorie breed wordt uitgemeten. Vele quiz-rubrieken hebben het euvel, dat ze door de prijzen op een onchristelijke manier inspelen op de menselijke hebzucht. Verder wordt in allerlei onschuldige ogende speelfilms het kwaad in de vorm van moord, echtbreuk e.d. vrij kritiekloos gepresenteerd. Helaas past dit bij de werkelijkheid waarin we leven, maar daardoor kunnen we vergeten, dat de door God gewilde werkelijkheid anders is. Tenslotte vallen verschillende kinderprogramma's bij nader inzien tegen. Ze brengen kinderen soms in aanraking met dingen die te griezelig voor hen zijn, of ze betrekken hen te veel bij de wereld van de volwassenen. Als gevolg hiervan kan hun gevoel van geborgenheid aangetast worden.

Het genoemde verklaart waarom we ons zelfs niet argeloos kunnen opstellen tegenover programma's die voor het grootste deel positief te waarderen zijn.

Daarnaast zijn er programma's die niet slechts op bepaalde punten bezwaren oproepen, maar die als geheel onaanvaardbaar zijn. Dat betekent nog niet altijd, dat het voor een christen onmogelijk is daarnaar te kijken. Om de tijd waarin we leven te leren verstaan, kan het leerzaam zijn te volgen wat buiten de kerkgemeenschap speelt. Met het oog daarop is het bijvoorbeeld mogelijk teevee-discussies te beluisteren, ook al weten we van tevoren dat de standpunten die daarin voorgedragen worden strijdig zijn met de bijbelse normen. Alleen, we mogen daarbij niet de goddelijke opdracht vergeten, dat we mensen met een afwijkende leer niet bij ons thuis mogen verwelkomen (2 Joh.:10). Op deze situatie toegepast betekent dit: we moeten het voorkomen, dat niet-christelijke teevee-discussies een ondermijnende uitwerking hebben op onze christelijke levensovertuiging. Dat kan zomaar gebeuren. De weerstand tegen het kwaad kan bijv. afnemen, als we zien hoe gewoon en sympathiek de mensen zijn die er onchristelijke ideeën en praktijken op nahouden. Ook wordt het ons moeilijk gemaakt trouw te blijven, als we al teevee-kijkend merken, dat de christelijke benadering bij alle deelnemers aan de discussie volstrekt buiten de horizon ligt. M.a.w., wie onvoldoende normatief denkt, kan het zich niet veroorloven veel teevee-discussies te volgen.

Er zijn ook allerlei soorten programma's waar geen enkel christen met goed fatsoen naar kan kijken. In uitzendingen kan herhaaldelijk worden gevloekt (of dit nu in het Nederlands gebeurt of in een andere taal, maakt natuurlijk niets uit), of daarin wordt met God en zijn Woord gespot. Dan kan een christen onmogelijk bij wijze van vorming of ontspanning doorgaan met kijken. Wie dat toch doet, maakt zich mee schuldig aan het onteren van God. In andere uitzendingen vertonen personen zich meer of minder ontkleed. Evengoed in zulke gevallen is door blijven kijken af te keuren. Blijkens Gods geven van kleding aan Adam en Eva hebben we de taak in ons onderlinge verkeer terughoudend te zijn met het zich naakt laten zien, terwijl we ons bovendien ver moeten houden van wat ons tot onreine gedachten en verlangens verleiden kan.

Tot zover allerlei principiële-slechte kanten van het teevee-kijken. Over het algemeen hebben kerkleden daar wel oog voor. Maar het is niet gewaagd te veronderstellen, dat ze in de praktijk naar veel meer kijken dan ze officieel toelaatbaar achten.

In het gesprek over dit onderwerp moeten ouderlingen daarom niet alleen op het erge wijzen van onchristelijke (elementen in) programma's. Ze moeten eveneens aangeven hoe fataal het is, als kerkleden hun grote woorden over de bijbelse normen in hun kijkgedrag niet waarmaken. Om hen aan te sporen op dit punt meer consequent christen te zijn, kunnen ouderlingen het volgende te berde brengen:

- Het is te verdedigen, als mensen om het nadelige, maar vooral om het slechte van het teevee-kijken besluiten dit apparaat buiten de deur te houden, met als redenering: 'Wat in zichzelf niet zondig is (kleed...), kan door de besmetting der wereld zo onrein, gevaarlijk en verderfelijk worden, dat het vol afschuw verworpen moet worden, en alle gemeenschap er mee geweigerd (hatend ook de rok die om het vlees besmet is)' (Grijdanus in z'n K.V. op Judas:23). Overigens gaat het te ver deze benadering dwingend op te leggen. Mijns inziens kan dat alleen, als iemand, ondanks herhaalde pogingen, onmogelijk de zelfdiscipline kan opbrengen de teevee verantwoord te hanteren. Iedere christen is nu eenmaal verplicht zichzelf tegen het kwaad te beschermen om te voorkomen dat hij zich telkens schuldig maakt, en dat kan in dit geval alleen door de teevee af te schaffen. Anders kan zo'n persoon niet meer welgemeend bidden: 'Leid ons niet in verzoeking', of: 'Wend m'n ogen af, zodat ze geen ijdele dingen zien' (Ps.119:37a). Maar omdat de teevee ook nog zoveel goeds biedt (zie 5.6.2), kan niet van iedereen gevraagd worden het zonder teevee te doen. Intussen kan duidelijk zijn, dat het allerminst een teken van bekrompenheid is, als kerkleden geen teevee in huis willen hebben. Daar moet wel een kanttekening bij gemaakt worden: zijn het ouders met kinderen die tegen het bezit van een teevee kiezen, dan moeten ze met de mogelijkheid rekenen dat hun kinderen elders gaan kijken. In die situatie moet afgewogen worden welk bezwaar groter is: dat kinderen zonder controle van de kant van hun ouders buitenshuis vertrouwd worden met de teevee, of dat dit thuis gebeurt.

- Staat er thuis een teevee, dan kunnen ouders het zich niet veroorloven hun kinderen uit gemakzucht of waarom ook, maar raak te laten kijken. Er komt in de programma's te veel bedenkelijks voor wat om bespreking vraagt. Trouwens, bij de doop van hun kinderen hebben de ouders het aan God beloofd die kinderen in de bijbelse leer te onderrichten. Maar dan is het noodzakelijk, dat de ouders regelmatig met hun jonge en oudere kinderen meekijken. Dan weten ze tenminste wat die allemaal zien en hebben ze ook gelegenheid op allerlei punten bij te sturen.

- Christenen moeten het kunnen opbrengen de teevee midden in een programma uit te zetten, als blijkt dat de uitzending de kijker in strijd brengt met Gods geboden. Zijn daar kinderen bij aanwezig, dan moeten de argumenten voor het uitzetten met hen doorgesproken worden. Waarschijnlijk zullen christenen op dit punt niet altijd dezelfde gedragslijn volgen. Dat hoeft niet erg te zijn, als ieder in z'n hantering van de teevee voor z'n eigen besef maar ten volle overtuigd is en dus uit geloof handelt, uit verbondenheid met Christus (Rom.14:5,23).

5.7 Het leven als predikant

Het kon wel eens zijn, dat het pastoraat aan de predikant en diens gezin vaak te wensen overlaat. Over het algemeen krijgt de predikant vanuit de kerkeraad wel de nodige steun, maar veelal beperkt die zich tot enkele punten. Hoe hij het verrichten van z'n taak persoonlijk beleeft, komt niet in al z'n aspecten aan de orde. Uiteraard wordt op een kerkeradsvergadering helemaal geen bespreking gewijd aan het gewone christen zijn van de predikant. Om dat alles is het nodig, dat de predikant, net als alle kerkleden, huisbezoek krijgt. Dan komen ook z'n eventuele vrouw en kinderen aan bod.

5.7.1 Moeiten rond het huisbezoek aan de predikant

Tegenwoordig is het vrij algemeen aanvaard, dat de ouderlingen bij de predikant op huisbezoek moeten gaan. Alleen acht ik het mogelijk, dat dit bezoek niet altijd even bevredigend verloopt. Vele ouderlingen vinden het namelijk móeielijk bij de predikant huisbezoek te brengen. Wellicht gaan ze ervan uit, dat hij door z'n opleiding en ervaring veel meer vaardigheid heeft in het afleggen van bezoeken dan zij en zijn ze daarom bang tegenover hem te falen. Begrijpelijk, maar toch onjuist. Allereerst staat het helemaal niet vast, of hij hen op dit punt overtreft. Maar al zou dat zo zijn, dan nog hoeft dat hen niet onzeker te maken. Voor het afleggen van een goed bezoek is immers het voornaamste belangstellend te zijn en te kunnen luisteren, en dat zijn toch echt geen bijzondere kwaliteiten. Tenslotte mogen ouderlingen van een predikant verwachten dat hij er begrip voor heeft, als tijdens het bezoek alles niet even soepel verloopt.

Het huisbezoek bij de predikant wordt mogelijk ook moeilijk gevonden, omdat de ouderlingen veronderstellen dat het geloof van de predikant en diens gezinsleden model functioneert. Dat is een misverstand: iemand mag de bijbelse beloften en geboden voorbeeldig uitdragen, daarmee is nog niet gezegd dat die beloften en geboden altijd even sterk voor die persoon zelf leven. Niet voor niets wijst de apostel Paulus op de mogelijkheid, dat iemand anderen tot de wedstrijd oproept, terwijl die persoon zelf wordt uitgeschakeld (1 Kor.9:27). Dat onderstreept nog eens extra hoe goed het is, dat een predikantsgezin heel gewoon huisbezoek krijgt.

5.7.2 Onderwerpen voor het huisbezoek aan de predikant

Alleen al omdat vele ouderlingen opzien tegen het huisbezoek aan de predikant, is het zinvol hun iets aan te reiken waarover ze zouden kunnen spreken. Dit in de hoop dat het hun daardoor gemakkelijker valt op het predikantsgezin af te stappen. Het slot van 5.7.1 maakt duidelijk, dat tijdens het huisbezoek bij een predikant precies dezelfde onderwerpen ter sprake kunnen komen als op andere adressen worden aangesneden (zie 4). Net als ieder gezin kan een predikantsgezin het op bepaalde punten nodig hebben bemoedigd, aangespoord of terechtgewezen te worden.

Daarnaast kunnen de ouderlingen stilstaan bij vragen die door de bijzondere taak van de predikant opgeroepen worden. Ik noem het volgende:

a. Boodschap en persoonlijke overtuiging

Bestaat er harmonie tussen wat de predikant uitdraagt en wat hij zelf gelooft/vindt? Het gebeurt namelijk, dat een predikant in z'n preken en tijdens z'n gesprekken dingen zegt, waarvan hij meent dat hij die als predikant móet zeggen, maar die niet z'n persoonlijk eigendom zijn. Daarbij zijn er twee mogelijkheden: hij kan bijbelse geboden of beloften naar voren brengen, die voor hemzelf nog onvoldoende leven. Dit kan een vruchtbare spanning met zich meebrengen, als het betekent dat hij door z'n preken en gesprekken ook aan zichzelf werkt. Wordt de spanning te groot, in deze zin dat hij niet achter z'n boodschap staat, dan is er iets fundamenteel mis. Daarnaast is mogelijk, dat een predikant bij het toepassen van de bijbelse normen een rechtlijnige formulering gebruikt, terwijl hij in z'n hart er een genuanceerde overtuiging op nahoudt, of omgekeerd. Mijns inziens is dit ongewenst en geeft dit aan z'n spreken iets onoprechts. Ook doet dit tegenover z'n kinderen afbreuk aan z'n geloofwaardigheid, tenminste als ze weten wat er in z'n hart omgaat.

b. Beperkingen

Kan de predikant het aanvaarden, dat hij in allerlei opzichten beperkt is? Elke plichtsgetrouwe predikant heeft het gevoel, dat hij door gebrek aan tijd en energie een heleboel zaken laat liggen, die eigenlijk hadden moeten gebeuren. En wat hij dan wel heeft gedaan, daarover komt nogal eens twijfel bij hem op, of het wel goed is gebeurd. Dit roept haast altijd schuldgevoelens bij een predikant op. Zolang die niet te hevig zijn, functioneren ze als een stimulans om niet te verslappen en om op de kwaliteit van het eigen optreden te blijven letten. De schuldgevoelens over z'n inzet kunnen ook deprimerend werken op een predikant en hem in z'n bezig zijn verlammen. Dan wordt het hoog tijd hem erop aan te spreken, dat niet hij maar God eindverantwoordelijk is voor het voortbestaan en welzijn van de gemeente. Zolang hij binnen z'n mogelijkheden doet wat hij hoort te doen, al is het met vele tekortkomingen, dan kan en moet hij het reilen en zeilen van de gemeente in Gods hand leggen.

c. Werkverdeling

Is de predikant er tevreden over, hoe hij z'n tijd verdeelt / moet verdelen tussen z'n verschillende werkzaamheden, zoals het voorbereiden van de preek, het geven van onderricht, het voeren van gesprekken en persoonlijke studie? Het kan gebeuren, dat een predikant door z'n preekvoorbereiding naar z'n mening te weinig aan het brengen van bezoeken toekomt; of hij merkt telkens weer dat z'n persoonlijke studie in het gedrang komt. Al doorsprekend hierover is wellicht de conclusie van de bezoekende ouderlingen, dat dit onderwerp nodig op een kerkeradsvergadering aan de orde moet komen. Want daar alleen kan erover beslist worden, of de predikant meer gelegenheid moet krijgen 's zondags te ruilen, en of de ouderlingen bezoeken van hem moeten overnemen.

d. De pastorie

Zijn de predikant en z'n vrouw er tevreden mee, zoals de pastorie binnen de gemeente functioneert? Vaak bestaat er in een gemeente een bepaalde traditie om, buiten de officiële gelegenheden om, wel of niet langs te komen. Daarnaast heeft elk predikantsechtpaar op dit punt een eigen gewoonte ontwikkeld. Daar kan wel eens een groot verschil tussen bestaan. Zo kunnen de predikant en z'n vrouw vinden, dat ze te weinig aanloop krijgen of dat door het vele bezoek hun privacy wordt aangetast. Met de ouderlingen kan erover gesproken worden, hoe een meer bevredigende situatie kan worden bereikt.

e. Tijd voor het gezin

Besteedt de predikant naar het oordeel van zichzelf, z'n vrouw en/of z'n kinderen voldoende tijd aan z'n gezin? Dit is geen overbodige vraagstelling. Bij het predikantschap hoort immers in feite een onbegrensde werktijd. Daardoor loopt een predikant altijd het gevaar te veel bezig te zijn en zo z'n gezin te kort te doen. Dit verdedigt hij soms ook nog met de (schijn)vrome stelling, dat een predikant constant beschikbaar moet zijn. Dit mag tot op zekere hoogte waar zijn met betrekking tot noodgevallen. Voor de rest is het onjuist, als een predikant z'n toewijding aan z'n taak ten koste laat gaan van z'n eerste verantwoordelijkheid, die tegenover z'n vrouw en kinderen. Daarom is het noodzakelijk dat een predikant het leert 'nee' te zeggen, als er een beroep op hem wordt gedaan; ook moet hij het zichzelf bijbrengen, dat op tijd weet op te houden. Op dit punt zijn de ouderlingen, als collega's van de predikant, de aangewezen personen om hem in z'n opstelling te corrigeren.

f. De predikantsvrouw

Is de vrouw van de predikant tevreden met de plaats die zij naast haar man inneemt? Wellicht vindt zij dat haar man haar te weinig betreft bij diens werk of juist dat hij haar te zwaar belast. Verder heeft zij vast een bepaalde opvatting over wat ze eigenlijk binnen de gemeente zou willen doen; dan is het zinvol ernaar te informeren of ze voldoende aan die zelfgekozen taak toekomt. Mogelijk heeft ze ook het idee, dat er omtrent haar verwachtingen bestaan, waaraan ze niet wil of kan beantwoorden. Een gesprek hierover kan voor alle betrokkenen verhelderend werken. Tenslotte is het belangrijk erover te praten, hoe ze zich voelt te midden van haar leeftijdgenoten: merkt ze dat ze op een afstand wordt gehouden en/of laat ze het zelf na al te vertrouwelijk met iemand om te gaan, omdat ze inschat dat zo'n intimiteit niet kan?

g. De kinderen

Worden de kinderen door het predikant zijn van hun vader binnen de gemeente anders benaderd dan hun leeftijdgenoten? Het komt nog altijd voor, dat kerkleden in het geval van predikantskinderen, bewust of onbewust, een aparte maatstaf hanteren. Als gevolg daarvan worden jonge kinderen vaak extra vriendelijk behandeld, terwijl van oudere kinderen een voorbeeldig gedrag wordt verwacht. Dit kan invloed hebben op het gedrag van die kinderen. Zo gebeurt het, dat ze krampachtig hun best doen in hun spreken en handelen net zo te zijn als hun leeftijdgenoten. Het gebeurt ook, dat ze er op een gegeven moment genoeg van krijgen dat de gemeente zo'n centrale plaats inneemt in hun gezin en dat ze daardoor een afkeer krijgen van het geloof zelf. Overigens kan het zijn, dat dit soort zaken tegenwoordig niet zo sterk speelt, doordat de predikant een minder dominerende plaats in de gemeente heeft dan vroeger het geval was. Hoe dit ook zij, het blijft de moeite waard dit onderwerp een keer op het huisbezoek aan de orde te stellen.

6 Onderwerpen voor het bezoek van de diakenen

Diakenen fungeren als 'componist van de gemeenschap': ze spannen zich ervoor in, dat de kerkleden zich daadwerkelijk voor elkaar inzetten (zie het slot van 3.2.2). Dit betekent, dat ze tijdens hun bezoeken er voortdurend op moeten letten, welke kerkleden in een bepaald opzicht bijstand nodig hebben en welke kerkleden in aanmerking komen de vereiste bijstand te verlenen. De diakenen moeten dus niet alleen met gespitste oren de gemeente doorgaan, maar evengoed met open ogen. Dat blijkt niet altijd even gemakkelijk te zijn. Heel begrijpelijk, want wat er in de gezinnen gaande is, wordt vaak verborgen achter een schone schijn en onttrekt zich hierdoor aan onze waarneming. De diakenen moeten het daarom leren door de buitenkant heen te zien. Om hen daarbij te helpen attent te zijn op de noden en de mogelijkheden tot dienstverlening, laat ik hier een uitgebreide opsomming volgen van onderwerpen die van belang (kunnen) zijn voor het diaconale bezoek. Uiteraard zijn er nog andere denkbaar, maar ik verwacht dat de diakenen met de genoemde al de handen vol hebben. Per bezoek moet vanzelfsprekend een keus uit de gespreksmogelijkheden gemaakt worden, eventueel in overleg met de collega-diakenen (zie deel II).

Net als in 4 geef ik de onderwerpen weer in vraagvorm, afgedrukt in schuine letter. Bij elke vraagstelling geef ik in gewone letter enige toelichting om de betekenis ervan te verduidelijken en om alvast wat materiaal te leveren voor het gesprek zelf. Elke vraagstelling vat ik kort samen in een kopje, terwijl verwante onderwerpen weer onder een breder opschrift zijn gegroepeerd.

6.1 De uiterlijke omstandigheden in het algemeen

De diakenen moeten net als de ouderlingen de beschikking hebben over wat ik zou willen aanduiden als de publieke gegevens van de gezinnen. Daarom kan ik hier grotendeels overnemen wat bij 4.1 aan vraagstellingen vermeld is:

a. Herkomst

Hoe lang woont men in z'n tegenwoordige woonplaats en/of huis? Waar komt men oorspronkelijk vandaan? Dit kan van belang zijn om iemand beter te leren kennen.

b. Beroep

Wat voor beroep heeft men gehad? Alleen al vanwege de tijd en de energie die het dagelijks werkt opslukt, stempelt dat werk meestal iemands persoon. Dan is het voor de diakenen van betekenis op de hoogte te zijn van iemands (vroegere) dagelijks werk. Dat te meer, omdat het werk veel spanningen kan oproepen, bijv. als gevolg van te zware belasting, een slechte verhouding met de chef, of van dreigend ontslag vanwege een geplande inkrimping. Is er sprake van arbeidsongeschiktheid, werkloosheid of (vervroegde) pensionering, dan is het zinvol daar een apart gesprek over te hebben (zie 6.8).

c. Gezin

Hoe is de gezinssamenstelling? Hoe staat het kerkelijk met de kinderen? Beide onderwerpen zijn ook belangrijk, als de kinderen al (gedeeltelijk) uit huis zijn. In dat geval mogen de diakenen wel geen contact meer met hen hebben, hun situatie speelt in het leven van de ouders terdege een grote, zo niet overheersende rol. Dan is het goed als diakenen enigszins geïnformeerd te zijn over die afwezige kinderen.

d. Aanwezige kinderen

Wat voor opleiding volgen de thuis aanwezige kinderen of zijn ze al aan het werk? Zie hierover bij b. *Hebben ze verkering?* Allemaal onderwerpen die niet alleen deze kinderen, maar het hele gezin aangaan.

e. Bijzondere taak

Hoe gaat het met de uitvoering van een eventuele bijzondere taak waarmee men binnen de gemeente is belast? Iemand kan namelijk ambtsdrager zijn, organist, koster, lid van een commissie of verenigingsbestuur of ook verzorger van de preekvoorziening. Een dergelijke taak kan heel wat vragen van de desbetreffende persoon en diens gezin, terwijl de waardering voor het verrichte werk vaak mager is of zelfs uitblijft. Van bezoekende ambtsdragers mag verwacht worden, dat ze op dit punt hun belangstelling tonen. Op die manier kunnen ze er meteen aan meehelpen, dat de aanvaarde taak met meer plezier wordt verricht. Hier komt nog wat bij: de diakenen hebben o.a. als doelstelling kerkleden ertoe te brengen dat ze medekerkleden van dienst zijn. Maar dan moeten ze er wel van op de hoogte zijn, wie een bijzondere taak verricht en hoe zwaar die taak is. Dan kunnen ze het proberen tegen te gaan, dat te veel door te weinig verricht wordt.

6.2 De plaats binnen de kerkgemeenschap met haar diakenen

a. Zicht op de diaconale taak

Heeft men er voldoende besef van wat de taak is van de diakenen? Dit onderwerp moet in elk geval aan de orde gesteld worden, als de diakenen er nog maar net mee begonnen zijn alle adressen binnen de gemeente te bezoeken. In die situatie hebben de kerkleden over het algemeen nog een heel beperkte visie op de taak van de diakenen, als zouden die zich voornamelijk bezighouden met financiële steun (vergelijk 3.2.1).

Een goede start voor een gesprek is daarom ernaar te informeren, hoe men tegen de diaconale taak aankijkt en wat men ervan vindt, dat behalve de ouderlingen ook de diakenen op bezoek komen. Het vervolg van het gesprek kan dan het beste plaatsvinden aan de hand van het bevestigingsformulier. Daarbij moeten de bezoekende diakenen erop wijzen, dat in het formulier de taak van de kerkleden voorop staat: vanwege hun eenheid met Christus moeten ze een gemeenschap vormen van mensen die elkaar van dienst zijn, zeker als zich moeiten voordoen. In verband hiermee hebben de diakenen hun taak: ze moeten zich ervoor inzetten, dat de onderlinge hulpverlening gestimuleerd wordt. Deze taak verrichten ze door telkens na te gaan waar moeiten zijn en door vervolgens zelf een voorbeeld van hulpverlening te geven en ook de kerkleden in beweging te zetten (zie 3.2.2).

Om het onderrichtende karakter van het bovenstaande onderwerp, zal het waarschijnlijk onvermijdelijk zijn, dat hier voor het grootste deel de diakenen aan het woord zijn. Toch moeten ze het proberen, dat de bezochte kerkleden eveneens hun bijdrage aan het gesprek leveren. Dat kunnen ze bereiken door hun voor te leggen, hoe de inhoud van het formulier praktisch toegepast kan worden. Gelet op wat zo net gezegd is, kan daarbij op drie punten geïnformeerd worden naar het oordeel van de desbetreffende kerkleden: voor welke noden de diakenen oog moeten hebben, door wat voor activiteiten ze helpend bezig kunnen zijn en wat de kerkleden op zich kunnen nemen.

Van dit spreken in algemene termen kunnen de diakenen dan vrij gemakkelijk overgaan tot het aanspreken van de bezochte personen zelf. De twee hoofdonderwerpen voor het diaconale bezoek zijn namelijk: in hoeverre men via de eigen inzet anderen van dienst kan zijn (zie b en 6.3) en/of men zelf in een of andere vorm hulp nodig heeft (zie 6.4 t/m 7.8).

b. Eigen inzet

Zet men zich ervoor in, dat men wat betekent voor medekerkleden? Wie er steen en been over klaagt, dat er veel ontbreekt aan het onderlinge verkeer binnen de gemeente, schiet vaak zelf te kort in het onderhouden van contacten. Het werkt stimulerend op de eigen inzet, als iemand zichzelf niet afvraagt: 'Wat doet de ander voor mij', maar: 'Wat betekenen ik voor de ander.' Uiteraard hoeven we zelfs binnen de gemeente geen allemansvriend te zijn. Het is ook niet haalbaar, dat iedereen met iedereen omgaat. Wat wel van ons gevraagd wordt? Dat we ons verantwoordelijk weten voor de kerkleden met wie we een bijzondere relatie hebben. Dat laatste kan door allerlei omstandigheden een feit zijn, bijv. doordat we dezelfde leeftijd hebben, vlak bij elkaar wonen, in dezelfde kerkbank zitten, lid zijn van dezelfde vereniging, of ook doordat we, in afwijking van anderen, op de hoogte zijn van hun problemen of hun de juiste hulp kunnen bieden.

Een gebrek van onze tijd is alleen, dat we hier vaak geen oog voor hebben. Het komt voor, dat kerkleden jarenlang in dezelfde straat wonen of dichtbij elkaar in de kerk zitten, terwijl ze toch grotendeels of zelfs helemaal vreemden voor elkaar zijn. Binnen de gemeente hoort het m.i. niet, dat kerkleden zo vergaand op zichzelf leven, want dan komt er weinig terecht van de onderlinge band.

Alleen al om dit laatste is het noodzakelijk dat de diakenen activerend optreden. Ze moeten de kerkleden ervan doordringen, dat de gemeenschappelijke band met Christus het verbiedt zich aan het onderlinge verkeer te onttrekken. In plaats daarvan moet het voor hen leven, dat ze met allerlei personen in bijzondere relatie staan. De diakenen kunnen hen er dan in aanmoedigen die personen metterdaad van dienst te zijn. Daarnaast kunnen ze kerkleden die erom vragen of die er anderszins voor in aanmerking komen, op een concreet adres wijzen. Vanzelfsprekend zal dat een adres zijn, dat om de een of andere reden naar het oordeel van de diakenen bijzondere aandacht verdient. Vaak is het verstandig, dat vooraf aan de desbetreffende personen gevraagd wordt, of ze er akkoord mee gaan dat hun adres doorgegeven wordt. Een dergelijke openheid zal het leggen van het eerste contact ongetwijfeld vergemakkelijken. Tenslotte kunnen de diakenen op de vele mogelijkheden attenderen, waardoor de een wat voor de ander kan betekenen: het brengen van bezoek waarbij vooral het luisteren hoort, het doen van boodschappen, het verrichten van klusjes, het fungeren als oppas, het rondbrengen van de bandjes met de kerkdiensten, het versturen van bandjes met ingesproken teksten van bijv. De Luisterpost of Bralectah, enz. Van belang is eveneens het bidden voor de ander.

Van deze activiteiten geldt, dat de diakenen ze voor een deel zelf kunnen en moeten doen. Maar het verdient de voorkeur, dat zoveel mogelijk hiervan door de kerkleden wordt verricht. De gemeente als geheel moet immers door dienen worden gekenmerkt. Overigens is het belangrijk voor de diakenen zich te realiseren, dat de meeste van de genoemde activiteiten ook door jongeren van zo'n 18-25 jaar kunnen worden verricht. M.a.w., als ze stimulerend bezig zijn, moeten de diakenen zich niet alleen tot de wat ouderen richten, maar evengoed tot de leeftijdsgroep daaronder.

6.3 Het beheren van het eigen geld en goed

In deze paragraaf maak ik, soms zelfs letterlijk, gebruik van wat ik geschreven heb in *Bezitten en weggeven. Bijbelse gedachten over geldbesteding* (Groningen 1984), en wel p.19-20,29,53-69. Wie zich in dit onderwerp nader wil verdiepen, kan in dit boek terecht.

a. Gods bezit

Beseft men dat men op materieel gebied Gods bezit beheert? Als diakenen het onderwerp geldbesteding aansnijden, kan het gebeuren dat ze van de gezichten deze afwerende reactie kunnen lezen: 'Waar bemoeien die diakenen zich mee. Met onze geldbesteding hebben ze niks te maken. Ik bepaal het helemaal zelf, hoe ik met m'n bezit omga.' Wie zich zo opstelt, doet alsof hij zelf de hoogste baas is van z'n geld en goed.

In de Bijbel wordt God de uiteindelijke Eigenaar van alles genoemd (vergelijk 1 Kron. 29:10-16). Ons eigendomsrecht is daarom beperkt van karakter: we kunnen ons slechts tot op zekere hoogte eigenaar van iets noemen. Naar God toe zijn we slechts rentmeesters. Als we bezig zijn met wat we gewoonlijk òns geld en goed noemen, beheren we in feite Gòds geld en goed. Maar dan is het meteen vanzelfsprekend voor ons, dat niet wij zelf maar God als voornaamste Eigenaar bepaalt hoe we met ons bezit hebben om te gaan.

Wie dit allemaal als uitgangspunt erkent, zal zich niet geprikkeld afsluiten voor een gesprek over dit onderwerp. Integendeel. Zo iemand zal de bezoekende diakenen de ruimte geven, dat die hen op hun verantwoordelijkheid aanspreken. Daar moeten ze ook gebruik van maken, want het is bij uitstek de taak van de diakenen om de bijbelse boodschap over geld en goed uit te dragen en om behulpzaam te zijn bij het vertalen van die boodschap in concrete daden.

b. Rentmeester

Is men bij de aanschaf en het gebruik van de dingen zich ervan bewust rentmeester te zijn? Er zijn wel mensen die stellen: 'We moeten ons schamen, dat we het zo goed hebben, terwijl talloze anderen amper weten hoe ze aan het eerste levensonderhoud moeten komen.' Deze benadering kan niet op de Bijbel gebaseerd worden. Nergens wordt daarin gezegd, dat we ons schuldig moeten voelen, als wij (royaal) van het goede van deze aarde zijn voorzien en anderen nauwelijks of niet. Vooral in het boek Prediker komt naar voren: als we materieel armslag hebben, moeten we dat als een geschenk van God waarderen en er dankbaar van genieten. Overigens laat de Bijbel tegelijkertijd uitkomen, dat bij ons geen sprake mag zijn van egoïsme, namelijk dat we ons ertoe beperken onszelf te verwennen zonder rekening te houden met de ander. We moeten tonen hart te hebben voor de kerk en onze medemensen. Met het oog daarop is het een goede zaak kritisch te staan tegenover ons aanschaffen en gebruiken van de dingen.

Om de kerkleden bij de bezinning op hun materiële gedrag te helpen, kunnen de diakenen hen van alles aanreiken. Ze kunnen erop wijzen, dat als we overwegen iets te kopen, het zinvol is ons af te vragen: 'Hebben we een goed motief voor onze aanschaf, of willen we iets eigenlijk alleen hebben om het te hebben? Stellen we de juiste prioriteiten? De beoogde aanschaf mag op zichzelf verantwoord zijn, maar hebben we wel tijd om (voldoende) van het gekochte te profiteren? Legt de geplande uitgave niet teveel beslag op ons budget?' Door ons met dit soort vragen bezig te houden, scheppen we ongetwijfeld de mogelijkheid onze giften op te voeren (terwijl we minder kopend ook minder beslag leggen op de grondstoffen en op het milieu, maar dat is een onderwerp apart; zie over dit probleem p. 9-14 van het genoemde boekje).

Daarnaast kunnen de diakenen aansnijden, hoe met het aangeschafte wordt omgegaan. We kunnen het uitsluitend voor onszelf bestemmen, voor onze taak en ontspanning. Maar dan zijn we wel erg egoïstisch bezig. Beseffen we Gods bezit te beheren, dan stellen we ons anders op: al hebben we iets voor onszelf gekocht, als het te pas komt, zullen we het rustig aan een ander uitlenen; het mag ons geld kosten; we schrikken er niet voor terug onbetaald iets voor de ander te doen; ook zullen we zonder bezwaar iemand gastvrij onthalen en bij passende gelegenheid graag een kleinigheid meenemen. Kortom, het gehouden geld en goed beheren we niet alleen met het oog op ons eigen belang, maar zelfs dit stellen we, tot op zekere hoogte, ten dienste van anderen.

c. Giften

Komt bij de geldbesteding het doen van giften tot z'n recht? Een van de eisen die God als Eigenaar van alles aan ons, zijn rentmeesters, stelt, is dat we royaal weggeven aan de kerk en aan wie in financieel-benarde omstandigheden verkeren. In hun gesprek hierover moeten de diakenen een zekere terughouding in acht nemen. Ze gaan bijv. te ver als ze bij de bezochte kerkleden ernaar zouden vragen, welke bedragen of percentages die weggeven. Ook mogen ze zich niet door de commissie van beheer laten informeren over de hoogte van de vaste vrijwillige bijdrage. Waarom ze zich moeten onthouden van een dergelijke inmenging in de persoonlijke aangelegenheden van kerkleden? Niet zozeer uit respect voor de privacy van die kerkleden, maar vooral vanwege de erkenning dat de hoogte van iemands giften een zaak is waar buitenstaanders moeilijk over kunnen oordelen en die zo'n persoon dan ook zelf tegenover God moet verantwoorden (zie voor de uitzondering op deze stelling: 4.8.d). Dat neemt niet weg dat de diakenen de bezochte kerkleden in het weggeven kunnen stimuleren.

Allereerst kunnen ze er in het algemeen over spreken wat een redelijk giften-niveau is. Toegegeven moet worden, dat onmogelijk te werken valt met één percentage. Om twee uitersten te noemen: het is voorstelbaar, dat gezinnen die weinig meer hebben dan het minimum-inkomen en die niet al te goedkoop wonen, in bepaalde gevallen allang blij zijn als ze 3% van hun netto aan giften kunnen besteden. Anderzijds is haast vanzelfsprekend, dat mensen met 3x het minimum-inkomen vaak minstens 10% van hun bruto weg even. Ik formuleer expres voorzichtig ('in bepaalde gevallen' en 'vaak'), want de uiterlijke omstandigheden kunnen van dien aard zijn, dat de percentages anders uitvallen.

Ook kunnen de diakenen op de waarde ervan wijzen, dat kerkleden met een begroting werken, die ze aan het begin van het jaar opstellen. In het kader daarvan moeten ze becijferen, hoeveel ze in het komende jaar totaal aan giften kunnen/willen geven en hoe ze dat totaalbedrag over de verschillende maanden gaan verdelen. Wie z'n weggeven elke maand laat hangen van wat die maand toevallig overhoudt, zal namelijk merken dat hij weinig of nooit aan giften toekomt. Daarom is het noodzakelijk het bedrag aan giften vooraf als een vaste post in z'n uitgaven op te nemen. Wie een jaaroverzicht maakt van deze post, bereikt bovendien dat hij een goed zicht heeft op de vele doelen en rustig kan overwegen waaraan hij wel of niet zal geven, terwijl hij door z'n planning eveneens spreading in z'n geven heeft aangebracht.

d. Bestemming van de giften

Is men er voldoende van op de hoogte waaraan kan worden weggegeven? Wie lang meeloopt in het kerkelijk leven en gewoon is de gereformeerde pers bij te houden, weet genoeg van de mogelijke bestemmingen voor z'n giften. Die kennis ontbreekt (grotendeels) bij jongere kerkleden en hen die niet veel lezen. Daarom zal het vaak zinvol zijn, als diakenen doorspreken over de vele goede doelen. Daarin kan een zekere ordening aangebracht worden, want niet elk doel is even belangrijk:

- De plaatselijke gemeente, de diaconie, de theologische opleiding, de evangelisatie en de zending met de daarmee verbonden hulpverlening: deze doelen horen bovenaan te staan op het giftenlijstje van elk kerklid. In dit verband kunnen de diakenen aan de orde stellen, waarvoor tijdens de kerkdiensten zoal gecollecteerd wordt. Dat is niet overbodig, doordat de collecten vaak erg beknopt worden bekendgemaakt, waardoor de bestemming ervan niet altijd even duidelijk is. Bespreking van de verschillende onderdelen van het collecte-rooster zal het daarom bevorderen bewust te geven.

- Op de tweede plaats komen de instanties die op initiatief van particuliere kerkleden binnen de eigen landelijke kerkgemeenschap functioneren. Gedacht kan worden aan stichtingen of verenigingen die hulp verlenen aan wie met sociale problemen zitten, een bepaalde handicap hebben, verslaafd zijn e.d. (bijv. De Driehoek, Dit Koningskind, De Wegwijzer); ook horen hierbij kerkgebonden, (nog) niet gesubsidiëerde scholen en vormingsinstituten (samenwerkend in de stichting C.F.A.-schoolgeld). De bijgewerkte gegevens hierover kunnen de diakenen uit het kerkelijk handboekje halen. Het gaat te ver te zeggen, dat een kerklid per se aan al die doelen moet geven. Of/in hoeverre hij iets bijdraagt, is een kwestie van persoonlijke keus, hangt dus af van het belang dat hij aan zo'n instelling hecht en van z'n persoonlijke betrokkenheid daarbij. Vanzelfsprekend moeten de diakenen proberen daarop invloed uit te oefenen. Maar dan dienen ze goed geïnformeerd te zijn, zodat ze geargumenteed propaganda kunnen maken.

- De derde plaats op het giftenlijstje wordt ingenomen door de instanties die, op initiatief van protestantse christenen in Nederland, hulp verlenen aan berooide of zelf hulpverlenende christenen in het buitenland (met name: Redt een Kind, ZOA-Vluchtelingen zorg, Woord en Daad en Tear Fund). Ook hier geldt, dat niemand verplicht kan worden aan elk van deze instanties te geven. Toch mogen ze op geen enkele giftenlijst helemaal ontbreken. Het zou van een grote harteloosheid getuigen, als we de besteding van onze giften (voornamelijk) zouden beperken tot de eerst genoemde doelen. Want dan zouden we in feite (haast) alleen maar royaal zijn voor het instandhouden en versterken van de eigen kerkgemeenschap. We moeten evengoed oog hebben voor de nood van mede-christenen en andere medemensen elders.

- Tenslotte kan nog geattendeerd worden op instanties die meer algemeen-humanitaire hulpverlening beogen (zoals de Vereniging ter Bescherming van het Ongeboren Kind, het Rode Kruis, Prinses Beatrix Fonds, Koningin Wilhelmina Fonds e.d.) of die op het gebied van de natuurbescherming bezig zijn (zoals het Wereld Natuur Fonds, Natuurmonumenten e.d.). Het is waar, dergelijke instanties hebben geen enkele verbinding met welke kerkelijke kringen ook. Toch mogen ze niet buiten het gezichtsveld van kerkleden vallen. In de Bijbel wordt van ons gevraagd hart te hebben voor ieder die op onze weg wordt geplaatst. Ook moeten we ervan doordrongen zijn, dat de natuur Gods glorie laat zien en dat we daarom de ontluistering daarvan hebben tegen te gaan. De diakenen kunnen hierop wijzen om zo hun weergave van mogelijke doelen voor giften compleet te maken. Intussen moeten ze zich hier terughoudend opstellen, want hun taak ligt elders: in het dienstbaar zijn aan de kerkelijke gemeenschap.

Om een gesprek over dit uitgebreide onderwerp goed te laten verlopen, is het waarschijnlijk verstandig dat de diakenen vooraf een stencil uitdelen met daarop de naam, de doelstelling en het gironummer van de diverse instanties.

Tenslotte kunnen ze het gesprek hierover aangrijpen om kerkleden die hiervoor geschikt zijn, ertoe op te wekken dat ze binnen de eigen gemeente voor een bepaald hulpverleningsdoel een actie gaan opzetten.

e. Gezindheid

Wordt met de juiste gezindheid weggegeven? Wie het als een opdracht erkent giften te doen, voelt misschien toch wel eens de gedachte opkomen: 'Jammer eigenlijk, dat weggegeven geld, want daarmee had ik voor mezelf dit of dat kunnen doen.' Ook kan het voorkomen, dat we geërgerd reageren, als (weer) een financieel beroep op ons wordt gedaan; in het geval dat de gevraagde gift een project in die Derde Wereld betreft, proberen we ons er wellicht van af te maken met de verzuchting dat ons geven toch geen fundamentele hulp betreft. Mogelijk geven we dan uiteindelijk toch gehoor aan het verzoek, maar doen we het al zuchtend. Deze (mogelijke) reacties bewijzen al, hoe nodig het is aandacht te geven aan de gezindheid waarmee we giften moeten doen. Uit 2 Kor.8:1-4 en 9:7 kunnen we dit afleiden: geld geven aan anderen moeten we niet zien als een nare verplichting waaraan we noodgedwongen voldoen, maar als een voorrecht waar we graag gebruik van maken. Waarom het ons vreugde moet geven afstand te doen? Daardoor tonen we onze dankbaarheid voor alles wat God ons door Christus schenkt en maken we onze liefde voor de naaste tastbaar.

Willen we het opbrengen op deze manier vrijgevig te zijn, dan is het noodzakelijk dat we het geven gepaard laten gaan met het bidden voor de betrokkenen. Op het belang daarvan moeten de diakenen dan ook wijzen. Want het kan niet zonder gevolgen blijven, als we financieel-benarde medemensen en hun helpers aan God opdragen. Wie dat welgemeend doet, kan onmogelijk schriel zijn in het weggeven. Zo iemand moet wel een blijmoedige en royale gever zijn.

6.4 Het gebonden zijn aan huis

Kerkleden kunnen lange tijd aan huis gebonden zijn. Daarvoor kunnen verschillende oorzaken zijn, zoals een handicap, een fobie, een ziekte of de hoge leeftijd. Elk van deze oorzaken brengt z'n eigen moeiten met zich mee (zie daarover 6.5 en 6.6). Maar gemeenschappelijk kan zijn, dat kerkleden door hun situatie de deur niet meer uitkomen. In dat geval hebben de diakenen de taak bij hun bezoek aan hen zich af te vragen in welk opzicht de desbetreffende kerkleden de helpende hand geboden kan worden.

a. Kerkdiensten

Is er belangstelling voor bandopnames van de kerkdiensten of de kerktelefoon? Opmerkelijk genoeg zijn thuiszittende kerkleden er vaak helemaal niet op gebrand bandjes aan te vragen en zeker niet om zich op het kerktelefoonnet te laten aansluiten. Waarschijnlijk komt hun reserve hieruit voort, dat ze het eigenlijk niet willen aanvaarden, dat de kerkgang voor hen onmogelijk is geworden. Het is voor hen dan ook een hele stap, als ze er toch mee instemmen bandjes te ontvangen of kerktelefoon te krijgen. Dat betekent voor hen een soort officiële erkenning, dat ze zich bij hun beperking neergelegd hebben. Bij hun spreken over dit onderwerp moeten de diakenen dan ook met beleid te werk gaan. Overigens hoort vast te staan, dat de kosten van de genoemde mogelijkheden, zoals alle kosten van de eredienst, voor rekening van de kerk komen. Natuurlijk is er geen bezwaar tegen, als gebruikers van deze mogelijkheid geregeld een gift hiervoor afstaan.

b. Bezoek

Verlangt men naar (meer) bezoek? Mogelijk vindt een kerklid, dat hij/zij onvoldoende bezoek krijgt en zou die graag meer mensen ontvangen. Dit kan voor de diakenen een aansporing zijn zelf vaker te komen. Als het desbetreffende kerklid ermee akkoord gaat, kunnen ze ook anderen op diens adres wijzen. Overigens komt het voor, dat thuiszittende kerkleden, zeker als ze alleen wonen, zich verlaten blijven voelen. Niet onbegrijpelijk, want hoe vaak ze ook bezoek krijgen, daarmee kan niet voorkomen worden, dat ze vele uren op zichzelf zijn aangewezen. Diakenen moeten dit probleem opmerken. Dan kunnen ze er met die kerkleden over praten, waarom ze zo moeilijk alleen kunnen zijn en hoe ze kunnen leren daar beter tegen bestand te zijn.

c. Boodschappen

Moeten er regelmatig boodschappen gedaan worden? Wie aan huis gebonden is, kan het op dit punt, met behulp van anderen, goed voor elkaar hebben. Het is ook mogelijk, dat iemand er wel terdege behoefte aan heeft, dat er geregeld iemand voor hem/haar naar de winkel gaat. Tegenwoordig komen er immers maar weinig leveranciers aan de deur, terwijl ze niet alle gewenste producten in hun voorraad hebben opgenomen. Om thuiszittende kerkleden toch aan hun boodschappen te helpen, kunnen de diakenen kerkelijke bureaus of jongeren inschakelen.

d. Bandopnames

Is er belangstelling voor bandopnames van kerkelijke gebeurtenissen? Wie de deur niet uitkomt, heeft daardoor een gelegenheid allerlei plaatselijke, regionale of landelijke bijeenkomsten bij te wonen. Maar vaak zijn dan de opnames beschikbaar die door 'De Luisterpost' van dergelijke bijeenkomsten gemaakt zijn: een uitkomst voor thuiszittende kerkleden die op de hoogte willen blijven. Als het voor hen bezwaarlijk is het aanvragen en terugsturen van de bandjes zelf te verzorgen, kunnen de diakenen dit op zich nemen of een ander verzoeken zich hiermee te belasten.

e. Vervoer

Is er particulier vervoer noodzakelijk of gewenst? Velen die de deur niet meer uitkomen, hebben geen beschikking over een eigen auto. Op zich hoeft dat niet onoverkomelijk te zijn, want bij allerlei gelegenheden kan een taxi worden gebeld. Maar vaak is dit geen reële mogelijkheid. Wellicht laat iemand wel een taxi komen om bij een familielid of kennis op bezoek te gaan, maar hij/zij zal dit beslist niet doen om zomaar eens een rondrit te maken met de bedoeling de nieuwbouw in de buurt eens te bekijken, de eigen omgeving weer eens te zien of ergens in de natuur te gaan zitten. Ook als iemand naar het ziekenhuis moet, is het niet altijd zinnig per taxi te gaan, want dan ontbreekt een persoonlijke begeleider. Toch kan die noodzakelijk zijn, omdat het desbetreffende kerklid wellicht slecht loopt, de weg niet weet in het ziekenhuis, weinig begrijpt van de gang van zaken daar, en/of na het onderzoek of de behandeling zich misschien niet lekker voelt. Een begeleider kan ook onmisbaar zijn, als er kleren gekocht moeten worden. Tenslotte is het in strijd met de kerk als gemeenschap per taxi naar de kerkdienst te gaan, terwijl vele rijdende kerkleden nog zitplaatsen in hun auto over hebben. Dit maakt duidelijk, dat het vaak zinnig is, als diakenen thuiszittende kerkleden vervoer aanbieden voor het geval dat iemand per se ergens heen moet of graag eens zou willen rondtoeren. De eventuele organisatie ervan kunnen ze zelf op zich nemen of uitbesteden.

f. Vakantie

Moet er gelegenheid geboden worden met vakantie te gaan? Wie aan huis gebonden is, komt er meestal niet toe met vakantie te gaan, vooral omdat de extra begeleiding die daarvoor nodig is, ontbreekt. Gelukkig wordt er op dit gebied het een en ander georganiseerd, bijv. door de Stichting 'Vakantiekering'. De diakenen kunnen daarop attenderen.

Willen kerkleden van de geboden gelegenheid gebruik maken, dan kunnen de diakenen of anderen namens hen zo nodig op zich nemen wat er administratief en qua vervoer te regelen valt. Mogelijk is ook vanuit de gemeente een dagtocht te organiseren voor hen die daarvoor in aanmerking komen.

g. Vervanging

Moet er tijdelijk voor vervanging worden gezorgd? Het kan gebeuren, dat een gezond iemand aan huis gebonden is, doordat die daar belast is met de zorg voor iemand die invalide, langdurig ziek of dement is. Voor zo'n persoon is het onmogelijk eens rustig te winkelen of een dag bij familie of vrienden op bezoek te gaan, terwijl het een hele verademing kan zijn eens onbekommerd erop uit te trekken. In een dergelijke situatie bewijzen de diakenen het desbetreffende kerklid wellicht een grote dienst, als ze aanbieden het te willen regelen dat een vertrouwd iemand en paar uur of een dag de verzorging van de patiënt op zich neemt.

6.5 Het leven met een handicap of met ziekte

In 6.4 is het gemeenschappelijke probleem van vele gehandicapten, zieken en bejaarden aan de orde geweest, namelijk dat ze aan huis gebonden zijn.

In deze en de volgende paragraaf komen de speciale moeiten ter sprake, die voortvloeien uit het gehandicapt, ziek of bejaard zijn. Uiteraard volsta ik met een beperkte keus.

a. Geboorte van een gehandicapt kind

Als er een gehandicapt kind is geboren, hebben de ouders dan belang bij bepaalde hulp? Meteen na de geboorte van een kind, of op een later tijdstip, kan blijken dat het lichamelijk en/of geestelijk gehandicapt is. In c van 5.2.3 is uitgebreid ingegaan op de taak die de ouderlingen in dat geval hebben: ze moeten de ouders erbij helpen het gehandicapt zijn van hun kind te verwerken. In dat opzicht kunnen ook de diakenen de ouders van dienst zijn. Daarnaast kunnen ze op het praktische vlak de helpende hand bieden. Ze kunnen vervoer en/of oppas (laten) regelen, als de ouders weer eens met hun kind weg moeten voor een onderzoek of behandeling. Ze kunnen erop attenderen, dat er bijv. bij Dit Koningskind deskundige begeleiding aangevraagd kan worden voor het verwerken van alles en voor het omgaan met het kind. Wellicht kunnen ze ook helpen met het aanvragen van financiële vergoedingen of hulpmiddelen. Mogelijk moeten ze zelf met geldelijke steun komen (vergelijk 7).

b. Zorg voor een gehandicapt kind

Als ouders een gehandicapt kind hebben te verzorgen, kan er dan wat voor hen worden gedaan? De bewogen beginperiode (zie a) mag op een gegeven moment achter de rug zijn, dat betekent voor de ouders nog niet het einde van hun bijzondere situatie: ze blijven dag in dag uit belast met de zorg voor hun kind.

De diakenen moeten hen na het verstrijken van de begintijd dan ook niet aan hun lot overlaten. Steeds blijft het een belangrijke zaak die ouders regelmatig hun meeleven te tonen. Daarbij moeten de diakenen erop letten, of zij en/of hun niet-gehandicapte kinderen vanwege hun situatie niet te zwaar belast worden. In zo'n geval kan het wel eens onvoldoende zijn hen herhaaldelijk gelegenheid te geven zich uit te spreken. Wellicht moeten de diakenen in overleg met de betrokkenen een mogelijkheid bedenken, dat de ouders en/of hun kinderen er voor korte of lange tijd tussenuit kunnen, waarbij de zorg voor het gehandicapte kind zo nodig aan een vertrouwd iemand wordt uitbesteed.

Mogelijk moet op een gegeven moment besloten worden het kind in een tehuis te laten opnemen: gevoelsmatig meestal een zeer ingrijpende zaak, temeer omdat de omgeving soms weinig begrip en meeleven toont. Daarom moeten de diakenen zich ervoor inzetten dat ze de desbetreffende ouders bij hun besluitvorming tot steun zijn. Na het vertrek van het kind moeten ze naar hem/haar blijven informeren, terwijl ze minstens jaarlijks een keer met de ouders mee op bezoek moeten gaan.

c. Volwassen gehandicapte

Als iemand zintuiglijk of motorisch gehandicapt is, heeft die dan bepaalde hulp nodig? In het gesprek met zo'n kerklid moeten de diakenen er zicht op proberen te krijgen, of die persoon op praktische problemen stuit die het hem/haar moeilijk maken zich thuis in alle opzichten te kunnen redden. Tegenwoordig bestaan er namelijk talloze hulpmiddelen die gehandicapten meer mogelijkheden geven huishoudelijk werk te doen, met anderen te communiceren en zich te ontspannen. Desnoods kan er bouwkundig van alles worden aangepast. Het is altijd zinvol zich hierover door een van de vele instanties te laten informeren. Wie op dit gebied wegwijs gemaakt wil worden, kan terecht bij Dit Koningskind, dat trouwens ook zelf technische adviezen geeft. De diakenen horen hiervan te weten, zodat ze de desbetreffende kerkleden erop kunnen attenderen. Is het voor de betrokkenen bezwaarlijk zelf achter een en ander aan te gaan, dan kunnen de diakenen voor hen inspringen. Hierbij moet ook aandacht hebben, in hoeverre er vergoedingen aangevraagd kunnen worden of dat er kerkelijke steun nodig is.

Hebben de diakenen te doen met iemand die slechthorend is, dan doen zich met betrekking tot de kerkdienst deze vragen voor: is die wel te volgen; is een ringlijn nuttig en mogelijk; moet de dienst (deels) op papier gezet worden? In het geval dat iemand slechtziend is, kunnen die diakenen ernaar informeren, of die persoon met de nodige hulpmiddelen nog kan lezen, of die belang heeft bij (bijbel)boeken in grote letter, of er regelmatig iemand moet komen voorlezen, of die geïnteresseerd is in bandjes met opnames van kerkelijke bijeenkomsten (verkrijgbaar bij De Luisterpost) of in bandjes met ingesproken kerknieuws of romans (verkrijgbaar bij Bralectah).

Als iemand aan een fobie lijdt en/of onder behandeling is (geweest) van een psychiater, wordt die dan voldoende opgevangen? Het is niet overbodig apart aandacht te vragen voor deze categorie kerkleden, want nog altijd wordt hun handicap, hun psychische beperking, hun ziekte, of welke term maar gebruikt moet worden, niet helemaal ernstig genomen. Het gebeurt dat men zich van iemand die daar last van heeft, afmaakt met uitspraken als: 'Hij/ zij moet zich niet aanstellen. Laat hij/zij zichzelf maar eens flink aanpakken.' Een dergelijke stelling getuigt van onkunde, want vergeten wordt dat de menselijke geest op allerlei punten kan scheefgroeien of blokkeren. Het is ook harteloos de schouders op te halen over medekerkleden. Want wie psychisch in de knoop zit, is allerminst te benijden.

Dit geldt ook van hen die aan een fobie lijden. Daarmee wordt een angstbeklemming bedoeld 'die in bepaalde omstandigheden of tegenover bepaalde voorwerpen kan optreden, zonder dat er een zichtbare oorzaak voor de angst bestaat' (Van Dale Groot Woordenboek van Hedendaags Nederlands, Utrecht 1984). Ik wijs hier afzonderlijk op, omdat vooral fobieën miskend worden. Maar de vermelde omschrijving maakt wel duidelijk, hoe ongerechtvaardigd het is geringschattend te doen over fobieën. Van diakenen mag verwacht worden, dat zij er begrip voor hebben, als kerkleden aan een fobie lijden en/of onder behandeling zijn (geweest) van een psychiater. Behalve belangstellend informeren naar de stand van zaken, kunnen ze de betrokkenen bemoedigen en er anderszins aan meehelpen dat ze meer greep krijgen op de werkelijkheid. Mogelijk is het voor hen van belang, dat de diakenen hun aandacht vestigen op De Wegwijzer.

e. Uitgeschakelde moeder

Als in een gezin de moeder ziek is of overspannen, kan er dan hulp geboden worden? Het komt voor, dat de moeder door ziekte voor korte of lange tijd uitgeschakeld is, of dat ze (haast) niet meer tegen haar taak is opgewassen. Dan is het goed, dat de diakenen zich ervan op de hoogte stellen, in hoeverre er voor de huishouding een helpende hand nodig is. Mogelijk is volledige vervanging vereist, of alleen hulp op bepaalde onderdelen: wassen, het huis schoon houden, kleren verstellen en/of oppas voor overdag. Vaak kan men zich in een dergelijke situatie tot een gesubsidieerde instelling richten om tegen een (tot nu toe betaalbare) vergoeding iemand in huis te krijgen. Eventueel kunnen de diakenen behulpzaam zijn bij het in de arm nemen van zo'n instelling. Als het gaat om beperkte werkzaamheden over een beperkte periode kunnen de diakenen in plaats van de officiële hulp of als aanvulling erop vanuit de gemeente iets (laten) organiseren. Is de moeder (bijna) overspannen, dan kunnen ze aan de orde stellen, of het voor haar niet goed zou zijn alleen of met haar man een dag(deel) of een hele periode weg te aan. Kunnen met behulp van familieleden of vrienden voor de kinderen geen voorzieningen worden getroffen, dan moeten de diakenen proberen iets op te zetten.

f. Opname

Als iemand in een ziekenhuis of inrichting verblijft, kan er dan wat gedaan worden? Allereerst moet genoemd worden, dat de diakenen wie ergens verpleegd worden opzoeken. In ons kerkelijk leven is dat niet vanzelfsprekend, want tot nu toe wordt het voornamelijk als een taak van de ouderlingen gezien zieken te bezoeken. Inderdaad hebben die hier een taak. Ze horen immers belangstelling te hebben voor de omstandigheden van de kerkleden, terwijl ze hen bovendien van dienst moeten zijn om ook in moeitevolle situaties als christen overeind te blijven. In 4.1.f. wees ik daar al op. Toch moet gezegd worden dat ziekenbezoek vooral op de weg van de diakenen ligt. Niet voor niets wordt alleen in hun formulier van zieken melding gemaakt en is in de geschiedenis van het diaconaat telkens deze categorie kerkleden voor de aandacht gekomen. Helaas leeft dit in de meeste gemeenten amper. Als de diakenen dit onderdeel van hun taak weer tot z'n recht willen laten komen, is het daarom wellicht verstandig de kerkleden hiervan tevoren, bijv. via het eigen kerkblad, op de hoogte te stellen. Ook moet in de voorkomende gevallen overleg gepleegd worden met de desbetreffende wijkouderlingen om dubbel werk te voorkomen.

Het spreekt vanzelf, dat de diakenen tijdens een bezoek meelevens tonen met de situatie van de ziekte; verder is het niet aan de ouderlingen voorbehouden om, als het kan en past, uit de Bijbel te lezen en te bidden. Ook kunnen de diakenen aansnijden, of de patiënt vindt dat die voldoende bezoek krijgt. Zou de betrokkene graag vaker mensen zien, dan moeten de diakenen zich ervoor inzetten dat hij/zij geregeld, in een ziekenhuis zo mogelijk dagelijks, vanuit de gemeente bezocht wordt. Met de gezinsleden kunnen de diakenen bespreken, of ze geregeld op bezoek kunnen gaan en of het vervoer probleemloos verloopt. Als blijkt dat er, bijv. door oppas of vervoer, bijgesprongen moet worden, ligt het voor de hand dat de diakenen daarvoor (laten) zorgen.

Het kan zijn dat een kerklid zo zwakzinnig of dement is, dat een gesprek met hem/haar onmogelijk is. Het minste dat in zo'n situatie van diakenen verwacht mag worden is, dat ze zo nu en dan met de naast familieleden mee op bezoek gaan bij de betrokkene. Dan blijven ze op de hoogte van de toestand en leefwereld van hun kerklid, terwijl ze meteen de familie tot steun zijn.

6.6 Het leven met een hoge leeftijd

Een feit is, dat het ouder worden veelal gepaard gaat met een toenemend verlies aan sociale contacten. Hierop wees ik al aan het begin van 5.1. Begrijpelijk, want het werken buitenshuis is voorbij en dan zijn meestal ook de relaties met de collega's en hun eventuele huwelijkspartner verleden tijd, terwijl er telkens leeftijdgenoten wegvallen. Wat het eigen gezin betreft: de kinderen zijn de deur uit en wonen vaak ver weg, en misschien is ook nog de eigen vrouw/ man overleden - als er tenminste van een huwelijk en kinderen sprake is geweest. Daarnaast geldt, dat de mogelijkheden actief te zijn al meer afnemen.

Bezigheden die vroeger vanzelfsprekend waren en een bevredigende tijdspassing betekenden, zijn niet meer haalbaar of hebben hun aantrekkingskracht verloren. Dit maakt duidelijk hoe belangrijk het is bejaarden bijzondere aandacht te geven. In het contact met hen kan van alles aan de orde komen:

a. Het vroegere leven

Wat voor leven hebben ze achter de rug? Als vanzelf zal hun verleden ter tafel komen: het gezin waaruit ze afkomstig zijn, de huwelijkspartner die mogelijk overleden is, het beroep dat uitgeoefend is en de kerkelijke taken die verricht zijn. In het gesprek hierover zullen de diakenen niet alleen de gevende, maar vaak evengoed de ontvangende partij zijn. Want terugkijkend kunnen ouderen ervaringen en zienswijzen naar voren brengen, o.a. over Gods bestuur van hun leven, waar de bezoekende diakenen hun winst mee kunnen doen.

b. De tegenwoordige mogelijkheden

Hebben ze oog voor hun mogelijkheden en taken? Zoals gezegd hebben ouderen veel om op terug te zien. Toch is het merendeel van hen nog altijd betrokken bij wat gaande is. Bezoekende ambtsdragers moeten er dan ook voor openstaan te praten over de politieke, maatschappelijke en kerkelijke actualiteit. Wat ouderen meestal ook er bezig houdt, is de situatie van hun kinderen en kleinkinderen, vooral als die kerkelijk anders gekozen hebben of zelfs afscheid van het geloof genomen (lijken te) hebben. Ze stellen het daarom vaak op prijs, als hun gelegenheid wordt geboden hierover te spreken. Dan kan meteen gewezen worden op de taak die ouders altijd tegenover hun (klein)kinderen houden: het bidden voor hen.

Verder is het belangrijk aan te snijden, hoe ze het beleven op bepaalde punten terzijde te staan. Sommigen voelen zich misschien afgeschreven. Dan is het goed het erover te hebben, dat elke levensfase haar eigen beperkingen en mogelijkheden kent. Zo kunnen ouderen zich wat gemakkelijker tijd en rust gunnen voor activiteiten zoals het bestuderen van de Bijbel, het bidden voor anderen, het lezen van theologische werken, het bezoeken van verenigingen. Het is overigens niet vanzelfsprekend dat ze van deze gelegenheid gebruik maken. Als ze er alleen voorstaan kan het zelfs gebeuren, dat ze verslappen in het dagelijks bijbellezen en bidden. Daarnaast moet worden bedacht, dat hoogbejaarden moeite met dit soort bezigheden kunnen hebben, doordat ze zich bij het lezen en bidden vaak slecht kunnen concentreren.

In dit verband kan er ook over gesproken worden, hoe ze aankijken tegen hun toekomst. Er kan angst voor aftakeling en voor het sterven bestaan: een wettige zaak, omdat de dood bijbels gezien als een vijand getypeerd moet worden. Daar staat tegenover, dat God zijn kinderen onder alle omstandigheden blijft vasthouden. Die angst voor de dood kan ook hieruit voortkomen, dat men teveel op zichzelf met z'n falen let: wellicht verklaarbaar om wat vroeger gebeurd is. Daar staat tegenover, dat voor alles gellet moet worden op Christus' werk en Gods beloften.

In het gesprek over deze onderwerpen past ook ernaar te informeren, hoe de kerkdiensten worden ervaren en hoe tegen het nieuwe kerkboek wordt aangekeken. Wat het laatste betreft: het komt gelukkig veel voor, dat ouderen het kunnen billijken dat met het oog op de toekomstige generaties voor een vernieuwing van de berijming is gekozen, ook al vinden ze het voor zichzelf erg in de kerkdienst de oude berijming te moeten missen.

Overigens is het een feit, dat de thema's van dit onderdeel vooral op het terrein van de ouderlingen liggen. Ze worden hier toch genoemd, omdat ook de diakenen ermee in aanraking kunnen komen.

c. Praktische problemen

Zijn er praktische problemen waarbij hulp geboden kan worden? Waar diakenen vanwege hun primaire taak erg in geïnteresseerd zijn, zijn de uiterlijke omstandigheden. Als ouderen nog zelfstandig wonen, maar de deur niet uit kunnen, kan op allerlei punten hulp noodzakelijk zijn (zie daarvoor 6.4). Omdat tegenwoordig het streven is ouderen zo lang mogelijk op zichzelf te laten wonen, moeten ook de diakenen telkens bezien wat zij aan de realisering van dat goede streven kunnen bijdragen. Wellicht moet verstrekkende hulp geboden worden. Te denken valt aan een eenmalige klus als het verven en/of behangen van een kamer, of telkens terugkerende bezigheden als het doen van de buiten- en binnenramen, het wegzetten van de vuilniszak. Als de desbetreffende bejaarden op deze punten vanuit hun eigen omgeving niet bijgestaan worden, kunnen de diakenen een en ander (laten) opzetten.

Anders wordt het, als zelfs voor het schoonhouden van het huis, het doen van de was en het verzorgen van de maaltijden voorzieningen getroffen moeten worden. ('Moeten', want om bejaarden zo lang mogelijk actief te houden moet er zolang mogelijk mee gewacht worden hun dit soort bezigheden uit handen te nemen.) Het gaat te ver hiervoor een beroep te doen op kerkleden. Wel kunnen bejaarden kerkleden vragen tegen een bescheiden betaling werkzaamheden te verrichten. Hiernaast of in plaats hiervan kunnen ze zich tot een gesubsidieerde instelling wenden om tegen een (tot nu toe betaalbare) vergoeding huishoudelijke hulp en/of klaargemaakte maaltijden te ontvangen. In beide gevallen kunnen de diakenen bemiddelend optreden of zelfs de organisatie van een en ander op zich nemen.

Of ouderen nu in hun eigen huis wonen of een bejaardenflat, in het geval dat ze lichamelijk gehandicapt zijn (geworden), kunnen de diakenen eveneens in allerlei opzichten de helpende hand bieden (zie 6.5.c).

d. Tehuis

Moet soms een opname in een of ander tehuis overwogen worden? Op een gegeven moment kan duidelijk worden, dat een opname in een verzorgingshuis gewenst is of dat gekozen moet worden voor een tijdelijke of blijvende opname in een verpleeghuis. Als daarbij de hulp van de diakenen van belang blijkt, mag van hen verwacht worden, dat ze inlichtingen inwinnen bij de huisarts van de desbetreffende bejaarden en/of bij het door hen gewenste tehuis. Daardoor kunnen ze zich ervan op te hoogte stellen, in wat voor situatie zo'n opname mogelijk is, of de betrokkenen er in principe voor in aanmerking komen en op welke manier een opname verloopt. Vervolgens kunnen ze er zo nodig bij helpen de opname-procedure op gang te brengen. Wellicht kunnen de diakenen ook een bijdrage leveren aan de besluitvorming voor welk tehuis het beste gekozen kan worden. Als een opname in een verpleeghuis noodzakelijk is, is het bijv. niet altijd verstandig alleen aan De Wijngaard te denken. Wie daarin verblijft kan het familie en vrienden onmogelijk maken vaak op bezoek te komen, wat een onoverkomelijk bezwaar kan zijn.

Overigens mogen de diakenen niet vergeten, dat bejaarden het vertrek naar een tehuis meestal als een ingrijpende verandering ervaren, zeker als verhuisd moet worden naar een verpleeghuis en helemaal als die verhuizing maar een van de beide huwelijkspartners betreft. Is dat laatste het geval, dan ligt het voor de hand dat de diakenen de achterblijvende desgewenst aanbieden ervoor te zorgen dat die regelmatig over vervoer kan beschikken om op bezoek te kunnen gaan. Maar ook afgezien hiervan blijft tijdens en na de opname-procedure diaconale aandacht voor de betrokkenen noodzakelijk.

6.7 Het alleen staan

Door allerlei omstandigheden kunnen kerkleden er alleen voorstaan. Bij uitstek de diakenen moeten daar oog voor hebben en proberen zulke personen de helpende hand te bieden.

a. Nieuwgekomenen

Worden nieuwgekomenen opgevangen? Een verhuizing wordt meestal als een ingrijpend gebeuren ervaren: men heeft de eigen, vertrouwde omgeving achtergelaten en woont ineens in een volstrekt onbekende buurt. Daardoor voelt men zich zomaar verloren. In zo'n situatie doet het dan ook weldadig aan, als men meteen door geloofsgenoten, de wijkambtsdragers of anderen verwelkomd wordt - liefst nog voor de eerste zondag na de verhuizing, of in elk geval zo snel mogelijk nadat de nieuwgekomenen z'n attestatie heeft ingeleverd. Is de verhuizing annex herinrichting zo'n beetje achter de rug, dan moeten de ambtsdragers, de predikant voorop, al gauw op bezoek gaan om wat meer uitgebreid met de nieuwgekomenen en diens eventuele gezin kennis te maken. Ook moeten ze bij die gelegenheid de bezochte persoon, mee aan de hand van het eigen jaarboekje, vertrouwd maken met de plaatselijke gang van zaken. Wat enige tijd vraagt is opgenomen te worden in de kerkgemeenschap als geheel. Of dit gebeurt, hangt deels af van de opstelling van de nieuwgekomenen, deels van de openheid van de kerkleden.

Het is m.i. de taak van de diakenen erop toe te zien, of het verwelkomen, het ambtelijk kennismaken en de verdere opvang ook werkelijk en snel genoeg plaatsvindt. Dreigt een en ander niet goed te verlopen, dan dienen ze corrigerend in te grijpen, door zelf op de nieuwgekomenen af te stappen en/of door anderen in beweging te zetten.

b. Alleenwonenden

Kunnen alleenwonenden zich redden? Dat is lang niet vanzelfsprekend. Wie ongetrouwd is en zelfstandig woont, kan allereerst vereenzamen. Bovendien is mogelijk, dat zo iemand zijn/haar onderkomen verslonst en zichzelf wat het eten betreft tekortdoet. Dit alles kan zich in het bijzonder voordoen in het geval van jongeren die voor het eerst het ouderlijk huis verlaten en in een andere plaats op kamers gaan wonen. En geen wonder: wie alleen woont, heeft niemand om zich heen die corrigeert en stimuleert.

Het zijn weer de diakenen die erop gespitst moeten zijn, of de genoemde problemen aan de orde zijn. Daarbij zullen ze ongetwijfeld ook op andere problemen stuiten, bijvoorbeeld moeiten rond de bijbellezing en de christelijke levensstijl (zie daarover 5.1.3) alsook gevoelens van onvrede over het ongetrouwd zijn (zie daarover 5.2.1). Het ingaan daarop is specifiek de opdracht van de ouderlingen. De diakenen zijn er vooral in geïnteresseerd, in hoeverre hulp nodig is op het praktische vlak. Blijkt dat het geval te zijn, dan is voor hen tweeërlei te doen.

In de eerste plaats moeten ze de desbetreffende persoon ertoe bewegen zelf z'n verantwoordelijkheid te verstaan. Vereenzamen of zichzelf verwaarlozen, is namelijk voor een groot deel een persoonlijke keuze, een keuze voor passiviteit. Maar een gelovige heeft van z'n goddelijke Vader de opdracht gekregen zichzelf actief te beheren en dus te werken aan zichzelf en z'n situatie. Dat wil in dit geval zeggen, dat die de taak heeft vereenzaming en verwaarlozing van zichzelf tegen te gaan. M.a.w., de diakenen moeten ermee beginnen de mentaliteit van de betrokkene te beïnvloeden. Maar daarmee kunnen ze niet volstaan.

Een alleenwonende kan van goede wil zijn, terwijl hij elke keer opnieuw geremd wordt door z'n onmacht. Daarom moeten de diakenen zo'n persoon er zo nodig ook bij helpen de verantwoordelijkheid voor zichzelf op zich te nemen. Om diens vereenzaming te voorkomen of te verlichten kunnen ze zelf een relatie opbouwen. Eveneens kunnen ze met medeweten van de betrokkene één of twee geschikte gezinnen vragen geregeld contact op te nemen. Ik pleit hiervoor, omdat het simpelweg verwijzen naar gastadressen onvoldoende is. Zelfs werkt het meestal niet een alleenstaande in het algemeen uit te nodigen eens langs te komen: dat ervaart zo iemand als te vrijblijvend, zodat de drempel te hoog blijft.

Daarom is het, zeker in het begin, noodzakelijk dat de gastheer of -vrouw een dag en een tijdstip afsprekt waarop de ander verwacht wordt.

Stel dat een alleenstaande zichzelf verwaarloost, dan kunnen de diakenen hem allerlei concrete adviezen geven. Ook kunnen ze na diens instemming iemand anders vragen erbij te helpen dat er op het punt van de maaltijden en het schoonhouden goede gewoonten bij hem op gang komen.

c. Alleenstaande ouders

Kan een alleenstaande ouder zich redden? Door het overlijden van de huwelijkspartner of als gevolg van een echtscheiding gebeurt het, dat een vader of moeder in zijn/haar taak tegenover het gezin er alleen voorstaat. Dat roept allereerst problemen op bij het begeleiden van de kinderen. Want is er alleen een vader of moeder, dan ontbreekt het onderlinge overleg over de kinderen, terwijl ouders het zo nodig hebben aangemoedigd en bijgestuurd te worden. Begrijpelijk dat het voor een alleenstaande ouder niet meevalt dag in dag uit het leiden en corrigeren van de kinderen vol te houden. Zo'n ouder moet daarom een vertrouwenspersoon hebben, tegenover wie hij/zij zich kan uitspreken, ook over allerlei praktische aspecten van de opvoeding. Voorkomen moet worden, dat een van de oudere kinderen als zodanig gaat optreden. Zo iets kan ongemerkt gebeuren, maar haast altijd wordt dan teveel gevraagd van zo'n kind, met alle spanningen vandien voor alle betrokkenen. Omgekeerd gebeurt ook, dat de achtergebleven ouder de neiging heeft de kinderen teveel te ontzien, met het argument dat ze toch al zoveel hebben moeten doormaken. Een reden temeer dat zo'n vader of moeder de mogelijkheid moet hebben tegen iemand aan te kunnen praten.

Eveneens is van betekenis, dat de kinderen uit zo'n gezin ergens over de vloer komen, waar wel twee ouders fungeren. Een dergelijke confrontatie met een compleet gezin is belangrijk voor een evenwichtige volwassenwording van die kinderen. De ambtsdragers kunnen hierbij een rol spelen door zelf als vertrouwenspersoon en/of opvanggezin dienst te doen of door de mogelijkheden op dit punt met de alleenstaande ouder te bespreken.

Evengoed op andere gebieden kunnen er moeiten bestaan. Zo kan een alleenstaande vader wat huishoudelijke zaken betreft soms met de handen in het haar zitten. Weliswaar kan hij tegen betaling geregeld iemand bij zich thuis laten werken, maar ondanks eventuele belastingvoordelen is dat financieel niet altijd haalbaar, of het is gelet op de omvang van de werkzaamheden niet beslist nodig. Een alleenstaande moeder kan administratieve problemen hebben (bijv. het jaarlijks invullen van het belastingbiljet) of door gebrek aan tijd of vaardigheden genoodzaakt zijn allerlei technische klusjes te laten liggen.

Zeker als de moeiten te overzien zijn, ligt het voor de hand dat de diakenen de desbetreffende ouder het aanbod doen zelf te helpen en/of hulp te organiseren. Vaak leven alleenstaande ouders vrij geïsoleerd. Daar zijn verschillende oorzaken voor: zijn ze verwickeld (geweest) in een echtscheiding, dan hebben vele kerkleden er moeite mee zich ontspannen tegenover hen op te stellen (vergelijk c van 5.4.4); verder voelen vele mannen en vrouwen er weinig voor met hun huwelijkspartner op bezoek te gaan bij een alleenstaande van de andere sekse. Merken diakenen dat dit gaande is en dat een alleenstaande moeder daardoor dreigt te vereenzamen, dan mogen ze zich daar niet bij neerleggen. Zelf moeten ze, eventueel met hun vrouw, de nodige bezoeken afleggen, terwijl ze de in aanmerking komende kerkleden moeten aansporen de desbetreffende alleenstaande niet te laten verkommeren.

Tenslotte kan blijken, dat een alleenstaande ouder er behoefte aan heeft eens zonder de kinderen een dag(deel) erop uit te gaan, terwijl dat door het ontbreken van oppas niet te realiseren valt. De diakenen moeten dit opmerken en dan een voorziening proberen te treffen, zodat het gewenste uitje door kan gaan.

6.8 Het ontbreken van betaalde arbeid

Er zijn verschillende oorzaken waardoor kerkleden geen betaalde arbeid meer verrichten: ze kunnen arbeidsongeschikt zijn verklaard, werkloos zijn geworden, vervroegd zijn uitgetreden of met pensioen zijn gegaan. Voor velen is het een moeilijke overgang eerst volop te hebben meegedraaid en dan opeens aan de kant te staan. Daarom is het noodzakelijk, dat de diakenen aandacht geven aan hun situatie. Een probleem is, dat wie zonder beroepsmatig werk komt te zitten, dit meestal niet aan z'n ambtsdragers doorgeeft. Diakenen moeten dan ook hun oor te luisteren leggen en graag hun winst doen met wat de ouderlingen tijdens hun huisbezoeken vernemen. Zodra ze te weten komen dat iemand geen werk heeft, moeten de diakenen op de betrokkene afstappen. In het gesprek met zo iemand moeten dan drie hoofdonderwerpen aan de orde komen:

a. Verwerken

Kan het kerklid zonder werk z'n situatie verwerken? Dat valt vaak niet mee. Bedacht moet worden, dat betaalde arbeid niet alleen een tijdpassering is. Het geeft iemand een eigen plaats in de maatschappij, waardoor hij zich kan ontplooiën en wat betekent. Vooral als iemand door arbeidsongeschiktheid of werkloosheid voortijdig zonder baan is, kan hij het gevoel hebben dat hij niet meer meetelt, overbodig is, blijkbaar onvoldoende kwaliteiten heeft. In het geval dat hij schoolverlater is, kan hij menen dat al z'n leren voor niets is geweest, terwijl een oudere mismoedig tegen z'n vele jaren van zwoegen kan gaan aankijken. Begrijpelijk, dat soms wrok groeit tegen de maatschappij of de vroegere werkgever; een dergelijke wrok kan nog verergeren door de onpersoonlijke manier waarop instanties hun cliënten vaak behandelen.

Wie arbeidsongeschikt of werkloos is, kan bovendien het idee hebben, dat hij door z'n omgeving scheef wordt aangekeken. Gelet op de uitlatingen die hij soms hoort, kan hij namelijk veronderstellen dat men mogelijk ook hem voor werkschuw aanziet en een profiteur vindt van de sociale voorzieningen. Als gevolg hiervan kan hij zich voor z'n omgeving erover schamen dat hij zonder werk rondloopt. Tenslotte raakt iemand zonder baan zomaar geïsoleerd. Hij mist immers de vele sociale contacten die met het dagelijks werk gegeven zijn. Tegelijk kan het bij hem thuis spanningen oproepen, dat hij voortdurend aanwezig is en zich daardoor mogelijk teveel met de huishouding bemoeit.

Even zoveel oorzaken waardoor het iemand moeilijk wordt gemaakt het baanloos zijn te verwerken. Bezoekende diakenen moeten ervan op de hoogte zijn, dat dit soort moeiten kunnen spelen. Dan zijn ze des te beter in staat het kerklid ertoe te brengen dat hij zich uitspreekt. De eerste taak van de bezoekende diakenen is dan ook intensief te luisteren. Dat kan een hele bemoediging voor de betrokkene betekenen. Ook ontstaat er dan voor hem de ruimte eventuele gevoelens van wrok te bestrijden. Dat is noodzakelijk, want dergelijke emoties zijn onvruchtbaar en maken het hem onmogelijk z'n situatie te verwerken. Doorslaggevend voor het verwerken is, dat hij met z'n probleem valt onder het bestuur van de goddelijke Vader die het beste met zijn kinderen voorheeft. Wie dat niet slechts theoretisch erkent, maar daarmee innerlijk instemt, verkrijgt daardoor de creativiteit om z'n bestaan zonder werk zinvol in te richten. En daarmee zijn we meteen bij het tweede onderwerp:

b. Tijdsbesteding

Kan het kerklid zonder baan z'n dagen zinvol besteden? Ook dat valt vaak niet mee. Want een belangrijke functie van arbeid is, dat elke dag een duidelijke structuur krijgt: de werkende is verplicht een aantal uren op een bepaalde plaats aanwezig te zijn. Valt de baan weg, dan liggen de dagen oningevuld voor de betrokken persoon. Doet hij daar niets aan, dan heeft dat onvermijdelijk negatieve gevolgen. Hij heeft bijv. een zinnige reden meer op een redelijk tijdstip op te staan of naar bed te gaan. Evenmin bestaat voor hem nog de noodzaak de overgebleven eigen bezigheden snel en efficiënt te verrichten. De energie iets te doen, ebt al meer weg, met als resultaat dat hem niets zinnigs meer uit handen komt en verveling overheerst.

Het eerste waar de betrokkene zichzelf van moet doordringen, is dat hij zich niet moet vastbijten in het verleden en zich daarom niet passief bij z'n situatie moet neerleggen. Verder moet hij zich realiseren, dat niet-betaalde activiteiten (zoals het doen van klusjes voor zichzelf of anderen, het bezig zijn met een hobby, het verrichten van vrijwilligerswerk binnen of buiten de gemeente) evengoed als zinvol werk beschouwd kunnen worden, zinvol voor de persoon zelf of (ook) voor z'n omgeving. Tegen deze achtergrond zal hij het dan als een opdracht gaan zien zichzelf elke dag met enkele taken te belasten. Wie met (vervroegd) pensioen is gegaan, heeft in dit opzicht een voorsprong: hij heeft zich kunnen voorbereiden op z'n baanloos leven, ook door erover na te denken wat hij t.z.t. zou gaan doen. Daardoor kon hij voorkomen dat hij bij z'n pensionering in een gat zou vallen. Wie daarentegen voortijdig zonder baan is geraakt, moet er veelal nog mee beginnen z'n leven opnieuw in te richten. Maar wil hij z'n dagen een zinvolle structuur geven, dan kan hij er niet onderuit zichzelf telkens taken op te leggen.

Wie werkloos is, zal zich bovendien ertoe dwingen te blijven solliciteren - uiteraard als de leeftijd dit nog zinvol maakt. Daarbij zal hij zich soepel opstellen tegenover de mogelijkheid andersoortig werk te verrichten, zichzelf te laten bijscholen en naar elders te verhuizen.

Op al deze punten kunnen de diakenen activerend en zo nodig terechtwijzend optreden. Ook kunnen ze wellicht op taken binnen of buiten de gemeente wijzen. Uiteraard zullen ze attenderen op de steun die het Gereformeerd Maatschappelijk Verbond (het G.M.V.) kan verlenen. Zijn er in een regio vrij veel arbeidsongeschikte of werkloze kerkleden, dan kunnen ze die erbij helpen om samen iets op te zetten op het gebied van vrijwilligerswerk of vrijetijdsbesteding. Tenslotte zullen de bezoekende diakenen de medegezinsleden van iemand zonder baan niet vergeten: ook die kunnen door de situatie immers grote spanningen ondervinden.

c. Financiële moeite

Kan het kerklid zonder baan financieel rondkomen? Een belangrijk onderwerp in deze situatie. Zie daarover 7.

7 Financiële ondersteuning van kerkleden door de diakenen

Vanouds is het een uitermate belangrijke taak van de diakenen geweest kerkleden in de voorkomende gevallen geldelijk bij te staan. Ook tegenwoordig is het (weer) zinvol dit onderwerp uitgebreid te bespreken.

7.1 De noodzaak van ondersteuning

Het is voor de diakenen niet altijd even gemakkelijk te weten te komen of kerkleden op materieel gebied bijgestaan moeten worden. Niemand loopt graag te koop met z'n zorgen. Of het nu terecht is of niet, het wordt als een bewijs van eigen falen gezien niet meer rond te kunnen komen. In zo'n situatie geneert men zich ervoor bij een persoon aan te kloppen die men geregeld tegenkomt. Het is daarom vaak noodzakelijk, dat de diakenen zelf het initiatief nemen bij kerkleden te informeren of er financiële problemen zijn. Jarenlang hebben ze aan dit aspect van hun werk weinig of geen aandacht hoeven te besteden. Maar gelet op wat er in deze tijd economisch en politiek gaande is, is te verwachten dat de diakenen al meer met financiële problemen geconfronteerd zullen worden. Er wordt immers bezuinigd op uitkeringen, subsidies en vergoedingen, met als gevolg dat mensen in bijzondere omstandigheden soms te weinig in handen krijgen of onmogelijk nog van noodzakelijke diensten gebruik kunnen maken. Daar moeten de diakenen rekening mee houden.

7.2 Categorieën die financieel moeilijk kunnen zitten

Om de diakenen er bij te helpen, dat ze opmerken waar materiële problemen spelen, wijs ik op de verschillende groepen kerkleden die in een materieel kwetsbare situatie verkeren:

a. Zij die bezig zijn met het aanvragen van een wettelijke uitkering of het regelen van een alimentatie (door moeders in het geval van een scheiding)

Voor zo iets rond is, moet vaak een lange weg gevolgd worden. Het kan daardoor gebeuren, dat geruime tijd over onvoldoende inkomsten wordt beschikt. Ter overbrugging van zo'n periode is het voor de betrokkenen dan noodzakelijk iets voorgeschoten te krijgen, door de betrokken overheidsinstantie of anders door de diakenen.

b. Zij die arbeidsongeschikt zijn verklaard of werkloos zijn geworden

Hun moeite is, dat hun uitgavenpatroon (bijv. de vaste lasten zoals de huur of de aflossing van de hypotheek, en variabele kosten, zoals het laten volgen van sport- en muzieklessen door de kinderen) aangepast is aan hun normale inkomen. Wordt dat inkomen ineens veel lager, dan komen er onvermijdelijk problemen. Die zijn deels van voorbijgaande aard, doordat allerlei uitgaven binnen een zekere tijd ingekrompen kunnen worden. Maar de genoemde vaste lasten zijn niet zomaar te verlichten, zodat een bevredigende oplossing meestal een rigoureuze ingrijpen zal vereisen, van welke aard ook.

c. Zij die zich in de schulden hebben gewerkt

Op zich hoeft zo iets nog niet een onoplosbare situatie te zijn. Maar het kan voorkomen, dat iemand door een opeenstapeling van schulden niet meer in staat is de maandelijkse aflossing te betalen. In zo'n geval kan het zinnig zijn, dat de diakenen met de betrokkene en diens schuldeisers een bespreking aangaan om tot een haalbare afspraak te komen, waarbij zij zo nodig ook een financieel aandeel leveren. Soms kan het verstandig zijn, dat zij de schuld (voor een deel) overnemen en het desbetreffende kerklid verplichten vanaf een overeengekomen tijd te gaan aflossen.

d. Zij die failliet gaan

In het geval van een dreigend faillissement is het voor de diakenen meestal een onmogelijke zaak garant te staan voor de tekorten. Wel kunnen ze soms betrokken worden bij de beperkte betalingsregeling die voor de afwikkeling van het faillissement door de belanghebbenden getroffen wordt.

e. Ongehuwde moeders

Op grond van de Bijbel hebben gereformeerden terecht onoverkomelijke bezwaren tegen het toepassen van abortus provocatus zonder vitale indicatie. Als consequentie hiervan moet de kerkgemeenschap er in principe garant voor staan, dat het voor een zwangere alleenstaande financieel ook mogelijk is haar kind te laten komen.

f. Jongelui die voortijdig moeten trouwen

Om hun vergaande lichamelijke intimiteit en mogelijk ook om de zwangerschap die daarop gevolgd is, kunnen een jongen en z'n meisje er soms niet onderuit te trouwen. Maar mogelijk zijn ze daar financieel nog (lang) niet aan toe. Toch mag dat geen onoverkomelijke hindernis zijn, omdat de bijbelse veroorzaking van geslachtsgemeenschap zonder huwelijk zwaarder weegt. Maar dan kan de kerkgemeenschap er niet onderuit in principe bereid te zijn zo'n huwelijk financieel haalbaar te maken.

g. Zij die een kind adopteren

Als getrouwden ertoe overgaan een kind uit het buitenland te adopteren, komen ze voor hoge kosten te staan, ver boven de f 10.000. Het zal meestal moeilijk zijn dit bedrag vooraf volledig bij elkaar gespaard te hebben, zeker als men voor de tweede keer met adoptie bezig is. Toch hoort dat niet zondermeer een verhindering te zijn tot adoptie over te gaan. Dit vanwege het karakter van adoptie als een mogelijkheid die God kinderloze echtparen biedt om enerzijds hun gerechtvaardigde verlangen naar kinderen te vervullen en om anderzijds kinderen hulp te verlenen die in een uitzichtloze noodsituatie verkeren (zoals ik schreef in e van 5.2.3). Om de financiering rond te krijgen, zal hulp van buitenaf veelal niet gemist kunnen worden. Uitgerekend de diakenen komen dan in het vizier. Want niet alleen gaan financiële problemen hen aan, maar evengoed de situatie dat kerkleden door hun gemis, in dit geval hun kinderloosheid, ongetroost dreigen te leven - om bij het bevestigingsformulier aan te sluiten. Bovendien zijn de diakenen vanouds betrokken geweest bij het opkomen voor kinderen die binnen de gemeenschap in moeite verkeren. Weliswaar hebben we bij interlandelijke adoptie met buitenkerkelijke kinderen te doen, maar door hun groeiende relatie met kerkleden komen ze toch al meer binnen het gezichtsveld van de gemeente en dan ook van de diakenen. In het kader hiervan past het, dat de diakenen zich ervoor inzetten, dat de financiële problemen rond een adoptie oplosbaar zijn.

h. Gezinnen met één ouder

Soms kan het door ziekte of overlijden van de moeder noodzakelijk zijn huishoudelijke hulp in te huren, terwijl daar ondanks eventuele belastingoordelen onvoldoende financiële ruimte voor is. Ook is voorstelbaar dat een weduwe, met kinderen rond de vijftien jaar, amper de eindjes aan elkaar kan knopen. Omstandigheden waarin diakenen aanwezig dienen te zijn.

i. Zij die gescheiden zijn

Het is een algemeen bekend feit, dat zgn. bijstandsmoeders - gescheiden vrouwen met een gezin die alleen inkomen hebben dank zij de Algemene Bijstandswet - financieel bijzonder zwaar zitten. Een gescheiden man kan eveneens financiële problemen hebben, als hij, uit verantwoordelijkheidsbesef tegenover z'n ex-vrouw en de kinderen, haar een hoge alimentatie heeft toegekend.

j. Bejaarden in bijzondere omstandigheden

Ook als bejaarden alleen moeten leven van een uitkering krachtens de Algemene Ouderdomswet, kunnen ze redelijk rondkomen. Hoge extra uitgaven zullen vaak onmogelijk zijn. Toch kunnen die uit menselijk oogpunt gewenst zijn. Te denken valt aan: het inhuren van huishoudelijke hulp (al meer noodzakelijk, naar gelang het opname-beleid van de verzorgingshuizen verscherpt wordt), het (voor een deel) vernieuwen van de inrichting, of het na vele jaren opzoeken van geëmigreerde kinderen die het ontbreekt aan de financiële middelen of de gezondheid om zelf eens over te komen.

7.3 Wettelijke mogelijkheden om meer inkomsten te verkrijgen

Als de diakenen materiële nood op het spoor komen, spreekt het niet vanzelf dat ze tot ondersteuning overgaan. Ze hebben namelijk nooit met een geïsoleerd persoon te maken, maar met iemand zoals die ingebed is in z'n omgeving. Zo geldt van een kerklid dat die Nederlander is, aan de Nederlandse overheid belastingen en premies betaalt en daarvoor in de voorkomende gevallen recht heeft gekregen op allerlei uitkeringen, subsidies en vergoedingen. Tegen dit recht is onder gereformeerden vaak moeilijk aangekeken. Voor een deel is dat niet juist. In de Bijbel wordt immers nadrukkelijk gesproken over de taak van de overheid 'u ten goede' (Rom.13:3c). Verder worden de overheden in Ps.47:10 getypeerd als 'schilden' en wordt in Ps.72:12-13 van de door God bedoelde koning gezegd, dat die omziet naar z'n onderdanen die om wat voor reden ook in nood verkeren (vergelijk Jer.22:1-3). Gehoord deze bijbelse uitspraken kunnen we er op zichzelf positief tegen aankijken, dat onze overheid zich betrokken weet bij het materiële welzijn van haar onderdanen.

Voor een deel is het ook wel weer begrijpelijk, dat gereformeerden soms wat sceptisch staan tegenover het sociale beleid van de overheid. Want een feit is, dat zeker de voltooiing van dit beleid in de jaren vijftig en zestig is opgezet vanuit de socialistische ideologie. Bovendien is onze overheid zover gegaan in het naar zich toe halen van verzorgende taken, dat te kort wordt gedaan aan de verantwoordelijkheid die ieder voor zichzelf en z'n naaste heeft (vooral binnen de familie en de kerk).

Toch zou het onaanvaardbaar zijn deze kritiek zo zwaar te laten wegen, dat we het ons verleende recht negeren. Eveneens in dit opzicht is het verkeerd en trouwens ook onmogelijk uit de wereld te gaan (vergelijk 1 Kor.5:9-10). Van het genoemde recht kunnen we dan ook onbeschroomd gebruik maken - tenminste, zolang daaraan geen voorwaarden verbonden worden die ons in strijd brengen met de bijbelse normen.

Stuiten de diakenen op financiële problemen, dan moeten ze daarom eerst bezien, of de mogelijkheden die de overheid haar onderdanen geeft (voldoende) benut zijn. Om daarop een antwoord te kunnen geven, moeten de diakenen op de hoogte zijn van de verschillende regelingen. Vaak moet voor het verkrijgen van een en ander een ingewikkelde weg gevolgd worden. Daarbij kan enige hulp gewenst zijn. Voor het geven daarvan komt allereerst het Gereformeerd Maatschappelijk Verbond (het G.M.V.) in aanmerking, maar anders dienen de diakenen de helpende hand te bieden.

Lopen de beoogde uitkeringen e.d., dan is daarmee de taak van de diakenen nog niet beëindigd. Persoonlijke begeleiding van de betrokkenen hoort onder alle omstandigheden door te gaan.

7.4 Ondersteuning vanuit de persoonlijke levenssfeer

Het kan blijken, dat door het gebruik maken van het door de overheid verleende recht wel in het directe levensonderhoud wordt voorzien, maar nog niet alle financiële nood weggenomen wordt. Ook dan moeten de diakenen nog niet meteen geldelijke steun gaan geven. Want dat kerkleden ingebed zijn in hun omgeving, betekent ook dat ze deel uitmaken van een familie- en vriendenkring. Volgens de apostel Paulus heeft die als eerste taak te helpen, als iemand (in de tegenwoordige Nederlandse situatie: ondanks de sociale wetgeving) in de problemen zit. Zo acht hij het blijkens 2 Kor.12:14 vanzelfsprekend, dat ouders zich financieel verantwoordelijk weten voor hun kinderen en wijst hij in 1 Tim.5:4 heel nadrukkelijk op de verantwoordelijkheid van de (klein)kinderen tegenover hun (groot)ouders. In 1 Tim. 5:8 wordt ieders taak nog breder genomen, doordat sprake is van 'huisgenoten', wat wel slaat op inwonende familie en personeel. Als we dit op onze verhoudingen toepassen, gaat het waarschijnlijk niet te ver te zeggen dat evengoed broers en zusters alsook huisvrienden een taak hebben tegenover elkaar en eveneens werkgevers tegenover hun werknemers.

Dat Paulus het zorgen voor kerkleden in de moeite allereerst als een taak beschouwt voor hun directe naasten uit de familie- en vriendenkring, kunnen we niet vrijblijvend naast ons neerleggen. Hij spreekt hier als gezaghebbend apostel. Bovendien kan hij verklaren, dat God het graag ziet dat we ons aan deze orde in de hulpverlening houden. Het belang hiervan blijkt ook hieruit, dat we door deze omgang met onze naaste in nood ons geloof laten zien (zie weer 1 Tim.5:3,8), alsook de van ons gevraagde barmhartigheid tonen (Mat.9:13a; Jak.2:13).

Ik wijs hier met zoveel woorden op, omdat we het in onze welvaartstijd met z'n sociale voorzieningen verleerd zijn ons persoonlijk verantwoordelijk te weten voor andermans financiële situatie. De diakenen zullen er daarom soms niet onderuit kunnen dit bijbelse onderwijs over de orde in de hulpverlening bij allerlei gelegenheden uit te dragen. Voor henzelf betekent dit, dat ze ervoor moeten oppassen uit sociale bewogenheid te snel de materiële zorg voor iemand op zich te nemen. Ze hebben de goddelijke opdracht ermee te beginnen die zorg van zich af te schuiven en de directe omgeving van de betrokkenen te activeren. Pas als de familie- en vriendenkring om wat voor reden ook niet (voldoende) kan of wil bijdragen, ligt er voor de diakenen een taak financieel te steunen (vergelijk 1 Tim.5:16).

7.5 Beperkingen in de diaconale plicht te steunen?

Er zijn dus situaties waarin iemand ondanks z'n wettelijke rechten en ondanks de familie- en vriendenkring waar hij bij hoort, toch financiële steun nodig heeft. Maar stel nu, dat iemands financiële nood het gevolg is van diens wanbeheer of van het feit dat die, tegen Gods gebod in, is gaan scheiden. Mogelijk is ook dat een kerklid onder censuur staat. Moeten de diakenen in zo'n situatie niet van steunverlening afzien? Op deze vraag kan een kort en eenvoudig antwoord gegeven worden: zolang iemand lid is van de gemeente blijft voor hem het (voor)recht gelden met z'n gezin te delen in de materiële middelen van de gemeente. M.a.w., of iemands financiële problemen diens eigen schuld zijn of dat de bijkomende omstandigheden bedenkelijk zijn, doet niets ter zake. Het enige wat in deze situatie voor de diakenen mag tellen is, dat er problemen zijn en dat er geholpen moet worden.

Een ander geval doet zich voor, als een te ondersteunen kerklid weigert te voldoen aan de voorwaarden die de diakenen hem stellen. Voordat ze met dergelijke voorwaarden komen, moeten de diakenen uiteraard overleg plegen met de betrokkene, zodat ze hun winst kunnen doen met diens eventuele ideeën en bezwaren. Intussen zijn zij verantwoordelijk voor de besteding van het diaconale geld. Daarom bepalen uiteindelijk zij wat al of niet redelijk is bij het verlenen van steun. Wil een kerklid de manier waarop de diakenen hem willen helpen niet aanvaarden, dan kunnen ze niet anders dan van steunverlening afzien.

7.6 Lening of gift

Als de diakenen het op een gegeven moment als hun taak zien financieel te ondersteunen, moet aan de orde komen, of een (al of niet renteloze) lening moet worden gegeven of een gift. Naar mijn inzicht is een lening op haar plaats, als aan twee vereisten wordt voldaan: er moet sprake zijn van een eenmalige ondersteuning; daarnaast moet vaststaan, dat het betrokken kerklid de materiële ruimte heeft, of binnen afzienbare tijd krijgt, het geleende bedrag in een aantal termijnen terug te betalen.

Er zijn diakenen die bezwaar hebben tegen het verschaffen van een lening, met het argument dat dit geen royale barmhartigheid is. Daartegenover moet bedacht worden, dat in het onderhavige geval het probleem van de ondersteunde goed beschouwd niet is, dat het hem volledig aan geld ontbreekt. Alleen op dat bepaalde moment komt hij door allerlei omstandigheden te kort; z'n nood is dus beperkt van karakter. Zouden de diakenen daar geen rekening mee ouden door toch een schenking te doen, dan zouden ze hem nodeloos afhankelijk hebben gemaakt en zo afbreuk hebben gedaan aan diens verantwoordelijkheid.

Dat is heel duidelijk in het geval dat iemand geld nodig heeft voor een adoptie. Het zou onjuist zijn, als de diakenen de financiering daarvan op zich zouden nemen. Want het is de vrije keuze van het desbetreffende echtpaar tot adoptie over te gaan. Dan moeten ze uiteindelijk ook zelf de kosten daarvan op zich nemen. Maar gelet op de aard van de zaak (zie daarover bij 7.2.g), ligt het wel op de weg van de diakenen via een lening te helpen.

Uit het bovenstaande komt meteen naar voren, wanneer diakenen het beste aan een gift kunnen denken: als blijkt dat het te ondersteunen kerklid geen kans ziet binnen een redelijke tijd terug te betalen.

Dit kan zich bij verschillende gelegenheden voordoen: er moeten eenmalige kosten worden gedekt; iemand moet erbij geholpen worden zich geleidelijk aan te passen bij diens plotseling verminderde inkomsten; er dreigt een maandelijks terugkerend tekort.

7.7 De hoogte van de ondersteuning

Hebben de diakenen besloten te ondersteunen via lening of gift, dan zal vanzelfsprekend ook de hoogte van hun ondersteuning te berde komen. Moet in een (aanwezig of dreigend) eenmalig tekort worden voorzien, dan zal doorgaans de grootte daarvan de hoogte van de lening of gift bepalen. Anders ligt het, als maandelijks moet worden gesteund. In dat geval zou het onjuist zijn de hoogte van de ondersteuning te laten hangen van de grootte van de tekorten. Bij die methode lopen de diakenen het gevaar, dat ze in hun goeigheid te royaal weggeven, terwijl ze toch verplicht zijn het hun toevertrouwde geld verantwoord te beheren om in staat te zijn er zoveel mogelijk mee te doen. Bovendien zou die methode het onrechtvaardige resultaat kunnen hebben, dat kerkleden die in gelijksoortige nood verkeren verschillende ondersteuning ontvangen, afhankelijk ervan of ze zuinig of verkwistend met hun geld ompringen.

Om dit allebei te voorkomen kunnen de diakenen er niet onderuit voor zichzelf een algemeen beleid te ontwikkelen. Daarvoor moeten ze vaststellen, welk bedrag ze als norm-inkomen voor een gezin gaan aanhouden; hierbij moeten ze het aantal kinderen en allerlei wisselende factoren (zoals de huur, de studiekosten van de kinderen, extra hoge ziektekosten e.d.) in rekening brengen. Bij het bepalen van een en ander moeten de diakenen zich niet simpelweg door de maatstaven van de overheid laten leiden. Ze hebben nu eenmaal een eigen verantwoordelijkheid ten opzichte van de kerkleden. Bovendien kunnen ze met meer omstandigheden rekenen dan de globaal-werkende overheid kan.

Steeds moeten de diakenen zich van twee uitersten onthouden. Want of ze nu verkwistend zijn of krenterig, in beide gevallen doen ze afbreuk aan de liefde voor de naaste in nood. Zijn ze verkwistend, dan brengen ze de betrokkene ertoe te sterk op hen te leunen: in strijd met diens taak zelf z'n verantwoordelijkheid te verstaan. Zijn ze krenterig, dan brengen ze de betrokkene zomaar tot verbittering: in strijd met de royale manier waarop Christus zijn liefde toonde (denk bijv. aan de vele, uitstekende wijn op de bruiloft te Kana, Joh.2:6-10).

Overigens moeten de diakenen bij elke ondersteuning goed weten, in hoeverre die gevolgen heeft voor de wettelijke uitkering en/of subsidie die de ondersteunde krijgt, en voor de belastingen en premies die hij betaalt. Informatie over deze kwestie kunnen ze verkrijgen bij officiële instanties, bijv. het GAK, of bij het Gereformeerd Maatschappelijk Verbond.

7.8 Bemoeienis met de geldbesteding?

De diakenen hebben zich vroeger een slechte naam bezorgd, vooral doordat ze zich vergaand, zelfs bemoeizuchtig hebben ingelaten met de gang van zaken in de ondersteunde gezinnen. Dit werd als pijnlijk ervaren, omdat het een aantasting was van de privacy en zo de eigen verantwoordelijkheid van de betrokkenen genegeerd werd. Een dergelijke bemoeizucht door de diakenen kan voorkomen worden, als ze met een norm-inkomen werken en op basis daarvan de hoogte van de ondersteuning vaststellen (zie 7.7). Daardoor wordt vermeden dat de diakenen telkens genoodzaakt zijn te bepalen, of sommige uitgaven (bijv. voor muzieklessen of uitstapjes) verantwoord zijn of niet. Zolang ze binnen de marges van hun inkomen annex ondersteuning blijven, kan het rustig aan het persoonlijke inzicht van de desbetreffende kerkleden overgelaten worden hoe ze hun geld besteden.

Toch kunnen er omstandigheden zijn, dat de diakenen zich wel terdege moeten inlaten met de geldbesteding van een gezin, namelijk als die (mee) de oorzaak is van de financiële nood die daar heerst. Zo kan het in een gezin voorkomen, dat een bepaalde post een te zware belasting vormt van het budget, dat er sprake is van wanbeheer of dat er moeiten zijn rond een sterk verminderd inkomen. Laat ik op alle drie onderwerpen wat breder ingaan:

a. Drukkende begrotingspost

Over het algemeen zullen de diakenen het erover eens zijn, dat ze een gezin niet moeten verplichten van allerlei, zoals een vaatwasmachine en een videorecorder, afstand te doen, voor ze tot ondersteuning overgaan. Allereerst is het niet gemakkelijk vast te stellen, wat in een concrete situatie overdadig is of niet, zeker niet als talloze gezinnen binnen de gemeente erover blijken te beschikken. Bovendien levert de verkoop van een luxe-voorwerp maar een fractie op van de werkelijke waarde, zodat daardoor nauwelijks een bijdrage wordt geleverd aan de vermindering van de financiële nood. Doorslaggevend is, dat luxe-voorwerpen na hun aanschaf heel weinig verdere kosten met zich meebrengen.

Dit laatste ligt bij een auto duidelijk anders: die brengt maandelijks vrij hoge uitgaven met zich mee en zal in het geval van geldelijke moeite een zware belasting vormen. Daarom is het onvermijdelijk, dat de diakenen de aanwezigheid daarvan ter discussie stellen. De ene keer zal dan blijken, dat het niet reëel is als voorwaarde te stellen dat de auto van de hand wordt gedaan. Mogelijk is die onmisbaar in verband met het werk van de man. Ook kan zijn, dat het zonder de auto moeilijk of onmogelijk is buitenshuis op stap te gaan of contact met elders wonende gezinsleden te onderhouden. Evengoed met deze sociale kant van het autobezit moeten de diakenen rekenen. De andere keer kan het noodzakelijk blijken het gezin te verplichten de auto te verkopen, voordat tot ondersteuning kan worden overgegaan. Dit gaat inderdaad ver, maar van kerkleden mag toch verwacht worden dat ze, uiteraard binnen redelijke marges, zelf werken aan de beperking van hun financiële nood.

Dit laatste is ook van belang, als de diakenen om een lening gevraagd wordt in verband met een adoptie. In dat geval mogen de diakenen in het algemeen verlangen, dat het betrokken echtpaar de aanstaande adoptie zelf al, door iets te sparen, zoveel mogelijk financieel heeft voorbereid.

b. Wanbeheer

Hiernaast is het denkbaar, dat de diakenen zich in een gezin zelfs over de details van de geldbesteding buigen: als blijkt dat de financiële nood van dat gezin (mee) voortkomt uit het onvermogen verantwoord met geld om te gaan. Ook dan moeten de diakenen een zekere terughouding inachtnemen. Zo moeten ze er niet toe overgaan zelf (voor een deel) de inkopen en betalingen te doen. En mocht het nodig zijn besprekingen te voeren en afspraken te maken met iemands werkgever, dan moeten ze dat nooit doen zonder diens medeweten. Door buiten de betrokkenen om beslissingen te nemen, wordt hen teveel uit handen genomen, met als gevolg dat ze te afhankelijk worden gemaakt. Daartegenover moet de opzet van de diakenen zijn, dat de desbetreffende kerkleden zelf verantwoordelijkheid kunnen dragen voor hun geldbesteding, en dat zo gauw en zoveel mogelijk. Om dat te realiseren, zal het onvermijdelijk zijn, dat de cijfers op tafel komen en dat de verschillende posten met elkaar doorgesproken worden. Dit met de bedoeling, dat men weer zicht krijgt op z'n inkomsten en uitgaven. Daarnaast moeten de diakenen aansnijden, waarop bezuinigd moet worden, wil er een gezond financieel beleid ontstaan. De ideale situatie is, dat de betrokkenen zelf met ideeën komen. Dat gebeurt lang niet altijd, mee doordat sommige mensen in een noodsituatie geneigd zijn teveel op anderen te steunen. De diakenen moeten er dan ook mee beginnen de betrokkenen erin te stimuleren zelf voorstellen te doen. In elk geval moet nagestreefd worden, dat eventuele besluiten het resultaat zijn van onderling overleg. Dit lukt misschien niet altijd. Zo is voorstelbaar dat een (te ondersteunen of al ondersteund) gezin zich maar moeilijk laat overtuigen en ook verder weinig bereidheid toont mee te werken. Dan zijn de diakenen wel gedwongen hun visie als voorwaarde op te leggen voor het beginnen of handhaven van de ondersteuning.

Bij dit begeleidende werk kan gebruik gemaakt worden van het materiaal dat ontwikkeld is door het NI-BUD (Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting, Laan 20, 2512 GN Den Haag). Daar kunnen eveneens adviezen ingewonnen worden, zoals trouwens ook bij het Gereformeerd Maatschappelijk Verbond.

Overigens moeten de diakenen bij dit werk in rekening brengen, dat ieders sociale redzaamheid niet even groot is. Daarom is het lang niet altijd haalbaar, dat elke huishouding waarmee de diakenen te maken hebben, even soepel gaat draaien als zij wellicht thuis gewend zijn. Ze moeten er dus voor oppassen te hoge eisen te stellen aan het, ook financiële, reilen en zeilen van een gezin. Daarmee zouden de betrokkenen onbarmhartig opgejaagd worden. Hun beperkingen moeten worden aanvaard. Dat wil nog niet zeggen, dat de diakenen overal in moeten berusten. Ze moeten eraan werken dat een gezin de mogelijkheden waarover het beschikt, optimaal gebruikt.

Hopelijk bereiken de diakenen door hun intensieve bemoeienis met iemands geldbesteding, dat zo'n kerklid al meer in staat is zelfstandig met z'n geld om te gaan. Dan moeten de diakenen zich dienovereenkomstig al meer terugtrekken, zodat de betrokkene ook de ruimte krijgt op eigen benen te staan. Uiteraard kan eveneens in die situatie nog altijd ondersteuning nodig zijn. Maar dan kan de besteding daarvan aan de persoon zelf overgelaten worden.

c. Ineens verminderd inkomen

Tenslotte bestaat de mogelijkheid, dat kerkleden met de handen in het haar zitten, doordat ze vrij abrupt een grote achteruitgang in hun inkomen meemaken. Ze zijn dan wel gedwongen hun uitgaven kritisch door te lichten om het verminderen ervan zo harmonisch mogelijk te laten verlopen. In zo'n situatie kan het zinvol zijn, dat de diakenen hun diensten aanbieden. Als buitenstaanders zullen ze scherper zien waar de haken en ogen zitten in iemands financiële beleid dan de betrokkenen zelf.

Anders wordt het, als ter wille van een geleidelijke overgang financiële ondersteuning noodzakelijk blijkt. In dat geval kunnen de diakenen er niet mee volstaan een vrijblijvend aanbod te doen. Ze moeten het als een voorwaarde stellen, dat ze, op z'n minst globaal, inzage krijgen in de cijfers en dat over het afbouwen van bijzondere uitgaven afspraken gemaakt kunnen worden. Alleen dan is het immers verantwoord een overbruggingskrediet te verlenen.

7.9 Het eigen huis

Het zal herhaaldelijk gebeuren, dat het huis van een gezin dat zich tot de diaconie wendt, eigen bezit is. Wat moeten de diakenen daarmee doen? Het zal duidelijk zijn, dat ze over dit onderwerp niet gemakkelijk moeten denken. Het betreft nu eenmaal iets wat de betrokkenen als heel wezenlijk ervaren: het eigen onderdak. De diakenen moeten hier dan ook goed weten wat ze doen. Mijns inziens is tweërlei mogelijk:

- Ze weigeren vooralsnog ondersteuning te geven, met het argument dat de desbetreffende kerkleden eerst maar eens hun huis moeten verkopen en de opbrengst daarvan gebruiken voor de oplossing van hun financiële problemen. Een dergelijke opstelling van de diakenen is alleen reëel als aan twee vereisten wordt voldaan. De geldelijke nood moet van die aard zijn, dat niet volstaan kan worden met een eenmalige lening of gift; de verwachting moet zijn, dat zolang de omstandigheden zich niet wijzigen, langdurige ondersteuning noodzakelijk is. Daarnaast moet duidelijk zijn, dat het huis zelf (mee) de oorzaak is van de financiële moeite: mogelijk woont het betrokken gezin verhoudingsgewijs erg luxueus, of wellicht drukt het onderhoud van het huis en/of de lopende hypotheek in vergelijking met wat bij anderen gangbaar is te zwaar op het gezinsbudget.

Hier moet nog wat aan toegevoegd worden. Of de diakenen iemand gaan verplichten z'n huis te verkopen, mag niet alleen een zaak van financiële overweging zijn. Ze moeten evengoed oog hebben voor de menselijke kant. Iemand kan bijv. zo opgaan in het bijhouden van z'n grote tuin of zo sterk gehecht zijn aan de buurt, dat een verhuizing een emotionele ontworteling zou betekenen. Dat zou voor iemand te veel kunnen worden bij de problemen die hij al op financieel gebied heeft. Diakenen met hart voor de kerkleden zullen de sociale betekenis van een huis dat in het geding is, dan ook in hun besluitvorming betrekken.

- Diakenen kunnen ook de minder vergaande eis stellen, dat het eigen huis wordt opgegeten. Dit houdt het volgende in: ze laten de waarde van het onbelaste deel van iemands huis en de eventuele overwaarde van het geheel vaststellen en komen met de betrokkene overeen, dat ze hem daarop een krediethypotheek geven, die ze in maandelijkse termijnen of in het geval van een lening ineens uitbetalen. Zo nodig wordt deze overeenkomst herhaald.

Is het huis bij de eerste of een volgende overeenkomst in z'n geheel onbelast, dan is het uit menselijk oogpunt te overwegen een beperkt deel van de waarde van het huis buiten de overeenkomst te laten (zoals bijv. de overheid doet), zodat de betrokkene niet alles hoeft op te eten. Pas als het complete bedrag is uitgekeerd en geen nieuwe krediethypotheek mogelijk is, gaan de diakenen tot echte ondersteuning over. Bij deze regeling blijft de betrokkene eigenaar van z'n huis, terwijl hij ermee door moet gaan de eventuele hypotheek die bij de bank loopt, af te lossen.

Maar bij de verkoop van z'n huis rust op hem of z'n nabestaanden de verplichting de door de diakenen verschaft krediethypotheek ineens af te lossen - tenzij die aflossing al eerder had plaatsgevonden, omdat het verschaft geld van meet af als lening was bedoeld. Uiteraard zullen de eventuele erfgenamen de diakenen zo'n overeenkomst niet in dank afnemen. Daartegenover moet gesteld worden, dat het erg onbillijk zou zijn als die erfgenamen de volle verkoopprijs van iemands huis zouden opstrijken, terwijl de diakenen de vroegere eigenaar van dat huis jarenlang financieel ondersteund hebben.

7.10 De beleving van financiële nood en ondersteuning

Als diakenen met financiële nood in aanraking komen, moeten ze zich goed realiseren, dat dit niet alleen een materiële kwestie is, die alleen maar om een materiële oplossing vraagt. Een mens verkeert in moeite. De diakenen moeten daarom oog hebben voor de manier waarop een kerklid z'n situatie ervaart. Vaak zal blijken, dat het kampen met geldgebrek een domper zet op heel iemands leven. Z'n verhouding met God kan eronder lijden, doordat hij het maar moeilijk kan accepteren dat Gods bestuur van z'n leven zo uitvalt. Ook kunnen de onderlinge verhoudingen binnen het gezin verstoord raken, doordat de ouders onder de druk van hun problemen kortaangebonden zijn tegenover elkaar en hun kinderen. En mocht de zaak naar buiten toe bekend zijn geworden, dan kan schaamte tegenover hun omgeving belemmerend op hun optreden inwerken.

In het geval van financiële nood doen de diakenen er daarom goed aan de beleving daarvan aan de orde te stellen, terwijl ze dan moeten proberen de betrokkenen een hart onder de riem te steken. Eventueel kunnen ze de ouderlingen inschakelen voor gesprekken hierover, tenminste als de kerkleden in kwestie daarmee akkoord gaan.

Een onderwerp waarvoor de diakenen ook afzonderlijk aandacht moeten hebben, is de manier waarop kerkleden een ondersteuning ervaren en hoe ze er eventueel bij geholpen kunnen worden die ondersteuning positief te beleven. Over het algemeen beschouwen kerkleden het als iets negatiefs diaconale bijstand te moeten ontvangen. Vaak wordt dit alleen maar onjuist geacht: 'Het is toch een (voor)recht door Christus' gemeente geholpen te worden?!' In het verlengde hiervan vindt men het eveneens onjuist, dat het binnen de kerk altijd geheim is wie steun ontvangt. Dat zou een teken ervan zijn, dat de ondersteunden en trouwens de meeste kerkleden nog altijd niet principieel genoeg tegen het karakter van de diaconale bijstand aankijken. Zouden we dat wel doen, dan was het mogelijk de gegevens over de ondersteuning publiek te maken. Maar, erkent men dan, zolang we nog niet op dat principiële niveau zitten, is geheimhouding onvermijdelijk.

Mijns inziens is deze benadering niet helemaal correct. Natuurlijk kunnen positieve woorden gesproken worden over de diaconale bijstand (zie beneden). Intussen blijft het een feit, dat de reden waarom men bijstand nodig heeft, meestal heel bitter is: men is keihard opgebotst tegen de eigen onmacht om nog langer zelfstandig rond te komen. Vanzelfsprekend maakt het voor iemand veel uit, of hij alleen maar slachtoffer is geworden van de omstandigheden, of dat er sprake was van falend inzicht en/of schuldige nalatigheid (vergelijk tegenover elkaar iemand die werkloos is geworden en iemand die zich diep in de schulden heeft gewerkt). Maar in beide gevallen moet men erkennen, dat men niet meer zonder hulp kan en dus z'n hand moet ophouden. Dit druist tegen de menselijke aard in, of in elk geval tegen de manier waarop we grootgebracht zijn. We vinden het immers allemaal wezenlijk, dat een volwassene geleerd heeft zelfstandig te zijn, zichzelf te redden. Daarom is het wettig, dat kerkleden er moeite mee hebben financiële ondersteuning te moeten ontvangen. En daarbij hoort anonimiteit. Zou die ontbreken, dan zouden de betrokkenen het terecht zo ervaren, dat ze in hun schamelheid te kijk worden gezet.

Van deze realiteit moeten de diakenen zich bewust zijn. Moet de noodzaak van steunverlening aangesneden worden, dan moeten ze er alle begrip voor tonen dat de desbetreffende kerkleden zich daar onplezierig onder voelen. Dan pas ontstaat er ruimte erop te wijzen, dat er méér over diaconale bijstand gezegd kan worden. Hoe pijnlijk de noodzaak van bijstand ook mag zijn, die bijstand zelf kan dankbaar stemmen. Die is namelijk geen schande, geen zaak van vernederende, neerbuigende goeigheid die beschaamd maakt.

Het bevestigingsformulier van de diakenen spreekt anders: wie door de diakenen financieel ondersteund wordt, ontvangt daarmee 'Christus' liefdegaven'; zo iemand ondervindt hoe de gemeenschap zichtbaar wordt 'die de Heilige Geest in de gemeente werkt en aan het heilig avondmaal doet genieten'. Principieel beschouwd zijn het dus niet simpelweg de diakenen die geld geven. Via hen ziet uiteindelijk Christus om naar de betrokken persoon, want Christus wil dat in zijn gemeente, zoals in het formulier staat, niemand ongetroost leeft, maar dat ieder deelt in de vreugde van Gods volk. Brengen we dat in rekening, dan kunnen we zeggen dat kerkleden in de voorkomende gevallen recht hebben op ondersteuning.

Door de manier waarop ze iemands ondersteuning afwikkelen, moeten de diakenen deze boodschap ook zonder woorden uitdragen. Zo kunnen ze door woord en daad eraan bijdragen, dat ondersteunde kerkleden, ondanks alle moeite die ze met hun situatie hebben, de medekerkleden recht in de ogen durven zien - dankbaar voor wat God binnen Christus' gemeente aan mogelijkheden geeft.

8 Bijlagen

8.1 Enige literatuur

Over de verschillende onderwerpen die in dit boek aan de orde zijn gesteld, is een grote verscheidenheid aan literatuur verschenen. Gelet op m'n primaire doelgroep (zie 1.2) beperk ik me gemakshalve tot het voornaamste wat binnen de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) is verschenen:

- Wie verder na wil denken over allerlei principiële en praktische aspecten van het ambt kan terecht bij:

J. van Bruggen, *Ambten in de apostolische kerk. Een exegetisch mozaiek*, Kampen 1984.

A. N. Hendriks, *Als huisverzorger Gods. Handreiking aan de ouderling*, Groningen 1972.

W. Meijer, *Vanavond huisbezoek*, Groningen z.j.

C. Trimp, *Zorgen voor de gemeente. Het ambtelijke werk van ouderlingen en diakenen toegelicht*, Kampen 1982.

- Wie zich wil verdiepen in de ethische onderwerpen die voor het ambtelijk werk van belang zijn, kan terecht bij wat Douma geschreven heeft in de serie *Ethische bezinning*, met deeltjes over: de tien geboden, abortus, echtscheiding, homofilie, de dood (euthanasie, zelfdoding).

- Wie zich wil bezinnen op kerkrechtelijke zaken, en dan vooral op de kerkelijke tucht, is aangewezen op:

Joh. Jansen, *Korte Verklaring van de kerkenordening*, Kampen 1923. Alleen deze eerste druk; daarvan is een tijd terug een fotomechanische herdruk verschenen).

H. Bouma, *Kerkorde van de Gereformeerde Kerken in Nederland*, Groningen 1983/Barneveld 1987. (In deze uitgave zijn alle synode-uitspraken opgenomen die bij een kerkorde-artikel van belang zijn, terwijl er bovendien modellen zijn opgenomen van verklaringen en instructies die onder ons gangbaar zijn.)

J. Kamphuis, *Om de heiligheid van de gemeente. De kerkelijke tucht*, Kampen 1982.

8.2 Het formulier voor de bevestiging van ouderlingen en diakenen

Ik laat hier de tekst volgen die fungeert binnen de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) en o.a. is opgenomen in: *Gereformeerd Kerkboek*, Haarlem 1986. De tekstverwijzingen die in de marge van dat formulier zijn opgenomen, heb ik weggelaten, terwijl ik de opschriften van de marge overgeplaatst heb naar de tekst zelf.

Inleiding

Gemeente van onze Here Jezus Christus,

De kerkeraad heeft u tweemaal de namen van de broeders bekend gemaakt, die tot ouderling en diaken van deze gemeente gekozen zijn, om te vernemen of iemand iets tegen hun bevestiging had in te brengen. Daar niemand een gegronde bezwaar tegen hun leer of leven heeft ingebracht, zullen wij nu in de naam van de Here tot hun bevestiging overgaan.

Onderwijzing

Met het oog hierop zullen wij vooraf met elkaar luisteren naar wat de Heilige Schrift ons leert over het ambt van ouderlingen en diakenen.

Christus, die als Hoofd van de kerk zit aan de rechterhand van God de Vader, regeert en verzorgt zijn gemeente op aarde. Hij wil daarvoor de dienst van mensen gebruiken. Daarom schenkt Christus ambtsdragers aan zijn gemeente. De apostel Paulus wijst daarop, wanneer hij zegt: En Hij heeft zowel apostelen als profeten gegeven, zowel evangelisten als herders en leraars, om de heiligen toe te rusten tot dienstbetoon, tot opbouw van het lichaam van Christus (Ef. 4:11,12). Daarin betoont Christus Zich de goede Herder. In voortdurende zorg voor zijn kudde stelt Hij herders aan, om in zijn naam de schapen te weiden.

(Ouderlingen)

Over het ambt van ouderlingen lezen wij in het Nieuwe Testament dat de apostelen, geleid door de Geest van Christus, in elke gemeente ouderlingen, ook wel oudsten genoemd, aanstelden. Reeds in het Oude Testament werd met het woord oudste een persoon aangeduid die een regeerambt bekleedde.

Nu waren er in de eerste christelijke gemeente ouderlingen die leiding gaven en ouderlingen die bovendien geroepen waren tot prediking en onderwijs. De laatsten noemen wij dienaren des Woords. Met hen vormen de ouderlingen de raad van Christus' gemeente. Door aan de ouderlingen met de dienaren des Woords de leiding van de gemeente toe te vertrouwen, beschermt Christus zijn kerk tegen heerszuchtig optreden van enkelingen.

Over de taak van de ouderlingen spreekt het Nieuwe Testament op meer dan één plaats. Aan hen is met de dienaren des Woords toevertrouwd de gemeente te regeren en herderlijk te verzorgen.

In de eerste plaats zien zij erop toe, dat elk lid van de gemeente zich in belijdenis en wandel gedraagt naar het evangelie. Zij bezoeken trouw de leden van Christus' gemeente, om hen met het Woord van God te vertroosten, te vermanen en te onderwijzen. Zij wijzen hen die zich in leer of leven misgaan, terecht en dragen er naar vermogen zorg voor, dat de sacramenten niet ontheiligd worden. Over hen die volharden in hun zonde, oefenen zij de christelijke tucht.

Vervolgens behoren zij als beheerders van het huis van God ervoor te zorgen, dat in de gemeente alles in vrede en met goede orde toegaat, op de manier die Christus geboden heeft. Het is hun taak erop toe te zien, dat niemand zonder wettige roeping het ambt bekleed. Zij moeten met raad en daad de dienaren des Woords behulpzaam zijn.

In de derde plaats zien de ouderlingen toe op leer en leven van de dienaren des Woords: er mag immers geen dwaalleer verkondigd worden en de gemeente moet in elk opzicht worden opgebouwd. De apostel Paulus vermaant de ouderlingen erop toe te zien, dat geen wolven de schaapskooi van Christus binnendringen.

Om deze taak als herder over Gods kudde trouw te kunnen vervullen, moeten de ouderlingen de Schrift ijverig onderzoeken en zich oefenen in de dienst van God.

(Diakenen)

Over de dienst der barmhartigheid leert de Schrift, dat deze voortvloeit uit de liefde van Christus. Hij kwam in de wereld om te dienen en ontfermde Zich over velen die in nood waren. In navolging van haar Heer zorgde de eerste christelijke gemeente ervoor, dat niemand in haar midden gebrek had. Aan ieder werd uitgedeeld naar behoefte.

De Here roept ook nu tot het betonen van gastvrijheid, offervaardigheid en barmhartigheid, om zwakken en hulpbehoevenden volop te laten delen in de vreugde van Gods volk. In de gemeente van Christus mag niemand ongetroost leven onder de druk van ziekte, eenzaamheid of armoede.

Terwille van dit dienstbetoon heeft Christus diakenen aan zijn gemeente geschonken. Wij lezen hoe de apostelen speciale ambtsdragers lieten verkiezen, toen zij zelf door hun vele arbeid niet in staat waren deze dienst naar behoren te vervullen.

Het is daarom de taak van de diakenen te zorgen voor de goede voortgang van dit dienstbetoon in de gemeente. Zij zullen zich door huisbezoek van de moeiten op de hoogte stellen en de leden van de gemeente tot hulpbetoon opwekken. Bovendien moeten zij de gaven inzamelen, beheren en in Christus' naam uitdelen. De diakenen behoren de gemeenteleden die Christus' liefdegaven ontvangen, met Gods Woord te bemoedigen en te vertroosten. Zij zullen zich met woord en daad beijveren, dat ook hierin de gemeenschap die de Heilige Geest in de gemeente werkt en aan het heilig avondmaal doet genieten, zichtbaar wordt.

Zo zullen wij toenemen in liefde tot elkaar en tot alle mensen.

Bevestiging

Geliefde broeders, u staat gereed uw ambt te aanvaarden. Wij verzoeken u te antwoorden voor God en zijn heilige gemeente op de volgende vragen:

Ten eerste:

Bent u ervan overtuigd, dat God zelf u door zijn gemeente tot deze dienst heeft geroepen?

Ten tweede:

Aanvaardt u de Schriften van het Oude en Nieuwe Testament als het enige Woord van God en de volkomen leer van de verlossing en verwerpt u alles wat daarmee in strijd is?

Ten derde:

Belooft u dat u overeenkomstig deze leer uw ambt trouw zult bedienen en u daarbij godvrezend zult gedragen in heel uw leven?

Ten vierde:

Belooft u zich te onderwerpen aan de kerkelijke vermaning en tucht, overeenkomstig de kerkorde, indien u zich in leer of leven misgaat?

Wat is daarop uw antwoord?

(Antwoord:) Ja.

Zegen

(Daarop spreekt de voorganger:)

De almachtige God en Vader geve u zijn genade, dat u deze dienst trouw en vruchtbaar zult vervullen. Amen.

Opdracht

(Ouderlingen)

Broeders ouderlingen, weest samen met de dienaren des Woords trouw in het regeren van de gemeente en gedraagt u als herders over Gods kudde in het vertroosten en vermanen. Ziet erop toe, dat de gemeente blijft bij de zuivere leer en daar ook naar leeft. Neemt ter harte wat de apostel Petrus leert: Hoedt de kudde Gods, die bij u is, niet gedwongen, maar uit vrije beweging, naar de wil van God, niet uit schandelijke winzucht, maar uit bereidwilligheid, niet als heerschappij voerend over hetgeen u ten deel gevallen is, maar als voorbeelden van de kudde (1 Petr. 5:2,3).

(Diakenen)

Broeders diakenen, weest trouw en ijverig bij het inzamelen en beheren van de gaven en deelt die blijmoedig uit aan hen die hulp nodig hebben. Bemoedigt en helpt allen die in zorg leven of eenzaam zijn. Geeft in dit alles aan de gemeente een goed voorbeeld van het dienstbetoon waartoe Christus ons allen roept. Weest trouw in uw dienst. Bewaart de verborgenheid van het geloof in een zuiver geweten. Dan zult u zich bijzondere achting verwerven en veel vrijmoedigheid om te spreken door het geloof in Christus Jezus en eens ingaan tot het feest van uw Heer.

(Gemeente)

En u, geliefde broeders en zusters, ontvangt deze mannen als dienaren van God.

Aanvaardt van harte de ouderlingen als opzieners en herders van de gemeente. Hebt grote achting voor hen om hun werk. Gehoorzaamt uw voorgangers en onderwerpt u aan hen, want zij zijn het, die waken over uw zielen, daar zij rekenschap zullen moeten afleggen.

Zorgt dat de diakenen middelen hebben om hun arbeid te verrichten. Weest goede rentmeesters over wat de Here u toevertrouwt en weet u in de gemeente van Christus geroepen om te dienen. Laat ieder die in de gemeente in nood verkeert, dankbaar de hulp aanvaarden, die Christus door de diakenen hem geven wil.

Gebed

Omdat wij uit onszelf tot dit alles niet in staat zijn, zullen wij nu de almachtige God aanroepen.

Here God, hemelse Vader, U hebt tot opbouw van uw gemeente naast de dienaren des Woords ouderlingen en diakenen gegeven.

Wij danken U, dat U ons broeders geschonken hebt die met uw Geest vervuld zijn. Verleen hun steeds meer de gaven die zij nodig hebben: wijsheid, vrijmoedigheid, onderscheidingsvermogen en barmhartigheid, zodat ieder zijn ambt vervult zoals U dat vraagt.

Schenk hun uw genade, dat zij in hun arbeid trouw mogen voortgaan, zonder zich te laten ophouden door moeite en verdriet of door vervolging van de wereld.

Zegen deze gemeente, waarover zij gesteld zijn. Laat ieder zich aan de goede vermaning van de ouderlingen onderwerpen en hen eren om hun ambt.

Geef ons vurige liefde tot elkaar. Maak dat wij de diakenen met blijdschap van het nodige voorzien, zodat het degenen die hulp nodig hebben, aan niets ontbreekt.

Wij bidden U, of door de dienst van ieder de heiligen toegerust mogen worden tot dienstbetoon, tot opbouw van het lichaam van Christus.

Verhoor ons, barmhartige Vader, door uw geliefde Zoon, onze Here Jezus Christus.

In zijn naam bidden wij U: Onze Vader... Amen.